

A T T I L A,
MISSIS, ACCEPISQUE LEGATIONIBVS, ILLVSTRIS.
EX
PRISCO RHETORE SOPHISTA,
POST
DAVIDIS HOESCHELII, CAROLI CANTOCLARI, HENRICI VALESII,
& PHILIPPI LABBEI, CVRAS,
Edidit, atque Notas adiecit,
M A T T H I A S B E L.
ADPARATVS AD HISTORIAM HVNGARICAM,
DECADIS II. MONVMENTVM I.

POSONII, apud Hæredes Royerianos. Anno MDCCXLV.

A T T I L A,
MISSIS, ACCEPTISQUE LEGATIONIBVS, ILLVSTRIS.
EX
PRISCO RHETORE SOPHISTA,
POST
DAVIDIS HOESCHELII, CAROLI CANTOCLARI, HENRICI VALESII,
& PHILIPPI LABBEI, CVRAS,
Edidit, atque Notas adiecit,
M A T T H I A S B E L.
ADPARATVS AD HISTORIAM HVNGARICAM,
DECADIS II. MONVMENTVM I.

POSONII, apud Hæredes Royerianos. Anno MDCCXLV.

CELSISSIMO PRINCIPI,
DOMINO BENIGNISSIMO,
D.^{N.} PAVLLO ANTONIO
SACRI ROM. IMP. PRINCIPI
ESZTERHÁZY DE GALANTHA,
AVREI VELLERIS EQVITI, PERPETVO COMITI IN
FRAKNO, COMITATVS SEMPRONIENSIS SVPREMO AC PERPETVO
ITIDEM COMITI, SACRAE REGIAE MAIESTATIS CONSILIARIO
ACTVALI INTIMO,
GENERALI CAMPI VIGILIARVM PRAEFECTO, ET VNIVS LEGIONIS
EQVESTRIS ORDINIS HVNGARICI COLONELLO,
Nec non
CVBICVLARIORVM REGALIVM MAGISTRO,
PRINCIPI AC DOMINO BENIGNISSIMO,

D. D. D.

Obsequentiſſimus
MATTHIAS BEL.

CELSISSIME PRINCEPS, DOMINE BENIGNISSIME!

ATTILAE res gestas, & ingentia illa facinora, quæ mirifica quadam fortunæ indulgentia, & belli edidit, & domi adfirmavit, varie sunt, a variis, prodita. Nempe, euenit hoc ATTILAE, quod alicubi in annalibus, de *Nerone*, *Iosephus* refert: *Multi de Nerone historiam composuerunt: quorum aliqui, in gratiam eius, ut bene de se meriti, veritatem neglexerunt; alii, suis indulgentes odiis, tam impudentibus mendaciis, in famam suam debacchati sunt, ut merito sint damnandi.* Enim vero, eadem scribendi malignitate, factum est, ut apud mortalium plerosque, inueterauerit opinio de ATTILA: quod tyrannus in omnes; quod orbis terrarum populator; quod subfessor, publicæ, per Asiam, Europamque, securitatis fuerit. Atque, id quidem, haud moraremur fateri, ubi opus fuerit; si, non id egissent, agerentque adhuc, boni illi; ut, quem viuum non poterant armis, umbras eius, stilo confoderent, obruerent calumniis. Hoc liuoris fuit institutum, vetus illud, & extra omnem modum, inuidorum mentibus inolitum. At enim vero, quibus mens contingit æquior, excelsiora pleraque omnia, de ATTILA, litteris mandauerunt: id quod doleant perpetuo maleuoli.

Pronum foret, in vtramque partem, tum *Græcos*, tum *Latinos* scriptores, turmatim aduocare, CELSISSIME PRINCEPS! id, si congrueret cum instituti rationibus. PRISCVM ego hunc RHETOREM, in TVVM conspectum, CLEMENTISSIME DOMINE! ex multis adducere, satis existimauerim: qui ATTILAM, incomparabilem heroa, & vnus omnium, coram optime cognitum habuit, & in historia, quam de eo condidit, ex vero, atque ita descripsit, ut, nisi fata nobis, eius commentarios, inuidissent, superarent adhuc, augusta virtutum ATTILAE exempla, nullis facile

Regum, qui bello, ac pace, priscis illis temporibus, emicuerunt, æquiparanda. Quod vnum mihi auctoramentum, fatis est, vt TIBI, PRINCEPS CELSISSIME! scriptorem, fatis malignioribus, ex magno, paruum redditum, in submississimi cultus testificationem, cernuus adferam: quippe, quemadmodum non fatis cognitum ciuibz nostris; ita decorum, vtilem atque necessarium vni- ce historiæ patriæ. Habet enim, isthic exhibitus ATTILA, quidquid oggerant hostes sui, non tantum, quæ illi insectentur, vitia; sed habet profecto, quod in homine barbaro, immo, fulmine belli, admirere, ea simul virtutum documenta, quæ, si imitatione vellent exprimere, qui passim in orbe rerum iam potiuntur, tota vni- uersim *Europa*, mitiore, in præsens, vteretur fortuna.

Quæ cum ita sint omnino, PRINCEPS CELSISSIME! ma- iorem in modum abs TE peto, velis, pro TVA benignitate, de- stinationem hanc meam, eum in modum accipere, sicuti id, & magnitudo animi, quam a diuinissimis maioribus indeptus es; & TVA ipsius virtus, bello & pace exercita, suadent, poscunt, iu- bent. Nolo, plura cumulare. Erit, in laudes TVAS, excur- rendi campus, in felicissima, Comitatus Sempronienfis, prouin- cia, cui optimorum Regum indulgentia, sapienti consilio modera- ris, atque palam testaris, quam TIBI, Indulgentissimæ REGINAE salus; securitas patriæ; ciuium gloria ac felicitas; & horum, qui TVI sunt, fausta vbique requies, cordi sint curæque. TV porro, numine propitio, per auorum TVORVM vestigia, ad solidam, summamque gloriam, grassabere. Atque id quidem, & domi, & militiæ, mascule ac constanter facere TE, ne ipsa quidem inuidia ausit inficiari. Quin immo, excelsi hanc animi TVI indolem, sicuti vniuersa *Hungaria*, suspicit, miratur, & laudibus ad cælum vehit; ita, *Serenissima Regina*, MARIA THERESIA, augustali qua- dam munificentia, vti palam est, & benignissima eius diplomata, liberaliter testificantur, non cessat fouere, cumulare, accendere. Certe, quod de NICOLAO, viro, in gente TVA, prorsus di- uino; & PAVLLO principe; hoc auo, illo abauo TVO; apud o- mnes publice constat; id nunc de TE, PRINCEPS CELSISSI- ME! totius *Hungariæ* sermonibus prædicatur: *Nouum TE Fun- datorem, locupletatoremque gentis Eszterbazyanae, si non lau- tiorem; certe illis supparem, iam nunc, euasisse. Feliciter! Vale!* HVNGARIAE DECVS incomparabile, & ATTILAM hunc meum, in cuius comitatu confusus, ad TE venio, facilis admitte, bonus accipe, & benignitate TVA confoue. PISONII, An. MDCCXLV. *Calendis Iunii.* PRAE-

PRAEFATIO AD HVNGARVM LECTOREM.

RISCI RHETORIS Fragmenta de Legationibus, post graues, summorum virorum, curas, edimus: non, quod qualicunque hac opella, orbi erudito profuturos nos confidamus; sed, vt Historiæ *Hungariæ*, quam semel iuuare cœpimus, lucis quidpiam, e tantillis, nobilissimi scriptoris, reliquiis, fœneremur. Neque enim, rerum *Hungaricarum* auctoribus, qui, & tenues sunt, & passim fidei non exploratæ, PRISCVS, saltem fando cognitus, nedum in rem patriæ, ab vilo eorum versus fuit: si COELIVM CALANVM DALMATAM, excipias, qui in ATTILA suo, (a) mentionem eius aliquam iniicit, ex *Iornande*, vt adparet, acceptam. Qua re factum est, vt bella quidem ATTILAE, sed luxatis plerumque Chronologiæ rationibus, vndecunque poterant, in commentaria sua conferrent, atque exaggerarent etiam vltra veri modum; sed internam eius vitam, & administrandæ reipublicæ artem, oppido exquisitam, silentio præterirent: magno, sicuti palam est, famæ ATTILAE dispendio. Quia enim nequiuisset fieri aliter, quam, vt eadem illa referrent in litteras, quæ, odio, inuidiaque inflammati, Latini, eius ætatis, Chronicorum architecti, de summo hoc principe, commenti sunt; historiæ patriæ exordia, quæ illi ab ATTILA ducunt, fœdarent, atque ex heroe, & bello, & pace, incomparabili, tyrannum facerent, nulli vsquam secundum, quod tamen aliter fuerat casurum; si, cum *Latinis* scriptoribus, *Græcos* potuissent contendere; &, nisi id fata, laudibus ATTILAE inuidissent, PRISCVM, cum integer esset adhuc, in areolas suas deriuare. At enim, factorum hæc forte dicenda iniuria est, non conditorum Historiæ *Hungariæ*. In eo peccauere omnino, quod, quidquid in regis vituperium, immo infamiam, memoriæ proditum vîpiam reperere, faciles nimium, & inconsulta opera, annalibus suis intulerunt. Hinc, illis ATTILA: superbus, cupidus vindictæ, sanguinolentus, mulierosus, cibi immodicus, vinosus, atque, in omni vitæ genere, sibi minus constans*: & quod non portentum aliud!

II. Aduerterunt, hunc Scriptorum *Hungaricorum*, siue næuum, siue culpam, oculatiores patriæ filii; sed, quomodo malo, in tanta rerum ignoratione, medelam adferrent, redderentque integritati, historiæ domesticæ primordia, non facile reperiebant. Si de me ipso dicendum, quod res est; fastidiebam profecto, res ATTILAE, semel lectas, iterum, ac, quod in historia necesse est, tertio ac sæpius, recognoscere: tum, quod nihil nisi atrox, truculentum, dirum, & multo fœdatum sanguine, in iis se oggerebat; tum, quod suspecta mihi auctorum fides esse incipiebat, simul discriminare cœpi, quid in historia, nuda ea, si sit, atque ingenua, *dislent æra lupinis*. Ergo, non potui me retentare, quin subinde, iniquius, gesta ATTILAE, & ipse exagitarem, & exagitanda obiicerem aliis. Accidit vero fato meliore, vt nec opinanti, in

) (

manus

a) Cap. XII. p. 115. * Defendit ATTILAM a tyrannidis crimine, CHRISTIANVS ADAMVS RUPERTVS, in Observationib. in Synopsis BELSODI Minorem. Cap. XV. p. 472. seq. quam eius *Apologiam*, alii loco seruamus.

manus venirent, FRANCISCI FORIS OTROKOCSEI, Origines (b) *Hungaricae*. Adieci animum ad legendum librum, quantacunque diligentia concinnatum: maximopere, quod in rebus ATTILAE expromendis, PRISCO RHETORE duce usus, mitiora omnia, fideique exploratoris, adferre videretur. Quam ob rem, subiit animum cupiditas, cognoscendarum penitus *Eclogarum* PRISCI, ex quibus sua hauserat *Otrokocsius*. Vt libellum, ex CAROLI CANTOCLARI, anni MDCIX. editione *Parisiensi*, auidius legere cœpi, fructum inde retuli non vulgarem. Præterquam enim, quod nihil, in tenuibus his fragmentis inerat, quod populorum cædes, clades regnorum, urbium funera, & quæ alioquin, in actibus ATTILAE, eius farinae, censerī solebant, reliqua; certe, ad ciuilis vitæ habitum, belli ac pacis, adeoque iura naturæ & gentium, omni adcuratōne percolenda, relata omnia. vt vitam, formidolosissimi alioquin regis, internam, & a publicis rationibus secretam, tacitus præteream: in qua ita singula facta reperi; vt, & principem magnificum, popularemque; & patremfamilias, adtente ac decenter rem priuatam procurantem, in eo mihi visus sim deprehendere.

III. His proinde rebus adlectus, cum, nondum vltimæ adolescentiæ annos fuisset egressus, optare cœpi, vt plurimum, ex *Hungaris*, manibus, & PRISCVS hic noster tereretur, & laudati OTROKOCSEI Origines. In spem enim vocabar, fore, vt, qui ex ciuibz nostris, sola, rerum bello gestarum, immani plerumque, ac sanguinolenta ATTILAE gloria, ducebantur; quinimmo, quæ sunt in actibus eius maxime reiectanea, laudibus ad cælum tollebant: ad ea, imposterum pernoscentia, animos adplicent, quæ, & vituperationis minimum, & laudis, solidæ, illius ac perennaturæ, habent plurimum. At enim, res ea, diu, ac longius, quam voluissēmus, inter vota adhæsit: quod minutiores quidē PRISCI *Excerptorum* editiones, prorsus non haberentur; Regia autem illa *Parisiensi*, quam PHILIPPVS LABBEVS adcurauit, vix vni alteriue, qui se doctos in patria gerunt, vel visa, ne dicam, lecta vnquam fuisset, penitusque cognita. Trahebar interea, fato quodam meo, ad res *Hungariæ*, cum cura, scrutandas, scribendasque; & iam, præter quatuor grandia illa, NOTITIÆ HUNGARIÆ NOVAE, volumina, ADPARATVM, ad *Historiam Patriæ* locupletandam, ederam: cum rogare, immo flagitare amici: vti PRISCVM RHETOREM, de quo in sermonibus familiaribus, non raro, liberaliter, ac fere vltra modum profuse, edisseruissē, luce publica donarem; inque COLLECTIONEM illam *miscellam* inferrem; sed iis simul notis, obseruationibusque illustrarem, quæ FRAGMENTA PRISCI, popularibus nostris, supellectile libraria non satis instruis, & lectu iucundiora, & faciliora intellectu, redderent. Tametsi vero sensi, præter ceteras curas, non plane nihil negotii, me, ea re mihi consciuisse; tamen, tentare malui, quid possent, lassæ, diuturno labore, Musæ meæ; quam, pertinaces illas preces amicorum, repellere: de qua nunc opella nostra, lector condocendus fuerit; vbi, quæ sunt popularibus nostris, de PRISCO RHETORE, cognitu necessaria, primum expediuerimus.

IV. Fuit PRISCVS (c) gente *Thrax*. (d) Ita THEOPHANES, & auctor *Chronici Alexandrini*, oppido *Panio* (e) oriundus: *Panites* ideo SVIDAE appellatus.

b) Prodigunt *Franequeræ*, anno MDCXCIII. for. 8.

c) Erronee, pro PRISCO, Παρίσκῳ legitur, apud EVAGRIVM, Lib. II. Cap. I. vt obseruauit diligentissimus H. VALESIVS. Et Πέρισκῳ, apud THEOPHANEM, p. 100.

d) AVCTOR *Chronici Alexandrini*, p. 318. & THEOPHANES, l. c.

e) De Patria PRISCI, PHILIPPVS LABBEVS. *Quo fit*, verba *Chronici Alexandrini* recitauerat, quæ Thracem dixerant, vt censeam, errasse eos, qui *Panopliten* atque *Ægy-*

pellatus. EVAGRIUS (f) & NICEPHORUS CALLISTES (g) *Rhetorem*; lemma, *Excerptis de Legationibus* præmissum, simul *Sophistam* vocat. quod utrumque vocabulum, vitæ genus, cui se tradiderat noster; indicat, laboriosum ac sterile illud quidem; sed honestum tamen, atque in commune utile. Est autem *Rhetor*, ne id quoque, nostrorum causa, fileamus, qui docet litteras, atque traditor est eloquentiæ: *Sophista*, apud quem dicendi exercitium discitur; utriusque *Orator*, in eo cognatus est, quod in causis, priuatis ac publicis, perfecta utitur eloquentia. (h) Sed PRISCUM, præter hæc vocabula, in primis *Historicum*, IORNANDES dicit, quoties eum in rem suam aduocat. De eo SVIDAS, (i) ut locum integrum exhibeamus: PRISCUS, *Panites, Sophista, qui vixit temporibus Theodosii iunioris. Scripsit historiam Byzantinam, & Attalicam Libris VIII. Item Declamationes Rhetoricas, & Epistolas.* Vbi HENRICUS VALESIVS, ad finem notarum, in excerpta ex historia PRISCI RHETORIS, bene monuit, scribendum esse: τὰ κατὰ Αττίλαν. quam viri doctissimi observationem, MARTINVS HANKIVS, (k) LVDOLPHVS KVSTERVS, (l) & IOHANNES ALBERTVS FABRICIVS, (m) celebria, in orbe litterato, nomina, suam fecere. Neque dubitare nos finit, auctor *Chronici Alexandrini*, res ATTILAE, multa adcuratione scripsisse PRISCUM. Enim vero, cum de bellicosissimi principis, & *Alarici* motibus, atque huius exitio, retulisset, subiungit: περὶ τῆς πλεμῆς συνεγέγραπτο ὁ σοφίστας Πρίσκος ὁ θεάξ. de quo bello, scripsit sapientissimus PRISCUS *Thrax*. Quomodo & EVAGRIUS: ὃν περιέργως καὶ ἐς τὰ μέγιστα λογίως Πρίσκος ὁ ῥήτωρ γέγραφε. quem diligenter ac diserte in primis PRISCUS RHETOR describit. Atque, potuit omnino, ea diligentia, vnus omnium, cum laude, ac fide, ad posteros defungi PRISCUS: quippe qui, non coæuus modo ATTILAE fuerit; sed in aula etiam eius versatus, legationis illius occasione, quam *Maximinus*, cum infelici *Bigila*, iussu *Theodosii* iunioris, apud ATTILAM, obibat. quamque, hæc eius fragmenta, fuisse descriptam, ad nos transmiserunt: qua in re expromenda, quam aperte versatus sit noster, inde capias argumentum, quod nihil dissimulauerit, comparatas, abs *Theodosio*, in ATTILAM, insidias, & harum administratos. In *Latinis* scriptoribus, IORNANDIS meminisse sufficiat, qui, cum de rebus ATTILAE scribit, sæpius PRISCI fidem adpellat: ut satis adpareat, integro eum auctore vsum fuisse, cum *Getica* sua conscriberet. Id doleas, odio subinde stimulatum, a fide PRISCI descivisse, quæque ille ex vero scripserat, fabulis anilibus contaminauisse.

V. Aetatem PRISCI, nunc ex SVIDA cognouimus. Et sane, res ipsa loquitur, sub *Theodosio* eum iuniore, & qui hunc exceperunt, vixisse, quod non est opus inculcare. MARTINVS HANKIVS, qui de scriptoribus Byzantinis, vnus omnium, diligentissime commentatus est, ultra annum XV. LEONIS THRACIS,

(2

qui

Ægyptium vocauerunt; cum πανίτης, a Panio promontorio, haud longe a Cyaneis insulis, aut castro, secus littus maris, teste SVIDA, in finibus Heracleæ posito, denominari potuerit. Tom. I. edit. regiae p. 50. initio.

f) Lib. I. Cap. XVII. Lib. II. Cap. I. V. XVI. & Lib. V. Cap. XXIV.

g) In præfat. p. 35.

h) Vide MARIJ VICTORINI Proœmium exposit. in L. Rhetor. CICERONIS.

i) In rebus Geticis, Cap. XXIV. XXV. XLII. XLIX.

k) De scriptoribus Byzantinis, Cap. II. vbi, de bono hoc, & utili scriptore, uti vocatur VALESIO, adcurate differit.

l) In nota ad SVIDAE Lexicon, voce PRISCUS, Tom. III. p. 174. B. b) edit. Cantab. fol.

m) Bibliothecæ Gr. Lib. V. Cap. V. quod est, de *Byzant. Hist. script.* num 4. p. 235.

qui fuit A. C. CCCCLXXI. nostrum superasse, idoneis rationibus condocet. Cui eo proclivius adsentimur, quod habent omnino eius rei indicia, hæ suæ *Eclogæ* haud facile repudianda. Illud silendum haud est: nequaquam PRISCVM, a THEODOSIO in legationem fuisse missum: quod tamen adfirmat IORNANDES: *Ad ATTILAM*, inquit, *in legationem remissus a THEODOSIO iuniore*, PRISCVS: quem errorem suum postea fecerunt eruditissimi quique viri, quos iam non commemoro. Non est vero ita. MAXIMINVS enim, cum in eam legationem obeundam, precibus euietus, ire constituisset, ex *Martialis*, Officiorum Magistri, & *Chrisapbii Eunuchi*, Imperatoris consilia moderantium, voluntate, *Bigilam*, interpretem & collegam eius muneris, accepit: suo sibi demum arbitrato, PRISCVM delegit; non vt socium, sed vt comitem partim, partim consiliarium, in eo haberet, doctum, &, si vsus ferret, rebus agendis idoneum. quod & ita euenit. Hæc ita sunt omnino: nisi credas, alia legatione ad ATTILAM, PRISCVM, iussu THEODOSII, fuisse defunctum. Nam id quoque, de eo relatum (n) reperio, PRISCVM, *Panitem* nostrum, THEODOSII epistolarum fuisse magistrum. quod munus, legationum capax tunc fuit omnino. Id, nunquam dedoluerit orbis eruditus, *Historiarum* PRISCI libros, disperiisse: quod, quemadmodum acciderit, facile fuerit conicere. Nimirum, ea tempora iam tum ætate PRISCI *Rhetoris*, & postea, reipublicæ litterariæ, incubuere; vt homines, male seduli, iidem vero scioli plerumque, optimos quosque scriptores, & vasta horum volumina, in compendium mitterent, &, vel in suos vsus exciperent, vel aliorum, infelici hac sua opera, desidiæ velificarentur. Factum iis rebus est, vt, cum hæc istiusmodi compendia quærent, superficiarii illi homines, optimi quique auctores, sensim fugerent, euanescerent, interirent, (o) damno, nunquam reparabili. quod malum, PRISCVM nobis nostrum, ante præripuit, quam eius historia in plurium manibus esse inciperet. Facinus id, eo indignius iudicaueris, quod excerptor PRISCO obtigerit, tardioris multo ingenii, quam res poscebat, & in nullam fere partem curiosi. Nam, & Chronologiæ, & Geographiæ rationes, neglectui plerumque habuit: ea sola re commendandus, quod cum PRISCO vitam inuiderit, suo quodam beneficio, nisi maleficium dicere mauis, vmbram eius ad nos transmiserit, pridem exolituram, nisi superioris ætatis, docti, & de egregio publico bene meriti viri, eidem fuissent obstetricati: quos iam iam, cum laude nominabimus. Vtinam autem, vera sint, quæ de PRISCO adhuc superstite, habet VOSSIUS: (p) *Videtur*, inquit, *ille, hodieque exstare. Sane, citat PRISCVM, Baptista Fulgosus, in Memorabilium libris: inque Bibliotheca Vaticana esse, auctor est Raphaël Volaterranus, Lib. XIII.*

Antbro-

n) Apud ROB. CONSTANTINVM, in Nomenclatore.

o) Grauter in eam rem, ANDREAS SCHOTTVS: *Vetus ea, doctissimorum hominum, querela est, historicorum veterum, & quidem maiorum gentium, cladem, calamitatemque, non aliunde inuectam, quam ab epitomarum scriptoribus: qui, dum se compendio, & temporis, & rei familiaris, studere, lectori credulo, pollicentur, næ illi maius se dispendium facere non vident. Hinc enim factum, vt Græcis POLYBII, prudentissimi scriptoris; DIODORI atque DIONIS; de Latinis vero, F. LIVII, multo maxima pars intercurreret: idque XIPHILINIS & FLORIS, aliisque ἀνοήτοις, acceptum esse referendum: adeoque IUSTINI opera, TROGVm integrum amissum, frustra bælenus exspectari; cum sex M. TVLLII, de Republ. libris: nescio, in quo infelici terrarum angulo, delitescantibus. In Epist. nuncup. AVRELII VICTORIS, ad AVGERIVM BVSBEQVIVM, exlegatum Byzantinum, &c. Eadem ergo strages hæc, & PRISCVM nobis abstulit. Quid? si forte, odio ATTILAE, sicuti factum in eius laudes, MARVLI Poetæ carmen, a Latinis; ita a Græcis, PRISCI hæc commentaria exulta sunt?*

p) De historicis Græcis, p. 488.

Anthropologia. Superesse etiamnum ait, in *Nomenclatore suo*, Robertus Constantinus. (q) Sed, addit, ubi hæc retulisset, ὁ πᾶν FABRICIVS: (r) Nemo fuit hætenus, qui eum in lucem protulerit, vel in bibliotheca hodie superstite, legisse se, sit testatus. Nisi me fallunt omnia, imposuerunt, Fulgoso, Volaterrano, & Constantino, Fragmenta hæc PRISCI: quippe, ætate illa, nondum satis cognita. Nos certe, adeo non inuideremus, optimæ notæ scriptorem, reipublicæ litterariæ; ut festum etiam eum diem haberemus, quo ex diutinis illis tenebris, in luce publica collocaretur. Tum enim vero adpareret, quid liuor, quid odium, potuerit, in rebus ATTILAE contaminandis. Ceterum, ne id quidem silendum est; scriptoribus Christianis, recte PRISCVM, BARTHIO præeunte, a FABRICIO accenseri. de quo, iam non laboramus: quippe quod, in eadem sumus sententia.

VI. Primus omnium, PRISCVM, DAVID HOESCHELIUS, Augustanus, insigne, sua ætate, *Argentoratensis* Academiae decus, edidit, in *Eclogis, de Legationibus*, Augustæ Vindelicorum, anno MDCIII. uti legas, in Præfatione, Græcæ suæ editioni, præmissa. Quam vero id propitia factum fuerit Minerva, inde possis colligere, quod, cum Græca essent, quæ adcurauerat HOESCHELIUS, neque legi ab omnibus possent; CAROLVS CANTOCLARVS, libellorum supplicum, in aula regis Christianissimi, tunc magister, curam, studiumque suum, etiam intra confertissimas, laboriosissimi muneris, occupationes, isthuc conferre, nihil dubitauerit: ut primo quidem, sola hæc PRISCI *Fragmenta*; tum & reliqua, quæ HOESCHELIUS, luce publica donauerat, latina faceret. Quomodo in eam destinationem inductus fuerit, ipse ille, in primæ editionis præfatione, ingenue fatetur: quando, ad obiectiunculas irrequietorum hominum, respondet: *Tantumne tibi, dices! a re, & priuata, & publica, otii est, ista ut cures? ego vero ista: priuata enim non moror, publica qui possum? quis, & per quos aditus? multi quidem litterarum studiis clari, patrum nostrorum memoriam, magistratum, quem gerimus, adepti, in reipublicæ administratione, floruerunt; quia reges, & qui sub regibus summæ rei præerant, virorum, doctrina præstantium, opera, in rebus, domi forisue gerendis, uti patriæ honorificum, ita sibi gloriosum esse ducebant. Sed, tota iam ista mutata ratio est. Ergo, ad se, edendi PRISCI, curam, iure optimo pertinuisse, existimabat, illustri loco positus CANTOCLARVS; maxime, cum fastidium quasi quoddam, sine litterarum consuetudine, in procurandis, publici muneris rationibus, sibi obrepere sentiret. Istius, inquit, generis negotiorum, in quibus hodie nostrum munus versari volunt, iam dudum me satietas tenet. Itaque, nuntium illis remittere cogito, & ad veteres me amicos refero. Nisi forte hi quoque nolunt, me in pristinam consuetudinem reuocare; propterea, quod eos, tamdiu deserui. Sed tamen opinor, reuocant, & quodammodo cum illis in gratiam rediisse mihi videor. Etenim, cum anno superiore, in manus meas incidissent: Εκλογαὶ πρὶ πρεσβευτῶν, eas, suasu viri ornatissimi, & mihi amantiissimi, PASCALIS, regii apud Rhetos legati, percurri. In primis ex PRISCO Excerpta, mihi multa cogitatione digna, & quod proxime ad nostram rerum gerendarum rationem accedunt, præcipue, quantum ad legationes obeundas adtinet, continere, visa sunt. Itaque, ea latina feci. Nimirum, ita sunt comparatæ, magnæ illæ, ac liberales animæ, ut munerum publicorum, & quæ coniunctæ cum iis sunt, splendidissimarum dignitatum administrationem, vlturamque, acerbam putent ac tristem, quam non litterarum*

)(

q) Prodiit Parisiis, A. MDCV. 8.

r) In Bibliotheca Græca, loco cit.

suauitas permulceat: quod contra est, apud angustas, & deditas sordibus mentes. Est enim genus illud hominum, ita intempestium, durum atque ingratum; ut, cum per litteras se, ad honores, & opportunitates alias, emerfisse, intime sibi sit conscius; tamen, suae illa felicitatis instrumenta, vel odit clam in aliis, vel qua potest, propalam infectatur. Habeant sibi, quam, ex cacoëthe eo, coeperunt, capiuntque iucunditatem: *Musis* profecto nunquam videntur propitiis: quia iratum habent *Apollinem*. Ceteroquin, intelligas ex his CANTOCLARI verbis, quid eum, ad PRISCUM, ante omnes alios, in HOESCHELII illo volumine, editos, latine interpretandum permouerit. Iam, quomodo in suo hoc labore versatus sit, audiamus: *Quod dum facerem, multo plures locos corruptos & deprauatos, quam in tam breui opusculo existimassem, offendi. quos, partim coniectura, partim diuinatione; nec enim aliud exemplar, quam excusum habebam; qua potui, restitui. Hæc me causa impulit, notas, & eas quidem perbreues, huic meae interpretationi adiicere: ut, si forte una lectio, aut interpretatio, displicuisset, pluribus propositis, minus fallerem. Quod non eo pertinet, ut quidquam de laude, quam meretur, DAVID HOESCHELIUS, cuius beneficio, hæc ad nos peruenerunt, detractum velim: immo, ego illi magnas gratias, ut debeo, habeo, & ab omnibus studiosis haberi debere, iudico. reliqua.* Hæc primæ CANTOCLARI editionis, quæ Parisiis, apud Abel L' Angelier, in prima columna Aulae Palatii, A. MDCVI. ideoque triennio post, quam HOESCHELIUS sua vulgauerat, lucem adspexit, & occasio fuere, & auctoramenta. Fidem postea, quam publice fecerat, anno MDCIX. soluit CANTOCLARUS, dum iteratam editionem PRISCI, auctam eam, & *Dexippi Atheniensis; Eunapii Sardiani; Petri Patricii, Malchi Philadelphensis, atque Menandri Protectoris, Eclogis locupletatam, procurauit, apud Petrum Cheualierium, in monte Divi Hilarii, excusam. Totam illam opellam, RENATO & PETRO, filiis, nuncupauit: grauitè de patris, suaque honorum accessione, præfatus. FRANCISCUS, inquit, Rex, qui Gallia barbariem profligauit, & inde MAGNI cognomen reportauit, patrem meum, auum vestrum, non pretio, non ambitu, non scorti, non alicuius nebulonis aulici, commendatione; sed, ob excimiam, tum probitatem, tum doctrinam, primum, Turonibus iuri dicundo præfecit, deinde etiam in senatum Parisiensem adlegit. Digna sunt, quæ legantur, cetera.*

VII. His, ergo, tribus editionibus, sub initium seculi decimi septimi, PRISCUS, litterato orbi cognitus, immo familiaris factus est; dum augustior eum, adolescente postea seculo, fortuna, multis modis faceret illustriorem. Neque enim, una ei contigit accessio. Nam, HENRICUS quidem VALESIVS, vir doctissimus, post CANTOCLARI emendationes atque notas, partim in ordinem redegit, nulla temporis habita ratione, consarcinatas *Eclogas*; partim, id dedit operam, ut, quæ infelicius lecta sunt a CANTOCLARO, & in Græco textu restitueret, & correctius redderet latine, illustraretque ex historia: quæ, vtriusque summi viri diligentia, notas nobis peperit, circumtonsas eas quidem, breuesque; sed auro tamen, cedroque cariores. Hoc habitu, fuerunt PRISCI *Fragmenta*, dum benignioribus fatis, CORPUS HISTORIAE BYZANTINAE, augustali Regis Galliae impensa, adcurante PHILIPPO LABBEO, S. I. condi inciperet. Tunc enim, non in *Catalogo tantum Scriptorum Byzantinorum*, (s) ac paullo post, in *Adparatu Historiæ Byzantinæ*, (t) cum laude PRISCUS relatus est; sed in primis dignus habitus, qui post HOESCHELII, CANTOCLARI, & VALESII castigatio-

nes,

s) Tomo I. p. 7. 8. 1. n. 4.

t) Part. III. Alphabeticae seriei script. Hist. Byzant. inibi p. 49. seq.

nes, *Primo*, tantarum molitionum, *Tomo*, *Grace & Latine*, inter *Eclogas de Legationibus*, loco quarto, quam nitidissime, excuderetur: (u) eo forte infelix, quod, ob immane, editionis eius regiae, pretium, non aequè, in omnium manibus esse potuerit hucusque. Atque, hac nos quidem vñ editione, nostram istam adornauimus: quam, benignitate *Comitis IOSEPHI ESZTERHÁZII*, *Iudicis Curiae Regiae* grauissimi, ex instructissima sua bibliotheca, quod mirere, sub idem tempus accepimus communicatam, dum, *Hungaricum* exercitum, in expeditionem *Silesiacam*, A. MDCCXLIV. mense Octobri, duceret. quod, eo exquisitioribus gratiis prosequimur; quo magis, de incomparabilis herois, erga studia nostra, voluntate, certi sumus. Nunc, paucis indicabimus, quo consilio, quaque adtentione, in tantillo hoc negotio, a nobis sit elaboratum.

VIII. FRAGMENTA nempe, PRISCI RHETORIS SOPHISTAE, nobis proposuimus, in manus ciuium nostrorum tradere, eo adparatu instructa, qui nec ieiunus sit, neque vltra modum quæsitus; sed qui tamen quomodocunque sufficiat, ad eas res ATTILAE collustrandas, quas PRISCI hæ, male truncatæ *Eclogæ*, complectuntur. Pleraque enim ea omnia, isthuc adtinent, vt *Legationes*, quas seu misit, seu accepit, ATTILA, expromantur. Hinc nobis inscriptio, editionis huius nostræ, subnata, vt, ATTILAM, MISSIS ACCEPISQVE LEGATIONIBVS, ILLVSTREM, diceremus. Enim vero, ita existimo, id vnum sibi habuisse propositum, quisquis, funestus ille ἀμνηστὴρ PRISCI fuerit, vt, siue sibi, siue aliis, ea, ex luculentissimo auctore, colligeret, quæ putabat vsui fore, legationibus, apud gentes potissimum barbaras, bono cum fructu, defuncturis. Quidquid vero hoc sit EXCERPTORVM, dedimus operam, vt notis id instrueremus, pro rerum habitu, necessariis. Fuerunt autem nobis curæ, quæ ad *Geographiam*, *Historiam*, *Chronologiam*, pertinere in primis videbantur. De textus *Græci* lectione, tunc admodum fuimus solliciti; cum nos ad eam curam, CANTOCLARVS, VALESIVS, & OTROKOCIVS, forte inuitabant, cumque spem concipiebamus, ad veritatem historicam, vel illustrandam, vel adserendam, commodi aliquid, inde demanaturum, quod ea simul fide egimus, vt non sileremus auctores, notarum, quas aliunde mutuati sumus, quantumuis tenuium. Quia porro, id nobis summis elaborandum, vt vitæ priuatæ, rei familiaris, aulæ, & reipublicæ administrandæ, rationes, quas sequebatur ATTILA, propalam faceremus; ad eius ingenium, mores, instituta, & quæ huc adtinent, reliqua, animum, etiam atque etiam, aduertimus; gratiam odiumue, eo diligentius deuitantes, quo magis, vtrisque, res ATTILAE, nunc depressas nimio opere, nunc in cælum, laudibus sublata, ab auctoribus, meminimus. Neque tamen nobis temperare potuimus, quin, quæ erant in ATTILA, vel laudanda, vel vituperanda, pro eo, ac merebantur, haberemus: fore tamen confidimus, vt, siue ciues nostri, siue exteri, mitius imposterum de ATTILA iudicent, & obtritas eius, odio & inuidia, laudes, ex æquo recolant imposterum, suspiciant, prædicent. Indolis atque morum, & quæ hinc manauit, institutorum, inter *Hunnos*, & *Hungaros*, similitudinem, tunc notauimus, cum, & occasio, & res ipsa, id vt faceremus, persuadebant. Fuit porro animus, de *Regia* ATTILAE, quam describit PRISCVS, professæ opera edisserendi: maxime, quod male eam, in *lász-Biriny*, collocat, sedulus alioquin coniectator, OTROKOCIVS; sed, quod, quantulacunque diligentia hæc, propter operarum typographicarum festinationem, præcipitanda fuisset; alii

) (2

enim

u) Tomo I. p. 33. ad p. 76. *Parisis* An. MDCXLVIII. charta augusta. *Veneta* certe, superiorum annorum, *Corporis Byzantini* editio, cum regia illa comparari haud meretur; siue ad curationem, nitoremque typorum; siue adparatum reliquum, spectes: vt taceamus cetera, & quæ secum coniiciet lector.

enim tempori, adseruauimus consulto: Quia præpterea, hæ eædem ex PRISCO *Eclogæ*, scopæ dissolutæ, & nullo spariæ ordine, doctis semper sunt habitæ; id dedimus operam, vt *Hodegum* præmitteremus, ad ductum notarum HENRICI VALESII, legendis, ex ordine, rebus vtilem; subiungeremus præpterea *Chronotaxin*, quo singula, quæ hic continentur, in suos, haud difficulter annos, reponi possint. Quam vtramque operam eruditam, lubens ac promptus, CL. noster IOH. TOMKA SZASZKY, nobis, immo publico, accommodauit: eidem propterea in acceptis ferendam. Vale, *Studiosè rerum Hungaricarum* LECTOR, & nostris conatibus, bene precatus, his, quæ nunc in manus TIBI traduntur, in rem TVAM vttere, fruiere, feliciter. PISONII, ex Museo suburbano. Anno MDCCXLV. D. XII. Maii.

H O D E G U S, AD PRISCI RHETORIS ECLOGAS, Ordine, quo se res inuicem excipiunt, legendas.

- C**VM ROVA, Hunnorum rex, statuisset, cum *Amaldsuris*, bello decertare, cer. Cap. II. §. I. p. 34. contra *Sorosgos*, bellum communibus opibus & viribus mouerunt. §. II. p. 26.
- II. SCYTHAE, quo tempore, mercatus *Scytharum* & *Romanorum*, frequenti multitudine celebrabatur. cer. Cap. I. §. I. p. 1. - - - ATILAS, cer. in *Ratiariam*, urbem magnam, & populi multitudine abundantem, irruptionem fecit. §. II. p. 2.
- III. THEODOSIUS misit *Senatorem*, virum consularem, ad ATTILAM, cer. Cap. II. §. III. p. 26. - - in qua, *Theodulus dux*, commorabatur. l. c. p. 27.
- IV. Post *Chersonensem* pugnam, *Romani*, cum *Hunnis*, pacem, per *Anatolium* legatum, fecerunt, cer. Cap. I. §. II. med. p. 3. - - Imperatore autem, & *Marialio*, de tota re consultantibus, placuit, non solum *Bigilam*; sed & *Maximinum*, legatos mittere ad ATTILAM. §. III. fin. p. 10.
- V. *Chrysaphius Eunuchus* suasisit *Edeconi*, ATTILAM de medio tollere. cer. Cap. II. §. IV. p. 27. - - Misit etiam ATTILAS, *Orestem* & *Eslam*, *Constantinopolim*. Cap. II. §. XXIII. fine. p. 74.
- VI. *Bigila*, insidiarum, in ATTILAM, manifeste conuicto, extemplo *Orestem* & *Eslam* *Constantinopolim* misit. cer. Cap. I. §. IV. p. 11. - - Sed THEODOSIUS, iracundiam suam palam fecit, cum bona puellæ, in publicum redegit. §. IV. fin. p. 12.
- VII. Hinc ATTILAS, illinc *Zeno*, *Chrysaphium*, ad pœnam deposcebant. cer. Cap. II. §. XXIV. p. 74. THEODOSIUM, nouus timor occupauit, ne *Zeno*, tyrannidem inuaderet. §. XXV. fine. p. 77.
- VIII. Cum primum ATTILAE nuntiatum est, *Martianum*, post *Theodosii* mortem, ad imperium peruenisse. cer. Cap. I. §. V. p. 12. - - At, *Romani Hesperii*, in prima sententia perstiterunt, & ATTILAE mandata reiecerunt. §. V. med. p. 13.
- IX. Cum ATTILAS, tributum, cum THEODOSIO conuentum, peteret. cer. Cap. II. §. XXVI. initio. p. 77. sin minus, quæ eriperent, spolia potius, quam munera, censi debere. §. eod. fin. p. 78.
- X. ATTILAS, vastata *Italia*, ad sua se retulit. cer. Cap. I. §. V. fin. §. VI. p. 13. - - postquam vero, de eius obitu, barbaris nuntiatum est: vi obsides eripuerunt, & regionem excursionibus vastarunt. §. VI. p. 15.
- XI. MARTIANVS, *Romanorum orientalium* imperator, ad *Genserichum* legatos misit. cer. Cap. II. §. XXVII. init. p. 78. & *Parthorum* quidem monarcha, quia bellum illi erat cum *Hunnis*, quos *Cidaritas* vocabant, *Lazos*, ad se confugientes, reiecit. §. eod. fine. p. 79.
- XII. GONARIS, legatos misit ad *Romanos*. cer. Cap. I. §. VII. p. 15. - - quod vbi obtinere non potuit, *Maurusiorum* terram, igni ferroque vastauit, &, quacunque ratione potuit, affixit, & aquas infecit. §. VIII. med. p. 16.
- XIII. GENSERICHS, cum non amplius foederibus, cum *Maioriano* pactis, stare constituisset. cer. Cap. II. §. XXXVIII. p. 79. *Olibrium*, ad imperium occidentis prouehere, propter adfinitatem ex nuptiis, cogitaret. §. eod. fine. p. 80.
- XIV. *Romanis occidentalibus*, in suspicionem venit *Marcellinus*. cer. Cap. I. §. VIII. med. p. 16. - - Ad *Persas* vero, *Constantius*, tertium Consul, & ad consulatus, patriciatus quoque honorem fortitus. §. X. init. p. 19.
- XV. Sub LEONE, *Romanorum* Imperatore, legatus pro *Italibus*, ad *Vandalos* profectus est, *Tarianus*. cer. Cap. II. §. XXIX. p. 80. quod iuuenes *Romani* foedera transgressi essent. §. eod. fine. p. 83.
- XVI. Post incendium ciuitatis, quod accidit sub LEONE. cer. Cap. I. §. X. sub init. p. 19. - - nam illi, res *Sicule* longe maiori curæ erant. §. XIV. fin. p. 24.

EX HISTORIA PRISCI RHETORIS EXCERPTA. CAPVT I.

SCYTHAE, (a) quo tempore mercatus (b) *Scytharum*, & *Romanorum*, frequenti multitudine, celebrabatur, *Romanos* cum exercitu sunt adorti, & multos occiderunt. *Romani* ad *Scythas* miserunt, qui de præsidii expugnatione (c) & fœderum contemptu, cum eis postularent. Hi vero, se non vltro bellum inferentes; sed factas iniurias vlciscentes, hæc fecisse, responderunt. *Margi* (d) enim *Episcopum*, in suos fines transgressum, Regum suorum loculos, & reconditos thesauros indagatum, expilasse. Hunc, nisi dederent, vna cum transfugis, vt fœderibus conuenerat, (esse enim apud eos plures) bellum illaturos. Quæ, cum *Romani* vera esse negarent; barbari vero, in eorum, quæ dicebant, fide perstarent, iudicium quidem de his, quæ in contentione posita erant, subire, minime voluerunt; sed ad bellum conuersi sunt. Itaque, transmissis *Istro*, oppidis, & castellis ad ripam sitis, plurima damna intule-

A

tule-

a) HVNNOS intelligit, & qui in horum erant obsequio, *Scythas Minores*, vltra *Istrum*, & circa *Pontum* colentes. Illud doleas, siue PRISCVM, scriptorem alioquin non negligentem, siue huius expilatorem, neglexisse chronologiæ rationes. Quare factum est, vt circa istiusmodi ἀποσπασμάρια, ignaros relinqueret lectores, in quos singula annos sint reponenda. Ad ordinem historiæ seruandum, præmittenda est ante omnia, legatio illa RVÆ, quæ infra habetur, initio Excerptorum, ex PRISCI RHETORIS Gothica Historia, seu Cap. II. §. I. & II. Nam, *Margus*, & *Viminacium*, post obitum *Ruæ*, ab *Attila* capta sunt, vt docet Cap. II. §. XIV. HENRICVS VALESIVS.

b) Antiquo fœdere, inter *Romanos* & *Scythas* cautum erat, vt *Romani* certo tempore, ad ripam *Istri*, mercatus haberent, vnde *Scythis* desumendi ea, quibus sibi opus esset, facultas foret. CANTOCLARVS. Atque, hoc quidem ius nundinarum, frustra a *Romanis*, post fata patris, requirebant filii ATTILAE, *Dengisch*, & *Irnach*: vnde, dissidii inter eos initia. Vide infra §. XI.

c) Quod illud fuerit præsidium, tacet PRISCVS: neque nos diuinare poterimus.

d) MARGVS, vrbs ad Danubium sita, in Illyrico Mysorum, inquit PRISCVS. EVTROIPIVS & EVSEBIVS, *Murgum* vocant: & *Iulianus*, in encomio *Constantii*; si tamen *Iuliano* illud adscribi debet. *Cantoclarus*. Vide infra, Cap. II. §. I. not. g. Et CHRIST. CELLARIVM, Notit. Orb. Antiq. Lib. III, Cap. VI. p. 574.

Decadis II. Monumentum I,

tulerunt, & inter cetera, *Viminacium*, (e) quæ Myforum vrbs est in Illyrico, (f) ceperunt. His gestis, cum multi in sermonibus dictarent: *Episcopum dedisse oportere, ne vnius hominis causa, vniuersa Romanorum respublica, belli periculum sustineret*; ille, se deditum iri suspicatus, clam omnibus, ciuitatem incolentibus, ad hostes effugit, & urbem traditurum, si sibi *Scytharum* Reges, liberalitate sua consulerent, pollicitus est. Ad ea, cum beneficium, omni ratione repensuros, promitterent, si rem ad exitum perduceret, datis dextris, & dictis, iureiurando vtrinque præstito, firmatis, *Episcopus*, cum magna barbarorum multitudine, in fines *Romanorum* est reuersus. Eam multitudinem, cum ex aduerso ripæ, in insidiis collocasset, nocte, dato signo, exsiliit, & urbem, (g) inimicorum ditionis, potestatisque fecit. Et ab eo tempore, *barbarorum* res, in diem auctiores, melioresque (h) fuerunt.

§. II.

Sub THEODOSIO iuniore Imperatore, ATTILAS, (i) Hunnorum Rex, delectum ex suis habuit, & litteras ad Imperatorem scripsit, de exsulibus, & de tributis; exsules, ut quicumque occasione huius belli, redditum non essent, quam citissime ad se remitterentur. Quantum ad tributa, ut eorum proximæ descriptionis gratia, legati, de his secum acturi, ad se venirent, ne, si cunctarentur, *Scythæ* in bellum prorumperent. Nec enim iam, etiam si velit, in sua potestate esse, *Scytharum* multitudinem diutius continere. His litteris lectis, Imperator, nequaquam eos ex *Scythis*, qui ad se confugissent, traditurum dixit. Sed vna cum illis, in animo sibi esse, belli euentum expectare; ceterum, se legatos missurum, controuersias dirempturos. Ea, sicuti *Romani* decreuerant, ubi *Attilas* rescivit, ira commotus, *Romanorum* fines vastauit, & castellis quibusdam dirutis, in *Ratiariam*, (k) urbem magnam, & populi multitudine abund-

e) VIMINACIUM, oppidum, ad Danubium, in Mysia inferiore positum. In eo oppido SEVERVS, filium maiorem, adposito *Aurelii Antonii* nomine, Cæsarem adpellauit, inquit SPARTIANVS. Multa exstant Imperatorum rescripta, *Viminacii* data, l. 16. de furtis & ser. c. l. 24. c. fid. c. l. ad leg. Fal. *Cantoclarus*.

f) Latius hic sumitur *Illyrici* vocabulum, complectiturque omnes eas regiones, quæ sunt longe lateque, inter *Adriaticum*, & *Danubium*, diffusæ.

g) MARGVM fuisse palam est, sedem Episcopi transfugæ: quippe, aduersa ripa *Istri*, intra confluentem *Margi*, amnis cognominis, *Hunnis* obiacentem.

h) Gentium puta, *Scythicarum*, cum veris *Hunnis* permixtarum: hi enim rerum soli iam potiebantur.

i) In Græco scribitur: *Αττιλας*. *Hungari* scribimus, *Atilla*, vno t. eliso. OTROKOCSEVS, loco eius, adspirationem h. adsumit. Vide Originum *Hungar.* Partem I. Cap. IV. p. 103. Qua de re, egimus professa opera, DECADE I. Mon. III. in Calani ATTILA, Cap. IV. p. 94. not. f.

k) RATIARIA, vrbs ad *Danubium* sita, non longe a montibus *Thraciæ* distans. PTOLEMAEVS, *Ρατιαρία Μοσῶν*. Vide Itinerarium *Anton.* & Not. Imp. Exstant edita hic rescripta, l. 8. C. *Communia de Success.* & pleraque alia. Hinc, nexu continuo, lege, infra, Cap. II. §. III. *Theodosius misit Senatorem*, reliqua. Ceterum, situm peninsulæ, habitumque, dabit, inter ceteros, AGATHIAS, lib. V. ubi bellum posterius Hunniacum describit. Pugna (*) vero, ad *Chersonesum Thracicam*, ductu *Bledæ*, contraeunte *Iobanne*, duce *Romanorum*, commissa est: sicuti, eodem fere tempore, *Attila*, ad *Martianopolim* *Moesiæ*, acri prælio, cum *Arnegisla*, decertauit. Bello, utrobique inferiores *Romani*, pacem hanc, cuius meminit PRISCVS, cum *Hunnis*, pepigerunt; legibus, uti palam est, haud pro dignitate *Constantinopolitanorum*, sacram-

abundantem, irruptionem fecit. Post Cberfonensem (*) pugnam, Romani, cum Hunnis, pacem per *Anatolium*, (l) legatum, fecerunt, & in has condiciones conuenerunt. Profugos Hunnis reddi; sex mille auri libras, pro præteritis stipendiis, solui; duo mille & centum, in posterum singulis annis, tributum nomine, pendi; pro uno quoque captiuo Romano, qui in Romanorum fines, non soluto redemptionis pretio, euasisset, duodecim aureorum mulctam inferri; quæ si non solueretur, qui captiuum recepiisset, restituere teneri; Romanos, neminem ex barbaris ad se confugientem, admittere. In has quidem fœderum leges, Romani sponte consensisse, videri volebant: sed certe, necessitate coacti. Superante enim metu, qui Romanorum ducum mentes occupauerat, quantumuis duras, & iniquas condiciones sibi impositas, (quo pacis consequendæ (m) studio tenebantur) lubentibus animis susceperunt. Immo, & tributum collationi cesserunt, quod illis fuit grauissimum, & maxime molestum. Regii enim thesauri, & priuatorum fa-

A 2

culti-

tam. Consule, CAROLI SIGONII, Tom. I. edit. Mediol. de Occident. Imper. Lib. XIII. p. 466. not. 3.) Bellum istud, anno CCCCXLI. sequenti, ab *Attila* & *Bleda* fratribus, gestum, apud eundem obserues.

l) ANATOLIUM hunc, sæpius memorabit noster. In huius comitatu, *Bigilas*, nequam ille, insidiarum in *Attilam* postea structor, siue interpret, siue legationis socius, versabatur: *Attilæ* ipsi, ea occasione, cognitus.

m) Longi subsellii iudicatio est; ferrone, an auro, pax concilietur honestius? IVLIANVS Imperator, forti animo dicere solebat: *Bellicosum & vigilantem Imperatorem, ferrum habere, non aurum*; teste AMMIANO Marcellino, Lib. XXV. Cap. VI. p. 333. qua eadem animositate fretus, tributum *Saracenis* negauit: vti IUSTINVS Iunior, *Auaribus & Persis*, in *Historia Miscell.* Lib. XVI. IUSTINVS, pacem dissoluit, adserens, opprobrium esse, *Persis* soluere tributa Romanos. De *Auaribus* CORIPPVS, Lib. III.

Lituosque mihi campumque minatur

Gens Auarum, ni pacta damus? Terrore putatis

Id nostrum fecisse patrem? miseratus, egenis

Et profugis, quod dona dedit? Pietate regendi

Hoc facimus! gratisque dari prouisa iubemus.

Aliter, Imperatorum alii fecere. HADRIANVS, a multis Regibus pacem redemit: inquit SPARTIANVS. GALLVS Imper. *Scythas*, post *Philippolim* captam, stragesque innumeras, e finibus, hoc pacto potius, quam armis, expellere maluit, ZOSTIMVS Lib. I. Et vt domestica recentiaque exempla recolamus: FERDINANDVS I. Hung. Rex, cum arma non sufficerent, auro & donis, aduersus *Turcas*, rem gessit, priusque tributum pependit, genti iniquissimæ. Quod nescio, dolentiusne queratur, an excuset æquius ISTVÁNFY, Lib. XXI. p. 422., 44. Desinant ergo sugillare IOHANNEM R. quasi primum eius rei auctorem, scriptores exteri. Animose Hieronymus Lasky, IOHANNIS, apud *Solymanum* legatus, tributum poscentibus *Turcis*, negauit. Vide *Arcanam Legationis Histor. in Adparatus* huius nostri, Decade I. Monum. IV. p. 165. seqq. Grauiissimæ eius, apud *Solymani* administratos, testificationes fuerunt: De tributo, inquit, p. 169. iam sæpius esse silendum dixi; nam Serenissimus Dominus meus Rex, non solum, nunc inimico suo; sed agazoni suo, citius regno cederet, quam illud, vobis redderet tributarium. Iterum p. 171. Dixi multoties, vos nullum a nobis tributum habituros. Denique, pag. sequenti: De tributo non cogitetis: quia frustra ex lana securim cuditis. Quidquid eius sit, scitum atque prudens, Regis THODERICI, dictum est: Quid interest, auro, an ferro, aduersariorum animos inclinemus? obtulisse, quod mentes capiat hosti, vicisse est: occuluisse, superari. Apud ENNODIVM Episc. *Ticineus* in vita *Epiphanii*, p. 399. Conf. notas, ad AMMIANI MARCELLINI, Lib. XXV. Cap. VI. p. 333.

cultates, in absurda (n) spectacula, in varios honorum ambitus, & titulos, in delicias, & voluptates, consumptæ fuerant, tam profusis sumptibus, ut eos nemo sanæ mentis, vel in maxime adfluentibus diuitiarum copiis, sustineret, aut toleraret. Præterea, (o) armorum, & rei militaris studium neglexerant, ut non solum *Scythis*; sed & reliquis barbaris, qui proximas imperii Romani regiones incolebant, quoad tributorum pensitationem, parerent. Itaque, tributa & pecunias, quas ad *Hunnos* deferri oportebat, quibus exactio mandata erat, omnes conferre coegerunt: nulla etiam eorum immunitatis habita ratione, qui terræ onere, (p) tanquam nimis graui, ad tempus, seu Imperatorum benignitate, seu iudicum sententia, leuati erant. Conferebant etiam aurum indictum, qui altius repetita temporum memoria, in senatum adscripti fuerant, (q) ultra quam facultates ferre poterant, & multis, (r) splendida, & illustris fortuna, vitæ commutationem adtulit. Conficiebantur (s) enim illæ pecuniæ, cum acerbitate, & contumelia, pro arbitrio, & ut scripto vnumquemque adnotauerant, quibus huius rei cura, ab Imperatore erat demandata. Ex quo, qui antiquas, & a maioribus acceptas diuitias possidebant, mundum vxorum, & pretiosam suam suppellectilem, in foro, palam, & publice, venum exponebant. Ab hoc bello, tam atrox, & acerba calamitas Romanos excepit, ut multi sibi violentas manus adtulerint, aut aptato collo laqueo, vitam finierint. Tunc igitur, paruo temporis momento, reclusis & effusis

n) Hi morbi, hæc *συμπλοκα*, imperiorum, regnorum, & rerum publicarum, ruinam atque interitum, passim præcessere. Recordabere, Lector *Hungare*! quæ præluferint, *LYDOVICI II.* & cum eo, occasui vniuersæ *Hungariæ*, & fatebere, quod res est. Lege, *ISTVÁNFII* querelas, Lib. VI. p. 85. 25. & præfationem, quam *M. THYRÓTZII* Chron. Hung. præmisit, *IACOBVS BONGARSIVS*, Regis Christianissimi, ad *Remp. Argentinensem*, sua ætate, legatus: in hac vero, *Herbersteinii* querelam, haud vquam satis dedolendam.

o) Nempe, sic itur *ab equis ad asinos*. Enim vero, imperia, armis quæsitæ constitutaque, male defensantur desidia, & molli otio.

p) Hunc locum, inquit in notis *Valesius*, fusius explicavi, in Adnotationibus, ad Lib. XIX. *AMMIANI* Marcellini, p. 167. Vbi de census *Relevatione* affatim dixi. Græci *Κάριον* vocant. Sic *Theodoretus*, in epist. 43. & 47. Et vetus inscriptio apud *Gruterum*, p. 116. Ceterum, hæc *Relevatio*, aut Principum beneficio concedebatur, aut iudicum sententia, ut ait *Priscus*. Iudices autem intelligo, *peræquatores*, aut *censitores*, qui ad inspiciendos, ac releuandos prouincialium census, a principe mittebantur. Hæc ille. Tu vero, mirere lector! hanc tantam, siue *Hunnorum* potentiam; siue desidiam *Romanorum*, atque angustos animos.

q) Emendat *Cantoclarus* versionem *Valesius*, & loco: *Ultra quam facultates ferre poterant*; reponit: *Conferre autem cogeantur Senatores certum auri pondus, in præmium suæ dignitatis*: non vero, in modum facultatum. Tributi hoc genus, *AMMIANVS MARCELLINVS*, *Coronarium indultum*, vocat, Lib. XXV. Cap. IV. p. 328. ad quem locum *LINDENBROGIUS*: *Aurum Coronarium est, quod a victis gentibus datur, propter concessam vitam &c.* Lege & *Valesii* prolixam notam ibid. Ergo, eodem iure, cum *Constantinopolitanis* egere *Hunni*, tanquam victis donassent vitam, quando tributum ab iis recipiebant, auro coronario simile. Ceterum, de *Auro Coronario*, confer, si lubet, *CICERONEM*, oratione in *Pison*. Cap. XXV. & notam num. 45. edit. *Verburgii*. *SERVIVM*, *Aeneid*. Lib. VIII. Lib. IV. Cod. *THEOD.* de *Auro Coron.* & XII. Tit. XIII. quem lege.

r) Possunt etiam Græca sic reddi: *Multi splendidam & illustrem fortunam, misera commutarunt.* Quemadmodum emendauit ipse *Cantoclarus*. Retinet, priorem lectionem, *Valesius*.

s) Mutatis passim personis, eadem luditur, & hac tempestate, fabula.

effusis thesauris, aurum, & exsules (nam *Scotta*, (t) qui susciperet, aduenerat) ad *Scythas* (u) missi sunt; Romani vero, multos ex profugis, qui de di reluctabantur, trucidarunt, inter quos & præfectum *Scytharum*, regii generis, qui militare sub *Attila* renuerant, & Romanis se adiunxerant. His quoque pacis conditionibus exsequendis, *Attilas* operam nauauit, & *Acintbuntios* (x) interpellauit, ut captiuos, quos penes se habebant, siue Romanos, siue barbaros, redderent. Est autem *Acintbus* oppidum validum, non multum ab *Illyrico* (y) distans, quod parti Thraciæ adiacet, cuius incolæ, grauius damnis inimicos adfecerunt. Non illi quidem se murorum ambitu tuebantur, sed extra propugnacula, manus conferebant, contra infinitam *Scytharum* multitudinem, & duces magni apud eos nominis, & existimationis. Itaque, *Hunni* dilabi, & ab oppido quam longissime recedere. Palantibus enim *Scythis*, & a suis longius aberrantibus, si quando eos exisse, & prædas ex *Romanis* egisse, exploratores denuntiabant, inopinantibus aderant, & parata ab eis spolia, sibi vindicabant. Et illi quidem ab hostibus, multitudine vincebantur; sed robore & virtute præstantiores erant. Itaque, *Acintbuntii*, plurimos ex *Scythis* in hoc bello, (z) necauerunt, & multos Romanorum in libertatem adseruerunt, nec ideo minus transfugas recipere destiterunt. Quamobrem *Attilas*, se exercitum non ante deportaturum, aut foederis condiciones ratas habiturum, professus est, quam captiui *Romani*, qui ad *Acintbuntios* peruenissent, redderentur, aut pro his multa conuenta solueretur, & liberarentur abducti in seruitutem barbari. Quæ contra ea differeret, non habebat *Anatolius* legatus, (a) neque *Theodullus*, præsidiariorum Thraciæ militum, dux & præfectus. Nec enim *Acintbuntii*, illorum mandatis obsequebantur, quan-

B

t) SCOTTA, in Græco Σκόττα, quis fuerit, quoque loco ab *Attila* habitus, vide infra, Cap. II. §. V. not. f) & §. VII. not. d)

u) *Scytharum* nomine, *Hunos* vocat auctor, atque id frequenter facit postea, ac fere semper. quod monendum fuit.

x) Locus est corruptus. Duo oppida, a *Ptolemæo*, *Antonino*, *Ammiano*, & auctore *Not. Provinc. Imperii Rom.* recensentur, in Pannonia inferiore, ad Danubium. Prius est, *Acumincuna*, quod & *Acumincum*. De eo AMMIANVS Lib. XIX. Secundum, *Acintbus*, de quo AMMIANVS, Lib. XXX. & SIDONIUS, in Panegyrico ad *Maiorianum*.

Qua Martia pollet *Acintbus*.

Itaque, cum nullum oppidum sit in Pannoniis, quod *Assemus* vocetur, hic legendum videtur, *Ακίνθος* & *Ακινθῆσις*; aut *Ακινθύναις* & *Ακινθύνιοι*: prius tamen malim. Cum enim SIDONIUS, *Martiam Acintbum* vocet, qui erat horum temporum æqualis, adductor, ut si existimem, alludere ad ea, quæ hic narrantur. CANTOCLARVS. Vide IO. SAVARONIS notas, ad SIDONII Car. V. p. 42, 127.

y) Istud vero est, quod me adducit, ut *Acintbum*, non in Pannoniis, quærendum existimem; sed in *Illyrici* & *Thraciæ* confinio.

z) Satis adparet, bellum hoc auspiciis ARTILAE, gestum ante esse, quam, *Germaniam*, *Italiam*, *Galliamque*, infestis armis inuasisset. Hæc enim consilia, posteaquam, pacem cum *Romanis*, quomodocunque confocillasset, tunc cepit, cum in biuio destinationum esset, orientine, an occidenti bellum inferendum esset, fructu maiore? Vide Capite hoc I. §. V.

a) Ad hunc *Anatolium*, missus ab ARTILA fuerat *Bigilas*, ut coniuncta opera, permouerent *Acintbuntios*, captiuos Romanos, ad se transfugientes, uti redderent. Quam suam operam, extollit *Bigilas*, ac fere exprobrat *Attila*, Cap. II. §. VII. nota b.)

Decadis II. Monumentum I.

quantumvis rationi consentanea ob oculos ponerent. *Barbarus* (b) autem recenti victoria elatus, & ferus, prompte ad arma ferebatur. Romani contra, propter recens acceptam cladem, animis ceciderant. Nihilominus tamen *Acinbuntiis* per litteras significarunt, ut *Romanos* captiuos, quoscunque nacti essent, restituerent, aut, pro vnoquoque captiuo, duodecim (c) aureos penderent, & *Hunnos* captiuos liberarent. Quibus litteris lectis, Romanos, qui ad se confugissent, liberos abire fuisse; Scythas vero, quotquot in eorum manus venissent, trucidasse, responderunt. Duos tantum captiuos habere, propterea, quod hostes, dum in obsidione fuerunt, in insidiis collocati, nonnullos ex iuuenibus, qui ante munitiones greges pascebant, rapuerunt, quos nisi reciperent, captiuos, iure belli, sibi acquisitos, minime restituturos. Hæc renuntiarunt, qui ab *Acinbuntiis* venerunt. Quibus auditis, *Scytharum* Regi, (d) & *Romanis* principibus, placuit exquiri iuvenes, quos *Acinbuntii* raptos esse, querebantur. Sed nemine reperto, *Barbari*, ab *Acinbuntiis* capti, sunt dimissi: prius tamen fide a *Scythis* accepta; nullos *Acinbuntios* captiuitati mancipatos, penes se habere. Iurauerunt etiam *Acinbuntii*, Romanos, qui ad se effugissent, libertate donasse, quamvis adhuc multos in sua potestate haberent. Nec enim sibi perierasse (e) videbantur, modo suos a barbarorum seruitute saluos, & incolumes præstarent.

§. III.

Pace facta, *Attilas*, rursus legatos ad *Romanos* orientales mittit, qui transfugas repeterent. At illi, legatos perquam humaniter exceperunt, & plurimis donis ornatos, cum nullos perfugas apud se esse asseuerassent, dimiserunt. Misit & iterum *Attilas* alios legatos, quibus quoque amplis muneribus ditatis; tertia ab eo, post illam; itidem quarta legatio, aduenit. Ille enim *Romanorum* liberalitatem, qua utebantur, veriti, ut a foederibus barbari discederent, ludibrio habens, (a) nouas subinde causas fingebat, & vanas occasiones, legatorum mittendorum, excogitabat, & ad suos necessarios, quos liberalitate complecti volebat, eas legationes defererebat. *Romani* vero, in omnibus *Attilæ* dicto audientes erant, & quæ præcipiebat, DOMINI iussa, ducebant. Non solum enim a bello, contra eum suscipiendo, eorum rationes abhorrebant; sed & *Parthos*, (b) qui bellum apparabant; & *Vandalos*, (c) qui maritimas oras

b) ATTILAM, more loquendi *Romano*, intelligit; sicuti frequenter, barbarorum vocabulo, *Hunnos*.

c) Ita, pacis legibus, quas nunc recitauit PRISCUS, definitum fuerat.

d) Attilæ nimirum, quem ei titulum *Romani*, dubium volunt facere C. II. §. XVIII.

e) Satis, ad dolum fuit, religionem contemnerauisse, ut suis consulerent.

a) Hos videlicet fructus, socordiae suæ, mesuere *Romani* orientales. At, pessime egit ATTILA, quod sancto legationis obtentu usus, exinaniebat *Constantinopolitanorum* thesauros. Visus id tamen est fecisse, ex prouerbio illius *Hungarici*, quod iam tum fortasse usu terebatur, præscripto: *A' ki bol bizik, ott bizik*. Ac si dicas: *Vbi quis reperit saginam, isthic eam quæritat sapius*. Vel, ut cum CICERONE loquar: *Bestiæ, fame domitæ, ad eum locum, ubi pastæ aliquando sunt, reuertuntur*. In *Cluentiana*. Scite, eum locum, in rem suam vertit, AMMIANVS, Lib. XIV. Cap. II. p. 7. Vbi tamen, paullo aliter verba eadem legas.

b) Nota gens *Parthi*, veterum *Scytharum* propago, uti est apud IUSTINVM.

c) Irrequieti populi, & qui, iam tum, quaquauersum per regiones sparsi, sedes ponebant violentas: imperiis regnisque, non modo terribiles facti, sed & perniciabiles. PROCORIVS, de bello Vandalico.

oras vexabant; & *Isauros*, (d) qui prædis, & rapinis grassabantur; & *Saracenos*, (e) qui regiones ad orientem, excursionibus vastabant, metuebant. Præterea, gentes *Æthiopum* (f) in armis erant, & defectionis consilia agitant. Itaque, *Romani* animis fracti, *Attilam* colebant, tantisper, dum exercitus comparabant, & duces fortiebantur. *Edecon* (g) vir Scythæ, qui maximas res in bello gesserat, venit iterum legatus, cum *Oreste*. (h) Hic, genere Romanus, *Paoniam* (i) regionem, ad *Saum* sitam, incolebat, quæ ex fœdere inito cum *Ætio*, Romanorum occidentalium duce, barbaro (k) parebat. Itaque *Edecon* in palatium admissus, Imperatori litteras *Attilæ* reddidit; in quibus, de transfugis non redditis, querebatur, qui, nisi redderentur, & *Romani*, a colenda terra abstinere; quam bello captam, suæ ditioni adiecerat, ad arma iturum minabatur. Ea vero, secundum *Istrum*, (l) a *Paonibus*, ad *Nouas* usque Thraciæ, (m) in longitudinem extendebatur. Latitudo (n) autem erat quindecim dierum itinere. Neque vero forum celebrari, ut olim, ad ri-

B 2

pam

d) *Isauri*, gens fuit *Asiæ* minoris: regio, ad *Taurum*, montem *Ciliciæ*, proxima. Olim, a *SERVILIO* Isaurico, qui inde nomen tulit, sub *Romanorum* potestatem missi: postea, labascente imperio Romano subinde hostes. De iis *AMMIANVS* passim, Lib. XIV. Cap. II. seq. Lib. XXVII. Cap. IX.

e) *SARACENI*, latrocinans & vaga natio, ex *Arabia* progressa. Quæ diu, sine certo lare, prædas sectata, multum, *Romanorum* orientalium res, adflixit, ac semel iterumque in fœdus admissa, resiliabat subinde, latrocinatura, quasi postliminio, multo, quam ante, licentiosius. Hinc *AMMIANI*, de iis, sententia: *SARACENI*, nec amici nobis unquam, nec hostes optandi, ultro citroque discursantes, quidquid inueniri poterat, momento temporis parui vastabant, miluorum rapacium similes: qui, si prædam dispexerint celsus, volatu rapiunt celeri, aut, nisi impetrauerint, non immorantur. Lib. XIV. Cap. V. p. 11. 12. De eorum origine, idem Lib. XXIII. Cap. VI. p. 284 & passim. Postea, in *Turcarum* nomen transierunt; ac denique, *Constantinopolitanorum* imperatorum desidia, imperio orientali potiti sunt.

f) De his, vide infra §. VI. & quas illic adsperimus, notas, curate relege.

g) Illustre hoc nomen, sæpius recognoscemus Capite II.

h) *ORESTES*, quam tota hac legatione nauarit operam, Capite II. adparebit. Illic, *Tmemate* VIII. eius *χαράκτῆρα*, & §. XII. parentes legas, & matrimonium.

i) Ita Græcis, *Pannoniam*, dici monuimus, *DECADE* priori, *Monumento* IX. §. XX. p. 404. nota q.) Vbi & disputauimus, an recte?

k) Iam tum ergo *ATTILA*, *Pannoniis* dominabatur, atque id quidem ex pacis potius, quam belli legibus.

l) Quadrant hi situs, in *Mæsiam* vtramque: quippe quæ, ea ætate, uti constat eruditis, ab inferioris *Pannoniæ* limitibus, usque ad *Thraciam*, decurrebat. Posterioribus temporibus, mutarunt *Mæsiæ* vocabulum: ut superior hæc, *Sirbia*, vel vulgatus *Serua*; inferior illa, *Bulgaria*, dicatur. quæ vocabula, hodieque obtinent.

m) *NOVAE*, *Mœsiæ inferioris* vrbs, apud *Ptolemæum* & *Antoninum*: quomodo & liber *Notit.* vbi vrbs *secundæ Mæsiæ* dicitur. Nam, & sic discriminabantur *Mæsiæ*, ut prima nuncuparetur superior; inferior *secunda*. *Nouensis* ciuitas vocatur *MARCELINO Comiti*. Ceterum, *Nouas*, sub dispositione ducis *Mæsiæ*, non *Thraciæ*, esse ait *Notit. Prouinc.* Neque *Nouas*, in *Thracia* legere memini. Non longe tamen *Nouas* abesse, ab *Aemoniæ* parte, *Iornandes* tradit. Quid? si *ὁρῶν τῶν θηγῶν* legas, usque ad fines, aut ad montes *Thraciæ*, *ATTILAE* ditionem, porrectam fuisse? *Cantoclarus*. Sed, *Nouas* duas, docet fuisse, *CHRISTOPH. CELLARIUS*, *Not. Orbis Ant. Lib. II. Cap. VIII.* alteras quidem p. 575.; alteras, p. 584.

n) Mirari oportet, adeo in numero habuisse *ATTILAM*, prouinciarum, quas suas fecerat, limites. Si verò *Mæsiarum* latitudo tanta fuit, quantam dimetitur *ATTILA*; necesse fuerit, superiori, *Bosniam*; regiones vicinas versus *Adriaticum*, inferiori *Mœsiæ*, admensas fuisse.

pam *Istri*; sed in *Naïssō*, (o) quam urbem a se captam, & dirutam, quinque dierum itinere, expedito homini, ab *Istro* distantem, *Scytharum*, & ditionis limitem constituebat. Legatos quoque ad se venire iussit, controuersa disceptaturos, non ex quolibet hominum genere, & ordine; sed ex consularibus illustriores, quos mittere libuerit, quorum excipiendorum gratia, in *Sardicam* (p) descenderet. His litteris lectis, digresso ab Imperatore *Edecone*, cum *Bigila*, qui ea, quæ *Attilas* verbis, Imperatori denuntiari voluit, interpretaturus venerat, cum reliquas quoque domos obiret, in conspectum, *Chrysaphii* (q) Imperatoris *Hypaspidis*, venit: is plurimum auctoritate, & gratia, apud Imperatorem valebat. Admiratus erat barbarus, regiarum domuum magnificentiam. *Bigilas* autem, simulatque barbarus in colloquium venit cum *Chrysaphio*, interpretans retulit; vt laudasset Imperatorias ædes, (r) & *Romanos* beatos duceret, propter affluentes diuitiarum copias: *Edeconi*, *Chrysaphius* dixit: *Fore eum huiusmodi domuum, quæ aureis tectis præfulgebant, compotem, & opibus abundaturum, si relicta Scythia, ad Romanos se conferret.* Sed alterius domini seruum, *Edecon*, ait, nefas est eo inuito, tantum facinus in se admittere.

o) NAESSVM, urbem eam, semper adpellat AMMIANVS: *Imperator reuertitur, Næssum, copiosum oppidum.* Lib. XXI. Cap. X. Confer. ZOSIMVS Lib. III. Contra, scriptores ceteri, Græci & Latini, *Naïsum*, vel *Naïsum*, oppidum *Daciæ mediterraneæ*, vt est in *Itinerario Burdegalensi*, CONSTANTINI M. ortu nobilitatum. Atque, consentiunt sane, quantum ad natum hic CONSTANTINVM adinet, scriptores grauissimi. STEPHANVS *Byzantius*: *Constantinus Porphyrogen.* Lib. II. περί θεμάτων: FIRMICVS in Lib. I. *Matheseos* initio: in EXCERPTIS, de gestis *Constantini*: denique CEDRENVS. *Offensæ caput, quod adlegabat Attila, id fuit, quod ex legibus fœderum, non ad Danubium; sed in mediterranea hac vrbe, magno Hunnorum incommodo, mercatus fuerint instituti.* Ceterum, hæc illa est vrbs, quam nouissimo bello Turcico, sub CAROLO VI. Imperatore, turpius multo amisimus, quam gloriosius occupauimus. De nundinis, ad *Istrum* celebrandis, vide Capite hoc I. §. I. not. b.)

p) Plures, apud rerum auctores, occurrunt *Sardicæ*, siue *Serdicæ*, quas non vestigamus. PTOLEMAEO vrbs est *Thraciæ mediterranea*. Est & ad *Istri* ripam *Sardica*, apud *Nicetum*. EUTROPIVS, ciuitatem eiusdem nominis, *Daciæ ripensi* tribuit. Quam primariam huius urbem vocat THEODORITVS. Videtur, iuxta *Naïsum* posita, ex CEDRENO & CYROPALATE; immo, ex his vetustiori, PROCOPIO, Lib. IV. de *Ædif.* SIGONIVS, Lib. V. occident. imperii, *Sardicam*, seu potius *Serdicam*, inter duas *Mæcias* statuit, vbi habitum, sub CONSTANTINO M. concilium. Postea *Triadicam* dictam, scribit GLYCAS. De qua hic sermo sit, disquire. Alioquin, *Serdicæ* huius situm, optime, ex ipso PRISCO, discas, infra Cap. II. §. IV.

q) *Chrysaphius*, Imperatoris fuit *Spatharius*, vti eum adpellat auctor *Alexandri Chronici*. In sequentibus, *Eunuchus* sæpius dicitur.

r) Stolidi hæc auidæque opulentiae Romanorum contemplatio, egregius fuit *Chrysaphio*, ad inescandum *Edeconem*, accessus. *Edecon* profecto, venalem tunc fidem habuit. Scilicet:

*Persuasio, magnum ad malum ducit cita;
Siquidem aditum nocendi perfido præstat fides.*

iuxta illud *Sophocleum*, apud PLVTARCHVM in *Artaxerxe*. Ac, fuissent omnino perniciabiles *Edeconis* hæc insidiæ, nisi propitia tunc *Attilæ* fata, homini, in palatio, idque in ardua custodiæ corporis procuratione, circa Regem, versanti, aliam mentem suggessissent. *Nullæ sunt enim, ait CICERO, occultiores, addo & nocentiores, insidiæ, quam eæ, quæ latent in simulatione officii, aut in aliquo necessitudinis nomine.* Nam eum, qui palam est aduersarius, facile cauendo vitare possit: hoc vero occultum, intestinum, ac domesticum malum, non modo non existit, verum etiam opprimit, antequam perspicere, atque explorare potueris.

tere. Quæsiuit ex eo *Eunuchus*, an facilis illi, ad *Attilam* pateret aditus, & qua potestate præditus apud *Scythas* esset? Ille, sibi necessitudinem intercedere cum *Attila* respondit, & decretam sibi, cum nonnullis aliis *Scythiæ* primoribus, eius custodiam. Nam, per vices vnumquemque eorum, præscriptis diebus, cum *armis*, circa *ATTILAM* (s) excubias agere. Tum *Eunuchus*: Si qua fides, inquit, se maximorum bonorum illi auctorem futurum. Cui rei tractandæ, otio opus esse. Hoc vero sibi fore, si post cœnam rediret, sine *Oreste*, & reliquis legationis comitibus. Facturum pollicitus barbarus, cibo sumpto, ad *Eunuchum* pergit. Tum per *Bigilam* interpretem, datis dextris, & iureiurando vtrinque præstito; ab *Eunucho*, de rebus, quæ *Edeconi* minime damno, sed fructui & commodo essent, verba facturum; ab *Edecone* se, quæ sibi crederentur, non enunciaturum, etiamsi exsequi nollet. Tunc *Eunuchus Edeconi* dixit: Si in *Scythiam* rediens, *Attilam* sustulerit, & *Romanorum* partibus accesserit, vitam in magnis opibus, (t) beate traducturum. *Eunucho*, *Edecon* assensus adiecit: Ad hanc rem peragendam, opus esse pecuniis, non quidem multis; sed quinquaginta auri libris, quas militibus, quibus præesset, qui sibi ad rem impigre exsequendam, adiumento essent, diuideret. Cum *Eunuchus*, nulla mora interposita, dare vellet, dixit barbarus: se prius ad renuntiandam legationem dimitti oportere, & vna secum *Bigilam*, *ATTILAE*, de transfugis responsum accepturum, cum quo de ordine componendæ rei ageret, qui quoque, quando facto opus esset, viam auri deferendi iniret. Etenim, *Attilam* (u) se, simul atque redierit, per-

C

s) Habebat iam tum *ATTILA*, corporis custodes, atque aulam, ad imitationem *Constantinopolitanorum*, haud negligenter instructam: vt proinde, isthic sint *Baronatum* *Regni Hungariæ* origines, quærendæ. Credo ego; *EDECONEM* hunc, partibus, vel *lanitorum*, vel *Cubiculariorum* *MAGISTRI*, quod nomen vñtatissimum *Constantinopoli* fuit, functum fuisse. De *Magistro Officiorum*, quæ dignatio apud Romanos maximopere tunc floruit, iamiam dicemus. Neque secus fecisse *ATTILA* potuit, quam, vt in tanta, & multitudine, & varietate, maleficientiaque, cum hostium, tum fœderatorum *Græcæ* fidei, corporis custodibus se circumuallaret. Enimuero, *Maiestatem*, nunquam sine viribus tutam, recte, & ex vero scribit *LIVIVS* Lib. II. Proinde, stipatores Princeps habeat oportet: Qui somnum eius, nocturnis excubiis, muniant, latera, obiecti circumfusique, defendant, incurrentibus periculis se opponant. Quæ quidem ministeria, barbarie posita, constitutaque republica, pulchre, apud sequutos *Hungariæ Reges*, inualuerunt. Quid? quod ex bello captis populis, vt essent perpetuum triumphi monumentum, custodes corporis deligere, nihil dubitarint. De *COLOMANNO* res certa est: quippe qui, *Russos*, cum quibus bellum sibi intercesserat, in *Hungariam* deportatos, isthoc ministeriorum genere, honestauit. *ISTVÁNFEYVS* Lib. XVI. initio; nos autem, *TOMO Operis* IV. in *Hist. Comit. Neogradiens.* Parte Spec. Memb. IV. Sect. II. §. III. p. 144.

t) Ab his *Syrenum* cantibus, caueat sibi, quam sollicitissime,

Quisquis stare volet,
Aulæ culmine lubrico.

Profecto enim, numquam euenire potest aliter, quam, vt esca, quæ obicitur, ad hunc modum, percussoribus; qui eam plerumque spe tantum deuorauere; ante omnia, letalis sit, & exitiosa. Nam, si alias,

Non nisi morte

Satiatur amor dirus habendi,

vti *SOPHOCLES* habet in *Oedipo*: quid futurum putes, his? qui, cum vita principis, nihil dubitant quæstum facere, omnium iniquissimum, & toti noxium reipublicæ.

u) Consentaneus hic mos *Attilæ*, illi fuit, cuius supra meminit *PRISCVS* §. III. p. 6. quando legationes ad *Romanos*, aliis super aliis, cumulabat, vt familiares suos, donis

rit, percunctaturum, ut reliquos omnes, quis munera sibi sit largitus, & quantæ pecuniæ sint illi a *Romanis* dono datæ. Neque id celare, per collegas, & comites licitum fore. Visus est *Eunucho* barbarus recta sentire, & eius est amplexus sententiam. Itaque a cœna dimisso, ad Imperatorem, consilium initum, detulit, qui *Martialium*, magistri officiorum (x) munere fungentem, ad se venire iussu, docuit, conuentionem cum barbaro factam: id enim illi credi, & committi iure magistratus, quem gerebat, necesse fuit. Nam, omnium Imperatoris consiliorum, *Magister* est particeps, sub cuius cura sunt: *Tabellarii*, *interpretes*, & *milites*, qui palatii custodiæ deputati sunt. Imperatore (y) autem, & *Martialio*, de tota re consultantibus, placuit, non solum *Bigilam*, sed & *Maximinum*, legatum mittere ad ATTILAM.

§. IV.

donis, quæ legatis largiri debebant *Constantinopolitani*, locupletaret. Ergo, quid? quantumue? accepisset quisque, in numerato habere volebat: tum, ut cognosceret, qua grati animi significatione, erga suos fuerint *Romani*; tum, ut addisceret, quæ inde legatis facta sit opum accessio.

x) Hunc locum, vberius explicauit *Valesius*, ad AMMIANI Lib. XXVI. p. 353. ubi de MAGISTRI OFFICIORVM dignitate, abunde dixit, ex qua eius commentatiuncula, pauca quædam delibauimus, eo fine, ut *Origines BARONATVVM Regni Hungaricæ*, scrupulosius vestigaturis, accendamus faculam. MAGISTER Officiorum, legationes tractabat, unde & sub dispositione sua habebat scrinia sacra, ut legationibus, non ciuitatum solum, sed etiam exterarum gentium, responderet. *Scrinium* etiam *Admissionum*, sub eius erat administratione, quo legatos nationum introduceret. Quocirca, a CASSIODORO, Lib. VI. Epist. VI. *Adspectus regii, baud irritus promissor*, dicitur, *collocutionis regicæ, gloriosus donator; aulici consistorii, quasi quidam lucifer*. Et paullo post: *Per eum, exteris gentibus, ad laudem reipublicæ nostræ, ordinatur humanitas, & volentes redeunt, quos querentes acceperat: per eum quippe, legatorum, quamuis festinantium, prænunciatur aduentus*. Quod vltimum, sic intelligo: sub MAGISTRO Officiorum, erat Schola *Agentum* in rebus, ex qua Schola *Curiosi*, per omnes prouincias, & ad limites, mittebantur: per hos *Curiosos*, in limite constitutos, nuntiabatur MAGISTRO Officiorum, si qua legatio a barbaris gentibus, ad Imperatorem mittebatur. Nam, ut ait PRISCVS Rhetor: *Omnium consiliorum Imperatoris MAGISTER Officiorum, particeps est*. reliqua. Introduxisse in Consistorium MAGISTRVM Officiorum, legatos, testis est CORIPPVS, Lib. III.

*Legatos Auarum iussos intrare MAGISTER,
Ante fores sacras diuinæ nuntiat aula:
Orantes sese vestigia sacra videre
Clementis Domini: quos voce & mente benigna,
Imperat admitti.*

Cum vero ad audientiam admittebantur legati, ante velum stabat *Magister*, poteratque percipere auribus, quæ intro dicebantur, omnia. Moris præterea fuit, uti exterorum legati; *Magistro*, legationis summam detegerent ante, quam ad Imperatorem intrarent. Igitur, sub eius dispositione fuerant officia *Palatina*, & *Scholæ*. quod RUTILIVS, in Lib. I. Itinerarii, declarat:

*Officiis regerem cum regia tecta MAGISTER,
Armigerasque pii principis excubias.*

Per *Scholas*, classes eas intellige, in quas dispertita fuere *Palatii officia*. Confer, *Notitiam Imperii*: CASSIDOR. Lib. VI. de *Formula Magisteriæ Dignitatis*: Codicem IUSTIN. de *Officio Mag. Offic.* Cogitet nunc Lector *Hungarus*, annon BARONATVS HUNGARICÆ, plerique omnes, & horum functiones, vno MAGISTRI OFFICIORVM vocabulo, contineantur? Ita reor! Nam, sub S. STEPHANO, solus fere *Palatinus* erat, qui *Palatii* ministeriis, & iuri dicendo, moderabatur: dum lapsu temporis, singulares magistratus, hætenus in vnum aliquem collati, muniis singulis præficerentur.

y) Hic vero, admissis foedis adeo consiliis, & caussa cecidit, aduersus ATTILAM,

Impe-

§. IV.

Bigila, (a) insidiarum in ATTILAM manifeste conuicto, *Attilas*, ablati ab eo, centum auri libris, quas a *Chrysaphio* acceperat, extemplo (b) *Orestem* & *Eslam*, Constantinopolim misit, iussitque *Orestem*, crumena (c) in quam *Bigilas* aurum, quod *Edeconi* daretur, coniecerat, collo imposita, in conspectum Imperatoris venire, atque *Eunuchum* interrogare: Num hanc crumenam nosset? Deinde *Eslam*, hæc verba ore proferre: THEODOSIVM quidem, clari patris, & nobilis esse filium; ATTILAM quoque nobilis parentis esse stirpem, & patrem eius *Mundiochum* (d) acceptam a patre nobilitatem, integram conseruasse; sed THEODOSIVM (e) tradita a patre nobilitate, excidisse; quod tributum sibi pendendo, suus seruus esset effectus. Non igitur iustam rem facit, qui præstantiori, & ei, quem fortuna Dominum demonstravit, tanquam seruus scelestus, & improbus, clandestinas insidias paret. Neque se prius criminari illum, eo nomine, destitutum, quam *Eunuchus* ad supplicium (f) sit traditus. Atque hi quidem, cum his mandatis, Constantinopolim peruenerunt. Eodem quoque tempore accidit, *Chrysaphium*, a *Zenone* (g) ad pœnam deposci. *Maximinus* enim renuntiauerat, *Attilam* dicere: Decere Imperatorem promissa adimplere, & *Constantio* (h) uxorem, quam promiserat, dare. Hanc enim, inuito Imperatore, nemini fas fuisse ducere; aut, qui contra ausus fuisset, pœnas lueret; aut si eo Imperatoris res deductæ essent, ut eorum, qui sibi subditi erant, minime compos esset; se auxilium ferre paratum, quo eos suæ voluntati obsequentes redderet.

C 2

Imperator *Theodosius*, & perpetuam nomini suo inussit notam. Quod iuste ei postea obiiciebatur ab ATTILA; uti patet ex sequentibus. O rem, Imperatore Romano, parum dignam! exclamat CANTOCLARVS, & minime miror, sub tali Imperatore, concidisse imperium Romanum. Ceterum, legas hic oportet, ob rerum nexum, infra Cap. II. §. IV. seq. suadet VALESIVS.

a) Proditionis seriem causasque, habes Cap. II. §. VI. ac postea, quæ hanc sunt consequuta.

b) In horum comitatu, & *Bigilas* fuit; *Maximino* & *Prisco*, apud ATTILAM, manere iussis, dum rediret, ab expeditione Scythica, *Onesegius*. Cap. II. §. IX.

c) Singularis hæc animi moderatio in ATTILA fuit, quod insidias vitæ suæ, dolo hoc legationis, a *Theodosio*, & suis, prætextu instructas; non bello, sed sola hac exprobratione, ultus fuerit. Lege, illustratam hanc conspiracyonem, in Originibus Hungar. OTROKOCSEI, Parte I. Cap. IV. §. VIII. seq.

d) Mirum in modum variant, exteri, & domestici scriptores, in patris ATTILAE nomine scribendo; quod notauimus, ADPARATVS huius, *Decade I. Monum. III. Cap. III. not. d. p. 94.* quorsum lectores dimittimus.

e) Iustissima hæc ATTILAE, in *Theodosium*, fuit inuectiua: quippe qui, tributarius *Hunorum* cum esset, humilis cruentique animi prodidit indicia, quando per insidias, e medio tollere constituit *Attilam*. Ita tunc barbarus, *Augustum*, augustali quadam animi magnitudine, vicit. quod in rebus *Hungaricis* euenisse frequentius, norunt historiarum periti.

f) Nihil habet PRISCVS, de pœna, *Chrysaphio* inflicta. Id vnum memorat: *Misit & Eunuchus aurum ad barbarum, quo mollitus, ab ira deduceretur.* Cap. II. §. XXIV. extremo.

g) De eadem hac *Chrysaphii*, qui & *Eunuchus* dicitur, ATTILAE partim, partim *Zenonis*, postulatione ad supplicium, lege Cap. II. §. XXIV. initio. Sed, de *Zenone*, dicemus professa opera, §. XXI. not. e.

h) CONSTANTIVS hic, idem est, quem infra Cap. II. §. XII. a secretis epistolis ATTILAE fuisse, PRISCVS scribit: ubi & fraudes viri, atque funestum exitum, legas.

deret. Sed *Theodosius* (i) iracundiam suam palam fecit, cum bona puellæ in publicum redegit.

§. V.

Cum primum *ATTILAE* nuntiaturum est, *Martianum*, post *Theodosii* mortem, ad imperium peruenisse, & quæ *Honorie* acciderant, ad eum, qui in Occidente rerum potiebatur, misit, qui contenderent, *Honoriam*, nihil se indignum admisisse, quæ matrimonium secum contracturam spondisset. Misit & ad *Romanos* in Oriente, tributorum constitutorum gratia. Sed re infecta legati, vtrique sunt reuersi. Etenim, qui Occidentis imperio præerat, (a) respondit: *Honoriam ipsi nubere non posse, quod iam alii nupsisset. Neque imperium Honorie deberi. Virorum enim, non mulierum, Romanum Imperium esse. Qui in Oriente imperabat; (b) se minime ratam habere tributi illationem, quam Theodosius consensisset. Quiescenti, munera largiturum; bellum minanti, viros, & arma obiecturum. Nec enim vires & copias sibi deesse.* Itaque *ATTILAS*, in varias distrahebatur sententias, & illi in dubio hærebat animus, quos primum adgrederetur. Tandem, melius rem se habituram visum est, ad periculosius bellum sese conuertere, & in occidentem exercitum educere. Illic enim sibi rem fore, non solum cum *Italis*; sed etiam cum *Gothis*, & *Francis*. Cum (c) his, ut *Honoriam*, cum ingentibus diuitiis, in uxorem acciperet: cum illis, ut *Genferichi* gratiam promereretur. At *Francos* bello laceffendi, illi causa fuit, Regum ipsorum obitus, & de regno inter liberos controuersia. Seniori *Attilas* studebat; iuniorem *Aetius* (d) tuebatur. Quem *Romæ* vidimus, legationem obeuntem, nondum lanugine efflorescere incipiente, flaua coma, & capillis, propter densitatem, & magnitudinem, super humeros effusis. Hunc etiam *Aetius*, in filium adoptauerat, & plurimis donis ornatum, ad Imperatorem, ut amicitiam, & societatem cum eo faceret, miserat. Sed *ATTILAS*, antequam in eam expeditionem ingrederetur, rursus (e) legatos in *Italiam* misit, qui *Honoriam* poscerent. Etenim, secum matrimonium pepigisse: cuius rei,

i) Nouum, impotentis animi, apud *Theodosium*, documentum. Neque enim culpam admisit puella; sed *Theodosius*, quod eam, homini ingenuo, in matrimonium promissam, postulante serio *Attila*, quouis obtentu, negauerit. De promissa vero *Constantio* uxore, & eius rei causis, lege Cap. II. §. XXI. Ceteroquin, actus *Theodosii*, qui ei cum *Attila* intercessere, reliqui, & legationum, vltro citroque missarum, res, infra Cap. II. §. IV. vsque ad §. XXVII. fuscè narrantur. Quæ omnia, ante hæc, legi volumus.

a) Is, *VALENTINIANVS III.* fuit. Prima hæc *ATTILAE*, missa ad Imperatorem, causa *HONORIE*, legatio erat: nam, & alterius, paullo post, meminit *PRISCVS*. De nuptiis *ATTILAE*, ab *Honorie* promissis, egimus *DECADE I. Monum. III. Cap. VI. nota d.*

b) *MARTIANVS* videlicet, qui fatis functo *Theodosio iun.* surrogatus fuerat. Virile Imperatoris vtriusque, & plenum fortis animi, responsum; sed, quod apud *Valentinianum*, aliter postea cecidit: lege, hoc ipso paragrapho, notam f.

c) Legi mallem, cum illis, *Italis*, cum istis, *Gothis* &c.

d) *AETIVS*, de quo *DECADE I. loc. cit. Cap. VIII. initio nota a. diximus, Galliis* ea tempestate præfuit, ut, ex *IORNANDIS* quidem sententia, ei inniteretur respubl. *Hesperiae plagæ*, hoc est, imperium occidentale.

e) En! alteram *Honorie* gratia, ad fratrem eius *Valentinianum*, legationem: quam, quod in irritum cecidit, calamitosissima in *Italiam*, sequuta impressio est. Obseruet Lector! qua hic æquitate, aduersus *Valentinianum*, vsus fuerit *ATTILA*. Maluit, gemina legatione, cum *Valentiniano*, experiri prius, quam bellum commoueret. Quod hodiernis principum nonnullorum institutis, aliter fieri videmus. O tempora! o mores!

rei, ut fidem faceret, annulum ab ea ad se missum, per legatos, quibus traderat, exhiberi mandavit. Itaque, imperii parte sibi *Valentinianum* cedere, æquum censēbat, quam pater *Honorii* reliquisset; sed hac illam frater, quæ eius erat avaritia, & cupiditas, priuarat. At *Romani* Hesperii, in prima sententia perstiterunt, & *Attilæ* mandata reiecerunt. *ATTILAS*, vastata *Italia*, (f) ad sua se retulit, & Romanorum Imperatoribus in oriente bellum, & vastitatem denuntiavit, (g) propterea quod tributum sibi a *Theodosio* constitutum non soluebatur.

§. VI.

Ardaburius, (a) *Asparis* filius, ad *Damascum* *Saracenos* debellavit. *EO*,
D *Maxi-*

f) Vastitatem, quam ea expeditione, *Italiæ* intulit *ATTILA*, scite *Boxhornius* descripsit: Funditus, inquit, delere *Romam*, & *Romani* tollere imperii nomen, decreuerat, atque huc, per strages & ruinas ibat. Prima crudelitate *Aquileia* periit, & tamquam una flamma, mox, *Concordia*, *Optergium*, *Altinum*, *Patauinum*, *Ateste*, ac deinde tota illa maritima regio, conflagrauit. Adhuc in *Transpadanis* luserat *Hunnorum* barbaries, nisi eadem calamitate, *Insubres*, *Liguresque*, obrueret. Ergo, aliarum urbium fatum, etiam *Mediolanum* excepit, & cum avaritiæ hostium sufficeret, crudelitatem minime satiauit. In homines & tecta sæuitum, igni, ferro, manu: pulcherrimam urbem, brevis furor excidit. Nescio, quo sidere; sed vestigia quondam *Hannibalis*, & vota, *ATTILA* sequitur. Quid tamen? cum leuior non esset, nec felicior fuit. *Padum* transit, omnia cædibus, incendiisque implet, ultimam sæuitiæ procellam, indominæ urbis mœnia, ac templa, effusus. Sed, quo ruis, immanissima bellua? Ad crudelitatis famam, hæc iam satis! Cohibe impetum, & fumantem a tergo, recenti incendio, regionem, respice: cladi si credis, vix quidquam votis, tam truculentis, scelus adiiciet. *Romam* petis? *Mediolanum* *Roma* fuit, & cum *Insubrum* vrbe, *Italia* reliqua concidit. Mirari iuvat: metus, an aliud consilium, mentem tyranni impulit? an occulta vis fati? Intercedente velut *Leone Pontifice*, interruptus sæuitiæ cursus est: & quia iterum non spernendis copiis occurreret *Aetius*, immensus ille, iamque grauis præda exercitus, relegit vestigia: prorsus, postquam diuitias rapuit, timuit vinci. Annuo tamen tributo, pro pudor! pacem ab *ATTILA*, *Valentinianus* emit. *Augustus*, a *Barbaro*, & clade, quam dedecore, carere imperium maluit. Hæc ille: in *Histor. Vniuersali*, ad initia *Martiani* Imperatoris, seu ad annum CCCCLX. seq. Satis ad gustum! Atque his, quia breuia sunt, lacunam, in *Prisco* factam, explere volumus. Plura, & ordine digesta habes, *DECADE* I. *Monum.* III. *Cap.* XIV. XIX. p. 122. Ceterum, impressione hac in *Italiam*, nullum operæ pretium fecit, si fecit, *ATTILA*, quam, quod *Venetas*, intra insulas maris *Adriatici* fugere, & illic urbem condere coegit, futuram, ad posteros, suarum expeditionum monimentum, nunquam intermoriturum. *Italiæ* Poetarum venustissimus, *STANAZARIUS*, *Romæ* anteferre natam tunc urbem, nihil dubitat:

Adriacis videat VENETAM Neptunus in undis
Stare urbem, & toto ponere iura mari.
Nil mihi Tarpeias quantumvis, Iupiter! arces
Obiice, & illa tui mania Martis, ait.
Si Pelago Tiberim præfers, urbem aspice utramque:
Illam homines dicas; hanc posuisse Deos.

Profecto ita est, aliud cum ageret, bello sanguinolentissimo, *ATTILA*; monimentum memoriæ suæ statuit, *Babylone* *Nimrodi*, perennius.

g) De hac belli in *Romanos* Orientales interminatione, nihil amplius apud *PRISCUM* reperiēs: multo minus, bellum ipsum. Quocirca, consule *CALANI Attilam*, *DECADE* I. *Cap.* V. p. 97. vbi res gestas *ATTILAE*, ordine, quo licuit, recolimus.

a) Quæ hinc ad paragraphum vsque X. sequuntur, nihil cum *ATTILA* habent com-

Decadis II. Monumentum I,

Maximino duce, & *PRISCO*, huius historiæ scriptore, aduenientibus, offenderunt *Ardaburium*, cum *Saracenorum* legatis, de pace tractantem. *Blemmyes*, & *Nubades*, (b) a Romanis victi, legatos ex vtraque gente, ad *Maximinum*, pacis exorandæ gratia, miserunt, quam se seruaturos spondebant, quoad vsque *Maximinus*, in *Thebanorum* (c) regione commoraretur. Illo vero, ad id tempus abnuente, fœdus icere, subiecerunt se, quamdiu *Maximino* vita suppetet, in officio futuros, nec moturos arma. Hac quoque conditione, quam legati offerebant, reiecta, *centum annorum* inducias indulgit. His fœderibus, placuit, captiuos *Romanos*, qui & hoc, & superiore prælio, capti erant, sine ullo redemptionis pretio, liberos dimitti: pecora tunc abacta reddi, & sumptuum æstimationem restitui: in eas condiciones, obsides ex nobilioribus dari. Liberam esse, secundum antiquam legem, e templo, ad se, *Isidis* (d) traiectionem, neque per eos, qui in *Aegypto* fossis fluuii sunt præpositi, impediri. Certo enim tempore barbari, statuum deæ, e templo, in quo est collocata, domum traiciunt, & oraculis ab ea sumptis, rursus in insulam, saluam & incolumem, reducant. Conuentiones cannis exaratas, clauis ferreis reuinctas, in fano affigi, *Maximino* vilum est, & ad eam rem, missi ex eius necessariis nonnulli. Adfuerunt etiam ex *Blemmyis*, & *Nubadibus* aliqui, cum fœdera in insula (e) deponerentur. Sic igitur, pactis in scriptis redactis, & obsidibus traditis,

commune; sed, ad *Romanorum* res separatas, adtinent. Fuerat vero *Ardaburius*, vnus ex *Romanis* ducibus, natione *Gothus*. Ceterum, *Ardaburi* huius, iniqua, cum filiis, *Aspare*, & *Patriciolo*, tata, passim legas. *MARCELLINVS* Illyricanus, in Chron. Ind. IX. Leone Augusto IV. & *Probiano* Coss. hoc est, anno CHRISTI CCCCLXXI. *Aspar*, primus patriciorum, cum *Ardaburo*, & *Patriciolo* filiis, illo quidem olim *Patricio*, hoc autem *Cæsare*, generoque *Leonis*, adpellato, *Arianus*, cum *Ariana* prole, spadonum ensibus, in palatio vulneratus, interiit. Notauit *Phil. Labbe*, ad CANDIDVM ISAVRV, Tom. I. Scrip. Byz. edit. regiæ. De *Saracenis*, supra diximus.

b) *BLEMMYES*, Aethiopiæ sub Aegypto, populi, *Ptolemæo*, *Straboni*, & *Heliod.* *NUBADES*, *Nubas*, & *Nubæos*, *STEPHANVS* vocat, & *Numidas*, circa Nilum. De *Nubis* & *Blemmyis* sub *MARTIANO* deuictis, testatur *IORNANDES*, in Lib. de Successione Regnorum. Cum *Parthis* & *Vandalis*, omnia infestantibus, pacem instituit: *ATTILAE* minas compescuit: *Nubades*, *Blemmyasque*, Aethiopia prolapsos, per *FLORVM*, *Alexandriæ* urbis procuratorem, sedauit, ac pepulit a sedibus Romanis. Erat hic *FLORVS*, non solum *Procurator*, seu *Augustalis*; sed etiam *Comes* rei militaris, per Aegyptum, vt ex *PRISCO*, docet *Euagrius*, Lib. II. Cap. V. Alioquin, noti sunt *Blemmyæ*, siue *Blemmyes*, priscis scriptoribus. *Theocrito*, *Idyllio* VII. *Dionysio* *Characeno*; *Straboni*; *Melæ*; *Plinio*; *Ptolemæo*; aliisque passim. *Claudianus*, regionis, quam colebant, habitum, ita canit, Nilique simul opportunitates, quas istis populis præstat, celebrat:

Et loca continuo solis damnata vapore

Irrorat, populisque salus sitientibus errat.

Per Meræ, Blemmyasque feros, atramque Syenem.

Meræ nimirum, insula *Nili* est; *Syene*, vrbs *Aegypti*, ab atris culta ciuibus.

c) Regio est *Aegypti*, a *Thebis*, vrbe *Aegyptiaca*, nomen sortita, vrbs frequens ab auctoribus fit mentio. *PLINIVS*, Lib. XXXVI. Cap. XII. *TACITVS*, *Anal.* Lib. II. C. LX. *DIODORVS* *SICVLVS*, apud quem, admiranda vrbs descriptio. *Hecatonpylos*, *Stephano*; *Diospolis*, *Straboni*; *Busyris*, *Diodoro* *Siculo*, vocatur. De regione, *PLINIVS*, Lib. V. C. IX. Summa pars *Aegypti*, contermina *Aethiopiæ*, *Thebais* vocatur.

d) *Aegyptiorum* Dea, quæ & *Io*, *Inachi* filia. De hac, præter *DIODORVM* *SICVLVM*; peculiari libro, egit *PLVTARCHVS*, quem de *Osiride* inscripsit.

e) Insula nimirum, *Isidi* Deæ sacra, quæ illic colebatur, & templum habuit.

ditis, ex his, qui dominatum exercuerant, aut ex filiis eorum, quod in hoc bello minime adhuc contigerat, neque inquam antea, ad hoc usque tempus, *Nubadum*, aut *Blemmyorum* filii, obsides apud *Romanos*, fuerant, accidit *Maximinum*, in morbum incidere, & mori. Postquam vero de eius obitu, barbaris nuntiatum est, vi obsides eripuerunt, (f) & regionem excursionibus vastarunt.

§. VII.

Gobazes legatos misit ad *Romanos*, quibus *Romani* responderunt, se a bello cessaturos, si regnum, aut ipse deponeret, aut a filio reciperet. Nec enim fas esse, secundum antiquam regionis legem, duos simul dominari. Itaque oportere, aut ipsum *Gobazem*, aut eius filium, regnare in *Colchide*, (a) atque ita bellum solueretur. Legatos *Euphemius* introduxit. Is, *MAGISTRI* (b) *Officiorum* dignitatem adeptus, prudentia, & eloquentia clarus, sub *Martiano* Imperatore in Reipub. administratione floruit, multosque præclaros viros, Imperatori consiliis adhibuit: hic quoque *PRISCUM*, scriptorem huius historiæ, in partem curarum imperii (c) vocavit. *Gobazes* igitur, sibi delata optione,

D 2

regni

De hac *PLINIVS*, Lib. X. C. XLIX. *Philis* alioquin dicitur, cum oppido, in ora *Aegypti*, circa *Elephantinam*. Maximum illic erat *Osiridis* templum, per quod *Aegyptii* iurare consueverant, *μὰ τῷ ἐν Φίλαις Οσίρει*, teste *Scholiasse* *LYCOPHRONIS* p. 43. in quo male *Φήλαις* legitur. De *ISIDE*, *Philis* culta, loquitur etiam *MARTINVS*, de vita *Procli*. *PROCOPIVS*, in Lib. II. Pers. p. 33. ait, *Nubas*, & *Blemmyas*, *Isim*, atque *Osirim* colere. Adde *SERVIVM*, Lib. VI. *Aeneidos*, & *SENECAM*, in libro de *Sacris & Ritibus Aegyptiorum*. Sed notandum est, quod ait *PROCOPIVS*, loco iam citato, *Diocletianum*, cum iuxta *Elephantinam*, insulam in *Nilo* reperisset, castro ibi exstructo, aras, *Romanis*, ac *Barbaris*, communes statuisset, ac sacerdotes, ex utraque gente, ordinasse, ut sacrorum communione, amicitia coalesceret: unde & locum *Philas* vocavit. In quo fallitur *PROCOPIVS*. *Phila* enim, longe ante *Diocletianum* Imperatorem, dicebantur, ut constat ex *Strabone* & *Ptolemaeo*. Notavit, ad hunc *PRISCI* locum, *Henr. Valesius*.

f) Ita, *centum annorum*, induciæ, tametsi earum leges, in *Isidis* templo, ferreis clavis suffixæ fuerunt, momento temporis, expirauere: quod, quam sit frequens hodie, etiam, ubi diuiniore multo perlatæ sunt pacis leges, in singula fere lustra, per vniuersam passim rempublicam *Christianam*, experiundo tenemus. Pax nimirum, quam ex sanctissima iurisiurandi formula, æternam esse oportuit, dum se occasio dat, parti alterutri paciscentium, rerum habitum in rem suam vertendi, conuelligitur subito, & bellum, nouis exasperatum iniuriis, instauratur denuo. De induciis *centum annorum*, sanctius habitis, legis, lactæ vbertatis *LIVIVM*, Lib. I. Cap. XV. XX. Et Lib. VII.

a) *Colchis*, quod constat apud eruditos, *Asiæ* regio est. Incolas *Lazos* dicunt, *Agathias*, *Suidas*, *Procopius*, *Gregoras*, *Isaacius Tzetza*. *Colchidem*, *Ligycticum*, alio nomine *LYCOPHRON*, quod illic *Libystene* legit *Stephanus*, vocat.

b) Altera hæc est *MAGISTRI Officiorum* mentio, post eam, quam supra §. III. nota v. habuimus, adnotata a doctissimo *Valesio*, eo fini, ut doceret, introducendorum legatorum munus, ad eum adtinuisse.

c) Quod ita interpreto, ut inter clarissimos eos viros cooptatum credam, qui *Martiano*, ab intimis consiliis, prudentia *Ephemii*, *Magistri Officiorum*, delecti fuerunt: quippe quod, & rerum usu subactus esset, & eloquentia polleret *PRISCVS*. Ut proinde, eo maiorem iacturam fecerit orbis eruditus, quod historiæ libri, quos conscripsit, interciderunt: neque enim, nisi hæc fragmenta, ad nos sunt delata. Blandiatur sibi *Vossius*, dum: *Videtur autem*, inquit, de *Historic. Græc.* p. 488. *hodieque exstare*, *Priscus*, nempe *Rhetor*. Sane, citat *PRISCUM* *BAPTISTA FVLGOSVS*, *Me-*

mora-

regni insignia deposuit, & elegit cedere filio regnum. Et ad Imperatorem misit, quandoquidem vni solum iam pateret *Colchidis* regio, non illi amplius usque eo succenseret, vt etiam arma inferret. Imperator vero iussit *Gobazem*, in Romanorum regionem transgredi, vt eorum, quæ sibi facienda statuisset, rationem redderet. Ille autem, profectiorem minime abnuit. At *Dionysius*, fide prius accepta ab eo, qui pridem in *Colchidem*, dirimendarum cum *Gobaze* controuerfiarum gratia, missus erat, se nihil, quod perfici non posset, promississe, legatione functus est, & de rebus, quæ in contentione erant, conuenerunt.

§. VIII.

Maioriano Romanorum occidentalium Imperatori, *Gothi*, qui in Gallia erant, socii, confœderatique facti sunt, & gentes ditionis Romanorum accolas, partim armis, partim verbis, ad deditiorem compulit. Hic etiam in *Lybiam* (a) trecentis fere nauibus sibi coactis, cum magno exercitu penetrare tentauit. Sed *Vandalorum* dux, prius legatos misit, qui illum, si quæ essent inter eos controuersa, amice transigere, paratum esse dicerent. Quod, vbi obtinere non potuit, *Maurusiorum* (b) terram, in quam, ex *Iberia* (c), *Maio-*
riani nauales copiae, adpulsuræ erant, omnem igni, ferroque vastauit, & quacumque ratione potuit, adfixit, & aquas infecit. Romanis occidentalibus in suspicionem venit *Marcellinus*, ne si copiis augeretur, in eos bellum transferret. Erant enim tunc temporis Romanorum res, variis modis afflictæ, & perturbatæ; hinc *Vandalis*; illinc *Nigidio* (d) imminente. Hic vir, magnum exercitum habebat ex Gallis, qui in *Hispaniam* mouentes, sub *Maio-*
riano militauerant, & ob cædem Imperatoris erat illis infensus. Sed a bello, adpetendis Italiam, auocauit, ortum illi, cum *Gothis*, in Gallia dissidium. De contermina enim regione cum illis certans, fortiter bellum gerebat, in quo multa viri strenui, & magnanimi opera, edidit. Hæc in causa fuerunt, vt *Romani Hesperii*, legatos ad orientales mitterent, vt se, a *Marcellino* & *Vandalis*, liberarent. Et ad *Marcellinum* quidem, *Philarchus* missus, ei persuasit, ne in Romanos moueret arma. Hinc ad *Vandalos* deflectens, nihil quicquam profecit, & rediit.

Genferi-

morabilium libris; inque *Bibliotheca Vaticana* esse, auctor est, *RAPHAEL VOLATERRANVS*, Lib. XIII. *Anthropologiae*. *Supereffe etiamnum* ait, in *Nomenclatore suo*, *ROBERTVS CONSTANTINVS*. *Phosphore* redde diem!

a) *Libya*, & *Lybia*, nam utroque modo scribunt auctores, vna, ex vndecim *Africae* regionibus. Hanc, *Libyam propriam*, nominat *PTOLEMAEVS*, Lib. IV. initio. Apud quem, & *Libyam interiorem*, atque *Libyæ deserta*, reperias. *PLINIVS*, latius, & vniuersim, protota *Africa*, Græcos sequutus, vocabulum accipit. Lib. V. initio. Adde *MELAM*, Lib. I. Cap. IV. 15. reliquos.

b) *Maurusii*, gens *Africae*, circa *Tripolim*, & *Syrtim* magnam. Regio ipsa, *Maurusia* & *Mauritania* dicitur, ab incolarum nigredine, sicuti habet *MANLIUS*:

Et Mauritania nomen

Oris habet, titulumque suo fert ipsa colore:

nam, *μαυρόν*, nigrum omnino significat. *LIVIVS* Lib. XXIV. Cap. XLIX. ait: *Maurusios*, extremos prope *Oceanum*, aduersus *Gades* colere. Hinc, *STRABONI*, regio est, fortunatis insulis aduersa. At enim, populi ipsi, a Græcis *Maurusii*; *Mauri* a Romanis vocati. *STRABO* Lib. XVIII.

c) *Hispania* est, ab *Ibero* amne, qui inter *Pyrenæos*, & *Idubedam*, montes, pari ab utroque discretus spatio, demanat, veteribus sic adpellata: *Pania*, postea; inde *Spania*; *Espania* demum; *Hispania* denique dicta.

d) Scribendum est loco *Negidii*, *Aegidii*, quod iam dudum alii monuerunt. de quo vide, *Libros Rerum Francicarum*, *HADRIANI VALESII*: notat frater *Henricus*.

Genferichus enim, non alias bellum positurum minatus est, nisi sibi *Valentiniani* & *Aetii* bona traderentur. Etenim, ab orientalibus partem bonorum *Valentiniani* obtinuerat, *Honorie* (e) nomine, quæ *Honoricho*, eius filio, nupserat. Atque hanc belli renouandi occasionem, singulis annis usurpabat. Itaque, simulatque ver appetiit, infesto exercitu, *Siciliam*, & *Italiam* inuasit, & vrbes quidem, Italorum præsiis firmatas, non facile oppugnauit; sed oppida militibus, qui resisterent, destituta circumueniens euertit, & diripuit. Nec enim ad omnia, quæ *Vandalorum* inuasioni patebant, tuenda sufficere poterant, propterea, quod hostium multitudine opprimebantur. Denique, copiis naualibus carebant, quas, cum a *Romanis* orientalibus petiissent, non impetrarunt, quia fœdus cum *Genfericho* fecerant. Ea res, diuisa scilicet imperii administrandi ratio, magno detrimento *Romanorum* occidentalium rebus fuit. Circa id tempus, legatos ad orientales Romanos miserunt, *Saraguri*, (f) *Vrogi*, (g) & *Hunogari*. (h) Hæ gentes propriis sedibus eiectæ, commissa pugna cum *Sabiris*, (i) quos expulerant *Abari*, & ipsi quoque extorres facti, a populis citiorem oram maris Oceani habitantibus, quemadmodum & *Saraguri*, ad nouarum sedium comparisonem erumpentes: Hunnos *Acatyros* (k) adorti erant, & coniunctis viribus, multis præliis initis, gentem deuicerant, & demum ad Romanos, nanciscendæ eorum societatis cupidi, se contulerant. Itaque, Imperator legatos benigne excepit, & muneribus affectos remisit.

§. IX.

Dum gentes patria profugæ, cum Romanis in oriente dissident, legatio ab *Italiam* aduenit, quæ doceret, res *Italiam* stare non posse, nisi sibi *Vandalos* (a)

E

recon-

e) Auidissime huius nuptias, ab *ATTILA*, suo quidam iure, concupitas, supra vidimus §. V. quibus tamen, *Honorichus* hic, *Genferici* filius, potitus est. Ac fuerunt eæ sane bellorum, inter *Vandalos*, & *Romanos* occidentales, fomes perennis.

f) *Saragurorum*, *SVIDAS* meminit, & ait gentem esse *Asiaticam*: addo, haud longe a mari, ex hoc loco. *CANTOCLARVS*.

g) *Vrogi*, nescio an *Vgori*. qui & *Vgri*, & *Vngarii*: nec enim alibi, *Vrogorum* mentio; sed *Onogurorum*, & *Hunogorum*, quos eosdem esse puto, quorum *Menander* & *Agathias*, meminerunt; & ille, tribum *Hunniacam*, aut potius *Turcicam*, esse dicit. *Idem*.

h) *Hunugaros* adpellat *IORNANDES*. *Hunugari*, inquit, hinc sunt noti, quia ab ipsis venit pellium murinarum commercium, quos tantorum virorum formidauit audacia. Quorum pars neminem, primum esse in *Scythiæ* solo, iuxta paludem *Mæotidem*; secundo in *Mœsia*, *Thraciæ*que, & *Dacia*; tertio supra mare *Ponticum*; rursus in *Scythia*, legimus habitasse. Adde, *OTROKOCIVM*, *Orig.* Parte I. Cap. V. §. XI. seq.

i) *Saberos*, *Sabiros*, *Sapiros*: his enim nominibus vocantur. *Stephanus*, & *Orphæus*, gentem *Ponticam* esse aiunt. Immo, *Scythiæ Asiaticæ* est, si *Agathias* & *Menandro* credimus. *Sabinoros* vocat *Suidas*, in dictione *Abaros*, & eos dicit ab *Abaribus* expulsos. *CANTOCLARVS*.

k) Lege *Acatyros*. Infra *Catziri* scribitur, truncate. Sed & *IORNANDES*, in *Hist. Gotthica*, *Acatyros* nominat. Sic enim habent MSS. *Palatini*, quæ *GRVT-TERVS* inspexit. Gens est *Scythica*, teste *PRISCO*. *Valesius*.

a) Late hi, ea tempestate in *Africa* dominabantur, magno occidentalis imperii malo; maximo præterea, *Orthodoxorum* intertrimento, & exitiali propemodum calamitate; ob *Arianam*, gentis *Vandalicæ*, longe omnium sæuissimæ, iniquitatem: donec, sub *Iustiniano* Imp. ad an. *lxxxiv*. *Belisarius*, capta *Carthagine*, & *Gilimero* ad deditionem adacto, *Africam*, iterum in formam prouinciæ redigeret, regnique

Vanda.

reconciliarent. Venit & legatio a Persarum Rege, quæ multos e Perfide ad Romanos Eoos confugere querebatur, & *Magos*, (b) atque alios, qui iam inde a priscis temporibus, Romanorum, finium sunt incolæ, a patriis moribus, legibus, & institutis, & antiquo religionis cultu, abduci. Qua de causa demigrant, maxime, quia *Ignem*, (c) qui apud eos vocatur inextinguibilis, in perpetuum ardere, secundum legem, non sinunt. Addebant, æquum videri, Romanos arcis *Ierouac*b, ad *Portas Caspias* (d) sitæ, curam habere, & pecunias, ad eius

Vandalorum, finem illic faceret. quod obuium est, apud rerum auctores. Consule PROCOPII Libros, de Bello Vandalico.

b) Scribe absque coniunctiua particula: τῶν Μάγων τῶν ἐν τῇ. Intelligit *Magos*, qui in *Cappadocia* degebant, per totam prouinciam sparsi. Erant autem, *Magorum Persicorum* coloni, de quibus multa scribit BASILIUS MAGNVS, in epistola 325. ad EPIPHANIVM, a quo consultus de illis fuerat. *Valesius*. Quod viri doctissimi indicium, in rem lectoris eruditi, hic loci vertisse iuvat: epistolæ igitur citatæ ἀποπαράτιον, quia ad manus est BASILIUS, huc adscribo: *Gens illa Magusæorum, id quod alteris mihi litteris insinuabas; frequens est in his locis, apud nos, per cunctas fere ciuitates dispalata, coloniis, iam dudum Babylone deductis. Moribus viuunt & vtuntur isti peculiaribus, cum ceteris mortalibus impermisti. Sermones cum illis instituere aliquos, prorsus impossibile quid videtur esse; quandoquidem captiuati sunt a diabolo, & ad eius voluntatem, seruituti sunt mancipati. Libris non vtuntur ullis, non disciplinarum informatoribus; sed sine ratione moribus innutriti sunt, quos filius a patre, per successionem traditos, accipit. Præter istas traditiones, quas vident omnes, auersantur immolationem pecudum, tanquam pollutionem; quapropter, quibus opus habent cæsis animalibus, illa manibus maculant alienis. Nuptiis illegitimis, ad insaniam dant operam. Ignem esse Deum arbitrantur, & si quid aliud iam affine reperitur. Genealogicas autem ab Abrahamo lineas, nemo nobis hætenus Magorum commentus reperitur. Zarnuam, nescio quem, auctorem deprædicant generis sui esse. Neque quidquam præterea possum dignitati tuæ, de hisce hominibus repræsentare.* In hunc modum ipsos pinxit S. BASILIUS, Opp. Tomo III. p. 320. edit. Parisiens. anni MDCXXXVIII. Vt proinde, non iniuria, initio epistolæ, tantillos, & nullius pretii homunciones, beatus vir, adpellarit. Certe, nodum in scyrpo quæsiuisse, censendi sunt legati *Persarum*, quod ignobile hoc, atque obscenum hominum genus, caput esse voluerunt legationis.

c) SACRVM IGNEM, summa veneratione, colebant *Persæ*. De hoc STRABO, Lib. XV. p. 504. *Præcipue igni sacrificant Persæ*. Dicata ei sacraria habebant, quorum custodia, *Magorum* curæ, fidei, ac vigilantia, credebatur. Vid. BRISSENIUS de Regno Persar. p. 164. 165. Hunc æternum esse volebant: ἀσβεστον, vocat STRABO. In sacrariis nempe, aræ fuerunt, in quibus *Magi*, multum cinerem, & ignem perennem, seruabant. SOCRATES Hist. Eccl. VII. 8. *Persæ ignem, inquit, pro Deo colunt: & Rex quidem ipse, ignem perpetuo ardentem, in domo quadam venerari solet.* Hunc illi, *Sacrum Ignem*, non nisi in regum obitu, extinguunt, vt sit luctus in vniuersa gente, testificatio. DIODORVS, XVII. 114. *Mandatum, ad omnes Asiæ gentes dedit, vt Ignem, qui sacer a Persis vocatur, quousque exsequias peregisset, exstingerent. id quod, in regum obitu a Persis, factitari solet.* Cerimoniam, circumgestati ignis huius, lege apud CURTIUM, Lib. III. Cap. III. Lib. IV. Cap. XIV. *MAGI*, de quibus hic PRISCVS, adhuc *Ignem Deum* credebant, teste BASILIO; sed in eo, pro μαγαβάτοις, a *Persis* habiti; quod sacrum illum æternumque ignem, noluerint, saltem neglexerint, perpetuo alere.

d) Alterum isthoc *Persicæ* legationis caput fuit. De *Portis Caspiis* PLINIUS, Lib. VI. Cap. XV. vbi errorem eorum emendat, qui *portas Iberiæ*, quæ & *Caucasiæ* dicuntur, cum *Caspiis* confundunt. Adde Lib. eodem Cap. XII. *Portæ Caucasæ, magno errore, multis Caspiæ dictæ, ingens naturæ opus, montibus interruptis repente: ubi* fores

ad eius tuitionem, conferre; neque se solos sumtibus, & arcis custodia, grauari. Si enim cesserint, non solum ad *Persarum*, sed etiam ad *Romanorum* ditioris terras, & gentes, quæ proxime habitant, damna facile peruentura. Oportere etiam, se iuuari pecuniis, ad bellum, contra *Hunnos Cidaritas* (e) gerendum; ex quo *Romani* eam essent vtilitatem reportaturi; quod ea gens arcebitur, neque longius in eorum fines progredietur. *Romani* responderunt; se quamprimum legatos missuros, hæc omnia cum *Parthorum* (f) rege disceptaturos. Neque enim vlllos apud se esse fugitiuos, neque *Magos*, in suæ religionis cultu turbari, (g) aut impediri. Pecunias autem ad custodiam arcis *Ierouach*, & bellum contra *Hunnos Citaritas*, quandoquidem eorum sunt istæ partes, & id sibi desumserunt, minime iuste petere.

§. X.

Legationem ad *Vandalos* (a) suscepit *Tatianus*, (b) in patriciatus dignitatem cooptatus. Ad *Persas* vero, *Constantius* (c) tertium Consul, & ad Consulatus, patriciatus quoque honorem sortitus. Post incendium ciuitatis, quod accidit sub (d) *Leone*. *Gobazes* (e) venit Constantinopolim, cum *Dionysio*,

E 2

stola

fores obditæ ferratis trabibus; subter medias, amne, diri odoris, fluente, citraque in rupe castello, quod vocatur *CUMANIA*, communito, ad arcendas transitu, gentes innumeras. Ibi loci, terrarum orbe, discluso, ex aduerso, maxime *HARMASTIS* oppidi *Iberum*. Et hæc quidem, *Albania Portæ*, *PTOLEMAEO* dicuntur, Lib. IV. Cap. XII. Sed, de *Caspiis Portis*, Lib. V. Cap. XXVII. *PLINIUS*. *Taurus mons*, inquit, ubi debiscit, & se populis aperit; portarum tamen nomine sibi vnitatem vindicans, quæ alibi *Armenia*, alibi *Caspiæ*, alibi *Ciliciæ* vocantur. Fallor? annon in eodem errore fuerit *PRISCUS*, vt, pro *Caucasiis Portis*, nominauerit *Caspias*. In illis certe *Cumania* arx, ad reprimendas gentes, inædificata, ac *Ierouach* forte, posteriori ætate, adpelata, iam olim exstitit.

e) *Hunnos* illos, non dubito esse *Turcas*, qui vocantur apud *PRISCUM*, *Hunni Cidaritæ*, seu *Kidaritæ*. ait *OTROKOSI*, Orig. Hung. Parte I. Cap. VII. p. 152. quam eius sententiam, eo minus improbarem, quod *Hunnos*, *Turcas* sæpius fuisse dictos, probe scio: sed, an in eo censu habiti *Cidaritæ*? ambigo. Vnum e multis auctoribus dabo, qui *Hunnos* ait *Turcas* adpellatos, *THEOPHYLACTUM*, Histor. Lib. I. Cap. VIII. regiae edit. p. 18. C. Sunt autem *Hunni*, habitantes in oriente, *Persarum* vicini, quos multi, vsitatioe vocabulo, *Turcas* nuncupant. Neque tamen contraibo, si quis, a *Cidari*, *Persici* pilei ornamento, quod forte imitatione *Persarum* adfectabant gestare, *Cidaritas* vocitatos fuisse, voluerit existimare. Confer infra, Cap. II. §. XXVIII. nota c. vbi, aliorum nos coniectura ducit.

f) Lege mea pace: *Persarum* Rege: nam ab hoc missi sunt legati.

g) Ea fuerunt æquitate *Constantinopolitani*, vt hospitium, in suis terris, *Magorum*, vel, quemadmodum eos S. *BASILIVS* vocat, *Magusæorum*, religionem; si quæ tamen ipsis fuit; non modo non interturbarent; sed ne ipsi quoque *Episcopi*, quod ex literis *Basilii M.* adparet, vim eis vllam, pietatis obtentu, adtulerint: quomodo & *Epiphanium*, erga eos animatum fuisse, ex iisdem B. *Basilii* litteris, intelligas.

a) Rogatu nempe, occidentalium *Romanorum*, vti est §. IX. initio: quippe quibus, graues fuere *Vandali*, bella ex bellis ferentes.

b) *TATIANVS*, Patricius occidentalis imperii, paullo post Consul fuit. *Valesius*. De eo, *CANDIDVS ISAVRVS* p. 18. edit. regiae.

c) *CONSTANTIUS*, Præfectus prætorio. Exstant ad eum epistolæ, *THEODORETI* Episcopi, a *IACOBO SIRMONDO* editæ. Idem.

d) Incendium hoc contigit sub *Basilisco*, & *Hermenerico* Coss. anno CCCCLXIV. natalis Dominici, vt scribit *MARCELLINVS* in Chronico. Meminit eiusdem, *CANDIDVS ISAVRVS*, Libro I. Hist. qui in incendio eo, multa ab *Aspare*, vtiliter esse ordinata, memorat,

stola Persica indutus, & *Medorum* in morem, satellitibus stipatus. Hunc Imperator excepit, & primum quidem rei nouitate commotus, auersatus est. Deinde, ad æquitatem delapsus, & eum comiter amplexus, dimisit. *Christianorum* enim symbola, (f) ostentans, blanda oratione eum demulsit, & sermonum illecebris cepit. *Scirri* (g) & *Gothi*, acie decertantes, & a pugna utriusque recedentes, ad arcessenda auxilia animum adiecerunt. Qua de re, Romanos Eoos adierunt. *Aspar* quidem censuit, neutris opitulandum esse. Sed Imperator *Leo* statuit, *Scirris* opem ferre. Itaque litteras ad præfectum *Illyrii* misit, iussitque, quoad necesse esset, auxiliares copias *Scirris*, aduersus *Gothos* præbere.

§. XI.

Eodem tempore, venit & ad *Leonem* Imperatorem legatio, a filiis *ATTILAE*, (a) ut omnibus omnino præteritorum dissidiorum causis rescatis, pacem inirent. Itaque, *Romani*, ut olim erat in more positum, ad *Istrum* usque procedentes, mercatum celebrarent, ex quo inuicem, ea, quæ sibi opus essent, desumerent. Et ea quidem legatio, quæ circa hæc versabatur, re infecta rediit. Nec enim Imperator rationibus suis conducere arbitratus est, commoditates, quæ propriæ *Romanorum* essent, *Hunnis*, (b) qui eos tot damnis, & cladibus affecerant, communicare. At vero, *ATTILAE* filii, renuntiata legatione, inter se dissenserunt. Etenim, *Dengisich*, legatis, nulla re impetrata, reuer-

morat, p. 18. editionis Parisiens. Regiæ. Lege *Philippi Labbei* S. I. notam, ad eundem hunc *ISAVRI* locum, p. 104. initio. in qua, incendii huius historiam, egregie illustratam reperies.

e) Mentionem *Gobazis*, iuxta & *Dionysii*, habes supra §. VII. Hic eius *Constantinopolim* aduentus, priuatus fuit, non regis: iam enim regnum cesserat filio. Vnde *Persicus* hominis, in vestibus, & reliquo comitatu, luxus, non poterat non inuisus esse Imperatori.

f) *CRVCIS* *Dominicæ* simulacra, quæ præferebat *Gobazes*, ac forte martyrum quasdam icones fuisse, ex temporum habitu, facile est ad colligendum. Captare, nimirum, tesseris istiusmodi, volebat, *Romanorum* beneuolentiam, quasi, qui *Christianorum* sacra profiteretur. Enim vero: *Parata, humanis ingeniis, simulatio est.*

g) Populi fuerunt, *Hunnis* permixti, & in eandem plerumque societatem adsciti: quandoque, & seorsim bella gerentes. Est eorum mentio, apud *ZOSIMVM*, Lib. IV. p. 74. Eodem tempore, inquit, *Theodosio*, quidam alii quoque prosperi casus accidere. nam *Scyros*, *Carpodacos*, permixtos *Hunnis*, ultus est, & prælio superatos, *Istrum* transiicere, suasque sedes repetere, compulit. Noti sunt præterea, *Diacono*, *Suidæ*, & *Procopio*, qui eos, cum *Gothis* & *Alanis*, gentem aquilonarem, censet. *Sozomenus* quoque, *Scyrrorum* meminit, sed geminato canino elemento; *IORNANDES* *Sciros*, simplici utrobique littera, adpellat, idque sæpius. De Reb. Get. p. 628. seq.

a) *Angustæ* iam tum res, filiorum *ATTILAE*, esse incipiebant: quando, quod pater, armatus a *Romanis* postulasset; ipsi, pro pudor! cernui rogant, orantque: tametsi, adiectis, ex pelui, fulminibus.

b) *HVNORVM* nomen, quod tremendum fuit sub *Attila*, sensim contemptui haberi cœpit, potentia vero redigi ad incitas, & transferri in alios, Scilicet:

*Valet ima summis
Mutare, & insigne adtenuat Deus,
Obscura promens: hinc apice rapax
Fortuna, cum stridore acuto
Sustulit: hic posuisse gaudet.*

HORATIUS Lib. I. Carm. Oda XXXIV. 12.

reuerſis, bellum *Romanis* indici volebat. Cui quidem adparatui, *Irnach* (c) repugnabat. Nec enim bellum, longius a patria geri, expedire exiſtimabat: quod *Saraguri*, *Acatbiris*, (d) aliisque gentibus adgregati, in *Persas* exercitum duxerunt.

§. XII.

Primum quidem ad portas *Caspas* (a) adpulerunt, vbi cum præſidium *Persicum* offendiſſent, ad aliam viam deflexerunt. Qua ad *Iberos* accedentes, regionem vaſtarunt, & excuſſiones in oppida *Armeniorum* fecerunt. At *Persæ*, qui iam dudum bello cum *Cidaritis* occupabantur, hac occasione arrepta, legatos ad *Romanos* miſerunt, qui ab illis pecunias, aut milites, ad cuſtodiam arcis *Ieronach* peterent. Qua de re, ſæpius iam cum illis, per legatos egiſſent, docuiſſentque, ſe pugnam detrectantibus, & cedentibus; liberum futurum, ad inuaſionem barbaris gentibus, acceſſum, atque ita minime inuaſtata *Romanorum* regio permaneret. His vero reſpondentibus; rationi conſentaneum eſſe, vnumquemque ſua tueri & defendere, & de ſuis arcibus ſollicitum eſſe; rursus re non obtenta, legati ad ſuos reuereſcere. *Dengisich* bellum *Romanis* intulit, & *Iſtro* potiri inſtitit. Quod vbi *Orniſiglus* (b) didicit, (is, in ea parte *Thraciæ*, quæ ad *Iſtrum* eſt, cuſtodix ripæ fluminis, præfectus erat) per ſuos ex eo quæſiuit: an ea mente eſſet, vt acie decertare vellet? Sed, *Dengisich*, *Anagaſtum* contemnens, ab eo miſſos, re infecta, dimiſit, & per legatos, Imperatori denuntiavit: Se bellum illaturum, niſi ſibi, ſuiſque terram, quam incolerent, & pecunias, alendo exercitui, qui ipſum ſequebatur, ſubminiſtraret. Legatis in regiam introductis, & mandata exponentibus, Imperator reſpondit; ſe omnia paratum facere, quo eos, ſuo imperio obſequentes redderet. Sibi enim per-

F

gratum,

c) *Irnach*, minor natu, filius *Attilæ*, eique, dum viueret, multo, quam maior, ille, carior. Venit ſæpius in mentem cogitare, annon vocabulum *Irnach*, idem ſit, cum hodierno Hungarorum, *Irnaſch*, & canina elifa, *Inaſch*. Notat vero *Inaſch*, adoleſcentem alacrem, atque in agendo expeditum: ac forte κατ' ἐξοχήν, Principem Iuuentutis, hoc loco. Ita, inſtituto AVGVSTI, in *Caio* & *Lucio* Cæſaribus, Imperatorum liberi, cum imperii omine, vocabantur. TACITVS, Annal. I. 3.

d) Egimus de *Saraguris*, & *Acatziris* ſuo loco; §. VIII. not. f. k.

a) De Portis *Caspis*, cum *Caucaſis*, non confundendis, nunc diximus. Iam ita reor, tentauiſſe *Saraguros*, & *Acatziros*, per *Caucaſias* iſtas perrumpere. quarum, quod inexsuperabilis eſſet tranſitus, ad *Albanas* illas, *Armeniæ*ue, deflexiſſe: eo, quod ad *Iberos* recta deuenerint, atque *Armeniorum* oppida vaſtarint.

b) Emendat lectionem *Henricus Valeſius*: Scribendum, inquit, puto, *Ανάγαστος ὁ Αρνιγίσκλος*. *Anagaſtos Arnigiscli*, ſcil. filius. Hic enim *Anagaſtus*, ripam *Iſtri* tuebatur. de quo plura mox PRISCVS memorat. Hic etiam DENGISICH, regem *Hunnorum* deuicit, caputque eius *Byzantium* miſit, *Zenone*, & *Martialio* Coſs. vt eſt in *Chron. Alexand.* & *Marcellini Chron.* De hoc *Anagaſto*, *Suidas* in *ὑποστράς*. Iam enim, hac tempeſtate, militari morte functus fuerat *Arnigisclus*. quod ex IORNANDIS de Regnor. ac Tempor. Succeſſione, diſcas, in actibus *Theodoſii iun.* Contra *Attilam* egreſſus, inquit, *Arnigisclus*, Magiſter militum *Mœſiæ*, apud *Martianopolin*, fortiter dimicauit; eo quoque ſub ſe, (*Attila*) decedente, præuentus eſt: & ne ſic quieſcens bellare, occiſus. Ergo, nequiuit, his rebus interfuiſſe *Arnigisclus*: quippe, in prima *Mæſiarum*, per *Attilam* euagatione, occiſus. *Anagaſti* ergo, eius filii, laus cæſi *Dengisichii*, fuit omnino. Mentionem *Anagaſti*, apud *SVIDAM* habes ſane, Tom. III. p. 559. edit. Londin. KYSTERI; ſed deſultoriam eam, & ex qua, præter nudum viri nomen, nihil addiſcas.

Decadis II. Monumentum I.

gratum, & iucundum esse, si quando inimici in fœdus, (c) societatemque transirent.

§. XIII.

Anagastus, *Basiliscus*, (a) & *Ostrouius*, & alii quidam duces *Romani*, in locum abruptum, & concauum, *Gothos* inclusos obsederunt. Ibi *Scythæ* (b) victuum inopia laborantes, *Romanos*, missis legatis, certiores fecerunt, se omnibus, quæ statuerint, parituros; modo sibi terram ad inhabitandum concedant. *Romani* responderunt: se ad Imperatorem eorum postulata delaturos. At *Scythæ*, de fame, quæ eos premebat, transigere velle dixerunt, neque longiores inducias ferre posse. *Romanis* ordinibus præpositi, habito consilio, tantisper dum Imperator illis prospiceret, alimenta præbituros polliciti sunt, si *Scythæ* *Romanorum* multitudini, proxime ad eorum morem ordinati, accederent. Facilem enim fore singulis ordinum ductoribus, eorum, qui sibi forte obuenerint, tuitionem, & administrationem potius, quam ducibus, qui vniuersos exercitus, regunt: quippe qui, in illis cura sua, & diligentia complectendis, inter se sint æmulatione certaturi. Itaque, *Scythæ* his, quæ legati renuntiarunt, paruerunt, seque in tot, & eosdem ordines distribuerunt, in quos *Romani* erant distributi. Quo facto, *Caleal*, (c) vir genere *Hunnus*, qui secundum ab *Aspare*, imperii gradum in eos, qui sub eo ordines ducebant, tenebat, barbarorum, quæ suis ordinibus accesserat, cohortem obiens, in qua erant plures

c) Haud societatis has leges, acceptauisse *Dengisichum*, funestus eius, eodem illo bello, quod commouerat, occasus docuit. Cautius, cæde fratris, mercari doctus *Irnach*, qui in bellum aduersus *Romanos*, non consenserat, in tutas sedes, cum suis euasit. IORNANDES: *Hernach*, (Prisco, *Irnach*, quandoque *Irnas*, dictus) iunior *Attilæ* filius, cum suis, in extremo minoris *Scythiæ*, sedes delegit. *Emendzur*, & *Vzindur*, consanguinei eius, in *Dacia ripensi*. Obseruet lector, *Hungarica* nomina: *Emend-Ur*, & *Vzind-Ur*. quod est, *Emend Dominus*, *Vzind Dominus*. Est hoc omnino, *Hungariæ* linguæ, apud *Hunnos* proprios, exstans vestigium. quod & integrarum gentium nominibus hæsit: vt, *Hunoguri*, *Onoguri*, *Vroguri*, *Attziguri*, reliqua. Hæc vero, si *Hungarice* legas, habebis: *Hunn-Uré*; *Onog-Uré*; *Vrog-Uré*; *Attzig-Uré*: vt sint quasi tribus quædam, a suis, siue præfectis, siue rerum apud se dominis, sic denominatæ. nempe tribus, *domini Hun*; *domini Onog*; *domini Vrog*; *domini Attzig*. Quæ iterato adnotauisse, haud sane piguit, vt fidem faceremus iis, quæ de linguarum, *Hunniacæ*, & *Hungariæ*, cognatione, semel atque iterum, cogitate diximus.

a) FL. BASILISCVS, hic idem est, cuius Cap. II. §. XXVII. not. d. in expeditione Africana aduersus *Genfericum*, mentionem habebimus. homo iam tum, non vsquequaque integræ fidei. Postea, anno vrbs MCCXXVIII. imperio priuauit *Zenonem*, & ab eo rursus priuatus est FL. BASILISCVS. Res eius, in compendium missas, C. SIGONIVS dabit, Opp. Tom. I. Parte altera, p. 551. seq. Vide & MALCHVM, apud Photium, Cod. LXXVIII.

b) Quos *Gothos* adpellauerat, iam *Scythas* vocat; iterumque *Hunnos*. quod indicio est, quam late *Constantinopolitani*, nomen *Scytharum* sparserint: *Hunnorum*, vti credere par est, odio, id vt facerent, adducti. Enim vero, ATTILAE, & quæ hanc præcessit, ætate, *Hunnum* nominauisse, conuitii dirarumque genus omne, coniecisse fuerat in hostem.

c) Insigne sanguinolentæ fraudis exemplum, & quod nollem, ab *Hunno* fuisse editum: qui tamen, vehementer sibi placuit, quod *Hunnus* genere fuerit. Eo enim superbiam, ex felici rerum, viuo ATTILA, successu, processere *Hunni*, vt gentes propemodum omnes, præ se, pumiliones, & si quid dici potest ignobilius, despicatiusque, existimarent.

plures numero *Gothi*, quam reliqui, accitis primoribus, huiusmodi orationem habere cœpit: *Terram quidem Imperatorem ad inhabitandum daturum, quæ non illis fructui, & commodo futura esset; sed cuius utilitas ad solos Hunnos redundaret.* Nec enim Hunnos ignorare, Gothos terræ cultum negligere. Ex quo fore, ut luporum more Hunni, arua, quæ Gothis sortito obtigissent, ad se perirabentes, raperent, & eos servorum loco habentes, cibis destitutos vexarent, & opprimerent. Quamobrem, semper maluisse, ut nullum esset Gothico generi, cum Hunnis, commercium, & maiores iureiurando eos obstrinxerunt, eorum societatem fugere. Sed rerum necessariorum penuria victi, sacramenta patria, pro nihilo habebunt, & transgredientur. Se quidem genere Hunnum, quo maxime gloriatur; sed æquitate motum, hæc illis dicere, & monere eorum, quæ facienda sunt. His dictis, *Gothi* commoti, & hæc *Caleal*, pro benevolentia, qua ipsos prosequeretur, suggessisse rati, Hunnos sibi immixtos, tanquam seditiosos, trucidarunt. Deinde, quasi ex compacto ceteri convenientes, ingens pugna, inter utramque gentem, est commissa. Quos, cum in armis, reliqui castrorum duces viderunt, acies suorum instruxerunt, & obuium quemque barbarorum occiderunt. *Scythæ*, cognito dolo, & fraude perspecta, sese collegerunt, & manus cum *Romanis* conferuerunt. Sed illi, qui sub *Aspare* stipendia faciebant, omnem barbarorum cohortem, quæ illis ordinibus obuenerat, comprehensam, ad internecionem usque cæciderunt. Aduersus reliquos, ducibus, non incruenta pugna fuit, barbaris strenue & fortiter pugnam capeffentibus. Ex qua pugna, qui superstites ex *Scythis* fuerunt, eos *Romanæ* legiones deleuerunt: ad hunc modum soluta est obsidio.

§. XIV.

Maxima intercedente *Romanis*, & *Lazis*, cum *Suanorum* (a) gente, controuersia: cum *Suani* prompte ad pugnam ineundam, ad primum signum concurrerent, *Persas* quoque cupido belligerandi incessit, propter oppida, quæ *Lazi*, *Suanis* eripuerant. Itaque, *Lazus* ad Romanum Imperatorem, legationem misit, sibi auxilia mitti postulans, ex militibus, qui *Armenia* oram, *Romanis* subiectam, tuebantur, ut, quia proximi erant, præsto essent, ne dum longinqua auxilia expectant, periculum incurrant, aut frustra sumptibus atterantur; si forte accidat, dimicationis tempus produci, sicut iam antea euenerat. Missa enim cum *Heracio* (b) valida auxiliorum manu, *Persis*, & *Iberis*, quibuscum in bellum, alio bello aduersus alias gentes, occupatis, cum grauis illi, & molesta esset commeatum præstatio, auxilia remisit. Sed rursus in eum *Partbis* redeuntibus, Romanos reuocauit. Legati vero retulerunt, Ro-

F 2

manos

a) De *Lazis*, Colchidis gente, diximus supra: nunc de *Suanis* nonnihil. Meminit *Suanorum*, *PLINIUS*, Lib. VI. Cap. IV. p. 309. *PTOLEMAEVS* item, Lib. V. Cap. IX. *STRABONI* *Soanes* dicuntur, *Pbtirophagorum* similes, & ultra barbariei modum, telorum mucrones, veneno tingentes, Lib. XI. p. 343. *Colchidis* fuisse gentem, auri & argenti in primis diuitem, cum terram adhuc coleret virginem, ex *PLINIO* addiscas, Lib. XXXIII. Cap. XV. Tom. II. edit. Parisiens. p. 614. *AGATHIAS*, Ibericam gentem vocat, Lib. IV. *Lazica* dicitur in *Authenticis*.

b) *HERACLIUS*, belli dux, seu Magister militum, sub *Zenone*, audax magis fuit, quam prouidus. quod eum multis iactatum malis, pessundedit. *Suidas*, Tomo II. p. 71. Ad vltimum, a *Gothis* captus, cum elaborante Imperatore *Zenone*, & centum talentis, in libertatem vindicatus, domum, cum comitibus, rediret, ab subessoribus *Gothis*, occisus est: haud sine vindice numine. *MALCHVS Rhetor*, in Hist. Byzant. edit. Regiæ Parisiens. p. 87. D. 88. A. 13.

manos missuros ad eos auxilia, & ducem. Quo tempore aduenit etiam legatio a *Persis*, nuntians: *Hunnos Cidaritas*, ab ipsis deuictos, ad *Balaam*, Hunnorum urbem, expugnatam. Nuntiauerunt igitur legati victoriam, quam *Persæ* obtinuerant, & barbarorum in morem, magnificis verbis extulerunt, maximas, quæ illis adessent copias videri affectantes. Sed legatos, statim a legatione dicta, Imperator dimisit. Nam illi res *Siculæ*, longe maiori curæ erant.

EX

PRISCI RHETORIS GOTHICA HISTORIA, EXCERPTA DE ATTILA.

CAPVT II.

§. I.

CUM (a) ROVA, (b) Hunnorum Rex, statuisset, cum *Amaldsuris. Itbamaris, Tancassis, Boiscis*, (c) ceterisque gentibus, quæ *Istrum* incolunt; quod, ad armorum societatem cum *Romanis* iungendam, confugissent, bello decertare; *ESLAM*, (d) componendis *Romanorum*, & *Hunnorum* controuersis, adhiberi solitum, misit, qui *Romanis* denuntiaret; se, a fœdere, quod sibi cum illis esset, recessurum, nisi omnes *Scythas*, qui ad eos se contulissent, redderent. *Romanos* vero, consilium, de mittendis ad *Hunnos* legatis, capientibus, *Plinthas*, & *Dionysius*; hic ex *Thracia*, ille ex *Scythia*, oriundus, ambo exercituum duces, & qui Consulatus dignitatem, apud *Romanos* gesserant, hanc legationem obire voluerunt. Vt vero visum est, non ante legatos proficisci, quam *Eslas*, ad ROVAM rediisset; *Plinthas*, (e) vna cum *Esla*, misit

a) Legationem hanc, tamquam tempore, locoque, priorem, ab initio PRISCI Excerptorum, poni, legique oportere, in aditu, monente HENRICO VALESIO, notauimus, Cap. I. §. I. nota a.

b) Intricata nimio opere est, cum cognatio, tum successio regum *Hunniacorum*. qua de re, egimus DECADE I. Monum. III. Cap. II. & reliquis p. 92. seq. De vocabulo ROVA, monemus iterum; propius ad indolem linguæ *Hunniacæ* accedere, IORNANDIS scriptionem: ROAS, inquit, Cap. XXXV. ante Attilam, regnum Hunnorum tenuisse narratur; quamuis non omnino cunctorum. ROAS autem, seu *Rubás*, Hungarica dialecto, tantundem est, ac si, *decenter, commode, & pro dignitate amictum*, diceres: forte, quod splendidius vestiri voluit, quam sui, in regno præambulones. Cetera, vide loco citato.

c) Has gentes, paullo aliter nominat IORNANDES, in Gotthicis: *Alipsuros, Itimaros, Tuncarsos, & Boiscos, Hunni rapuere*. HENR. VALESIVS. Fuerunt vero gentes, a *Hunnis* deuictæ, iterumque rebellantes.

d) *ESLAE* mentio, recurret sæpius: quippe qui, administratis legationibus, & postea sub ATTILA, illustrem se fecit.

e) Quis PLINTHAS hic fuerit, & qua apud *Romanos* emicuerit dignitate, infra expromit PRISCVS, §. XXV. fine.

misit *Singulacbum*, vnum ex suis necessariis, qui ROVAE in animum induceret, (f) cum nullo alio *Romanorum*, quam cum ipso, colloquium inire. Cum autem ROVA mortuo, *Hunnorum* regnum ad ATTILAM peruenisset; (g) Senatus decreuit, *Plinbam* legationem ad ATTILAM exsequi. Quo S. C. Imperatoris suffragio comprobato, *Plinbam* cupido incessit, *Epigenem*, qui sapientiae laude celebris erat, & quaesturae dignitatem obtinebat, socium legationis sibi adsciscere. Qua de re, lato quoque suffragio, ambo, in eam legationem profecti sunt, & *Margum* peruenerunt. Est autem *Margus* (h) vrbs, in *Illyrico Mysorum* ad *Istrum* sita, ex aduerso *Constantiae* arcis, ad alteram fluminis ripam collocatae. In hanc urbem, a Rege, ex *Scythis* delecti, extra ciuitatem equis (i) insidentes, (nec enim barbaris de plano verba facere placuit) conuenerunt. Neque vero non, suae dignitatis rationem, legati *Romani* habuerunt, & ab hac usurpatione, eodem quoque adparatu, in *Scytharum* conspectum venerunt, ne sibi peditibus, cum equitibus, differendum foret. Itaque, placuit, profugos omnes, etiam qui multo ante profugerant, vna cum captiuis *Romanis*, qui non soluto redemptionis pretio, ad sua redierant, dedi: aut pro vno quoque captiuo *Romano*, his, qui eum bello ceperant, octo aureos dari; *Romanos*, belli societatem cum barbara gente, quae bellum cum *Hunnis* gerat, non facere; conuentus ad mercatus paribus legibus celebrari; & in tuto *Romanos*, & *Hunos*, esse; vt foedera rata maneant, & obseruentur, vno quoque anno, septingentas auri libras, tributum nomine, *Scytharum* regibus, a *Romanis* pendi; cum antea tributum annuum non fuisset, nisi (k) trecentarum quinquaginta librarum.

G

§. II.

f) Suberat omnino huic destinationi *Plinbae*, dolus aliquis malus; siue eum in *Romanos* moliebatur, siue in *Ruam*; quod totam eam legationem, suo vnus arbitratu, administrari concupierit. De hoc molimine, non vsquequaque integro, exclamat CANTOCLARVS: *O rem periculosam, & animaduersione dignam!*

g) Accessit ad regnum paternum ATTILA, non adoptionis lege, qua successorem, cum BLEDA fratre, adsciuiisset, SVBTAR, seu *Ostar*; sed consummatissimo eo iure, quod ex regia natalium lege, habebat. id quod, contra CALANVM, suo loco, DECADE I. p. 95. nota k. obseruauimus.

h) De MARGO, diximus Cap. I. §. I. nota d. Hic, *Constantiae* arcis obiectu, situs vrbs designatur. Sed quae illa? non habeo dicere: nisi sit, cuius *Historia Miscella*, XVII. THEOPHYLACTVS praeterea, *Histor. Lib. VII. Cap. VIII. p. 175.* meminerunt. Sed illic vtrobique dicitur, *Constantiola*. MARGVS certe, in *Hunnorum* tunc fuit potestate. quod ex sollemnibus, acceptae hic *Romanorum* legationis, satis adparet.

i) Non est ritus hic, legatos accipiendi; ab arrogantia, aut *Romanorum* contemptu, profectus. Ingenium *Hunni* suum, sequuti videntur. quod, quale fuerit, ex AMMIANO condiscas, qui *Lib. XXXI. Cap. II. p. 474.* *Equis*, ait, *prope affixi, duris quidem, sed deformibus, & muliebriter iisdem nonnunquam insidentes, funguntur muneribus consuetis. Ex ipsis equis, quibus, quemadmodum legit VALESIVS, in hac natione, pernox & perdius, emit, & vendit, cibumque sumit & potum, & inclinatus ceruici angustae iumentis, in altum soporem, adusque varietatem affunditur somniorum. Et deliberatione super rebus proposita, hoc habitu omnes, in commune consultant.* Haec auita fuit *Hunnorum* consuetudo; vt adeo, nequiuert esse *Romanis* opprobrio. De ATTILAE ritu, *Maximino*, ad audientiam admissio, infra, ad §. VIII. erit dicendi locus. Ceterum, consule ad hunc MARCELLINI locum, adnotationes, HENR. VALESII.

k) Aliter, in iis pacis legibus perfertur, quas Cap. I. §. II. PRISCVS retulit. Sex mille, nimirum, libras pro praeteritis stipendiis solui; duo mille, & centum, in posterum, singulis annis, tributum nomine pendi, &c. debere. Obseruet lector! stipendii, atque

§. II.

His conditionibus, pacem, Romani & Hunni pepigerunt, qua iureiurando patrio ritu (a) vtrunque præstito, firmata, vtrique, ad sua redierunt. Itaque, qui ex barbaris ad Romanos transferant, redditi sunt: de quorum numero erant, filii Mama, & Altacam, (b) ex regio genere, quos Scythæ suscipientes, in Carso (c) Thraciæ castello, crucis supplicio adfecerunt, & hanc ab his fugæ poenam, exegerunt. Pace, cum Romanis facta, ATTILAS, & BLEDA (d) ad subigendas gentes Scythicas, profecti sunt, & contra Sorosgos bellum, communibus opibus & viribus, mouerunt.

§. III.

Theodosius misit senatorem (a) virum consularem, ad ATTILAM legationem

atque tributi, discrimen. Debebant Romani stipendia ATTILAE: quippe quem, DVCEM suum esse voluerant. Tributis autem pendendis, ex pacis conditionibus, victori tenebantur.

a) Iurisiurandi formulam Huno-Abaricam, habes apud Menandrum in Ecclogis, e Libro Historiar. eius II. decerptis, Tomo I. Script. Byzantinor. edit. regiae p. 128.
b. Romani, inquit, qui Singidone erant, (controuersia his cum Baiano Abarorum, de Sauo ponte iungendo fuerat) CHAGANVM, ad iusiurandum prouocarunt; nempe, nihil doli mali, operi illi inesse. Itaque, confestim, Abarico ritu, iusiurandum ad hunc modum præstitit. ENSE educto, & in altum sublato, sibi, & Abarorum genti, dira est imprecatus; si quid mali comminiscerentur Romanis, in eo, quod super suo flumine, pontem facere susceperat: ut ipse, & vniuersa gens Abarorum, gladio consumeretur; cælum ex alto ipsis, & DEVS IGNIS, qui in cælo est, irrueret; siluæ & montes, casu, & ruina eos obtererent; Sauus fluuius superscaturiens, eos submergeret. Hæc, ubi barbarico ritu, iurasset CHAGANVS: nunc ego, inquit, iusiurandum Romanorum volo iurare. Tum quæsiuit ex ipsis; quid esset, quod religiosum & sanctum ducerent? quod iurantes, si fallerent, DEI iram minime euitaturos crederent. Statim igitur, is, qui Singidone vrbe, summam sacrorum potestatem habebat, SANCTA BIBLIA per hos, qui in promptu mandata perferebant, protulit. Et ille quidem, occultans ea, quæ mente voluebat, multo cum tremore, & magna cum reuerentia, præ se ferens, ea suscipere, procedit ex cathedra: tum alacri & prompto animo, in genua prouolutus: Iuro, inquit, secundum loquentem, in verba, quæ habentur, in sacris DEI Chartis, me in nullo eorum, quæ prolata sunt, mentiri & fallere. En barbarici ritus iurisiurandi formulam! An iisdem Hunnorum iusiurandum, verbis fuerit conceptum, non habeo dicere: de eo non ambigo; adhibitum fuisse GLADIVM, MARTIS apud eos simulacrum. Legesis, quæ hic commentatur OTROKOCSEVS, Origin. Hung. Part. I. Cap. V. §. 36. p. 198.

b) Horum genus eruderent, si potuerint alii; nobis enim, id vt faceremus, hætenus minime licuit.

c) CARSVN, PTOLEMAEVS, & ANTONINVS, Mysiæ inferioris oppidum, dicunt. quod non videtur contraire PRISCO; quandoquidem, non satis accurate Mæsiæ inferioris, & Thraciæ adfinis, limites, definiunt scriptores. Crucis interim supplicium hætenus nondum vsitatum Hunnis, Romanorum imitatione, adhibitum fuisse, satis apparet: nisi vulgatum apud gentes fere omnes, patibuli fuerit genus.

d) Semel, atque iterum, Scythiæ minoris populos, fræna mordentes, nunc ductu suo, nunc auspiciis, ATTILA perdomuit. Expeditionem hanc, eo oportuit esse adparatiorem, quod rex vterque, in eam ire non dubitauit. Sed, qui, quæso, populi Sorosgi? Ceteroquin, expeditio hæc, de concordia inter Attilam, Bledamque, regni consortes, idoneum est testimonium.

a) Hæc legatio collocanda, legendaque est post verba, Cap. I. §. III. p. 7. lin. 5. Dum exercitus compararent, & duces sortiebantur: nisi forte ante Chersonense prælium locanda sit, quod verum puto. VALESIVS. Prælium vero Chersonense habes Cap. I. §. II. p. 3.

nem obiturum. Et ille quidem, quamvis legati nomen adeptus esset, minime tamen est ausus, terrestri itinere *Hunnos* adire; sed iter mari instituit, & in *Odyssenorum* (b) ciuitatem nauigauit, in qua, Theodotulus dux, commorabatur.

§. IV.

Cbrysapbius Eunuchus suauis *Edeconi*, *ATTILAM* de medio tollere. (a) Super ea re, habito ab Imperatore *Theodosio*, cum *Martialio* magistro, consilio, decreuerunt non solum *Bigilam*; sed & *Maximinum*, legatum, ad *ATTILAM* ire. Et *Bigilam* quidem, specie (b) interpretis, quo munereungebatur, quæ *Edeconi* viderentur, exsecuturum; *Maximinum* vero, qui minime eorum, quæ in consilio Imperatoris agitata erant, conscius, litteras ab eo, *ATTILAE* redderet. Scripserat enim Imperator, legatorum causa, quemadmodum *Bigilas* interpretis munus obiturus, & *Maximinus* legatus, mitteretur. qui quidem *Bigilam* (c) dignitate superabat, & genere illustris, & ad multa sibi aptus & utilis erat. Adhæc, minime decere *ATTILAM*, fœdera transgredientem, Romanorum regionem inuadere. Et antea quidem, ad eum plures, nunc vero, decem & septem transfugas, mittere. nec enim plures apud se esse. Et hæc quidem litteris continebantur. Ore autem *Maximinum*, ex se iusserat *ATTILAE* dicere: Ne postularet maioris dignitatis viros, (d) ad se legatos transire; nec enim a maioribus suis aliter usurpatum, quam obuium quemque ex suis militibus, aut alium quemlibet nuntium, qui mandata exponeret, ad eos, qui antea in Scythia regnabant, legare. Ceterum, ad ea, quæ inter ipsos in dubietate versabantur, diiudicanda sibi videri, *Onesegium* mitti debere. Qui enim fieri posset, vt in *Serdicam*, (e) quæ diruta esset, *ATTILAS*, cum viro consulari, conueniret? Hanc sibi legationem delatam, vbi *Maximinus*, precibus (f) victus,

G 2

ctus,

b) *ODYSSA*, vrbs Pontica est *STEPHANO*, vbi eam describit: *PTOLEMAEO*, & *DIO-DORO*, inferioris *Mæsiæ* ciuitas. quam recentiores, *Varnam* dicunt, clade *WLADIS-LAI* I. Hungariæ regis notatam. *CEDREVS* *Barnam* vocat, ore scilicet Græco. *Odes-sus* scribitur *STRABONI*, commutato elemento. qui & *Milesiorum* coloniam, sicuti vrbes huius oræ plerasque, facit. Lib. VII. p. 220. extr.

a) Reponenda praua hæc *Theodosii* consilia sunt, supra, Cap. I. §. III. p. 8. & perpetuo deinde nexu, legationis eius res, legendæ.

b) Tota hæc legatio, contra fas & æquum, dolis malis instructa fuit. quod, cum ex epistola, quam *Theodosius* scripsit ad *ATTILAM*; tum ex oratione, quæ *Maximino* præscripta fuit ad dicendum, liquido adparet.

c) Vlcus legationis *Bigilam* hunc possis dicere: ita totus, ex dolis & fraudibus fuit confusus. quod est propalam. Habuit eius mentionem *PRISCVS*, Cap. I. §. III. p. 8.

d) Fuit profecto postulatum hoc, ab imprudentibus *Romanis*, eo comparatum, vt iram *ATTILAE*, priorum regum, humili hac commemoratione, accenderent, sufflarentque: quippe qui, suos in regno anteambulones, sicuti potentia, sic bellorum, & varietate, & successu, multis modis antecessit. Proinde, non ei vitio fuit vertendum, quod maiorem sui, in legationibus obseruantiam, iure quodam maiestatico, deposceret. Sed, aberant ea tempestate a *Romanis*, sana consilia. Voluntatem hanc *ATTILAE*, recognosce, Cap. I. §. III. p. 8.

e) Coniicias hinc, postulauisse id a *Romanis* *ATTILAM*, vt *Serdicæ*, atque id quidem pro sua dignitate, disputarentur inuicem mutuæ controuersiæ. Quam *ATTILAE* voluntatem, auersati *Romani*, ne validissimum hostem, prope ad fines suos adlicerent: causati sunt; desolatam *Serdicam*, tantis hospitibus accipiendis, minus fore idoneam. De *Serdica*, diximus capite superiore, §. II. nota p.

f) Non credo, vllis precibus locum daturum fuisse *Maximinum*, si de nefariis *Cbry-*

Etus, suscepit, mihi (g) persuasit, ut illi comes essem. Atque ita, cum barbaris (h) iter facere coepimus, & in *Serdicam* (i) peruenimus, trium & decem dierum itinere expedito homini, a *Constantinopoli*, distantem. Ad eam, postquam adpulimus, ad cibum nobiscum sumendum, *EDECONA*, ut ceteros barbaros, inuitandos duximus. Bobus igitur & ouibus, quas locorum incolæ (k) nobis suppeditauerant, iugulatis, instructo conuiuio, epulati sumus. Inter epulas barbari *ATTILAM*; nos Imperatorem admirari, & extollere. Ad quæ *Bigilas* (l) dixit: *Minime iustum esse, Deum, cum homine comparare; hominem Attilam; DEVM Theodosium* (m) *vocans*. Id ægre tulerunt *Hunni*, & sensim ira accensi,

Chrysaphii, Martialis, atque Imperatoris consiliis, quæ ad tollendum, per insidias, *ATTILAM*, comparata erant, vel per nebulam quidpiam habuisset cognitum. In tota certe hac legatione, ingenue se gessit *Maximinus*, & tum, quando fraude ac dolo *Bigilæ*, res, in summum discrimen erant adductæ.

g) Non ergo, Imperatoris arbitrato, tamquam legationis collega; sed, rogatu admodum *Maximini*, *PRISCUS* adscitus est, in societatem itineris: ut virum in eo haberet, usui sibi futurum. quod & ita euenit.

h) Cum *EDECONA* nimirum, & suis comitibus, quorum non paucos, pro *ATTILAE* maiestate, atque magnificentia, secum habebat. At, bene iis sane conuenisset mutuo; nisi *Bigilæ*, proiectæ temeritatis hominis, iniuria in *ATTILAM* procacitas, animos itinerantium, dissociauisset ante, quam ad profectionis metam ventum fuisset. qua de re paullo post dicetur.

i) En! *SERDICA*, a *Constantinopoli* distantiam, atque situm in occidentem æstiuum. Itaque, non illam ad *Istrum*, flumentaneam, cuius *NICETVS* meminit; sed mediterraneam, iuxta *Naissum* positam, de qua apud *CVROPALATEM*, & *CEDRENUM*, aliosque, legitur, hic loci intelligendam, fidenter existimo; quod, itineris rationes, a legatis suscepti, infra condocabit. Conf. notam *CANTOCLARI*, ad hunc locum; & *C. CELLARIVM*, ad Eutropii Lib. IX. Cap. XIV.

k) Juris proinde tunc *Romani*, & *Serdicam*, & circumfrita loca, fuisse oportuit; alioquin, si post regionem euastatam, adhuc in potestate *Hunnorum* perstitissent; horum, minime autem *Romanorum* fuisset; cum pecora macello idonea, imperare accolis; tum instruere conuiuium, & comites legatos inuitare. quod aliter habuit.

l) *BIGILAS*, homo utique, quemadmodum adparet, ad obeunda, quæ ad legationem pertinere, ministeria, non modo inhabilis, verum etiam noxius maximo-pere fuit. *Qui enim, a nobis in legationem mittuntur*, aut saltem ad huius ministeria, sicuti *Bigilas*, adhibentur, oportet esse viros probos, pietate insignes, neque publicorum iudiciorum crimine damnatos, prudentes indole, qui *charam remp. habeant*, ut pro ea, capitis fortunarumque suarum periculum adire non recusent: quemadmodum habet, præmissa, *Ecclogis de legationibus*, monitio, Tomo I. Byzantin. Hist. edit. reg. p. 4. b. quam nos exhibuimus, *ADPARATVS* nostri, DEC. I. Mon. X. in Mantissa p. 442. Sed eorum sane, nihil adparuit in *Bigilæ* interprete; quinimmo, contraria omnia. Enim vero, hæc eius, odiosa, *THEODOSII* cum *ATTILA*, comparatio, tota huc comparata fuit, ut *Hunnos* exacerbaret, inque furorem ageret. Cum decuisset tamen, nondum emollitam satis gentem, officiis, mansuetudine, & quibusuis honestissimis artibus aliis, demeruisse potius, quam offendisse. At enim, *piscis a capite fætet*. Talem, legationis interpretem esse voluit *Theodosius*. Quid? quod coquebat iniquo pectore, destinatam *ATTILAE* necem!

m) Norunt antiquitatis periti, regum *Asiæ*, atque *Aegypti*, quin & *Romanorum* Imperatorem, vesanam arrogantiam, Dei nomen, in titulis suis vsurpantium. Qua de re, cum multi alii, tum in primis, Illustris *EZECHIEL SPANHEIMVS*, egit, *Dissert. V. de Præstantia & Vsu numismatum antiq.* quem, consuluisse, haud omnino pœnitebit eruditum lectorem. Quid vero *Bigilas* sibi voluit? cum *THEODOSIVM* suum, fastose, & cum *Hunnorum* conuicio, ethnicorum ritu, Deum, hominem *ATTILAM* adpellauit. Mihi quidem non obscure, gentilium illam impietatem, visus est æmulari,

accensi, exasperabantur. Nos vero, alio sermonem detorquere, & eorum iram, blandis verbis lenire. A cœna, vt surreximus, *Maximinus*, *Edeconem*, & *Orestem*, donis demereri studens, sericis vestibus, & gemmis indicis, donauit. *Orestes* deinde, præstolatus *Edeconis* discessum, verba faciens cum *Maximino*: sibi quidem, ait, illum probum & prudentem videri, qui non itidem, vt alii, quod reges offenderet, commisisset. Etenim nonnulli, spreto *Oreste*, *Edeconem*, quem ad cœnam inuitauerant, donis coluerant. Nos autem, harum omnium rerum ignari, quo pertinerent, *Orestis* verba, non satis percipientes, cum ex eo sciscitaremur: quomodo, & qua in re despectui esset habitus? (n) & *Edecon* honore affectus, nihil respondit, & discessit. Postridie, cum iter faceremus, in *Bigilam* incidimus, cui, quæ *Orestes* dixerat, retulimus. Ille vero ait: ORESTEM, non debere iniquo animo ferre, si eadem, quæ *Edecon*, minime esset consequutus. *Orestem* enim adsecclam, & scribam *ATTILAE*; *Edeconem* vero, bello clarum, & genere *Hunnum*, longe illum dignitate antecellere. Quæ cum loqueretur, patrio sermone *Edeconem* adfatus, non multo post nobis confirmavit, seu vera proferret, seu fingeret; se *Edeconi* ea, quæ prius illi dixeramus, exposuisse. Deinde, ob ea, quæ retuleramus in iram versus, vix ipsum ad vllam animi æquitatem, reuocare potuimus. Venimus *Naiissum*, (o) quæ ab hostibus fuerat euerſa, & solo æquata: itaque eam desertam hominibus of-

H

fendi-

lari, quam suo exemplo, vnus, loco omnium, expressit *CHOSROES*, Persarum rex, apud *THEOPHYLACTVM SIMOCATTAM*, Lib. V. Cap. VIII. edit. Byzant. Hist. Tomo I. p. 101. c. *CHOSROES*, inquit, inter Deos quidem, homo bonus & æternus, inter homines autem Deus illustrissimus. Nescio, an fastoso hoc titulo, θεῶν θεώτερος καὶ ζωτήρα nostrum, exæquare, in animo habuerit *Chosroës*? quorsum fere inclinat laudatus *Spanhemius*, dum ad *OCTAVIVM* suum: Agnoscis, inquit, ad vnici Seruatoris θεανθρώπου, & sacra Christianorum mysteria adlusionem! nam paullo ante, hominibus se salutarem dixerat. Id certum est, modestius de se *ATTILAM*, quam seu *Chosroëm*, seu *Bigilam*, de *Theodosio* sensisse; quum, non *Deus*, sed *FLAGELLVM DEI*, adpellari voluit: si tamen, qui circumfertur titulus *ATTILAE*, ab ipso rege *Hunno* profectus est. Nam, credunt docti, vel adſentationem, vel odium metumque, id axioma *ATTILAE* adfruisse. Quidquid eius sit: valuit profecto, impia hæc *Bigilæ* dicacitas, ad percellendos ira, *Hunorum* animos; vt habuerint omnino *Romani*, cur in ea sedanda elaborarent.

n) ORESTIS, querela omnis, ex eo fonte manauit, quod, cum esset superbe avarus, haud par sit *Edeconi* habitus, neque, vt ille, donis percutus; tametsi ipse non minus, quam *Edecon*, conuicio *Bigilæ*, quod in *ATTILAM* procaciter, & cum contemtu iecit, offensus sit, idemque, suo loco, & cum esset opportunum, potuerit refricare. Est nempe, hominum genus, qui

ad contumeliam omnia accipiunt magis:

propter suam impotentiam, se semper credunt negligi.

TERENT. Adelph.

Simultas certe, quæ hic animos, vtriusque, *EDECONIS*, & *ORESTIS*, insedit, ad eum modum, successu temporis, inueterauit, vt imperio ipsi occidentali, fuerit perniciabilis. Propagata est enim in filios, *AVGVSTVLVM*, & *ODOACRVM*. Ille namque, a patre *Oreste*, mortuo iam *ATTILA*, patriciatum *Romæ* adepto, cum *CAESAR AVGVSTVS*, inauspicato fuisset creatus; ab *ODOACRO*, *Edeconis* filio, *Oreste* primum cum exercitu deuicto, atque occisione occiso; *AVGVSTVLVM* *CAESAREM* interceptit, atque data vitæ venia, augustali dignitate, exiit. En! ex *HVNNIS*, & *Augustum Cæsarem* vltimum, & *REGEM ITALIAE* primum. Profecto, si est, fuitque vnquam in historia παράδοξον; istud, in eo censu habendum, fateamur oportet. de quo alias, professa opera: hæc interea, ad gustum propinamus *Lectoribus*, doctis, & veritatis historicae amantibus.

o) De *NAISSE*, diximus, quantum satis est, Cap. I. §. III. nota o. p. 8.

Decadis II. Monumentum I,

fendimus, præterquam, quod in ruinis sacrarum ædium erant quidam ægroti. Paulo longius a flumine, ad vacua loca, diuertentes; omnia enim circa ripam, erant plena ossibus eorum, qui bello occiderant. Postridie, ad *Agintheum*, (p) ordinum, in *Illyrico* ductorem, qui non longe a *Naïssō* habitabat, accessimus. Imperatoris enim mandata ferebant, ut reciperemus ab eo, quinque transfugas, qui septemdecim numerum, de quibus ad ATTILAM scripserat, explerent. Hominem igitur conuenimus, & quinque profugos *Hunnos* tradere præcepimus. quos verbis consolatus, nobiscum dimisit.

§. V.

Nocte transacta, a montibus *Naïssi*, *Istrum* versus iter pergentes, in vicum quendam opacum, per obliquos flexus & gyros, & circuitus multos, deferimur. Hic, cum in ea opinione essemus, ut in occasum iter tendere existimarem, simulac illuxit sol, exoriens sese oculis nostris obiecit. Itaque, loci situm ignorantes, exclamare, tanquam sol, qui in opposita parte conspiciebatur, contrarium solito cursum, conficeret, & abhorrentia a constituto rerum ordine, designaret; sed, propter loci inæqualitatem, via, ea parte ad orientem spectat. Ex illo difficili & arduo loco, ad plana & vliginosa, deuenimus. Hic nos barbari portitores, in scaphis, vnico ligno constantibus, (a) quas arboribus sectis & cauatis adornant, exceperunt, & flumen transmiserunt. Et lembi quidem minime ad nos traducendos; sed ad multitudinem barbarorum traiiciendam, erant præparati, quæ nobis in via occurrerat, quasi vellet ATTILAS, tanquam ad venationem, ad inuadendos *Romanorum* fines progredi. Huiusmodi erat ATTILAE, ad bellum contra *Romanos*, adparatus, cuius gerendi occasionem sumebat, quod transfugæ non redderentur. Transmisso *Istro*, (b) quindecim fere stadiorum itinere, cum barbaris emenso, in campo quodam subsistere coacti sumus tantisper, dum *Edecon*, ATTILAM, nostri aduentus certio-rem faceret: manentibus interea nobiscum ex barbaris, qui nos externos erant deducturi. Circa vesperam, (c) nobis cœnantibus, auditus est strepitus equo-

p) Et hinc coniicias, redactam ad solitudinem *Mæsiæ* hanc, in *Romanorum* ditionem, postliminio recidisse: neque enim, *Agintheus*, militum in *Illyrico* ductor, habitare, cum præsidio militari, istis locis potuisset, si euastata regio, *Hunnis* adhuc fuisset obnoxia.

a) MONOXILA, in Græco vocantur. Vsitatum hodieque *Hungaris* naiculæ genus, in minoribus potissimum amnibus. Quales quidem lembi, si plures, tabulatis compaginentur, pontium naualium modum, atque vsum præstant, &, pro fluiorum altitudine, contis hic, alibi remis, propelluntur, ab vna ripa, in aliam. quod in *Vago*, *Grano*, *Ipola*, *Saione*, quin & in *Tibisco*, obseruauimus. Agrestes, quibus nauicularum, ex artis factarum præscripto, non est copia, sufficiunt contra syluæ validarum arborum, *Monoxilorum* vsum, & in *Danubio* adhuc retinent.

b) Vbi, quoue loco, *Istri* hic traiectus, fuerit institutus, difficile est certo statuere. Meminit eiusdem OTROKOSI, Orig. Parte I. Cap. I. IV. §. III. p. 105. Certe, designato accurate traiectus loco, facilius, ac pene expeditum foret, stationem ATTILAE, in qua eum adsequuti erant legati, definire. Si æstimauerimus, quod eluctatis, ex arduis ac confragosis montibus, *Romanis*, in orientem solem erat proficiscendum; procliue fuerit colligere, in vicinia *Orsouæ*, supra, vel ad *Vidinum*, eos *Istrum*, traiecisse. Hinc, quindecim stadiorum diuortio, campi illi aberant, in quibus tunc ATTILA diuersabatur. quos proinde in *Valachia*, quæras oportet, *Istro* confini.

c) Vix medii diei spatio ab *Istro* iter, legatos hucusque confecisse, crederem: si de

tus equorum, ad nos venientium. Nec mora, duo viri *Scythæ* (d) aduenerunt, qui nos ad ATTILAM venire præceperunt. Nobis vero, prius eos ad cœnam accedere rogantibus, de equis descendentes, vna conuiuium inierunt, & postridie viam, præeuntes, demonstrarunt: Qua die, hora fere octaua, ad ATTILAE tentoria (e) peruenimus. nam erant & aliorum plurima, & cum in tumulo & colle quodam, tentoria figere vellemus, obuui barbari, prohibuerunt; quoniam ATTILAE tentorium erat in proxima valle positum. Quamobrem, ad barbarorum arbitrium, locum tentorii collocandi, cepimus. Huc *Edecon*, *Orestes*, *Scotta*, (f) & reliqui ex *Scythis* primores, mox aduenerunt, & ex nobis quæsiuerunt: quarum rerum consequendarum gratia, hanc legationem susceperamus? Nos vero inuicem intueri, & tam ineptam percunctationem admirari. Illi nihilominus perseuerare, & quo a nobis responsum elicerent, in turbas coire. At, soli ATTILAE, non aliis, Imperatorem mandata expone-re iussisse, respondimus. Quo dicto, *Scotta* offensus; *Hoc sibi a suo duce præceptum esse: vestra enim nobis, in rebus gerendis astutia & versutia, non est incognita.* Nos vero obtestari; nusquam hanc legem legatis impositam, (g) vt mandata edant, & palam faciant, antequam eos, ad quos missi sunt, adierint, & in conspectum eorum venerint. Neque hoc *Scythas* nescire, qui sæpenu-
H 2 mero,

si de stadiorum mensura constaret. quorum, inter amnem, & statua ATTILAE, quindecim intercessisse, PRISCUS scribit.

d) Existimo, *adparitores* regios; haud vero, præcipuæ alicuius dignitatis fuisse viros. ATTILA enim, neque prodigus officiorum esse voluit, neque parcus.

e) Vitam nempe militarem, & cum pacem haberet cum vicinis, agere solebat ATTILA: quippe qui, maluerit sub tentoriis diuersari, quam sub tectis. non, quod non habuerit, seu ciuitates, seu augustas in his ædes; quod infra docebit PRISCUS; sed quod noluerit, autum, eumque communem gentis morem, migrare. De hoc AMMIANVS MARCELLINVS, Lib. XXXI. p. 473. *Aedificiis nullis vnquam tecti: sed hæc, velut ab usu communi discreta sepulcra, declinant. Nec enim apud eos, vel arundine fastigatum reperiri potest tugurium; sed vagi, montes peragrantes, & siluas, pruinas, famem, sitimque perferre, ab incunabulis adsuescunt.* Quæ degendæ vitæ ratio, tametsi tunc in primis apud *Hunnos* obtinuit, cum intra proprias sedes agerent adhuc: tamen, cauere, nunc quoque ATTILA, tot regionum, atque vrbium domitor, voluit; ne gens sua, a maiorum desciscat instituto, intra vrbium, atque tentorium opportunitates, in *Græcam*, *Italique* molliem diffuens, remittat, a bellica virtute, cuius mater est durities.

f) SCOTTAE huius, frequens recurret mentio. Fuit is frater *Onesegii*, inter belli, pacisque administros ATTILAE, principis. quod infra §. VIII. legemus. Dixit de eo PRISCUS, Cap. I. §. II. p. 5. initio: adde ibidem not. z.

g) Nescio, quid in mentem venerit legatis, cum ista arbitris ATTILAE oggerent. Forte dememinerant, aut meminisse noluerunt, *Magistri Officiorum*, in aula Constantinopolitana, auctoritatem illam, qua ius eidem tribuebatur, legatorum aduenientium, negotia cognoscendi prius, quam ad *Augustum* introducerentur. quod supra, Cap. I. §. III. p. 10. not. x. adnotauimus, atque præeunte iterum VALESIO, hic, pro occasionis ratione, adnotamus denuo. Eidem *Officiorum Magistro*, legati referebant ea, de quibus cum Imperatore acturi venerant. Hinc apud MENANDRVM *Protectorem*, Lib. VIII. cum is, qui a secretis erat HORMISDAE regis Persarum, legatos *Romanorum* interrogasset: ecquid acturi venerint? nequaquam ipsi; sed illi, qui a Latinis *Magister Officiorum* dicitur, id enunciandum esse dixerunt. Ergo, non solum, *Officiorum Magistri* prærogatiuam hanc plane agnouerunt; sed, cum de *Romanis*, tum de *Persis*, id palam professi sunt: insolens haud esse, vt legati, res eas, de quibus pertractandis missi sunt, apud intimos regum arbitros, ante solemnem audientiam, expromerent. Consule *Valesium*, ad AMMIANVM, loco cit.

mero, legatos, ad Imperatorem miserint. Oportere autem idem quoque iuris in aliis, ratum & firmatum esse; alioquin legatorum iura minime colere. Hinc ad ATTILAM perrexerunt; unde, non multo post, sine *Edecone* reuersi, omnia, quæ cum illis agere in mandatis habebamus, palam euulgarunt, (h) confestimque, nisi quid aliud nobis cum illis rei esset, discedere nos iusserunt. Quæ, ubi audiuius, animis dubii suspensique, hæsimus. Nec enim satis intelligere poteramus, qua ratione Imperatoris consilia, ad quorum cognitionem, ne dii quidem peruenire possent, patefacta, (i) & detecta forent. Quamobrem, potius esse duximus, nihil quidquam, de mandatis nostris, efferre, priusquam nobis ATTILAM adeundi potestas fieret. Itaque, respondimus: (k) *Siue ea, quæ Scythæ modo aperte, propalamque protulerunt; siue alia, legatione tractare, venimus: ea res solius vestri ducis, iuris arbitriique est: neque de his, cum aliis, ullo pacto differere constituimus.* Illi vero nos, quamprimum abire, præceperunt.

§. VI.

Dum in adparatu profectionis essemus, *Bigilas* nos, responsionis *Scythis* factæ, nomine increpauit. Longe enim potius fuisse; (a) *in mendacio deprehendi*, quam re infecta, domum reuerti. Si enim, inquit, cum ATTILA collocutus fuisssem, facile illi a contentione cum Romanis discedere persuasisssem: quippe qui, ei antea studuisssem, & plurimum eius rebus, in legatione (b) ad *Anatolium*, utilis fuisssem. Atque *Edeconem*, eadem quoque cum ipso sentire. Ea, siue commentus, siue ex veritate diceret; eo pertinebant, ut specie legationis, occasionem nancisceretur, rationem ineundi, in ATTILAM compositas infidias, exsequi. Tum etiam, quomodo aurum, quo *Edecon*, sibi ad eam rem opus esse, *Eunucho* dixerat, adferretur, quod certis hominibus diuideretur. Sed Bi-

b) Ita reor: ut ATTILAE voluntati, quomodocunque obsequi viderentur, edixisse legatos, vulgatiore missionis suæ capita; reticuisse arcana. Id, cum in sui ludificationem fieri crederet ATTILA, nec indulta audientia, ad suos abire iussit. *Difficile est enim, Iouem deludere!*

i) Genius hic proditor, *Edecon* fuit: siue, salutis ATTILAE regis; siue, suæ ipsius vitæ ac fortunis, consulturus.

k) Egregia, *Maximini*, qui legationis princeps fuit, constantia: quippe, Imperatoris, & qui cum eo faciebant, consiliorum, de tollendo e viuis ATTILA, inconscii. Alia mens *Bigilæ*, futuri, si fata fuissent, facinoris administri, mens fuit.

a) Maluisset nimirum *Bigilas*, totius legationis fidem, scelestum in modum mendacii contaminare; quam non perpetrasse maleficientissimum facinus. Aliter SOPHOCLES in *Trach*:

Veritatem cole:

Mendacem enim vocari, ingenuo homini

Turpis nota est.

b) Pace, magno Romanorum opprobrio, facta; cuius conditiones, supra recitauit PRISCUS, Cap. I. §. II. cum eam, pro legum, quibus coaluerat, ratione, intemeratam obseruari cuperet ATTILA; audito, multos transfugarum apud se detinere *Acinthus*, neque ex pacis fœdere, velle restituere; interpellauit eos ATTILA, per internuncios, id, uti ne tardarent, facere. Erat tunc, qualicunque cum potestate, siue apud *Acinthus*, siue apud horum vicinos, *Anatolius* legatus, cum *Theodullo*, Thraciæ militum præfecto. *Anatolium* ergo, eius rei causa, in primis monendum sibi duxit. In hanc itaque missionem; neque enim legationem dicere possis; *Bigilas*, tunc forte, in aula ATTILAE obuius, ire iussus, operam aliquam, credo, interpretis munere functus, *Hunorum* regi nauauit. Proinde, hac fretus opella *Bigilas*, adductis, in eam difficultatem, rebus, ferociebat.

Sed *Bigilam* latebat, se proditum: *Edecon* enim, siue simulate cum *Eunucho* (c) pactus; siue, vt ab *Oreste* sibi cauere, (d) ne *ATTILAE* promeret, ea, quæ in *Serdica* inter cœnandum dicta erant; aut illum accusaret, quod sine se, secretos sermones, cum Imperatore, & *Eunucho* (e) habuisset: indicauerat *ATTILAE*, comparatam in ipsum coniurationem, & quantitatem auri, quam in eam rem mitti conuenerat, simul & ea, quæ per nos in ista legatione tractanda erant, enunciauerat. Iumentis adornatis, & necessitate, ad iter, tempore noctis, carpendum, adacti; occurrere ex barbaris, qui dicerent: *ATTILAM* iubere (f) nos, propter tempus noctis intempestium, remanere. In eundem igitur locum, vnde proficiscebamur, præsto fuere, qui bouem agebant, & pisces fluuiatiles, nobis ab *ATTILA* missos, adferebant. Cœnati, nos dormitum contulimus.

§. VII.

Luce orta, in spem (a) adducebamur, *ATTILAM* se ad lenitatem daturum; & aliquod mite responsum ad nos, ab ipso, emanaturum. Ille vero, denuo eisdem misit, iussitque abire, si nihil aliud negotii, nisi quod iam omnibus cognitum erat, nobis cum illo intercederet. Nullo dato responso, ad iter nos accinximus; etsi *Bigilas* omni ope contenderet, (b) vt respondere-mus; nos aliud habere, quod *ATTILAM* scire, eius magnopere interesset. Ego vero, cum *Maximinum* mœrore confici viderem; adsumpto *Rusticio*, qui barbarorum linguæ peritus erat, & nobiscum in *Scythiam* venerat, non legationis, sed priuatæ rei causa, ad *Constantium*, (c) ex *Italia* oriundum, quem ad *ATTILAM*, *Aetius*, occidentalium Romanorum dux, vt illi ab *Epistolis* esset, miserat; *Scottam* (d) adii, (nec enim aderat *Onesegius*) & cum illo, per *Ru-*

I

sticium

c) Habes, nefarium illud pactum, Cap. I. §. III. p. 8. seq. & proxime isto Capite §. IV.

d) Nempe, grauiter tulit *Orestes*, ob *Bigilæ* contumeliosam, in *ATTILAM* procacitatem, consopendam, *Edeconem*, se neglecto, donis cultum fuisse a *Romanis*, supra §. IV. Serpit iam simulas, penitusque occupat *Edeconis* animum.

e) Relege, hos *Edeconis*, cum *Chrysaphio*, sermones, Cap. I. §. IV. &, quod hinc manauit, *Theodosii* decretum, paullo ante, §. IV. p. 27.

f) Documentum hic edidit *ATTILA*, facile placabilis animi: quippe qui, noctem intercalarit, inter primum impetum illum, & rei euentum: prorsus, ac si *STATII* illud habuisset ob oculos:

*Da spatium, tenuemque moram, mala cuncta ministrat
Impetus.*

a) Et vocari sane poterant, in spem meliorem, hesternæ lenitatis *ATTILAE*, quam legatis testificatus est, auctoramentis. Certe enim, verum est illud *OVIDII*:

*Quo quisque est maior, magis est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa capit.*

b) Valet hic dictum *SOPHOCLIS*: *Improbam in mentem, bona consilia non cadunt.* Quid ergo mirum, nihil sani, quodque rebus, adeo perturbatis, amplecti posset *Maximinus*, suadere potuisse *Bigilam*? quippe cui, antea, in necem *ATTILAE*, inflammato, in mendacio, præsidium omne positum fuit. Tantum est, mentem bonam seruasse intemeratam, vbi consulere volueris in commune.

c) De *Constantio* hoc, relege Cap. I. §. IV. p. 11. not. b. & inferius Cap. II. §. XII.

d) Neque enim *Scotta*, ignotus esse poterat *Romanis*: quippe qui, tributa *Constantinopoli* absportare sit solitus. Supra, Cap. I. §. II. p. 5. *PRISCI* interim, hæc apud *Scottam* oratio, satis condocet, eum, optimo suo iure, & *Rhetorem*, & *Sophistam*,

sticium interpretem collocutus, eum, pretiosa & plurima dona, a *Maximino* laturum, dixi; si illi aditum ad *ATTILAM* patefaceret, & muniret. Legatum enim venire, de rebus, quæ non solum *Romanis*; sed etiam *Hunnis*, maximam essent vtilitatem adlaturæ: quin & ipsi *Onesegio* legationem hanc, magno emolumento futuram. Imperatorem enim, poscere illum, ad se legatum ab *ATTILA* mitti, qui diiudicaret controuersa, inter vtramque gentem: unde, non nisi ingentibus donis cumulatus, (e) esset rediturus. Oportere igitur, cum minime *Onesegius* adsit, illum, maxime in tam præclara actione, cum fratre certare. Et ipsi quoque *ATTILAM* plurimum fidere dixi, me accepisse. Sed, nihil firmæ spei reponendum, in eo, quod auditu percipitur, restare, vt re ipsa notum & perspectum faceret, quantum illi *ATTILA* tribueret. Atque ille hunc sermonem suscipiens: *Ne amplius*, inquit, *dubii sitis. Aequè, ac frater, apud ATTILAM, valeo auctoritate, & gratia; seu verbis, seu facto, opus est.* Et ascenso equo, ad *ATTILAE* tentorium contendit. Ego vero ad *Maximinum* rediens, qui vna cum *Bigila*, angebatur animo, & incertus (f) erat, quid constituendum esset, narraui sermones, quos habueram cum *Scotta*, & quæ ab ipso audieram. Atque, adeo illum excitauit (g) ad præparanda munera, quibus *Scottam* remuneraretur, & præmeditandum, quibus verbis *ATTILAM* affaretur. Surrexerunt igitur (offenderam enim illos in solo herbido iacentes) & operam, a me egregie nauatam, laudarunt, & eos, qui se iam cum iumentis itineri accinxerant, reuocarunt. Tum etiam, qua oratione *ATTILAM* adgrederentur, & quo modo dona, quæ ad ipsum, *Maximinus* ab Imperatore adferebat, traderent, inter se agitarunt.

§. VIII.

Nobis, in harum rerum cura, cogitationeque versantibus, ecce! nos *ATTILA*

pbistam, hoc est, *Sapientem*, adpellatum: eo quod, perditas, *Bigilæ* procacitate, res legationis, sapienti hac facundia, restituerit. Rarum, in puris putis, seu *Rhetoribus*, seu *Sophistis*, exemplum; vt certe, cum *Anaxippo*, apud *ATHENAEVM*, Lib. XIII. hominum hoc genus indignari possis, quod, cum *scholæ* studet, *vitæ* fit inutile:

Vab! nunc quid fingi potest portentosius illo?

Qui Sophos in triuiis, inflato mugit ab ore;

Rebus at in mediis, stupet, ac velut inscius hæret.

e) Aduertat Lector, quanta vis, atque efficacia, sit donorum, saltem ostentatorum eminus: quid? si ex oculis se præsentent, & presententur manibus? Nam, vt habet *OVIDIVS*:

Munera, crede mihi, placant hominesque, deosque,

Placatur donis Iupiter ipse datis.

Enim vero, vti Græcus ille ait:

Auro loquente, ratio quæuis irrita est;

Suadere quoniam nouit, & ratio nihil.

Plus, vel nuda donorum mentio, quam prudenter iniecit *PRISCVS*, *Scottæ* animum percelluit, quam si confertis vsquequaque rationibus, egisset cum homine. quod malum, fugiant aulici, & quibus, rerum administrandarum, credita procuratio est.

f) Recte *SOPHOCLES* Philoct.

Rebus in arduis sapienti,

Quid consilii capiat, sæpe est

Difficile.

g) Ex vero *MENANDER*, Epist. III. *Δυπλὴν ὁρῶσω οἱ μαθόντες γράμματα.* *Viri literis subacti, acutius vident.* Haud ergo frustra, *Priscum*, legationis sibi socium, *Maximinus* adsciuerat: quippe, virum doctum, & consilii plenum,

ATILA per *Scottam* (a) accersuit. Itaque, ad eius tentorium iter direximus, quod barbarorum multitudine, qui in orbem excubias (b) agebant, erat circumdatum. Vt accessum nacti sumus, & introducti, inuenimus ATTILAM, sedentem in cathedra lignea, (c) stetimus paullo remotius ab eius throno, mox processit *Maximinus*, & salutauit barbarum. Et Imperatoris litteras tradens, dixit: *Saluum & incolumem illum, suosque precari Imperatorem.* Et barbarus: *Sit, & Romanis, quemadmodum & mihi cupiunt,* inquit. Statimque ad *Bigilam* conuertit orationem: *feram impudentem* vocans; quærebat, qua re impulsus ad ipsum venisset, cum sibi eorum, quæ & ipse, & *Anatolius* (d) de pace sensissent,

I 2

a) Vides! donorum, ostentatorum duntaxat, mirificam efficacitatem.

b) Pertinebat hoc, non ad securitatem modo, sed ad maiestatem simul regiam, qua nihil *Romanis* concedebat ATTILA: tametsi ab eorum luxu fuerit alienissimus. Nunc profecto geminari custodiendi regis solertiam oportuit, quando prauæ *Theodosii*, administro *Bigila*, molitiones, volentibus fatis, propalatae fuere. Ceterum, excubiarum hoc, circa ATTILAM, robur, non ex vulgo militum fuisse delectum, sed e nobilissimis quibusque euocatum, qui & generis nobilitate præstabant aliis, & belli laboribus, existimo: idque Romanorum imitatione, quibus id facere, solemne fuit. De GALBA, *Suetonius*, Cap. IV. 4. *Delegit & equestris ordinis iuuenes, qui manente annulorum aureorum usu, Euocati adpellarentur, excubiasque circa cubiculum, vice militum agerent.* Peculiare custodum corporis genus, eo quod ex his, qui militia so uti iam fuerant, ad excubitorum hæc ministeria, euocabantur; Græcis ideo ἀνακλήτοι adpellati: dignioresque habiti, quam miles ordinarius. Ad dignationem eandem indicandam, pertinet inscriptio: ARAM EVOCATVS POSVIT, QVAM CALIGATVS VOVIT. An vero, *Scrutarius AVGVSTI*, qui & euocatus, de quo *Suetonius*, *Augusto*, Cap. LXVI. eiusdem sint ordinis, quem *Galba* instituit; non ausim dicere; atque dubius est omnino CASAVBONVS. Id in confesso est, AVGVSTI euocatos, apertis bellis, non æque principum custodiæ, adhibitos fuisse. Vide commentatores SVETONII, atque in his PIRISCVM. Non est silendum, euocatos *Galbæ*, equites iuuenes fuisse, quod eo propius accedit ad institutum ATTILAE: nam certior his fides est, in primis, si in bello, experimenta sui dederunt. Hinc MATTHIAE Coruini confidentia manauit, vt negligentius custodiretur licet, secure tamen, vbi vbi esset, ageret: *Domi, militiæque, negligenti corporis custodia usus: fides tamen omnium, & quam maxime militaris, id effecerat, vt publica ipsa cura, & sollicitudine, muniretur. Pro stipatoribus, omnes certatim, corpus eius, peruigili quisque custodia adseruabant.* BONFINIVS, Dec. IV. Lib. VII. p. 630., 48. Eadem fides hodieque Hungaris est. hac in primis tempestate, qua, hostium multitudine, vrgebamur vniuersim omnes. Tunc enim, Hungara iuuentus, sueta armis, & more militiæ exercita, *Tacitus Hist. Lib. I. Cap. LXVIII. & VIENNAE*, reginam diuinissimam, *MARIAM THERESIAM*, excubatoribus circumuallabat; & defensabat foris limites, virtute tanta, vt in admirationem rapuerit *Europam*. Nempe, vetus hoc gentis ingenium est, vt extra bellum, sibi viuat, *SALYSTII* verbis vtor, per artes, vitasque varias dispalata: ad bellum cum euocatur, mascule, res suas agit, & eandem, aut similem operam regi, quam mercenarii, præstat: hanc etiam multis modis potiore; quod nobiles Hungari, regi sane militant, non seruiunt. S. Stephani Decret. Lib. I. Cap. IV.

c) Non ergo ATTILA, eburnea sella, seu folio, auro illuso, utebatur: forte, regum *Gothicorum* æmulatione ductus. qui cathedris, sellisue residebant, vsque ad *Leuigildi* ætatem. *ISIDORVS* in *Chronica* Eræ DCVIII. *Leuigildus*, primus inter suos regali veste opertus, folio resedit: nam, ante eum, & habitus, & confessus communis, vti genti, ita regibus erat. Ceterum, diuersæ fuerunt cathedræ: *Rhetorum*; atque *Episcoporum*; diuersa regum hæc subsellia. De illis, vide *SAVARONEM*, passim in notis ad *Sidonium*: de his *PRISCVS* hoc loco: quando, cathedram ligneam, paullo post, thronum vocat, qui, quomodocunque materiatus, regum est proprius.

d) Hæc, illa ad *Anatolium* missione, quam *Bigilas*, hunc ad modum prædicabat, quam

sent, conscius esset. Neque prius ad se legatos, accedere debuisse, quam omnes profugi, qui apud Romanos exstarent, redditi essent. *Bigila* vero respondente, nullum amplius apud Romanos reperiri transfugam *Scythici* generis; omnes enim redditos esse: magis exasperatus ATTILAS, in eum multa probra, & conuitia, ingessit. Et cum clamore ac vociferatione (e) magna, dixit: se illum in crucem acturum, & prædam vulturibus præbiturum fuisse: nisi iræ (f) suæ acerbitas, legationis reuerentia leniretur, & inflecteretur; & hanc ei poenam impudentis eius orationis, & temeritatis impositurum fuisse. Etenim, restare adhuc apud Romanos plures transfugas, quorum nomina, ut erant in charta descri-

quamque expromsimus supra, ad §. VI. dicta, agitataque fuisse, oportuit. quæ ideo nequam *Bigilæ*, in memoriam reprimat ATTILA: quippe, & foederum gnaro, & internuncio.

e) Ad primum *Bigilæ* conspectum, ira excanduit ATTILA: usque adeo, ut præter, quam id decuisset regem, suæ alioquin maiestatis vnice obseruantem, incondito clamore, ac vociferatione, tentorium impleret. Quod fuit sane, ne quid diffiteamur, vehementis animi, apud ATTILAM, illaudatum documentum. Etenim:

*Ora tument ira, nigrescunt sanguine venæ,
Lumina Gorgoneo sæuius igne micant.*

Præcipitis huiusmodi iræ exemplum, THEOPHYLACTVS *Simocatta*, de CHAGANO II. Auarorum principe, idque in suppari prorsus negotio, commemorat, Lib. I. Cap. VI. p. 16. edit. regiæ. Orationem, ad *Chaganum*, dixerat, *Romanorum* legatus *Comentiolus*, barbaro, liberiores visam, minacioremque, quam leges inibi, Cap. V. De hac, SIMOCATTA: *Vt primum finita est ista verborum acerbior castigatio, Chagano, sanguis efferuescere, & magnos irarum fluctus in pectore excitare, vultus totus rubescere, oculisque præ furore scintillantibus, & immodice arrectis, ac prope modum supra frontem sublati superciliis, toto denique habitu subindicare, non sic abiturum, (inultum fore) legatis, & Comentiolo, propter orationem pronunciatam, periculum grauissimum denunciare.* Hæc ille. Egregia, hominis insane irascentis, descriptio. quomodo etiam VIRGILIUS, Lib. XII. Aen. ver. 101. in Turno:

*His agitur furis, totoque ardentis ab ore
Scintillula absistunt: oculis micat acribus ignis.*

Huc & locus M. TVLLII, perturbationes animi enormes describentis, facit, Offic. Lib. I. *Licet ora ipsa cernere iratorum, aut eorum, qui aut libidine aliqua, aut metu, commoti sunt, aut voluptate nimia gestiunt. quorum omnium vultus, voces, motus, statusque, mutantur.* Adde in primis SENECAM, de *Ira*, Lib. I. initio: ubi iram, & qui possideri se ab ea patiuntur, scite adeo pingit, ut nemo viuidius magis.

f) Ergo, iram ATTILAE, quam neque ratio alia, neque iusta æstimatio maiestatis, domare potuit; legationis reuerentia, in ordinem redegit. Tanto tunc ATTILA, irato *Chagano*, melior æquiorque; quod cum hic furori suo, fræna laxarit in legatum; ille, sacrosancta habuerit iura legationis. De *Chagano* THEOPHYLACTVS, loco citato: *Spreta & abiecta legatorum reuerentia, barbarus, Comentiolum in carcerem abduci, pedes eius cippo constringi; tabernaculumque discindi iussit: quo iudicio cuipiam, pæna mortis, lege prouinciali, expectanda intelligebatur.* Melius ATTILA: quippe qui, communi gentium iure, vel nomen legationis sanctum, & legationes maximæ dignitatis, atque inuiolabiles, habuit: prorsus ex CICERONIS præscripto, qui oratione de *Harusp. responsis*: *Ius legationum, humano diuinoque vallatum præsidio, dicit.* Et Verrina III. *Nomen legati eiusmodi esse debere, quod non modo inter sociorum iura; sed etiam inter hostium tela, incolume versetur.* Constat sibi, quod EVSTATHIUS in VII. *Illiad.* scribit: *Caduceatores, medium quoddam genus, inter deos & homines: id est, pene diuinos, & hominibus augustiores existimatos; neque, nisi a Lestrygonibus, Cyclopibus, aliisque, qui fas non norunt, de iisdem aliter cogitatum.* Hactenus recte ATTILA.

descripta, iussit scribas (g) recitare. Hi vbi percurrerunt, qui desiderabantur, ATTILAS, *Bigilam* vna cum *Esla*, sine mora proficisci iussit; *Romanis* denunciatum, vt omnes transfugas *Scythicae* nationis, quotquot in eorum potestate essent, redderent, a tempore *Carpilionis* (h) filii *Aetii*, Romanorum occidentalium ducis, qui obses apud eum fuerat. Nec enim, vtut ferat, suos seruos secum manus conferere; quidquam opis, aut praesidii adferre poterunt his, qui suae ditionis custodiam, illis commiserint. Quae enim vrbs, quae arx, qua late patet *Romanorum* imperium, (i) salua & incolumis euadere poterit, quam euertere, aut diruere, apud se constitutum habuerit? Postquam exposuerint, a se, de transfugis decreta, redire quamprimum renuntiatum, vtrum transfugas reddere, an bellum eo nomine malint (k) suscipere. Non multo ante iusserat, vt *Maximinus*, paullum (l) expectaret, dum ad ea, quae Imperator scripserat, per se responsum daret: sed munera (m) petiit. Quae postquam dedimus, in tentorium nostrum nos recepimus, & de singulis, quae dicta fuerant, patrio sermone, inter nos, disseruimus.

§. IX.

Cum autem *Bigilas* admiraretur, qui fieret, vt ATTILAS, qui sibi iam pridem, cum legatus ad illum veniret, comis & perhumanus visus est; tunc

K

se acer.

g) Argumentum hinc capi potest, iam tum rite instructum ATTILAE fuisse, scribarum illud collegium, quod hodie *Cancellariam* vocamus, quodque actus principum publicos ac solemnes, in fastis, tabulariisque referre, & hinc depromere solet, cum ita fert occasio, atque vsus. Immo, tanta in ea re procuranda, ATTILAE fuit adcuratio, vt peregre, ac lautis praemiis adscitos scribas, in aula sua alere, & pulchrum, & vtile, necessariumque existimaret: quod exemplo *Constantii*, ab *Aetio* missi, cuius meminimus saepius, satis, opinor, liquet.

h) CARPILIO, filius *Aetii*, ex patre materno, sic adpellatus, cui itidem *Carpilioni* nomen fuit, teste GREGORIO *Turonensi*, Lib. II. Cap. VIII. Huius legationem ad ATTILAM, memorat Theodoricus apud CASSIODORVM, Lib. I. Cap. IV. Ad ATTILAM igitur, armorum potentem, cum supra dicti (Aetii) filio *Carpilione*, legationis est officio non irritate destinatus. PRISCVS ex ore ATTILAE, obsidem apud Hunnum fuisse dicit. quod, quemadmodum euenerit, vt ex legato obses fieret, non habeo dicere.

i) Haec vero iactantius, quam pro hominis sorte, ab ATTILA dicta fuisse, nemo non videt. Profecto enim:

Errat longe, mea quidem sententia,

Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius

Vi quod fit, quam illud, quod amicitia adiungitur. TERENT. Adelph.

k) Non fuit huc impetu opus, cum superfuerunt viae, quibus moti fluctus, componi potuissent; si potior ATTILAE moderatio, quam violentia animi, in re quantiuis momenti, fuisset. Sane enim:

Peragit tranquilla potestas,

Quod violenta nequit.

CLAUDIANS in Paneg. Theod.

l) Factum id fuit, ob absentiam *Onesegii*; quippe qui, ad *Acatziros*, in ordinem redigendos, cum maiore natu ATTILAE filio, *Dengisich*, in expeditionem fuerat profectus. Is vero, legatos exterorum, & audire, & expedire solitus fuit: sicuti apud Romanos, *Magister Officiorum*. Vid. infra §. X.

m) Fateamur oportet, indignam hanc donorum auiditatem, fastigio, atque potentia ATTILAE fuisse; sed, quod nulla re magis, quam donis mitigari fuerit solitus, dandum id est ingenio hominis, alioquin perniciosi futuro. Vide eodem hoc Cap. §. XXV. Hanc tamen, qualemunque laudem, eadem munerum cupiditate, ex interuallo quasi redeunte, obtruiit subinde.

Decadis II. Monumentum I.

se acerbis contumeliis adfecisset. Dixi, vereri me, ut aliquis ex barbaris, qui *Serdica* nobiscum epulati erant, ATTILAM abalienasset, & *Bigilam*, Romanorum Imperatorem *Deum*; ATTILAM vero, *hominem* adpellasse, retulisset. Quam orationem *Maximinus*, ut verisimilem, est amplexus: nec enim coniurationis in ATTILAM initæ, particeps fuerat. Sed *Bigilas*, ambiguus animi (a) erat; neque causam, ut mihi videtur, satis suspicari poterat, quare ATTILAS eum, tam acerbis conuitiis, infectatus esset. Nec enim in animum suum inducere poterat, ut nobis postea retulit, enuntiata fuisse, quæ in conuiuio apud *Serdicam* dicta fuerant, aut coniurationem in ATTILAM detectam. Cum enim nemo, ex omni multitudine, quæ ATTILAM circumstabat, excepto *Edecone*, auderet, præ metu, qui omnium mentes peruaferat, cum ATTILA sermonem instituere; credebatur *Edeconem*, eo studiosius daturum operam, omnia silentio transigere; tum propter iusiurandum, tum propter negotii grauitatem: ne, quia clandestinis in ATTILAM consiliis interfuerat, reus iudicatus, poena mortis adficeretur. Hæc, cum ambigua mente volueremus, *Edecon* (b) superuenit, & abducto a nostro cœtu, *Bigila*, (fingebat enim velle vere & serio, de præmeditatis inter eos insidiis, agere) ubi aurum adferri præcepit, quod his daretur, qui exsequendo facinori, operam nauaturi erant, discessit. Ego vero, cum *Bigilam* curiosius inquirerem, quos sermones secum *Edecon* habuisset, decipere (c) perstitit, deceptus & ipse, & veram, secreti cum *Edecone* colloqui, causam occultans, commentus est, sibi *Edeconem* dixisse; *Attilam* illi, propter transfugas succensuisse. Oportuerat enim, aut omnes restituere, aut legatos, ex eorum numero ad illum venire, qui potentia, & opibus excelebant.

§. X.

Hæc, dum loquebamur, aduenere ab ATTILA, qui *Bigilam*, & nos prohiberent, captiuium *Romanum*, aut barbarum mancipium, aut equos, aut quidquam aliud, emere, præter quam, quæ ad victum necessaria erant, donec inter *Romanos*, & *Hunnos*, de rebus controuersis, conuenisset. Hæc astu, & præmeditato consilio, barbarus faciebat, quo facilius *Bigilam*, in ipso facto, deprehenderet; cum nullam satis idoneam causam comminisci posset, in quam aurum adferret. Nos quoque iussit, *Onesegium* opperiri; ut responsum ad no-

a) Aduertat in *Bigila* Lector, quæ sit vis malæ conscientiæ, cui ille frustra hactenus, a simulatione, mendaciis, & prauis artibus aliis, quæsiuit præsidia. Recte SENECA, Epist. CV. *Tutum, aliqua res, in mala conscientia, præstet: nulla securum: putat enim se, etiamsi non deprehenditur, posse deprehendi: & inter somnos mouetur, & quoties alicuius scelus loquitur, de suo cogitat. Non satis illi oblitteratum videtur, non satis tectum. Nocens, habuit aliquando latendi fortunam, nunquam fiduciam.* Tutum *Bigilam*, sacrosancta legationis iura, fecerunt: haud tamen securum. Repræsentabat ei peruigil conscientia; cum insidiarum, in ATTILAM, maleficio; tum vesanam illam linguæ procacitatem. vtrumque, tametsi nondum deprehensum putarit, posse tamen deprehendi, metuit. Adde SENECAE Epist. XCVII.

b) Nempe, non ut tutum præstaret *Bigilam*; sed ut auro emungeret, in insidias destinato, posteaque, maiorem eius extorquendi vim, occasionem, ATTILAE pro- nam faceret.

c) Ita est: *Seipsos decipiunt, qui volunt alios*; sicuti videre est in *Bigila*. de cuius fraudibus, redeuntibus toties, occinas licet illud HORATII, Lib. I. Epist. X. 24.

Naturam expelles furca, tamen usque recurret.

Rediit nimirum, *Bigilæ* ingenium suum, tum quoque, cum minime debuisset.

ad nostram legationem (a) daret, simul & munera, quæ ad eum Imperator miserat, & tradere volebamus, acciperet. Etenim, tum forte *Onesegius*, vna cum seniore, ex ATTILAE liberis, ad *Acatziros* missus fuerat. Ea gens est Scythica, quæ in potestatem ATTILAE, hac de causa venit. In eam gentem, plures, per tribus & generationes, imperium exercebant, quos Imperator *Theodosius*, firmata inter eos concordia, ab ATTILAE societate, ad colendam cum Romanis pacem, & societatem, muneribus traduxerat. Qui ea munera adtulerat, pro cuiusque gentis regis merito, & gradu, minime distribuerat. *Caridachus* enim, secundo loco acceperat, qui regum antiquior, primus accipere debuerat. Ille, tanquam contemptus, & sibi debitis præmiis frustratus, ATTILAM, ad correges, in iudicium vocauerat. Is, nihil cunctatus, magno exercitu emisso, regum alios fustulit, alios ad deditiōem compulit. Deinde, *Caridachum* ad se vocat, tanquam illi victoriam, & quæ ex victoria consequutus fuerat, communicaturus. Sed dolum, & insidias suspicatus; *Difficile & graue esse homini*, respondit; *in DEI (b) conspectum venire*. Si enim immotis oculis, solis orbem intueri, nemo potest; quomodo quis sine sensu doloris, cum Deorum maximo, congregiatur? Atque ita *Caridachus*, regnum, suaque omnia, salua sibi, & integra conseruauit, & reliqua omnis Catiscorum regio, in ius, ditionemque ATTILAE, concessit. Ei genti, cum seniore ex filiis regem, ATTILAS constituere decreuisset, ad hanc rem conficiendam, *Onesegium* miserat. Itaque nos exspectare, vt dictum est, iubens; *Bigilam*, cum *Esla*, ad Romanos amandauit, specie quidem transfugarum repetendorum; sed reuera, vt aurum, *Edeconi* promissum, adferret.

§. XI.

A *Bigilæ* discessu, vno tantum die in his locis commorati, postridie cum ATTILA, ad loca magis ad arctum vergentia (a) profecti sumus. Haud longo viæ spatio, cum barbaris progressi, alio iter vertimus, *Scythis*, exterorum (b) deductoribus, nos id facere iubentibus. ATTILAS interea, in quodam vico substitit, in quo filiam *Escam* (c) in vxorem, etsi plures alias haberet,

K 2

Scytha-

a) Nunc dixi, eundem ONESEGIVM, in aula ATTILAE, locum tenuisse, quem apud Romanos *Officiorum Magistri*. de quibus recale, quæ ad Cap. I. §. III. nota u. adnotauimus: & Cap. II. §. V. nota p.

b) Adeo iam tum *Bigilæ* illa adsentatio, qua *Theodosium* Deum; ATTILAM hominem, vocauerat, barbaros ipsos, corruerat. ATTILA profecto, hac adpellatione, retentari se passus est, ne *Caridachi* aduentum vrgeret, pro more suo, acrius. *Sic ars deluditur arte*.

a) Doleas, quod non accuratius ATTILAE huius itineris tramitem, PRISCVS definiuerit. quem nos ideo vestigabimus, quantum eius dabitur.

b) Viarum hi *Ductores*, a principibus, ad conducendum aliquem per alterius regionem, cum ad itinerum errores, tum ad subseffores viarum deuitandos, ordinabantur. LVITPRAND. de Legat. Græcis quidem *Διαρῶσαι*; nostris vero *Hungaris*, genuino credo *Hunnorum* vocabulo, *Kalaufz* hodieque adpellati. Quod sane, inter bene commodeque ordinatæ reipublicæ *Hunnorum*, indicia retuleris. Conf. du FRESNE Gloss. edit. nuperæ Parisiens.

c) Doctissimus BARTHIVS, in *Aduersariis* suis, Lib. LVI. Cap. XV. p. 2662. ex hoc PRISCI loco, *Thygaterogamiam*, seu impiam, suas ipsorum filias ducendi, licentiam, *Hunnis* imputat. quem ducem, non doctum minus, quam præcipuæ inter eruditos auctoritatis, sequuntur multi, atque ATTILAM, iuxta & *Hunnos*, vniuersim omnes, foedissimi, eiusdem flagitii insimulare non dubitant. Subolsfecit, siue crim-

Scytharum legibus id permittentibus, ducere voluit. Illinc facili, & æquali via, per planitiem patentem, iter fecimus, & in multos fluuios nauigabiles impegi-
mus. Quorum post *Istrum* maximi sunt: *Drecon* dictus, (d) & *Tigas* (e) & *Ti-
phisas*. (f) Maiores, nauiculis, vnico ligno, confectis, quas in quotidiano vsu
habent, qui ad flumina habitant; reliquos lembis, ex propinquo desumtis,
quos barbari curribus imponunt, & in loca restagnantia important, traieci-
mus.

criminationem eam, siue sensum verborum PRISCI detortum, FR. OTROKOSI, in
Origin. Hung. P. I. Cap. IV. §. XV. p. 126. Sed, neque crimen illud, ab ATTILA,
& huius gente, valide repulit; neque idonee satis vindicauit PRISCI sententiam.
Posteaquam enim locum, de nuptiis ATTILAE recitasset, paucula subiicit: *Videtur
hic aliquid deesse; forte, cuius herois Escam filia fuerit. Nam, non dicit aperte
Priscus, eam Attilæ propriam fuisse; nec ratio id adiecta docet; sed potius, plurali-
tatem uxorum licitam, apud veteres Scythas fuisse*, indicat. recte quidem. Felicius
tamen, & iudicio longe limatissimo, partim, flagitium omnium turpissimum, ab
ATTILA, & Hunnis, amolitus est, partim sensum verborum PRISCI restituit, PIVS
NICOLAUS GARELLI, dum viueret, CAROLI VI. Imperatoris archiater, atque amicus no-
ster, & post fata, desideratissimus. Mitto, sobriam, viri summi, criticen: rem ipsam,
& quemadmodum PRISCI verba, in luce collocauit, atque ATTILAM crimine exem-
erit, recolam. *Ad omnem, inquit, tollendam, in verbis Prisci æquiocationem, sola
vocula τῆς, deficit. qua adposita, clarus sensus emergit, nempe: θυγατέρα τῆς Εσκάμ
γαμῆν ἐβόλετο*, quod est: *Filiam Escami ducere voluit*. Hæc ille, breuiter, ac so-
lide: vt satis adpareat, *Escami*, vnus ex optimatibus Hunnis; haud vero suam
ipsius filiam, ducere constituisse ATTILAM. Hæc, & reliqua, quæ in eandem rem
adfert, &, cum de phrasi PRISCI, tum de voce θυγάτηρ, erudite disputat, vide in
Appendice epistolæ, quam ad me, de IUVENCI COELII CALANI DALMATÆ, ATTILA,
prolixam dedit, quamque *Decadis I. Mon. III.* præmissam, reperies. Cessent pro-
inde *Barthii* sequaces, ATTILAE mastiges, belluinam hanc voluptatem, eidem adfri-
care, atque porro infamare, his tam foedis criminibus, regem, pro ethnicæ hone-
statis modulo, incomparabilem. Adde, commentiuunculam nostram, eadem hac de
re, ad CALANI Cap. XXII. not. e. adscriptam, DECADE I. Mon. III. p. 135. Alioquin,
πολυγαμίαν simultaneam, *Hunnorum* legibus permissam fuisse, haud grauate largi-
mur: minime vero, parentum, cum filiabus, nuptias: quippe quos, non ita feri-
nis fuisse moribus, credimus, vt flagitio se contaminarent, iuri naturæ, omnium
mentibus, diuinitus insito, contraeunte. Reuera autem, pugnare scelestum hoc
nuptiarum genus, cum naturæ humanæ indole, grauiter docuere *Iuris Naturæ* con-
sulti. HVGONEM GROTIUM nominauisse, satis habebimus, de *Iure Belli & Pacis*, Lib.
II. Cap. V. §. XII. n. seq. p. m. 249. Bene, quem illic citatum legas, SENECA Hip-
polyto Act. III. versu 913. 914.

*Feræ quoque ipsæ Veneris euitant nefas,
Generisque leges inscius seruat pudor.*

Neque minus isthuc facient, nobiles, de *Camelo*, & de equo *Scythico*, quæ eo loco
fiunt, narrationes. De *Camelo* inquam, qui curatorem, a quo, cum matre operta,
commissus erat, delapso operimento, & matre agnita, interfecit, teste AELIANO III.
de Anim. 47. & ARISTOTELE, Περὶ θανμασίων ἀκρομάτων, p. 89. Atque, de *Equo
Scythico*, auctore PLINIO H. N., Lib. VIII. Cap. XLII. Tomo I. p. 466. edit. Paris.
HARDVINI. *Detracto oculorum operimento, & cognito, cum matre coitus, petiisse præ-
rupta, atque exanimatum*. Equæ, eadem ex causa, in agro *Reatino*, prorigam;
(equarum admissorem) laceratum inuenimus. Adde VARRONEM, Lib. II. Cap. VII.
de Re Rust. p. 286. edit. *Gessneri*. Quis nunc *Scythæ* nostro, ATTILAE, inquam,
crimen intentabit, quod ne *Scythicus* quidem equus, pro generosa indole sua, im-
pune, ac sine pudore ferre potuit? De *Persis*, *Parthisque*, turpitudini huic, bel-
luino more deditis, nihil laboro. cui adsentiente HVG. GROTIUS, causam, prauam
educationem, prudenter adsignat, DION Prusæensis.

mus. Congerebantur vero nobis, ex vicis commeatus; pro frumento *Cenchrum*, (g) pro vino, *Medum*, (h) sic enim locorum incolæ vocant. Qui nos comitabantur, ut nobis ministrarent, *Cenchrum* aduehebant, potionem ex hordeo præbentes, quam *Camum* barbari (i) adpellant. Longa via confecta, die, ad noctem inclinante, ad paludem quandam, ad quam aquatum (erat enim eius aqua potui apta) proximi vici ibant, tentoria fiximus. Ingens ventus, & procella de repente exorta, cum tonitru, & crebris fulguribus, & multo imbre, tentorium nostrum disiecit, & omnia nostra utensilia, in proximam paludem voluit. Turbinibus in aere excitatis, & casu, qui contigerat, perterrefacti, locum illum deseruimus, & ab inuicem dissociati, huc illuc palantes, viam unusquisque nostrum, quam sibi commodam duxit, sub tenebris, & imbris, est persequutus. Tandem, tuguria, & tecta vici subeuntes, (illuc enim, diuisis itineribus, diuerteramus) omnes in vnum conuenimus, & ea, quæ nobis deerant, cum clamore perquisimus. Ad quem strepitum, *Scythæ* exsistentes, calamos, quibus ad ignem vtuntur, vsserunt, & accenso lumine, interrogarunt, quid nobis vellemus, qui tantos clamores ederemus? *Barbari*, qui nos comitabantur, (k) responderunt, nos tempestate perculsos, turbari. Itaque, nos liberaliter inuitatos (l) hospitio exceperunt, & calamis siccis, ignem accenderunt. Vici domina, quondam vna ex BLEDAE (m) vxoribus fuerat. Hæc nobis cibaria, & mulieres formosas, cum quibus,

L

g) CENCHRUM, milium est Græcis. quod gluma, in pisone, seu mortario ligneo detusa, farris loco habent hodieque *Hungari*; &, vel in pultes incoquunt, lacte superfuso, & tunc quidem *Tejes-Kása*, dicunt; vel admixto melle, ad modum tortarum, in tripodibus frixant, atque *Mézes-Málé* vocant. quod genus ciborum, in deliciis habent adhuc, plebei homines. Pronum ergo fuerit existimare, his cupediis, vulgus *Hunniacum* victitasse, easque, simul *Romanis*, hac iter facientibus, obtulisse.

h) MEDVS, potionis genus, quod coquendo fit ex melle. ISIDORVS ideo, XX. 3. ex Latino *mell*, quasi *melus*, deducit. Sed perperam: nam vox, tota quanta quanta, *Sarmatica* est, tametsi omnino æque a melle deriuanda. quod *Slaunice* linguæ populi omnes, *Med* vocant, & potum ex melle excoctum, *Medovvecz*. Potus genus, hodiedum *Moscouitis*, *Polonis*, atque vtrorumque vicinis, familiarissimum.

i) Est, cur mirere, CAMVM, barbarum PRISCO, vocabulum dici; cum tamen haud ignotum fuerit *Constantinopolitanis*, potus genus: quippe, ipsis legibus, Romanorum, sacratum. VLPIANVS, Lib. IX. ff. de trit. vin. ol. *Si quis vinum legauerit, nec Camum, nec cereuisia continebitur, nec hydromeli*. CUIACIUS Obseru. Lib. XXIV. Cap. XXXIX. adducit *Simeonem Ianuensem*, qui doceat: CAMVM fieri, ex hordeo, & aliis frugibus, & *Fucam* Arabice vocari, vulgo in Græcia, *Phocædium*, & esse cereuisiæ speciem. Verba hæc adlegat: *Cereuisia*, *Camum*, *Foca*. Item: *Camum*, *Sicera*, potus factus ex hordeo, & aliis rebus calidis, uti sunt *Zingiber*, & alia, quæ ponuntur in testaceis paruis, bene obturatis, & cum aperiuntur, salit in altum, & vocatur *cereuisia*. Du FRESNE. Colligas ex hoc PRISCI loco, familiarem, ATTILAE temporibus, *Hunnis*, sub nomine *cami*, fuisse *cereuisiam*, cuius postea nomen *Ser* fecerunt *Hungari*; siue id a *Latinis* acceperunt; voce, uti adparet, detruncata; siue a *Turcarum*, *Serbéth*. quod tamen potionis genus, feruens bibitur, & tardius *Hungaris* innotuit.

k) Idem fuere, quos nunc *Ductores*, PRISCVS dixerat, de quibus eadem hac §. nota b.

l) Tu, quisquis es! qui gentem *Hunniacam* accusas barbariei, huc aduerte animum! Credo equidem, ne a populis, qui se hodie putant cultissimos, istam humanitatis significationem, in homines peregrinos, eosque calamitosos, editum iri.

m) Ergo, iam tum, siue sua ipsius morte, siue violentis fatis, BLEDA perfunctum

Decadis II. Monumentum I.

quibus, iocis, & amoris indulgeremus, (hoc enim apud *Scythas* honori ducitur) suppeditavit. Mulieribus, pro cibis præbitis, gratias egimus, & sub tentis nostris somnum capientes, ab earum consuetudine (n) abstinuimus. Simul, atque illuxit, ad ea, quæ ex nostra minuta suppellectile desiderabantur, perquirenda, curam conuertimus. Hæc, partim in eo loco, ubi pridie confederamus, partim in ripa paludis, partim in ipsa palude, reperta, recepimus. In his desiccandis, totum diem, in illo vico, (tempestas enim desierat, & clarus sol adparebat) contriuiimus. Deinde, curatis equis, & reliquis animalibus, vecturæ inferuentibus, reginam salutatum iuimus. Hanc vicissim donis remunerati (o) sumus, pateris argenteis, velleribus rubris, pipere indico, & palmulis, & aliis aridis fructibus; ne barbaris, qui tantum honoris nobis habuerant, concederemus. Nec multo post, omnia fausta, feliciaque illis, hospitalitatis ergo precati, discessimus. Sex dierum itinere emenso, *Scythæ*, exterorum deductores, (p) in quodam vico nos consistere præceperunt, ut pone ATTILAM, qui hac se in viam daturus erat, deinceps iter continuaremus.

§. XII.

Hic obuios habuimus legatos, a *Romanis Hesperis*, (a) etiam ad ATTILAM missos. Erant autem præcipui: *Romulus*, Comitatus dignitate decoratus, & *Primitus*, Noricæ regionis præfectus, & *Romanus*, militaris ordinis ductor. His aderat *Constantius*, (b) quem *Aetius*, ad ATTILAM, ut illi in conscribendis epistolis deferuaret, miserat, & *Tatullus*, *Orestis* (c) eius, qui cum

Edecone

ctum fuisse oportuit: eo quod hic viduæ suæ fit mentio. Mirifica, & huius in legatos, fuit hospitalitas; sed, quam barbara illa humanitas, si PRISCO credimus, contaminabat, quod lenocinio eos, & illecebris muliebribus voluit inescatos. De BLEDAE anno emortuali, vide, quæ ad CALANI Cap. XI. nota a. congeessimus, DECADE I. Mon. III. p. 114.

n) Digna, *Christianis* viris, continentia. Neque hic mos solis *Hunnis* fuit peculiaris, ut hospites, quos comiter & laute accipere volebant, formosarum mulierum amoribus exsatiarent; apud plures gentes, impia hæc, foedaque hospitalitas inoleuerat: quippe quæ, semel iusto DEI iudicio, in transuersum actæ, neque modum ponebant, nefariis turpitudinibus, neque finem.

o) Fuit hoc elegantiae *Romanorum*. Dona profecto, quam, quæ regina miserat, multis modis pretiosiora rependerunt. *Palmulæ*, fructus sunt palmarum, qui, & *Dactyli*. Reliqua, bellaria fuisse, interpretabere, quæ secundis mensis, & plerumque cruda, solebant inferri.

p) Confer supra, hac paragrapho, notas b. & e. Vbi nempe, ministerio eorum sunt *Romani*, toto eo itinere, quod in *Hunnorum* regione sunt emensi, usque ad regionem ATTILAE.

a) Magnum, potentiae ATTILAE, documentum; quod ab utriusque, orientis, & occidentis, Imperatoribus, legationibus, eodem tempore, honoratus fuerit. Fere de eo dixeris, quod ille, de ALEXANDRO M.

Ortus & occasus, aquilo mihi seruit, & auster.

b) *Constantii* huius, sæpius PRISCVS meminit, Cap. I. §. IV. iterum Cap. II. §. VII. hic vero, omnium fusissime; nusquam vero infelicius.

c) Obserues hic, ORESTIS, patrem, iuxta & matrimonium. Fuit is, EDECONIS, in Constantinopolitana, qua proxime defunctus est, legatione, assiduus collega. Muneris, quas apud ATTILAM administrabat partes, *Bigilas*, in aula regis semel iterumque versatus, supra, paragrapho VIII. ita expromsit; ut ATTILAE *asseclam & scribam* diceret. In Græco: ὀπίσθῃ τε καὶ ὑπογραφή, vocat. Primam ORESTIS mentionem, leges, Cap. I. §. III. not. b. p. 7. De hoc eodem ORESTE, quæ mortuo

ATTILA,

Edecone erat, pater : non legationis causa ; sed priuati officii, & familiaritatis ergo. *Constantio* enim in Italiis agenti, magnus cum illis usus intercesserat : *Tatullum* affinitas mouebat. *Orestes* enim eius filius, *Romuli* filiam, e *Petouione*, *Norici* ciuitate, vxorem duxerat. Legati autem veniebant, vt *ATTILAM* lenirent, qui sibi *Sylvanum*, (d) *Armii mensæ Romæ præfectum*, tradi postulabat, propterea, quod pateras aureas, a *Constantio* quodam acceperat. Hic *Constantius*, ex Galliis occidentalibus ortus, ad *ATTILAM*, & *BLEDAM*, vt illis in conscribendis epistolis operam daret, quemadmodum, & post illum alter *Constantius*, missus fuerat. Ille (e) vero, quo tempore *Sirmium* oppidum, in *Peonia* situm, *Scythæ* obsidebant, aurea vasa, a ciuitatis Episcopo, acceperat, vt ex eorum pretio, si se superstiti, urbem capi contigisset, quoad satis esset, pro sua libertate, solueretur ; (f) sin periisset, ciues, in seruitutem abducti, redimerentur. Sed *Constantius*, post vrbis excidium, (g) de euentu *Scythicæ* obsidionis parum sollicitus, *Romam*, cuiusdam negotii causa profectus, vasa, ad *Sylvanum* detulit, & aurum ab eo accepit, conuenitque, vt, si intra tempus præfinitum, aurum, cum vsuris redderet, vasa reciperet : ni fecisset, *Sylvanus*, vasa sibi haberet, & his, pro arbitrio, tanquam, quæ sua facta essent, vteretur. Hunc *Constantium*, *ATTILAS*, & *BLEDA*, cum illis prodicionis nomine suspectus esset, in crucem (h) egerunt. Ex quo, vt de poculis aureis, indicium ad *ATTILAM* (i) est delatum, sibi tradi *Sylvanum*, tanquam furem eorum, quæ sua facta essent, flagitauit. Legati igitur, ab *Aetio*, & *Romanorum* occidentalium Imperatore, venerant, qui dicerent, *Sylvanum*, *Constantii* creditorem,

L 2

ditorem,

ATTILA, fata habuerit, quamque inuitam fortunam, sibi obnoxiam facere sit admissus, tum demum, professa opera, animus est agere, cum curæ nostræ maturuerint.

d) Placet, *VALESII*, verba : *Armii mensæ Romæ præfectum* : ex Græco, restituentis, coniectura. Videtur, inquit, scribendum esse : ἀργύρας τεταμένης προεστῶτα. Sic mensam argentariam vocat : erat enim hic *Siluanus*, argentarius. Ita *EVAGRIVS*, Lib. V. Cap. X. de *Magno* quodam : πρῶτον μὲν ἀργύρας τεταμένης προεστῶτα. Hæc *Valesius*. Neque ergo, deprauata vox *Armii*, nomen fuerit proprium ; neque mensæ præfectum, seu *Dapiferorum*, nostro vocabulo, *Magistrum* ; sed rei argentariæ, quæ mensis adhiberi solet, administrum, notauerit.

e) *Constantium* priorem intelligit, postea, ob prodicionis suspicionem, in crucem actum. qua de re, iamiam dicet noster.

f) Laudabilis hæc *Episcopi* prouidentia fuit ; sed, quam irritam fecit *Constantii* turpis auaritia : tametsi hominis *Christiani* : quæ tamen sibi longe exstitit perniciosissima.

g) Utinam hoc sibi dedisset negotii, somnolentus historiarum *PRISCI* expilator, vt vrbium, patrata ab *ATTILA*, excidia, & horum causas, ac περιστάσεις, cum cura adnotasset : æquius iacturam scriptoris optimi ferremus ; nunc, gratiam ei referimus eo iniquiorem, quo in excerptando, & animo fuit tardior, & manu.

h) Dignum, me iudice, sacrilegio, quo se, *Christianus* cum esset, turpiter contaminauit, supplicium ; etsi minime omnium in prodicionis crimen incurrisset. Nam, præterquam cum *Episcopo* conuenerat, in eliberandos captiuos, vasa aurea, non impendit ; sed abusus etiam iis est, si non ad intemperantiam, certe ad sordes. A iud ergo in *Constantio*, reges vlciscebantur ; aliud diuina nemesis.

i) Adeo ad rem adtentum *ATTILAM* ; vt ne prædæ quidem partem, elabi e manibus, pateretur ; siue iustitiæ laude cumulare velis ; siue notare auaritiæ crimine, mihi quidem perinde feceris, Lector æquanime ! Saltem fatebere, facinus *Constantii*, hominis infidi, priuatum, male Imperatori, & vniuersum toti reipublicæ, impactum ab *ATTILA* fuisse. Sed, nodum in *Scyrpo* quærebat perspicax ille, suapte, ad omnes belli faciundi occasiones, nimium quantum peruigil,

ditorem, vasa aurea, pro credito oppignerata, non furto ablata, penes se habuisse. Quæ sacerdotibus, qui primi se obtulissent, numis argenteis permittasset. Nec enim fas esse hominibus, pocula Deo consecrata, (k) propriis vñibus, adplicare. Itaque, nisi eum tam iusta causa, aut diuini numinis reuerentia, a petendis poculis, dimoueat, si *Sylvanus* instantius vrgeatur, aurum pro pateris, præbiturum. Hominem enim, qui in nullo deliquit, (l) minime dedideris. Hæc erat igitur horum virorum, legationis causa, qui barbarum sequebantur, vt responsum ferrent, & dimitterentur.

§. XIII.

Cum vero nobis eadem via eundum foret, qua *ATTILAS*, parumper morati, dum præcederet, non multo post sequuti, cum reliqua multitudine, traiectis quibusdam annibus, (a) ad quendam magnum peruenimus. Hic erant *ATTILAE* ædes, (b) quæ reliquis omnibus, vbicumque locorum, eminentiores, & præstantiores esse, ferebantur. Erant hæc, ex lignis, (c) & tabulis, eximie politis, exstructæ, & ambitu ligneo, circumdatæ: non ad munimentum; sed ad ornatum comparato. Proxima regie erat, *Onesegii* domus, & ipsa quoque ambitu ligneo constans, non tamen æque, ac *ATTILAE*, turri-

k) Male ista, ex his istiusmodi, *Christianorum* ritus adtinentibus capitibus, *ATTILAE* persuadebantur: quippe cui,

Auri sacra fames,

intimis medullis infederat.

l) *Iuris* hoc, *naturæ ac gentium* axioma, poterat, ab ista, dedendi *Sylvani* postulatione, retentare *ATTILAM*, multo sane efficacius, quam sacrati illius, atque inuiolabilis auri, commemoratio.

a) An supra nominati fluvii, *Drecon*, *Tigas*, & *Tiphisas* fuerint? non facile reperio, quod vel negem, vel adfirmem. coniectationes nostras, promemus alibi.

b) Vbi vicus hic, & in hoc regia *ATTILAE*, sit quærenda; postea, cum cura indagabimus. *OTROKOCSE*, Orig. Hungar. Parte I. Cap. IV. p. 108. apud *Iazyges* hodiernos, in oppido *lász-Berény*, & vicum collocat, & ædes regias. Sententia, quod sciam, adprobata est nemini: nisi forte, qui non existimatis, itineris *ATTILAE* rationibus, & inconsulta *Geographia Antiqua*, opinioniones sequi malit, ratione minus subactas; quam veritatis *veritas*. quod suo loco disputabimus.

c) Ligneæ hæc, regiarum *ATTILAE* ædium substructio, satis, opinor, conducet, temporariam hic sedem habuisse, *ORBIS FLAGELLVM*. Neque aliter suadebant, de opprimendo, vtroque, orientis, & occidentis, imperio, vasta illa hominis consilia. Nondum enim, subacta licet, a tergo *Scythia*; euastatis, *Thraciis*, *Mæsis*que; & *Pannonia*, partim armis, partim pacis legibus, sub iugum missa; quin & *Dacia Traiani*, suæ adiectæ dominationi, occidentem euerruerat. Ergo, nihil opus erat, vt, qui orbem *Europæum*, mente complexus, spe improba deuorasse visus est penitus, in vnus quodam regionis angulo, perpetuam, ac pro animi magnitudine, regio fastu percultam, & tot deuictarum gentium spoliis ornatam sedem, poneret. Sufficiebant ligneæ ædes, bene materiatae, neque fabrefactæ negligenter. quæ speculæ loco essent, homini, toti orbi, adtentissime insidianti. Quod, qui secum existimauerit, fatebitur, credo, non tam lapidum, hac regione defectui, quam destinationi *ATTILAE*, molem hanc ligneam, adtribui oportere. Quid? quod *Hunnicum* illud ingenium, nondum plane exuerit *NOSTER*, de quo *AMMIANVS*, Lib. XXXI. Cap. II. p. 473. *Aedificiis nullis vnquam tecti; sed hæc, velut ab usu communi discreta sepulchra, deuitant.* Fas est igitur credere; dedisse hoc, cultiorum gentium moribus, vt & ipse ædes habitare inciperet; & gentis suæ primores, vulgusque, id vt imitarentur, sensim adsuefaceret. Recole, Cap. hoc II. §. II. not. e. Sed, de regia *ATTILAE*, erit alibi dicendi locus.

turribus insignis, & conspicua. Longo satis interuallo, a circuitu domus, distabat balneum, (d) quod *Onesegius*, qui secundum *ATTILAM*, plurimum apud *Scythas*, opibus, & auctoritate, valebat, lapidibus, ex *Peonia* (e) aduectis, ædificauerat. Nec enim apud eos, qui in ea parte *Scythiæ* habitant, vllus est, aut lapis, aut arbor, sed materia, aliunde aduecta, vtuntur. Huius autem balnei architectus, e *Sirmio*, captiuus abductus, mercedem operis sui, libertatem consequuturum sperans, falsus sua spe, cum nihil minus cogitaret, in longe duriorum, apud *Scythas*, incidit seruitutem. *Balneatorem* enim eum *Onesegius* instituit, vt sibi, totique suæ familiæ, cum lauarentur, operas præstaret. In hunc vicum aduentanti *ATTILAE*, puellæ obuiam (f) prodierunt,

M

quæ per

d) Præferebat hoc, *Romanæ*, siue elegantiae, siue opportunitatis, imitamentum. quis enim doctus nescit? balnearum commoditates, insano sumtu instruere solitos *Romanos*. Consule *IUSTVM LIPSIUM*, de *Magnitudine Romana*, & *AMMIANVM*, loco nunc citato, Cap. I. p. 472. ibique lege, *VALESII* notam g. Proinde, tota iam tum *Onesegii* familia, corporis munditiei cœpit insuescere, vt male illud *CLAVDIAN*, Lib. I. in *Rufinum*, hic iteraueris de *Hunnis*,

Tristes habitus, obscænaque visu corpora.

Sed reuera, extraneus fuit *Onesegius*, haud vero *Hunnus*. quod dicemus paullo post.

e) Vtitur argumento hoc *OTROKOCIVS*, dicto loco, vt euincat, non alibi, quam apud *Iazyges* hodiernos, sedem hanc *ATTILAE* fuisse positam. Nam, & arboribus nuda omnino, neque impedita lapidibus, campestris ea regio est. quod, quantum momenti habeat, ad rem illam conficiendam, videbimus, cum erit opportunum.

f) Antiquissimus populorum orientalium mos fuit, festiuis istiusmodi virginum processionibus, lætos expectatosque euentus celebrare. Primum, huius instituti, exemplum, apud *MOSEN*, veterrimum, eumque diuinissimum scriptorem, *Exod.* XV. reperiō: cum gens *Israëliitarum*, superato, haud sine prodigio, mari rubro, atque *Pharaone*, & huius exercitu, fluctibusmerso, mirificam Dei potentiam, con-celebrabat. Præcipuas, ea celebritate, partes, *Miriam*, cum numero mulierum, inter cantica, & tympanorum sonitus, suas fecit, chorosque alternatim duxit. Conf. *IOH. CONR. DIETERICI*, *Antiq. Biblic.* Parte I. p. 350. Adde, nisi sacra historia sordeat, *I. Sam.* XVII, 6. 7. pæana, quem *DAVID*, a cæde *Philisteorum* reducti, fæminæ occinebant; &, quod res est, existima. Manauit ritus ab *Hebræis*, quaquauersum, & hic ad religionis ceremonias translatus est; ad ciuilis testificationes officii, alibi. Et ad *Scythas* quidem, tunc, festiuum hoc institutum pertigisse, existimo, cum, abductis in captiuitatem, decem *Israeliticis* tribubus, late, *Hebræus* populus, per septentrionem, & vsque in *Scythas*, fuerat sparsus. Eum postea morem, *Hunni* suum fecere, tamquam a maioribus acceptum. Quid? quod idem iste *Iudæorum* mos, apud *Romanos* quoque, rerum, per orbem terrarum dominos, in vsu fuerit? De *AVGVSTO*, inter ceteras honoris significationes, *TRANQVILLVS*, Cap. LVII. *Reuertentem ex prouincia, non solum faustis ominibus, sed modulatis carminibus prosequiebantur.* Quod quidem officium, nobiles pueros, ac puellas, fecisse, inuenias apud eundem, in *CALIGVLA*, Cap. XVI. *Nobilibus, inquit, pueris, ac puellis, carmine modulato, laudes virtutum eius canentibus.* *ρῶμικῶς* scilicet, ad mensuram pronuntiationis. Nescio, annon æmulari voluerint, festiuum hunc, siue *Romanorum*, siue *Hunnorum*, ritum, *Argentoratenses*: quando, hac iter, ad *Friburgi* obsidionem, militare magis! an medicum? instituentem, Regem Galliae, *LVDOVICVM* XV. eadem hac, sed longe fastosissima pompa, concursante ad spectaculum multitudine, acceperunt. Triumphum duci credidisses, ita vrbs opulentissima, in lætitiæ testificationes, vel nondum editas adhuc, vel longa temporum intercapedine obsoletas, plurium dierum interuallo, atque id rege, magna animi delectatione adspectante, effundebatur. Interferebantur, augustali ei sollempnitati, virgi-

rum,

Decadis II. Monumentum I.

quæ per series ante gradientes, sub linteis tenuibus & candidis, quam maxime in longitudinem extensis, ita, vt sub vnoquoque linteo, manibus mulierum, ab vtraque parte in altum sublato, (erant enim multi huiusmodi mulierum, sub illis linteis, ordines) sex puellæ, aut etiam plures, dum iter pergerent, odas, & cantilenas (g) *Scythicas*, canerent. Iam proxime *Onesegii* domum accesseramus, (per ipsum enim via (h) ducebat ad regiam) cum foras profiliit *Onesegii* vxor, magna ancillarum comitata multitudo, quæ opsonia, & vinum ferebant, (i) qui maximus est apud *Scythas* honos. Hæc ATTILAM salutauit, rogauitque, vt ex cibis defumeret, quos, cum summa testificatione, suæ erga illum voluntatis, adtulerat. Itaque, vxori, hominis sibi necessarii, gratificaturus, commessatus est, equo insidens, (k) barbaris, qui in eius comitatu erant, suspensam tabulam, (erat autem argentea) sursum capiti eius adtolentibus. Deinde, degustato calice, qui illi fuerat oblatus, in regiam se recepit. Erat autem illa reliquis conspectior, & in altiori loco sita. Nos vero, in ædibus *Onesegii*, (sic ille præceperat, redierat enim cum ATTILAE filio) remansimus. Illic cœnam sumpsimus, excipiente (l) nos eius vxore, comitata illustrioribus, qui eum gerere contingebant. Illi enim, animum nobiscum conuiuio exhilarare, per otium, minime licuit; quia, quæ gesserat in negotio, ad quod missus fuerat, & aduersam, quæ filio (m) ATTILAE contigerat, valetudinem (dextram enim, osse loco moto, fregerat) renuntiaturus, tum primum a reditu, in ATTILAE conspectum venerat.

§. XIV.

A cœna, ædibus *Onesegii* relictis, propius ATTILAE ædes, tentoria (a) posui-

num in primis, vestales quasi quidam chori. quæ, non percultæ modo ad omnem splendorem, oculos, cum omnium, tum principis potissimum, aduertebant; sed laudes etiam regis, modulatis itidem carminibus, celebrabant. Anno hæc superiore MDCCXLIV. adolescente iam auctumno, euenere; ideo hic non silenda, quod habent quoddam, moris *Hunniaci*, imitamentum.

g) Iucundum sane, & dignum ATTILAE magnitudine, spectaculum. Odarum, quas occinebat virginum ea processio, materies, vti ex moribus gentis, infra docerimus, bella, victoriæ, ceteraque ATTILAE gesta, fuere: *quod vnum*, sicuti *Germanis*, ætate TACITI, ita tunc *Hunnis*, *annalium genus fuit*.

h) Igitur, domus *Onesegii*, propylæum quasi quoddam fuit regiæ ATTILAE. quam ædificiorum molem consulto, ita fuisse instructam credo; partim, vti regis securitati prouideretur; partim, vti venerabilior fieret, ad regiam aditus. quid? quod, & gratia, & auctoritas, qua, apud ATTILAM valebat *Onesegius*, istum ædium suarum habitum, situmque, videbatur poscere.

i) Est hoc quoque, vestigium moris orientalium; principes, a victrici expeditione reduces, ad eum modum accipiendi. quod obuium fit, *Melchisedeci* oblationem, *Abrahamo*, a pugna reuertenti, factam, atque pane & vino constantem, recognoscentibus, Genes. XIV, 18.

k) Hoc genus commestationis, sicuti PRISCUS vocat, *Statarium* prandium, Latini dixere; eo quod stando capitur. apud MAMERTIN. in *Panegyri. Iuliani*, Cap. XI. Aduertat Lector! officiosam in ATTILA, erga faminam illustrem, facilitatem, humanitatemque.

l) Adeo, apud aulam ATTILAE, eleganter omnia fiebant, atque comiter, vt *Versaliam* te Gallorum, non vicum *Hunniacum*, subiisse crederes.

m) Fuit is *Dengisich*, vterinus *Irnaschi* frater, isto tamen infelicior. Ille, *Dinzio*, iste, *Hernach*, vterque mendose, IORNANDI dicitur, in *Geticis* p. m. 628. 629.

a) Coniicias hinc, cum de ædium ATTILAE situ, tum de habitu vici totius. Aedes,

posuimus, vt *Maximinus*, quem scilicet *ATTILAM* conuenire, & cum his, qui ei a consiliis erant, colloquia facere oportebat, minime longo, ab *ATTILA*, distaret interuallo. Illic igitur, quo migrauimus, noctem transegimus. Luce orta, misit me *Maximinus*, ad *Onesegium*, vt illi, tum quæ ipse dabat, (b) tum ab Imperatore missa munera traderem; atque etiam statueret, vbi, & quando luberet, vt cum eo colloquium iniret. Perexi igitur ad *Onesegium*, cum famulis, qui dona portabant: ianuæ erant clausæ: ego exspectare, donec aperirentur, & aliquis exiret, qui eum, mei aduentus, certiolem faceret. Itaque, tempus mihi terenti, & circa murorum ambitum domus *Onesegii*, ambulanti, progressus, nescio quis, quem barbarum, & vnum aliquem ex *Scythico* exercitu, esse rebar, *Græca* voce me salutauit, dicens: χαῖρε. (c) Mirari ego, qui fieret, vt *Græce* loqueretur, vir *Scythæ*. Etenim, intra sua conclusi, barbaricam linguam (d) colunt, & adfectant, neque tam *Hunorum*, quam *Gothorum*,

M 2

thorum,

des, sic positas fuisse oportuit, vt laxiore, eoque inani, & a priuatorum casis nudo, circumquaque interuallo ambirentur: quod ad regie pertinebat opportunitatem. Vicus vero, dissitis inuicem ædiculis instructus, spatia relinquebat tentoriis, si vsus ferret, tendendis, necessaria.

b) Prudens factum! quod legationis, sufflaminata hucusque negotia, a donis repræsentandis, exordiuntur, idque, apud hominem, quasi πανκράτωρα, apud *ATTILAM*. *Aurum* nempe, Iani templo, cum claudendo, tum referando, æque idoneum est, atque efficax.

c) Χαῖρε, *Græcam* salutandi formulam esse, in gratiam linguæ eius ignarorum monco: nam norunt docti, ab χαίρω, gaudeo; Imperatium eum fieri, vt sit, χαῖρε, gaude, lætare, salue! Sic apud *XENOPHONTEM*, Pæd. VII. *Cræso* salutanti *Cyrum*: Χαῖρε ὦ δεσπότη, salue domine! respondet *Cyrus*: καὶ σύ γάρ ἐκροῖσται, tu quoque salue *Cræse*.

d) Discas hinc, πολύγλωττον, seu, plurium fuisse linguarum, aulam *ATTILAE*. *Barbaricam* ei tribuit, inter primas, noster, hoc est, *Hunniacam*. quæ, quod *Hungarica* fuerit, licet rudior hodierna, suo loco, & tempore, demonstrabimus. Frustra sunt profecto, *Hunno- & Hungaro-Mastyges* illi, qui id magna virium contentione, elaborant demonstrare; Linguam *Hungaricam*, qualis hodie in vsu est, centonem esse, *Cardinalium Europæ linguarum*. Non est enim ita, quemadmodum cogitate omnino, neque sine adparatu, id euicimus, in *Meletemate, de Peregrinitate Linguae Hungaricæ in Europa*, quod exstat, in *Miscellaneorum Berolinensium Tomo IV. Parte II. Litteraria* p. 198. & recognoscemus, si Deus voluerit, in *GENESI*, & *EXO*DO, Linguæ *Hungaricæ*, curis repetitis. Post *Hunniacam* linguam, *Gothicæ* meminit *PRISCUS*, quæ secundas, post priorem illam, obtinebat in palatio *ATTILAE*, quin & apud gentem vniuersam. Neque potuit euenisse aliter: quando, & bellis frequentibus, gens vtrique collisa inuicem; & coadunata iterum fuit in societatem, foederibus quomodocunque confocillatis: ne quid, de captiuis, vtrinque in seruitutem abductis, deque commerciis, mutuo frequentatis, dicam. Fuit autem *Gothicus* sermo, *Germanicus*. Vltimo, *Ausoniorum* linguam memorat, quæ *Romana est*, seu *Latina*. quam non potuerunt non addidicisse *Hunni*, cum bello in Italia administrato, tum requietis occasionibus aliis. *Cancellaria* certe *ATTILAE*, & præfectum *Orestem*, & scribas, *Constantinum* vtrumque, vide §. XI. ex *Romanis* habuit. Nescio, quomodo *PRISCO*, de *Sarmatica* lingua, silentium potuerit obrepere. Palam est enim, & hos in obsequio habuisse *ATTILAM*, insedisque *Sarmatiæ* partes, quæ *Ponto* erant proximiores, atque *Daciæ*. Quid ergo mirum? adhæsisse veteri adhuc *Hunorum* sermoni, ex tot victarum gentium linguis, contagii quidpiam. quod inualuit demum, rerum potitis *Abaribus*, atque *Hungaris*, vltimum, in *Daciam*, *Pannoniamque* erumpentibus. Ergo, largiamur oportet, multum adsciuisse *Linguam Hungaricam*, sicuti hodie in vsu est; ex *Latina*; plus ex *Germanica*;

thorum, aut etiam *Aufoniorum*, hi scilicet, quibus cum *Romanis* frequentius est commercium. Neque quisquam eorum facile loquitur *Græce*; nisi, si qui sint captiui e *Thracia*, aut *Illyrico* maritimo. Sed illi ab obuiio quoque dignosci possunt, quando occurrunt, & a vestibibus laceris, (e) & capitis squalore, tanquam, qui in miseram inciderint fortunam. Hic vero, præ se ferebat *Scytham*, qui opibus circumfluebat. Erat enim capite in rotundum (f) raso. Hunc resalutans, interrogavi, quis esset, & vnde in terram barbaram veniens, vitæ *Scythicæ* institutum sequi delegisset? Ille vero, lubenter, ait, ista cognoscere studui. Mihi vero, inquam, hæc a te ut sciscitarer, causa fuit, quod *Græce* locutus es. Tum ridens, ait, se *Græcum* esse genere, ad mercaturam faciendam, *Viminacium*, *Myssorum* ad *Istrum* urbem, accessisse, in ea domicilium, longo tempore habuisse, uxorem quoque diuitem duxisse; parta illic felicitate, capta vrbe exutum fuisse, & propterea, quod diues erat, se, suaque omnia, in prædæ diuisione, *Onesegio* cessisse. Etenim, esse apud eos in more positum, ut præcipui ab *ATTILA*, *Scythiæ* principes, captiuos ditiores, sibi seponant, quos deinde in plures diuidunt, & partiuntur. Postea, vbi aduersus *Romanos* fortissime dimicasset, (g) & *Acatzirorum* gentem domino barbaro iudidisset, omnia,

nica; plurimum ex *Morauica*, siue *Slauica*. quod linguarum gnaris, si vel leuem quandam critice adhibuerint, plane fit obuium. Sed a *Græcis*, acceperunt omnino paucissima, & si vocem *Paripa*, quod est, *παριπᾶ*, excipias, fortasse aliud nihil. Confer OTROK. CSII Orig. Hung. P. I. Cap. IV. §. XVI. p. 126. de *Lingua Hunnica*, ad hunc PRISCI locum, commentantis.

e) Miserandus captiuorum habitus. quem apud *Hunnos*, eius ætatis, eo oportuit esse squalidiorum, quod & ipsum vulgus *Hunniacum*, sorditatis vestibibus, & quomodocunque, nunc ex pellibus, nunc ex vili quodam linteorum genere factis, indecore amiciebatur. Quid ergo, de captiuis, pannosis iis, exsuctis inedia, mento, ad barbarorum morem, hirtis ac intonso, luridata facie, oculis dehiscantibus, &c. statuas?

f) Duplex genus, circumtondendæ comæ, antiquitus fuisse videtur; vnum *barbaricum*, *græcanicum* alterum: vtrumque inter delicias habitum. Hinc *circumtonsi* mangonum pueri, puellæ, atque ipsæ etiam meretrices. Sed, horum tonsura, ad libidinis illecebras pertinuit. Vbi sunt autem ea, honesti quoque, sed elegantiae studiosi, *Græci veteres*, ephebi, viri, & apud *Romanos*, etiam ministri lautiores. Crines, in eo genere, æqualiter vndique descendentes, decenter, & in orbem radebantur; ut formam alueoli referent, seu *σκαφίς*. Vide, in voce eadem *HESTYCHIVM*: *σκαφιοκέροι*, sic tonsi, adpellati. Inferne scilicet, ad cutem rasi, vertice intonsi fuere. Decore minus fecisse existimatur, *Aristodemus*, *Cumanorum* tyrannus, qui pueros, puellarum habitu, & muliebribus comis comptos; puellas, contra ea, epheborum ritu circumtonsas, atque ephebicis amictas chlamydibus, ire iussit, apud *PLVTARCHVM*, de Mulier Virtut. p. 261. F. Genus tonsuræ, *βαρβαρικῶν* fuit, quod *Phænices*, *Arabes*, *Thracæ*, *Sarmatæ*, *Franci*, atque nostri hic *Hunni*, frequentarunt; & *Poloni* hodieque retinent. Ab *Hunnorum* hoc radendi capillum more, *Hungarorum* tondendi capitis, consuetudinem eam arcessi oportere, existimarem, quando, totum circumquaque cranium, detondent, solo vertice, comam alentes, quam possunt, promississimam: nisi, e proximiorum *Cumanorum* ætate, contagiosi oppido moris, ritum eum velis deriuare. Tunc enim, antiqui, ac seueri moris gens *Hungara*, corrupta est maximopere, cum non vulgus modo promiscuum; sed reges etiam, *LADISLAVS* in primis, *Cumanus* ideo dictus, barbarici populi institutis viuere, nihil dubitabant. Huc, & pilei genus, quod martia hac tempestate inualefcit iterum, & *Csákó* in commune dicitur, retuleris.

g) De *Onesegio* loquitur vir *Græcus*: cuius ductu in *Romanos*, & nuper admodum

omnia, quæ bello acquisierat, vna cum libertate, vt *Scytharum* legibus (h) cauetur, propria sibi vindicasse. Mulieri quoque barbaræ nupsisse, & ex ea liberos sustulisse, & *Onesegii* mensæ participem, hoc vitæ genus, longe potius priore, ducere. Qui enim apud *Scythas* degunt, tolerato bellorum labore, sine vlla sollicitudine, vitam peragunt: tum vnusquisque bonis, quæ sibi fortuna indulsit, fruitur, neque quisquam illi, vlla in re, ne minima quidem, negotium exhibet, aut molestus est. Qui vero sub *Romanis* ætatem agunt, facile in bello capiuntur. Hos enim, in aliis, sui conseruandi spem collocare, necesse est, quandoquidem per tyrannos, minime licet, arma, quibus vnusquisque se tutatur, & a se vim propulset, gestare. Atque adeo his, quibus id iure licet, valde est exitiosa, & perniciosa ducum ignauia, qui bellum minime gnauiter gerunt. At, in pace longe acerbiora sunt, quæ accidunt, quam calamitates, quæ ex bello proueniunt. Hinc grauitas tributorum, illinc detrimenta, quæ ex malis legibus oriuntur, quæ non sunt in omnes positæ. Si quis diues, aut potens, eas sit transgressus, ille quidem iniquitatis suæ pœnas non luet; sin aliquis inops, parum cautus, qui negotia gerere & administrare nesciat, hunc pœna, a legibus statuta, manet. Nisi forte eum, priusquam sententia feratur, (i) longo in litibus continuato tempore, multis præter ea exhaustis opibus, vita defecerit: at, nisi mercede & pretio, quod legum, & iuris est, obtinere, id vero est maxime execrandum, & detestandum. Nec enim iniuria adfecto, quisquam fori iudicialis potestatem faciet, priusquam argentum, iudicis, & eius ministrorum commodo cessurum, deponat.

§. XV.

Hæc, atque huiusmodi multa, cum in medium proferret, præfatus sum, vt, quod sentirem, patienter & benigne audiret, & dixi: O quam prudentes, (a) & probi fuerunt, constitutionis reipublicæ *Romanæ* auctores. Hi, cum negotia alia, alio ferrent; hos legum custodes fecerunt; illis armorum curam delegarunt, vt ad nullam aliam rem intenti, quam se ad pugnam præparare, militaria opera exercerent, & propulsata, per assiduam ad bellum meditationem, omni formidine, consueta militiæ exercitatione, animis firmati, in aciem descenderent. Qui autem agris colendis, & culturæ terræ operam

N

dabant,

dum aduersus *Acatziros* militavit. quo belli labore, fortiter tolerato, ex legum *Hunniacarum* præscripto, in libertatem se vindicatum, gloriatur.

h) Aequissimæ profecto leges, quod ipsi captiui, si militiam sponte sequuti sunt, ibique præclari aliquid facinoris edidere, sine λύπη, in pristinam se ipsos libertatem, eamque priore vitæ genere, multo potiorē, adserere potuerint. Alia longe, atque multis modis, iniquior eorum fors fuerat; qui, siue belli, siue pacis temporibus, sub *Romanorum* dominatione, vitam degebant. quæ, quomodo acciderint, vsu edoctus, vir hic *Græcus*, vsque ad finem huius paragraphi, non sine bile, edisserit; captiuitatemque *Hunniacam*, *Romanorum*, aduersus suos ipsorum homines, bello & pace, æquitati, multis modis præfert: vt legi hæc omnino mereantur, ad iustitiæ studium, quod viguit inter *Hunnos*, cognoscendum.

i) Hanc eandem querelam, lege, apud *Zosimum*, *Histor. Lib. V.* initio: vbi *Ruffini*, & *Steliconis*, temporum iniurias deplorat.

a) Scita hæc est, ac prudens, *PRISCI*, de reipublicæ *Romanæ* constitutione, oratio; ad quam, commentari superuacuum fuerit. Lege eam, quisquis es, & relege, iterumque recognosce. Ita fit, vt optime constituta regna, atque imperia, in respublicas *Cyclopum* degenerent, regnantium desidia.

dabant, & his annonam militarem exigentes, statuerunt, ut eos alerent, qui pro sua salute dimicabant. Constituerunt quoque, qui iniuria adfectis prospicerent. Itaque, quoniam fere ita natura comparatum est, quæ est humani ingenii imbecillitas, ut plerique sua iura explicare, & firmare minime possint, alios aliorum iura tueri, & defensitare, alios ius dicentes, ea, quæ leges perscribunt, iudicare, & decernere voluerint. Neque vero sua providentia destitutos reliquerunt eos, qui iudicibus adsunt; sed horum esse partes prospicere, qua ratione ius adsequatur, qui sententia iudicum obtinuit, & iniurius iudicatus, id solum, quod iudicii calculus fert, & nihil præterea, facere cogatur. Si enim non essent huic rei præpositi, aut victore insolentius insurgente, aut eo, qui aduersam sententiam reportauit, in obstinata & peruersa mente permanente, ex vna lite, alterius litis nasceretur exordium. Est autem his constitutum argentum, ab illis, qui litibus certant, ut militibus ab agricolis. Quid enim magis pium, quam eum, qui opituletur, & auxilium ferat, alere? & officium, mutuo officio rependere? Quemadmodum equiti emolumento est, *equi*; emolumento est pastori, *bouum*; & venatori, *canum*, tuitio, & curatio, & reliquorum huiusmodi, quorum homines curam & custodiam agunt, & utilitatem quoque ex his percipiunt. Cum autem sumptus in litem factos, qui causa cadunt, refundunt; damnum nulli alii rei, quam suæ iniquitati, adscribant, & imputent, oportet. Quod ad longum tempus adtinet, quod in litibus consumitur; (b) si quando id euenit, id iuris, providentius & consultius, dicendi gratia sit; ne iudices properantes, ab adcurata iudicandi ratione, aberrant. Sic enim iudicant; melius esse, tardius finem litibus imponere, quam festinantes non solum, iniquum ius in hominem statuere; verum etiam, in DEVM, iustitiæ inuentorem, peierare. Leges autem, in omnes positæ sunt, ut & illis etiam ipse Imperator pareat, & obsequatur. Neque ille, quod illis non pareatur, ulli reprehensioni subest, aut potentiores, si tenuioribus vim inferant, id illis est impune; nisi ignoratus quis, poenam effugerit, quod non solum diuitibus, sed etiam inopibus plerumque, viu venit. Facinorosi enim, si nemo reperiatur, qui eos accuset, & iudicio persequatur, minime puniuntur. Quod non solum apud Romanos, sed etiam ubique gentium, accidit. Gratiam vero plurimam, ipsum pro recepta libertate, fortunæ debere, neque eam domino acceptam reddere. Cum enim eum in bellum eduxerit, potuisse ab hostibus, propter rei militaris imperitiam, occidi; aut, si fugisset, ab eo, in cuius dominio erat, puniri. Longe autem *Romani*, benignius seruis consuluerunt. Patrum enim, aut præceptorum adfectum erga eos exhibent, & ut a malis abstineant, curant, & eorum, quæ honesta ducunt, participes efficiunt. Denique, corrigunt, & emendant in his, quæ delinquant: sicut & suos liberos. Nec enim seruos (c) morte adficere, sicut apud *Scythas*,

b) Hæc, & eorum, quæ sequuntur, quædam, fere persuaferint lectori; PRISCVM, simul patronum caussarum fuisse, atque, hac cogitata vsum excusatione, cauere voluisse, ne sua ipsius vineta cogeretur cedere.

c) Duram apud *Hunnos*, seruorum priuatorum fuisse conditionem, ex gentis indole, dura ea atque immiti, coniectatu facile est: occidendi tamen ius, omnibus fere barbaris fuit commune; nisi id quoque, a *Romanis*, dum in republica viuerent, nondum adulta, ad ceteras nationes dimanarit. Illud difficile est animo adsequi, quomodo in mentem venerit, LVDOVICO COELIO RODIGINO, Læctio. Antiq. Lib. XXV. Cap. XIX. p. m. 970. b. eadem, de hodiernis Hungaris, scribere: *In-*

Scythas, fas est. Libertatis vero adipiscendæ plures sunt modi. Non enim solum, qui vita fruuntur, sed etiam, qui e viuis excedunt, libertatem tribuere possunt, & de suis facultatibus, pro arbitrio, vt fert animus, disponunt, & quodcumque quis moriens statuerit, lex est. Tum ille plorans, (d) inquit: *Leges apud Romanos bonas, & rempublicam præclare constitutam esse; sed magistratus, qui non æque ac prisci, probi, & prudentes sunt, eam labefaciunt, & peruertunt.*

§. XVI.

Hæc inter nos differentibus, aliquis ex domesticis *Onesegii*, septorum domus fores aperuit. Ego statim adcurrere, & quærere, quas res ageret *Onesegius*? Me enim habere a *Maximino*, qui legatus a Romanis venerat, quod illi dicerem. Ille vero, *Onesegium*, mihi sui facturum copiam, respondit: si modicum opperirer, exiturum enim esse. Nec multo temporis spatio interiecto, vt ipsum exeuntem vidi, progressus dixi: *Te Romanorum legatus salutat, & dona tibi ab ipso, vna cum auro, ab Imperatore misso, adfero.* Et mihi conanti in eum sermonem deuenire, vbi, & quando vellet colloqui. ille suos, qui aderant, iussit aurum, & munera recipere, & me *Maximino* renuntiare, se

N 2

proti-

vulgatum & illud scio, inquit, Sparta liberum, maxime liberum esse; seruum etiam, seruum in primis. Quod in Pannonia, siue Hungaria, obseruari in primis accipio; vulgato inter eos adagio: non recte dici seruitutem, nisi in Pannonia: adeo, vt adstruant id quoque, posse, vbiq; gentium commode seruire, qui alicui hominum in illis locis famulatus sit. τὸ ἐλεύπερον μάλιστα ἐλεύπερον εἶναι, καὶ τὸ δέλον μάλιστα δέλον. Si enim vero, sermo ei est, de hominibus propriis, quomodo leges plebem vocant, glebæ, in fundo heri, adscriptam, ipsique adeo obnoxiam; ignorare oportuit, *Rodiginum*, quam benigne ac clementer, cum a priscis, tum abs recentioribus regibus Hungariæ, habita sit plebs rustica. Non est opus, e veteribus, CAROLVM I., LVDVICVM Magnum, MATTHIAM Coruinum, commemorare: loquuntur, publica, ac fere singula *Decreta*, quæ rerum potiente FERDINANDO I. frequentibus comitiis perlata sunt; quam indulgenter habiti sint agricolæ. Annus MDXIV. regnante WLADISLAO Polono fuit, cum grandi se crimine ex *cruciatorum bello*, tota propemodum rusticorum, per *Hungariam*, natio, obstrinxerat: quippe, in Deum, regem, & vniuersam rempublicam heros præcipue, nefandis facinoribus, fœda. Quamobrem, ad sortem erat redacta, duram eam, ac pene intolerabilem. Vide, huius regis decreta. Ea miserabili conditione, breui post LVDVICI occasum, non liberauit modo eam FERDINANDVS I. sed effecit etiam, vt pristinae felicitati, quasi postliminio, restitueretur. Itaque, non est, cur tam acerbe, de hoc *Seruitutis Hungaricæ* genere, loquatur, bonus ille *Rodiginus*. Sin vero, vti fere palam fit, de seruis priuatis, sermo ipsi est, toto errat cælo, quando sibi persuaderi patitur, duram horum conditionem esse, adeo, vt nulli vsquam seruituti comparari queat. Hoc enim, prorsus contra se habet: quoniam, qui semel, seruorum hanc, apud priuatos, sortem, sponte subiere, nonnisi coacti eam deserunt. Hinc est, vt certatim, *Seruitutem* hanc in *Hungaria*, ambiant exteri, rarosque, in coquos, rhedarios, agazones, & qui sunt admissionis familiarioris, alios, inter nobiliorum famulitia, censeris videas: perique omnes, non *Hungari*; sed *Silesii*, *Bohemi*, *Germani*, *Itali*, & *Galli* sunt: quod & lautius hic viuatur, & salaria soluantur paratius. Et ab hac quidem iniuria, vindicandi erant *Hungari*. Quæ vero de libertate *Hungarica*, scribit COELIVS, hic vtique habet nos faciles & consentientes: *in Hungaria liberum, maxime liberum esse.*

d) Ad eum modum, quin & acerbius, pluribus regnis, & rebus publicis, merito ilachrymari possis; quod cum leges habeant, ad salutem populi egregie comparatas: eadem, vel imperantium, vel iniquiorum iudicum, licentia, non conuellantur modo; sed vertantur etiam, in totius corporis ciuilis, perniciem. Nempe:

Aurum, lex sequitur, mox sine lege, pudor.

protinus (a) ad eum accedere. Reuerti igitur ad *Maximinum*, & renuntiaui: *Onesegium* ad se venire. Nec mora, in tentorium nostrum aduenit, & *Maximinum* adfatus, dixit: se *Imperatori*, & illi, pro muneribus gratias agere; & percunctatus est, quandoquidem se accersisset, quid esset, quod illum vellet? tum *Maximinus*: instare tempus, ait, quo posset maiorem gloriam, quam quisquam hominum, adipisci, si ad Imperatorem accedens, quæ sunt inter *Romanos* & *Hunnos*, controuersa, sua prudentia componeret, & inter vtramque gentem, concordiam (b) stabiliret: quæ res, non solum commodo, & utilitati vtriusque gentis esset cessura; sed etiam eius domui, tanta bona præbitura, ut ipse, vna cum suis liberis, in posterum Imperatori, totique imperatorio generi, in perpetuum deuinctus foret. Tum *Onesegius* dixit: qua in re gratificaretur Imperatori, & per se contentiones dirimeret? Respondenti *Maximino*, si in rem præsentem descendens, Imperatori gratiam referret, & dissidiorum causas, sedulo perscrutans, de rebus controuersis, secundum conditiones foederibus adscriptas, iudicium suum interponeret. Tum *Onesegius* respondit: se, iam dudum Imperatorem, & eos, qui ei a consiliis erant, admonuisse; quæ esset *ATTILAE*, de hac tota re, sententia. An *Romani* existimant, inquit, se vllis precibus exorari posse, ut prodat dominum suum, & nihili faciat educationem apud *Scythas*, (c) vxorum & liberorum suorum? Non quoque potiore ducere apud *ATTILAM* seruitutem, (d) quam apud *Romanos* ingentes opes? Ceterum, se domi remanentem, maiori eorum rebus adiumento futurum: quippe qui, iracundum domini animum placaret, (e) & ad lenitatem

a) Singularis hæc, summi, in aula *ATTILAE*, viri facilitas, humanitasque fuit, quam vix imitati fuissent, siue *Magister Officiorum*, siue alii quique, palatii *Constantinopolitani* administri.

b) Iudicet, Lector eruditus, annon hæ preces, infra dignitatem Imperatoris *Constantinopolitani* fuerint; quod, in vnius hominis clientelam, idque precario, se conferre nihil dubitarit?

c) Liquido hinc constat, *Onesegium* non fuisse gente *Hunnum*, sed educatum apud *ATTILAM*, & vxores isthic duxisse, & sustulisse liberos. Si res dubia, coniectando disputari, conficique posset; equidem vel *Gotum* origine crederem; quod illi quidem, inter primos fuerint populos, quos partim sedibus depulere *Hunni*, partim in seruitutem duxere; vel *Sarmatam*, eo quod, & vocabulum *ONESEGIUS*, *Sarmaticam* linguam redolet, si terminationem *Græcam*, *Latinamque* demas; & fratrem habuerit, *Slauico*, seu *Sarmatico* vocabulo, *Skoda*, quod damnum notat, adpellatum.

d) Confirmat inexpectatum hoc *Onesegii* dictum, viri illius *Græci*, qui ante §. XIV. *Seruitutem Hunniacam* libertati, sub *Romanis* præferebat, sententiam. Eo nimirum, res Romana præcipitauerat, ut ab omni hominum genere, fastidiretur.

e) Expressit his, boni consilarii *καρακτηρα*, *Onesegius*, tametsi gente peregrinus. Nam, & domino suo, *ATTILAE*, & huius temporariis amicis, *Romanis*, egregie consultum volebat. Proinde, neque semper, sed nec vbique, & ad omnem reipublicæ habitum, adplicari potest, *THUCYDIDIS* illud scitum: *Consilarii gente dispares, nihil in communem reipublicæ salutem consulunt.* Sed neque verum semper, quod *LAMPRIIVS*, Lib. I in *COMMODO*, ait: *Vel suo quemque commodo vacare; vel, quod agendum pro communi salute est, absque matura deliberatione discernere.* Aliter res in aula *ATTILAE* constitutæ fuere: quippe qui, exteris, quam popularibus consiliariis, & rerum administris, multo vsus commodius est efficaciusque, quam domesticis. Non solum enim *Onesegius*, & frater huius *Scotta*, fidissimi, & bello, & pace consultores; sed & secretorum, scriniorumque arbitri, omnes, utpote: *Orestes*, duo *Constantii*, atque *Rusticius*, *ἀλλόφυλοι* existere. Vide mihi *TIBERIVM*, principi-

nitatem flesteret, si quibus in rebus quid durius, illum in *Romanos* consulere contingeret; quam, si ad eos accedens, criminationi se obiiceret, si forte quid, contra, quam *ATTILAE* rationibus commodum videretur, faceret. Quæ cum dixisset, & me colloquium cum eo facturum, de his, quæ ex ipso intelligere cupiebamus, existimaret, (a *Maximino* enim, in dignitate constituto, alienus, & parum decorus erat continuus congressus) abiit.

§. XVII.

Postridie, ad domus *ATTILAE* interiora septa me contuli, dona ferens eius vxori, quæ *CERCA* (a) vocabatur. Ex ea tres illi liberi: senior iam, tum *Acatirorum*, & reliquarum gentium, qua *Scythia* ad Pontum patet, regno potiebatur. Intra illa septa (b) erant multa ædificia, partim ex tabulis scul-

O

ptis,

pem prudentissimum, circumspectissimumque, sicuti eum vocat *SVETONIUS*, Cap. XXI. qui subinde res suas, etiam ignotis commendabat. *TACITVS* *Annal* Lib. IV. Haud tamen diffitemur, circumspectu adcuratiore, in re ancipiti, principem opus habere. Nota sunt in historia, principum exempla, qui se inuisos fecerunt suis, quod peregrinorum, quam indigenarum consiliis, vti maluerunt, perturbaruntque ea re, vetera, & sacrata legibus reipublicæ instituta. quæ iam non commemoramus.

a) In Græco dicitur *Κερα*. quomodo & *Hunnos* pronunciaſſe credimus, scripsisseque *Kréka*: quippe, a quorum *Alphabeto* exulat elementum c. Vide *Alphabetum Hunno-Scythicum*, in *DISSERTATIONE* nostra, de *Litteratura Hunno-Scyth.* p. 25. Quod si, cum ratione existimes, largiaris oportet, nomen hoc proprium reginæ, *Hunniacum* esse; haud vero *Slauicum*, vti ex soni quadam similitudine, viri docti, neque rerum *Hunniacarum*, *Hungaricarum*que rudes, operose coniiciunt. At infelicitè profecto! Tametsi enim non sumus nescii, vocabulum *Cerca*, sic enim reddidit, sed perperam, *Cantoclarus*, latino pronunciatum ore, filiolam significare *Slavis*; tamen, neque ignoramus, *Bobemos*, qui inter gentes *Slauicas* omnes, purissima vtuntur dialecto, idem vocabulum, *Dcerka* scribere, & illiso primæ syllabæ, elemento d. venuste enunciare. Sed, de voce ipsa: quippe, in textum, reclamante Græca lectione, minus cogitate illata, non essemus magnopere solliciti; nisi iidem hi coniectatores eruditi, aliud inde portentum in historiam conarentur inuehere. quod istud est; *Hunnos*, oris fuisse *Slauici*. Præterquam enim, quod *Hunnorum* lingua, & materia, seu vocabulis: & forma, siue compositionis indole, toto cælo, a *Slauica* discrepat; quod ex *Hungaricæ* linguæ ingenio, vltra vero similitudinem coniicimus; male profecto, ab vnus vocabuli significato, ad totius linguæ habitum, boni illi viri ducunt argumenta. Sciunt autem, orientalium linguarum periti, *Hungari*, & qui *Idioma Hungaricum* poterunt, cum *Hebræo*, *Chaldaico*, *Syriaco*, atque *Arabico*, adtentius comparare: quod eius sit ingenium, quæ indoles. Neque adhuc, philologorum quisquam, diuersam ab *Hungarica* fuisse linguam *Hunniacam*, cum ratione docuit; sed neque vnquam id, cuiquam in mentem venit. Hæc, ad elidendum errorem, ex mendosa vnus vocis lectione, subnatum, monitu erant necessaria. Confer supra, Cap. II. §. XIV. not. d.

b) *IORNANDES*, ex integro adhuc *PRISCO*, de vico & regia *ATTILAE*, Cap. XXIV. hæc habet: Inde, ad vicum, in quo rex *Attila* morabatur, accessimus: vicum inquam, ad instar ciuitatis amplissimæ, in quo lignea mœnia, ex tabulis nitentibus fabricata, reperimus, quarum compago, ita solidum mentiebatur, vt vix ab intento posset iunctura tabularum comprehendendi. Videres triclinia ambitu prolixiore distenta, porticusque in omni decore dispositas. Area vero, curtis, ingenti ambitu cingebatur, vt amplitudo ipsa, regiam ostenderet. Hæ sedes erant *Attilæ* regis, barbariam totam tenentis; hæc, captis ciuitatibus, habitacula, præponebat. Confer supra, §. XIII. not. c. & §. XIV. not. a. Ex hac regis descriptione, facile coniectatu est; Romanorum captiuorum opus fuisse, (vti §. XIV. thermas *Onesegii*, not. d. ad tempora-

riam

ptis, & eleganter compactis; partim ex trabibus, opere puro, & in rectitudinem affabre dolatis, & politis, quæ erant interiectæ, lignis ad tornaturam elaboratis, exstructa, & composita. Circuli, autem a solo incipientes, in altum adfurgebant, certa proportionem, & mensura. Hic habitabat (c) ATTILAE VXOR, ad quam a barbaris, qui circa ianuas erant, nactus aditum, ipsam deprehendi in molli stragula iacentem. Erat autem pauimentum tapetibus stratum, & super ipsis gradiebamur. quam, famulorum multitudo in orbem circumstabat, & ancillæ ex aduerso humi sedentes, telas coloribus variegabant, quæ vestibus barbarorum ad ornatum inferuntur. CERCA salutata, & muneribus traditis, egressus, exspectans, dum *Onesegius* regia exiret, (iam enim e domo sua illuc venerat) reliqua ædificia, vbi ATTILAS commorabatur, perlustraui. Hic, dum ego stare, cum reliqua multitudo, (nec enim accessu ullius loci prohibebatur; quippe qui, ATTILAE custodibus, & barbaris, (d) qui eum adsestabantur, eram notus) vidi magnam turbam, qua prodibat, currentem, tumultum, & strepitum, excitantem. ATTILAS, egressus habitatione, (e) grauis vultu, omnium oculis, quaqua versus, in se conuersis, incedens cum *Onesegio*, sedit pro ædibus. Hic eum multi, quibus erant lites, adierunt, & eius iudicium exceperunt. Deinde domum repetiit, & barbararum gentium legatos, qui ad se venerant, admisit. Mihi vero, *Onesegium* exspectanti, *Romulus*, *Primutus*, & *Romanus* (f) legati pro vasis aureis, ab *Italia*, ad ATTILAM, vna cum

riam diuersationem ATTILAE, dum in his regionibus erat, sic satis eleganter factum. Quid, per curtes, quarum meminit IORNANDES, intelligendum, ex *Barthii* aduersariis disces, Lib. XLVI. Cap. VIII. p. 2135.

c) Interior hæc ædium pars fuerat, quæ *Gynæconitis* CORN. NEPOTI, adpellatur, græco vocabulo. Græci namque, peculiaria in domibus loca sic dicunt: quorum imitatione, ad eundem modum, instructa fuit regia ATTILAE: quippe, operarum *Græcarum* opus. Alioquin, vulgatus *Gynæcea* vocantur. De qua ædium parte, VITRUVIUS, Lib. VI. Cap. X. Sed erant & *Andronites*, siue virorum, secreta ab *Gynæceis*, habitacula, apud VITRUVIUM loco eodem. Certe, vxoris ATTILAE, hoc *Gynæceum*, eo est memorabilius, quo honestioribus ancillarum operis, frequentatum. quem morem, adhuc nobilissimæ quæque sæminæ *Hungaræ*, tamquam institutum patrium, sollicite retinent. An vero famulorum, qui reginam circumstabat, ordo, spadones fuerint, non habeo dicere.

d) Obserua, custodum corporis ATTILAE, excubias, quam eæ fuerint, interdum etiam peruigiles, vt neminem, intra regiae septa, admitterent, nisi probe cognitum, & exploratum. Idonea, & nostræ huic ætati, adcuratio.

e) Notet hic Lector, insignem ATTILAE, in facienda palam audientia, popularitatem, & facilitatem, coniunctam cum maiestate. Neque metuendum illi erat, CLAUDIANI illud: *Minuit præsentia famam.*

quinimmo, augescebat inde regis auctoritas; quod, & grauis vultu, prodibat in publicum, & eo animo, vt suis prodesset. vtrumque, quantum valeat, ad amorem & obseruantiam, principi conciliandam, norunt, qui non sunt tardi. Putasses, ATTILAM, Cæsarum vitas, a C. SVETONIO TRANQVILLO, luculente descriptas, in rem suam vertere; hic vero AVGVSTI morem voluisse exprimere, qui promiscuis salutationibus, admittebat & plebem: tanta comitate aduenientium desideria excipiens, vt quendam ioco corripuerit, quod sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi *Elephanto stipem*. SVETONIUS, in *Augusto*, Cap. LIII. Quo in studio admittendæ plebis, habuit ATTILA imitatores, priscos reges *Hungariæ*, ANDREAM II., CAROLVM I. LVDOVICVM M. atque in primis MATTHIAM Coruinum. de quibus leges scriptores domesticos.

f) De his recale, supra §. XII. initio, vna, & legationis causas. Hic, legati quidem

cum *Rusticio*, qui in comitatu *Constantii* erat, & *Constantiolo*, ex *Paonum* regione, quæ *ATTILAE* parebat, me sunt sermone adorti; & interrogauerunt: *utrum dimissi essemus?* Id ipsum, inquam, ut sciam ex *Onesegio*, intra ista septa, opperior. Tum ego illos vicissim percunctari? *An aliquod mite responsum, ad ea, de quibus legati venerant, ab Attila tulissent?* Nequaquam, aiunt, illum deduci a sententia; sed bellum minari, & denunciare, ni *Sylvanus*, aut pocula, dedantur. Nos vero, cum barbari miraremur animi impotentiam, *Romulus*, vir multis honorificentissimis legationibus functus, & multo rerum usu præditus, ait: (g) secundam fortunam, quæ ipsum in altissimo gradu collocavit, spiritus facere, & ex fortuna potestatem adeptum, efferri, neque iustis sermonibus, ullum apud se locum relinquere; neque quidquam, nisi quod sibi venerit in mentem, æquum putare. Nemo unquam eorum, qui in *Scythia*, vel alibi regnarunt, tantas res, tam brevi tempore, gessit. Totius *Scythiæ* dominatum sibi comparavit; & ad *Oceani* insulas usque, imperium suum extendit; ut etiam *Romanos*, tributorum præstationi, obnoxios habeat. Nec his contentus, ad longe maiora animum adiecit, & latius imperii sui fines protendere, & *Persas* bello adgredi, cogitat. Vno, ex nobis quærente: quæ via, e *Scythia*, in *Persas* duceret? *Romulus* dixit: (h) non longo locorum intervallo, *Medos* diffitos esse a *Scythis*, neque non *Hunnos* hanc viam nescire; sed olim, fame per eorum regionem grassante, cum *Romani*, propter bellum, quod tunc temporis gerebant, minime cum illis prælio decertarent, hac irrupisse, & ad *Medorum* oppida, *Bazic* & *Coursic*, (i) usque penetrasse. Nec multo post

O 2

post

quidem occidentales, ferox & immitte *ATTILAE* responsum, atque pertinaciam; orientales, dimissionis tarditatem, mutuo queruntur: sed, utrumque *Barbari* coeptum, ad frangendos *Romanos* adtinuit, neque tam ab inusitata quadam duritie, quam artibus dominationis aliis, profluxit. quas non vestigamus: quippe, facile cuius obuias.

g) Quæ hic *Romulus* de *ATTILA* differit, tyranni omnino imaginem, referunt, quæ ita in eo elluxit, ut nihil viuidius clariusue. Sed, si dicendum, quod res est, *Romanorum*, seu timiditas, seu desidia, tyrannum ex *ATTILA*, fecit: quippe, cuius iussa, nihil dubitabant, tamquam *DOMINI*, accipere. Cap. I. §. III. p. 6. *Hinc illæ lacrymæ!* Perexissent modo, uti cœperant, bellicosissimi hominis, moliminibus, contraire; impressiones fortiter retundere; dolis malis, contraire consilio; indomitam vagamque multitudinem, virtute domare; neque unquam propudiosam gentis paupertatem, auro occeperant exsatiare; mitem profecto *ATTILAM*, benignumque vicinum habuissent. Quod, quia neglexerunt facere; suo ipsorum iumento, tantum sibi malorum, cladium, calamitatumque arcessiverunt. Valuit hic quoque, tritum illud:

Principiis obsta, sero medicina paratur.

Nam, sensim crevit *ATTILAE* potentia, dum in tyrannidem desineret.

Fluctus uti primo capit cum albescere vento,

Paullatim sese tollit mare, & altius undas

Erigit: inde imo consurgit ad æthera fundo.

VIRGIL. Aen. VIII. 528.

Ergo, tarde hæc omnia, de *ATTILA*, fabulantur *Romani*. Namque, arbor,

Quo posita est primum, tempore virga fuit.

Tunc poterat manibus summa tellure reuelli:

Nunc stat in immensum viribus aucta suis. OVID. Lib. I. de Rem.

h) Consule huc, ad cognoscendam, memoratarum regionum, vicinitatem mutam, & quemadmodum inuicem *Caspiorum*, *Caucasiorum*que montium interiectu, discriminentur, *CHRISTOPHORI CELLARII*, veteris Geographiæ consultissimi, *Notit. Orb. Antiq.* Lib. III. Capitibus diuersis.

i) Barbara hæc sunt oppidorum nomina; neque memorata veteribus *Geographis*;

post principes, ex *Scytharum* regibus (k) ortos, magnæ hominum multitudini imperantes, qui ad hanc expeditionem egressi fuerant, *Romam*, ad contrahendam armorum societatem, venisse. Hos narrasse, per quandam desertam regionem illis iter fuisse, & paludem traiecisse, quam *Romulus* existimabat esse *Maotidem*: deinde, quindecim diebus elapsis, a quibusdam montibus, (l) quos superassent, in *Mediam* descendisse. Ibi prædas agentibus, & excursionibus agros vastantibus, *Persicum* agmen superueniens, telis, superpositum aëra, repleuisse. Itaque, imminentis periculi metu, retro abscessisse, & montes regressos, pauxillum prædæ abegisse. Magnam enim partem *Medos* extorsisse, & ut hostium impetum euitarent, ad aliam viam deflexisse. Et per loca, ubi ex petra maritima flamma ardet, illinc profectos, nescio, quot dierum itinere ad propria remeasse. Atque, ex eo satis prospexisse, non magno interuallo, (m) *Scythiam*, a *Medis*, distare. Quamobrem, si *ATTILAM* impetus ceperit, *Medos* inuadendi, non multum operæ, & laboris, in eam inuasionem consumpturum, neque magnis itineribus defatigatum iri, ut *Medos*, *Parthos*, & *Persas*, adoriatur, & cogat tributum illationi se submittere. Adest enim illi magnas copias, quas nulla gens sustinere possit. Nobis vero optantibus, ut *Persis* arma inferret, & a nobis, in illos, belli molem auerteret: verendum est, inquit, *Constantiolus*, ne *Persis* facile deuictis, non iam amplius amicus, sed dominus (n) insultet. Nunc enim aurum ad ipsum defertur, pro dignitate, qua ipsum ornauimus. Quod si *Medos*, *Parthos*, & *Persas* domuerit, minime a *Romanis*, qui eius imperio limitem constituunt, temperabit; sed suos famulos, arroganter reputans, graua & intolerabilia mandata sua facere coget. Dignitas autem, cuius mentionem *Constantiolus* fecit, erat *Romanorum* exercituum *Ducis*, (o) cuius decus *ATTILAS* ab Imperatore susceperat, ad hoc, vel ad eum stipendia eius, qui exercitus regebat, mitterentur. Innuebat igitur *ATTILAM*, hoc nomen, aut aliud, quo *Romanis* illum vocare lubet, aut dignitatem, quam illi ornamenti loco esse existimant, transgressurum, & perrupturum, & pro *Duce*, coacturum, eos se *Regem* adpellare. Iam tum enim, cum irascebatur, dicebat,

exerci-

k) *HVNNOS Cidaritas* fuisse existimarim, qui hanc legationem *Romam* obierant; his namque graua, & instaurata, semel iterumque bella, cum *Persis*, & qui hos contingunt, populis, intercessere: uti supra *PRISCUS* meminit.

l) Coniectura est vero simillima, montes fuisse *Caucasios*, & horum portas, per quas se, in has regiones infuderunt. Vide, quæ commentati sumus, ad Cap. I. §. IX. p. 18. not. d.

m) Immo, ingens intercedebat interuallum, aditus præterea longe difficillimi; tum ob paludes, atque flumina, minime vadosa; tum ob montes, hinc *Caucasios*, *Caspios* illinc, & horum præmunitas portas: de quibus superius. Ut proinde, bellum, *Medis*, *Persisue*, illaturus *ATTILA*, negotium sibi consciuisset, uti ex se durum, ac refractarium; ita, ob bellicosissimos regionum illarum populos, facile perniciosum *Hunnis* futurum.

n) Nunc diximus, pro *DOMINO* veneratos fuisse *ATTILAM Romanos*: imprudenter id quidem, & magno imperii orientalis detrimento. Recole, hoc loco, notam f. & supra, Cap. I. §. III. p. 6.

o) Hinc illa *stipendiorum* pendendorum necessitas, qua tenebantur *Romani*. Namque, *ATTILA*, ubi semel *Dux Romanorum exercituum* fuerat salutatus, adeo nihil, de pactis sibi semel stipendiis remisit, ut bello ea subinde requireret, pacisque demum legibus, quodammodo, quasi perpetua sibi faceret: uti videre est, Cap. I. §. II. p. 3. ubi, pro præteritis stipendiis, *sex mille auri libras*, *Romanos* sibi soluere, coegit.

exercituum *Duces*, (p) suos esse seruos: qui quidem ATTILAE, non tamen Imperatoribus Romanis, erant honore, & dignitate pares. Neque vero, illi parua potentiae accessio contigerat ex eo, quod *Martis* ensis (q) erat detectus. Hic tanquam sacer, & Deo bellorum praesidi dedicatus, a *Scytharum* Regibus olim colebatur. Et multis ante saeculis non visus, bouis ministerio, fuerat tunc temporis erutus.

§. XVIII.

Et vnoquoque de his, quae proposita erant, dicere gestiente, *Onesegius* foras profiliit. Ad quem, vt ex eo disceremus, quae nostrae curae commissa fuerant, accessimus. Ille vero prius, cum nescio quibus barbaris collocutus, scire me ex *Maximino* iussit, quem *Romani* ex consularibus, legatum ad ATTILAM essent missuri. Vt in tentorium veni, & *Maximino*, quae mihi *Onesegius* dixerat, recitavi; habita de eo, quod barbaris respondendum esset, deliberatione, redii, dixique *Onesegio*: Romanos magnopere desiderare, illum, (a) suarum cum ATTILA controuersiarum disceptatorem, ad se accedere. Quae spe, si exciderint, Imperatorem, quem sibi libuerit, legatum missurum. Ex templo, me *Maximinum* accersere iussit, quem vt venit, ad ATTILAM deduxit. Vnde, non multo post *Maximinus* reuersus, narrauit barbarum velle; Imperatorem ad se mittere legatos, aut *Nomium*, aut *Anatolium*, aut senatorem; neque ullos alios, praeter hos, admissurum. Et cum *Maximinus* (b) subderet; minime conuenire, legatos, qui ad se mittantur, designando, suspectos Imperatori reddere; ATTILAM respondisse: si haec abnuerint, armis se controuersias disceptaturum.

§. XIX.

Reuersis nobis in tentorium, ecce! ad nos *Orestis* (a) pater: *Vos am-*
P *bos, in-*

p) Opprobrio, nimirum sibi ducebat *Ducis*, qua eum *Romani* honestarant, dignitatem, lautissimis locupletatam redditibus. Quod illi quidem eo consilio fecisse existimandi sunt, vt & auaritiam ATTILAE, quomodocunque explerent, & indecorum tributi nomen, stipendiorum vocabulo tegerent. quorum tamen ATTILA, vtraque, iniecto subinde belli metu, per legatos extorquebat; tametsi, *Ducis Romanorum* dignitatem, aspernaretur.

q) BARTHIVS, ad veterum regum religionem id refert: quod paternas hastas, & gladios, velut sanctorum vice, adseruabant. Tum vero, MARTIS hunc gladium meminit. Sic, inquit, MARTIS, *bellicosissimi quondam Thracum regis, gladius seruatus legitur, vsque ad Attilae tempora, Hunnorum tyranni*. Aduersarior. Lib. XIX. Cap. XII. p. 954. Plura, de hoc gladio, dedimus, DECADE I. ad Calani ATTILAM, Cap. XIII. p. 120. not. d. vbi, cum adlegauimus BARTHIVM, loco Lib. LXIX. lege, vt hic est XIX. Iam nescio, quid in mentem veniat cogitare, quando, gladium eum, in suspicionem vocare audeo: latronis cuiusdam e gente *Thracica*, fuisse; sed, *quia nulla res efficacius multitudinem regit, quam superstitio*. CVRTIVS, Lib. IV. Cap. X. 7. sit, bona nostra venia, MARTIS GLADIUS.

a) ONESEGIUM scilicet. quod tamen a se amolitus est, grauissimis vsus argumentis, supra §. XVI. fine.

b) Mirere, praecipue hoc, & incogitatum, *Maximini*, viri alioquin prudentis, ac compositi animi, responsum; cum ipse tamen, *Onesegium* nominarit paullo ante, quem THEODOSIVS legatum, immo arbitrum, posceret.

a) Fuit is TATVLLVS, quem *Priscus* supra, §. XII. post initium, memorat: quomodo vero, haec ei, inuitandorum legatorum prouincia, seu delata sit, seu obrepserit,

bos, inquit, *ad conuiuium inuitat* (b) ATTILAS: *Fiet vero illud ad nonam* (c) diei. Tempore condito obseruato, vt venimus, & vna quoque Romanorum occidentalium legati, stetimus in limine cœnaculi (d) coram ATTILA. Hic pincer-næ, (e) vt mos est, in illis regionibus, calicem tradiderunt, vt ante accubi-tum, vota faceremus. Quo facto, & calice degustato, ipsa solia, (f) in qui-bus nos sedentes cœnare oportebat, ingressi sumus. Hic præparata erant o-mnia sedilia, circa parietes cubiculi, ab vtraque parte disposita: in medio (g) sedebat

pferit, facile est, ex filii, in aula ATTILAE, dignitate, colligere. Consule, ad citatam §. not. c.

b) Laudat conuiuii eius habitum, & instituta, BARTHIVS, Aduersarior. LVI. Cap. XV. p. 2662. quem eius locum, antequam ad reliqua accedamus, adscripsisse iuuat. PRISCVM, inquit, *scriptorem, quantillus etiam, & quam ignobilis, de magno, atque celebri superest, legat, qui Attilæ mores, nosse velit. In primis vero, memorabile eius conuiuium inibi describitur, cui Priscus ipsemet interfuit: ex quo clarum insuper, plerosque magnatum ritus, hodie, usu per Europam in conuiuiis frequentes, barbarorum illis, non valde absimiles esse; forte & abinde oriundos. Collocatio mensæ, ordo conuiuarum, poculorum præbitiones, salutationes, surrectiones bibentium, salus regia præbibita, ferculorum illationes, & positiones, acroamata, & reliqua, cum tem-poris huius moribus, consonant in plerisque. Hæc BARTHIVS, alioquin, ATTILAE, & Hunnis, non semper æquus.*

c) Hoc est, circa tertiam nostram pomeridianam: erat enim cœna potius, quam prandium, vt patet ex *Prisco*. OTROKOCIVS. Id, si credamus, orientalium, in nu-merandis horis, morem tenuisse ATTILAM, oportuit. Ex iisdem PRICI verbis discas, non ignotum fuisse *Barbaro*, horologiorum, qualiacunque fuerint, vsum, dispensasse-que eum negotia sua, ad definita horarum tempora.

d) Colligas inde, ante subiisse cœnaculum ATTILAM, quam conuiuæ aderant, putoque, fecisse id regem; vel, vt conuiuii adparatus, an sint idonei, perlustra-ret, eaque re boni patrisfamilias officio fungeretur; vel, vt cœnaculo, præsentia hac sua, dignitatem, splendoremque ante conciliaret, quam turba conuiuarum ad-uentaret. Accedebat, maiestatis, &, quæ hanc decet, venerationis captatio. quam, delibatio, in limine cœnaculi, qui singulis conuiuarum præbitus est, calice, pro se quisque, cum præfatione salutis ATTILAE, testificari debuit. Quid hoc instituto elegantius? Nimirum:

Illos porticibus rex accipiebat in amplis.

Aulai in medio libabunt pocula Bacchi,

Impositis auro dapibus, paterasque tenebant.

VIRGILIUS, Aeneid. Lib. III. p. 353.

e) Ministri fuerunt, qui vel iurata fide, prægustabant pocula, vel implebant, deferebantque pateras; vt, ne hac quidem commoditate, caruerint, siue priuatæ, siue publicæ, regis epulæ.

f) Verte: *ad solia ingressi sumus*; nam ita legitur in Græco: ἐπὶ τῶν θρόνων ἤλθομεν. Enim vero, ipsa solia, sediliaue, seu θρόνους καὶ δίφρους ingredi haud pote-rant; sed cœnaculum, in quo dispositi fuere θρόνοι καὶ δίφροι. Sedendo nimirum, cibum capiebant *Hunni*, non accubando. Hinc, & equestria, apud ipsos prandia, ac commissiones.

g) Medius locus honoratior vbique habebatur, in exercitu, & conuictibus.

VIRGILIUS: *Ipse agmine Pallas in medio.*

Adde hic SERVIVM: *Honoris est, in exercitu medium locum tenere.* Præterea:

Sedet in mediis & maximus æuo,

Et primus sceptris.

Vbi DONATVS: *Potestas maior in medio esse solet.* Ergo, habes causam, mensæ AT-TILAE, in medio cœnaculi collocatæ.

sedebat ATTILAS, in (h) lecto, e regione cuius erat & alter ATTILAE lectus, pone quem erant quidam gradus, qui ad eius cubile ferebant, linteis candidis, & variis tapetibus, venustatis & ornatus gratia, contextum, simile cubilibus, quæ Romani, & Græci, nubentibus adornare, pro more habent. Tum conuiuarum primum ordinem, ad ATTILAE dextram sedere constituerunt; secundum ad læuam: (i) in quo nos, sed Berichus (k) superiore loco. Nam Onesegius, in cathedra, ad dextram regii thori, & e regione Onesegii, duo ex ATTILAE filii sedebant. Senior enim in eodem, quo pater, throno, non prope, sed multum infra, adcumbebat, oculis præ pudore, (l) propter patris præsentiam, semper in terram coniectis. Omnibus ordine sedentibus, qui ATTILAE erat a poculis, (m) ingrediens, pateram vini tradit. Hanc, ubi suscepit,

P 2

priorem

h) TORI geniales, cum apud Græcos, tum apud Latinos, velis, ac pretiosis vestibus, ornabantur. Erant quoque gradus eburnei, quibus ascendebatur in torum. LVCANVS, Lib. I. de lecto geniali:

Gradibusque accliuis eburnis

Torus, & picto vestes discriminat auro.

CLAVDIANVS quoque, Lib. II. de Raptu.

Alii prætexere ramis

Limina, & in thalamis cultas extollere vestes.

Vide THEOPHYLACTVM, in Libro I. ubi thalamum, Mauriti Augusti, describit. Græci *παράδας* vocant, huiusmodi geniales lectos. *θάλαμοι* vero apud eos sunt, cubicula, in quibus collocati sunt hi lecti. VALESIVS ad hunc locum. Adscribam THEOPHYLACTI, quem citat, verba, & thalamum, & torum, ad hunc modum pingentis, Libro I. Cap. X. p. 20. edit. reg. Parisiens. *Iam vero thalamus Imperatoris magnifice excultus visebatur. In circuitu siquidem primorum, & magnorum illorum Imperatorum simulacra, auro & lapillis conspicua, adparebant, parietesque velamina e purpura Tyria, tincturæ optimæ & pretiosissimæ, vestiebant. Hæc ad thalamum pertinere. Iam lectus genialis laudatur. Tiberii autem filia, virgo & sponsa, in solium nuptiale, subtilibus textis, varie picturatis, de industria exornatum, ut in abdito, mox conspicienda a populo, præcedebat. reliqua. Sic & BASILIUS, in Lib. II. de Thecla, Cap. V. & in Lib. I. Cap. XII. Hinc, de splendore ATTILAE, deque conuiuii adparatu, conicias, velim.*

i) En, nouum elegantiae, atque decori Hunniaci argumentum. Habuere nempe, dextræ leuæque, illud idem discrimen, quod hodieque obtinet, apud gentes Europæas: nescio, adscitumne a Græcis, an a deuictis gentibus aliis? vel adlatum ex Scythia.

k) BERICHVS hic, durus & agrestis homo, ab ATTILA, legatus missus Constantinopolim, incommodus, Maximini reducis, comes postea fuit, infra §. XXII.

l) Singulare modestiæ ac venerationis erga patrem, in principe iuuentutis, exemplum, atque bene educati adolescentis *τακμήσιον*. ut habeant, cur id intueantur, magnatum filii, de quibus percrebuit vetus illud:

Heroum fili noxæ.

Consimilem obserues modestiam, in nobilissimis quibusque Hungarorum familiis, quibus patria instituta, nondum fordere cœperunt. Nam filii, aut ministrant conuiuiis, patrie; aut, si accumbant vna, decoros se præstant, atque ad nutum parentum intentos. Filiarum vero, plane eximia est, moris, in conuiuiis, elegantia; ut non tam epulo adhibitas crederes, quam ad edendam, culti, pudicique moris testificationem: ita sunt modestæ, taciturnæ, &, cum a gestuum, atque in primis oculorum procacitate; tum a cibi ac potus, auida illa adpetentia, alienæ. quod tamen apud alios fit aliter, quos mores Gallici adflauerunt.

m) Bibendi hic ATTILAE ritus, tam est suauis, & comis; interbibendi item conuiuarum mos, tam humanus, decorusque; ut possit omnino, & hodiernis principum

priorem ordine salutauit; (n) salutatione honoratus surrexit, neque prius, eum sedere fas erat, quam merum degustans, aut etiam ebibens, poculum pocillatori (o) redderet. Sedit autem ATTILAE, ex more, (p) qui conuiuio intererant, pocula suscipientes, & post salutationem degustantes, honorem exhibebant. Vnicuique vero vnus pocillator aderat, quem pincerna ATTILAE exeunte, introire, suo ordine, oportuit. Secundo sedente, & reliquis deinceps, ad hunc modum, honore adfectis, ATTILAS, *nos ex Thracum* (q) *instituto, ad parium poculorum* (r) *certamen prouocauit.* Tum omnibus salutationis

cupum mensis adhiberi. Istud, credo, nostrae aetatis homines offenderit, quod ieiuno, saltem impasto adhuc stomacho, officiosissimas libationes eas; nam iustos haustus, dicere vniuersim, nequeo; facere conuiuas oportuit. Verum, dandum hoc est institutis *Hunno-Scythicis*, quae nunc, scythissandi libidine, sensim abrogari coepta, formabantur ad legem sobrietatis, atque elegantiae.

n) Hodiernus utique mos, si BARTHIO credimus, ab *Hunnis* acceptus, ut nemo, ad mensas principum, poculum, vel adtemerare audeat, dum herus biberit. In primis, sollemne id est, in iis *Hungarorum* conuiujs, quae inaugurati reges, magnificentissimis adparatibus, populo dare solent.

o) Plane, ea consuetudo nostrae aetatis est; ut poculum reddatur, ei, qui administrauerat, cum, siue gustui suffecit, siue exinanitum est penitus. Quod aliter fiebat aetate superiori, in Hungaria: cum non poculis, sed amphoris bibebatur in conuiujs. Iam, mos ille sensim exolescit: nemo enim, ad mensas, decori obseruantes, ad bibendum meracius adigitur facile; nisi se ipsum inuitet, & traditum pocillatori craterem, spumantem, plenumque, saepius repetat. Immo, & vitrum aquaticum additur, uti, si cui lubitum fuerit, non desit fontana, qua merum perluat.

p) *Ex more.* quae CANTOCLARI interpretatio, emendari, vertique ex Graeco potest: eodem modo: τῷ τρόπῳ. VALESIVS. *In eundem modum*, scilicet, *praesentibus honoratis.* &c. Quod eo fine monemus, ne quis putet, veteri id *Hunorum* ritu, moreue, ATTILAM fecisse: nunc enim *Romanorum*, cum vicinus, tum aemulus, ciuiles has conuiuiorum, uti equidem reor, *leges*, actu ipso rogabat, sacrabatque.

q) Castigat hic Graecam lectionem VALESIVS. Lege inquit, meo periculo: κατὰ τὴν τῷ θαλάμῳ πύξιν, non θεγάμῳ. Fateor, scite! Tunc vero latine reddemus: *iuxta subselliorum ordinem.* quod aliud sonat, quam versio CANTOCLARI. Hunc enim, vulgatam Graeci textus editionem, fefellisse putat laudatus *Valesius*. Ac profecto non est, cur eam tueamur; quando in confesso est, apud priscos rerum auctores, *Thraces*, in omni vitae, morumque genere, intemperantissimos semper fuisse. Vini certe, usque ad vitium amantes erant, cuius gratia, *Bacchum*, deum sibi delegerunt; *Maronei* cum primis. De vino huiate, lege PLINIVM, Lib. XIV. Cap. IV. de Bacchi autem cultu, numos consule, inscriptionem referentes: Διονύσος Σώτηρ Μαρωνίτων. BACCHVS SERVATOR MARONITARVM. Ergo, non erat, ut morem *Thracum* sectaretur ATTILA, temperantiae, quod videre est, studiosissimus. Aio itaque: lege, & meo periculo: θαλάμῳ, non θεγάμῳ: θαλὸς vero, sedile Graecis significare, inculcare nolo. Confer huc, CAROLI ANDREAE BELII, filii nostri, Dissertationem, de *Diis Thracum*, Lipsiae A. MDCCXLIII. Vinolentiam *Thracum*, accusat HORATIVS, & meliora sodales suos docet, Carm. I, 27, 1.

*Natis in usum laetitiae scyphis
Pugnare, Thracum est. Tollite barbarum
Morem, verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis. &c.*

Haec forte, in mente habebat CANTOCLARVS, cum, PRISCI hunc locum, interpretabatur.

r) Verba haec: *Attila nos ad parium poculorum certamen prouocauit*, in Latina *Cantoclari* versione, respuit OTROKOCIVS, loco citato, p. 119. tamquam, quae nequeant ex *Graeco* erui. quae ita reddiderim: *Secundo autem sedente, ordine, perpetua*

tionis honore delato, pincernæ recesserunt. Mensæ vero, iuxta ATTILAE mensam erant erectæ, (s) excipiendis, tribus & quatuor, aut etiam pluribus, conuiuis idoneæ; quorum vnusquisque poterat, minime transgressis sedium ordinibus, cultello, (t) ex ferculis, quod sibi libitum erat, delumere. Deinde, primus in medium accessit ATTILAE minister, *discum carnibus plenum* (u) ferens.

Q

Post

tua serie, scilicet conuiuas reliquos, & nos Attilas paribus, poculis dextræ gestu inuitauit, iuxta subselliorum ordinem. Iam nempe, τῇ ταύτῃ πρώτῳ ἡσπάξατο, ordine primum, libando poculum, salutauerat ATTILA. Cum autem post aliquod temporis interuallum, eandem, erga conuiuas suos, honoris testificationem, secundo exhibuit: tum vero, ita ferente accumbentium serie, neque nos neglexit; sed, dextra, ori quasi admota, iterumque comiter remissa; qui propinantium mos, iam tum inter Hunnos fuit; ad paria pocula inuitauit. Nihil hic, de certamine poculorum legas; temperantiæ autem indicia, plurima. Alioquin, non defecissent verba PRISCVM, quibus rem potuisset exprimere; vt: κισσόβιομαχίῃ, δινονικίῃ, pro Græcæ linguæ copia, dixisset. Ceterum, vis omnis, in voce, Δεξιόμαι, ad rite interpretandum, sita est. quæ non tantum, dextram porrigere; sed etiam, festiue aliquem suscipere, benigne adloqui, comiter adpellare, significat. Si addatur casus, verbo familiaris, late vsus eius patet. Sic: τεταπίζη, λόγῳις χερσὶ τοῖς, καὶ ἐργῳις δεξιῳί σου, mensa, verbis, & operibus commodis, amicisque, accipi. Ita hoc loco: ἴσσις κισσόβιοις ἰδεξιῳί σου, paribus poculis accepit, inuitauit, comiter & benigne adfatus est. Quod, cum cura monendum erat; ne intemperantiæ, aut ebriositatis, ATTILAM, errore interpretationis ductus, adculare quisquam sustineat.

s) Coniicere hinc est, de adparatu, quo instructum fuit cœnaculum, decenti eo, atque ad pompam facto. Mensa, torique ATTILAE, medio collocatæ, quæ vti ex gradibus, ad toros ducentibus, possis existimare, celsius eminebat reliquis. quo fiebat, vt, & aperte, in omnium obtutu cœnaret ATTILA; & conuiuas suos, horumque conuictum, quidque ad omnes mensas fieret, libere potuerit prospicere. Adeo ille, tuendæ maiestatis, & in festiuis conuictibus, studiosus fuit, atque obseruans. Implebat enim vero, non palatium modo, augustali præsentia sua; sed animos etiam conuiuantium.

t) Vocabulum, quod in Græco est, non *cultellum*; sed *lancem*, aut *orbem*, quorum in mensis vsus, significat: τῇ μαίριδι, lance, seu orbe, tantum ex patinis poterat depromere, quantum sibi collibuit. Quod eo fine monemus, vt constet, haud quidem ferino ritu, versatos, in accubitibus fuisse, Hunnos; sed ea iam tempestate, in more apud eos fuisse: vt esculentorum partem aliquam, & quam sibi suffecturam putabant conuiuæ, ex patinis caperent orbiculis, lancibusue: prorsus, vti id hodie fit, ad mensas instructiores.

u) CARNIBVS vesci, neque cibos alios, multa factos arte, miscere epulis, heroum fuit, quos imitabatur ATTILA: nam, in quadra lignea, nihil præter CARNES, adponi sibi quidquam passus est. Sed, quales quæso carnes? Doleas, non habuisse in comitatu suo PRISCVM, seu MILONEM, carniuoram illum; seu APICIVM, rei coquinariæ magistrum, qui id obseruare, & nos docere potuissent. Si ex antiquorum hominum more, capiendum sit argumentum, *bubula* fuit. Enim vero, cum HOMERVS, veterum heroum epulas describit; *bubula* eos carne, perpetuo fuisse vsos, memorat. Quin *Alcinoum* ipsum, delicatiori vitæ generi adsuetum, & in voluptates pronum, *bubula* vesci, consueisse narrat. Quod illi quidem, non sine ratione faciebant. Alimentum etenim caro *bubula*, corpori suggerit, non mediocriter, neque dissipatu facile. LVD. NONNVS, de Re Cibaria, Lib. I. Cap. V. p. 173. Igitur, idem de ATTILAE, quæ ei adponebantur, *carnibus*, existimarim: *bubulas* fuisse, rudi arte lixas, assasue. Neque enim agricolationi studebant tunc Hunni, vt boves, instituto priscorum hominum, sacros haberent, inuiolabilesque. VARRO, Lib. II, Rei Rust. de Boue loquens: Hic socius hominum in rustico opere, & Cereris ministro.

Post ipsum, qui reliquis ministrabant, panem, & obsonia mensis adposuerunt. Sed, ceteris quidem barbaris, & nobis, cœna, (v) omni eduliorum genere referta & instructa, præparata erat, & in discis argenteis seposita; ATTILAE, in qua-

nisterio. Ab hoc antiqui manus ita abstinere voluerunt, ut capite sanxerint, si quis occidisset. COLVMELLA præterea, Lib. VI. in procemio: Bovis, tanta fuit apud antiquos veneratio, ut tam capitale esset bouem necasse, quam ciuem. Suppar, VAL-
 LERIANI lex fuit, quam orienti dixerat, iuuandæ agricoltationis causa: Ne quis vitulinam esitasse carnem sustineret. quæ nihil ad Hunnos. De eo dispiciendum: quemadmodum adparatæ carnes, mensis ATTILAE inferebantur? AMMIANVS, vniuersim de Hunnis, Lib. XXXI. Cap. XI. p. 473. In hominum, inquit, figura, licet insuauis, ita visi sunt asperi, ut neque igni, neque saporatis indigeant cibis; sed radicibus herbarum agrestium, & semicruda cuiusuis pecoris carne vescantur. quam inter femora sua, & equorum terga subsertam, fotu calefaciunt breui. Sed, hie eorum mos, castrensis, & tunc ab Hunnis frequentatus forte fuit, cum Europæ adhuc incogniti, saltem ab omni humanitatis cultu erant alieni. Nunc, cum sensim mansuescerent, victorum populorum, victus simul rationem, pulchre cœperunt æmulari. Itaque, in eam venio sententiam, igne præparatis ad escam carnibus, vesci solitum ATTILAM. Assisne vero, an elixis? Si ex heroum HOMERI consuetudine, capiendum argumentum est, & fides SERVIO habenda; Homeri quidem conuiuæ illi, aspernabantur carnes elixas: tametsi vtrisque, elixis & assis, pastos fuisse tradat EVSTACHIUS. Heroas, inquit, inducit Homerus, elixis vtentes carnibus, præcipue tamen assis. PLATO, tertio de Repub. solas eis assas, præeunte iterum HOMERO, adtribuit, quando, heroum mensis parari, ait, ab Homero, non pisces, non elixas carnes; sed assas, quæ concinnarentur facilius. Idem adfirmat ATHENÆVS. Causam eius rei, ex physis adfert COELIVS RODIGINVS: Elixæ intus fieri sicciora, & inde nutrimenti minoris, quam sint assa. in quibus humidum genuinum, intus obseptum contineatur, quod in illis euaporet; quoniam meatus laxet elixans calor. quo augmento inualefcit ius. Ista proinde existimanti, longe videtur verosimillimum, in eam consuetudinem abiisse ATTILAM, vt assis potius, quam elixis carnibus, vesceretur. non quod ratiocinationibus, quarum nobis fuit mentio, persuaderetur; sed quod experiundo didicerat; militarem vitam, & expeditius, paratiusque, & fructu insigniore, assis sustentari, quam elixis carnibus. Sin vero quis opinatus fuerit, suillam, per interualla, esitasse ATTILAM, nolim quidem contraire; sed nec temere adfirmarim, vtut:

*Sicci terga suis, rara pendentia crate
 Moris erat quondam, festis seruire diebus,
 Et natalitium, cognatis ponere lardum;
 Accedente noua, si quam dabat hostia, carne.* IUVENAL. Sat. XI.

Quod si admiseris, aprugnam dicas potius, quam domesticis stabulationibus educatam, saginatamque. Vniuersim, venatibus lubenter victitauere Hunni. quod docere non elaboramus.

v) Qando PRISCVS fatetur, præter ATTILAM, conuiuas reliquos, & opipare, & adparete cœnauisse, atque vsos argentea, aureaque suppellectile, id argumento fuerit; rite, atque ex Constantinopolitanorum more, fuisse in hoc conuiuio, instructa omnia: quippe quibus, sollemne fuit, cœnas dare, cum ex se vinctissimas, tum lautissimas, omni suppellectile alia. Vt idcirco audeam, de ATTILAE hoc conuiuio adfirmare, quod C. SOLLIVS SIDONIVS APOLLINARIS, Epistolar. Lib. I. Ep. II. de Theodorico rege scribit: Quid multis? Videas ibi elegantiam Græcam, abundantiam Gallicanam, celeritatem Italiam, publicam pompam, priuatam diligentiam, regiam disciplinam. Confer ad eundem hunc locum, erudita SAVARONIS commentaria.

x) Quod, quidquid erat carniū, disco, seu quadra id ferebatur lignea; quam Hungari Négy szegletü-fa-tányér, diceremus hodie; frugalitatis in ATTILA fuit documentum, non sorditiei. Sic & AGATHOCLEM Siciliæ regem, animatum legas:

Fama est fictilibus cœnasse Agathoclea regem.

quod ille quidem, ea de causa faciebat, vt in regiæ dignitatis culmine positus, figuli se filium esse, recordaretur: Quæ-

in quadra (x) lignea, & nihil præter carnes. Moderatum pariter, (y) in reliquis omnibus, sese præbebat. Conuiuis, aurea & argentea pocula, quibus bibebant, (z) suppeditabantur. ATTILAE poculum erat ligneum. (aa) Frugalis admodum illius vestis (bb) nihil, quo ab aliorum vestibus dignosci posset, habere-

Q 2

*Querenti caussam, respondit: Rex ego qui sum,
Sicania figulo sum genitore satus.*

Fortunam reuerenter habe, quicumque repente,

Diues ab exili progrediere loco.

AVSONIVS, Epigr. IX.

Auro contra carius, monitum, atque penitissime in animo defigendum, ab his, qui consimili fortunæ indulgentia, fruuntur.

y) In iis nimirum rebus, quæ ad conuiuales adparatus adtinebant; vt AVGVSTVM superarit omnino. Ille enim, vt SVETONIVS litteris mandauit, Cap. LXXIV. *Cænam, tribus ferculis, aut cum abundantissime, senis præbebat, vt non nimio sumtu, ita summa comitate.* Ille noster, vnico, atque eo, nudis constante carnibus, in quadra lignea sibi sufficebat.

z) Hoc eo comparatum erat, vti existimationem sui, eo redderet maiorem; forte etiam, vt fucum faceret vulgo; auro argentoque, belli & pacis artibus, studere se quidem: verum non, vti id in luxum profunderet; sed adhiberet ad magnificentiam, dum tempus, locusque poscerent.

aa) In Græco *κισσοβιον* legitur, quod, poculum, ex ligno hederæ factum, notat; ligno scilicet, cuius fronde veteres, *Bacchi* caput solebant redimire. Eius, credo moris obseruantia, ductum ATTILAM, *κισσῶνις* poculis utebatur. Repudiabat contra, aureos crateres, vt exemplo suo frugalitatem *Hunnis*, tunc, auro tributario affluentibus, persuaderet. Solent enim principum istiusmodi exempla, id habere in populo utilitatis: vt hinc certatim in omnes, luxuriæ pudor, parsimoniæ cultus, inoleseat, & quiescentibus legum minis, subeat quandoque priuatim, sui poenitentia. *Sic est enim, sic est! exasperat homines imperata correctio. blandissime iubetur exemplo.* Panegyri. THEODOSII.

bb) Dignum principis maiestate institutum, non tam vestium luxu anteire suos, quam parsimoniæ cultu: præsertim, vbi, vel imitatio optimatum, mox & populi, metuitur; vel auerruncanda est, morum, vestiumque peregrinitas, sæpe conuersionis reipublicæ, prænuncia. Neque enim facile crediderim, ignorauisse ATTILAM axioma illud: hinc ei vestis patria. Generatim, de re vestiaria *Hunnorum*, MARCELLIVS, Lib. XXXI. Cap. II. p. m. 474. *Indumentis vtuntur linteis, vel ex pellibus siluestrium murium consarcinatis; nec alia illis domestica vestis est, alia forensis; sed semel obsoleti coloris tunica, collo inserta, non ante deponitur, aut mutatur, quam diuturna carie, in panniculos defluerit defructata.* Sed, hic habitus, eorum *Hunnorum* fuit, qui primum innotuere *Europæ*: profecto enim, ætate ATTILAE, & vestitu cultiores erant *Hunni*, & toto vitæ genere. Proinde, ceperis hinc indicium, vestem ATTILAE Hunniacam omnino fuisse; haud tamen, cum primæua illa, conferendam; sed, vt popularis eslet, amictui gentis vniuersæ, consimilem. At enim, quæ vestis materies? adstrictane artubus, vel laxa & fluitans? Neutrum facile definiueris. Certe, si ex veterum *Scytharum* moribus æstimare *Hunnos* velis, *lancæ usus illis nullus*, IUSTINVS ex Trogo, Lib. II. *Et quamquam continuis frigoribus vrantur, pellibus tamen ferinis ac murinis vtuntur.* Adde SENECAM, Epist. CX. quem morem, non vulgus solum, sed reges etiam retinuisse, PRISCVS auctor est. At, pellium nullus in conuiuio usus, ætate cum primis. Satis esto, ita vestitum fuisse ATTILAM, vt, neque gentilitium decorum migrauerit; neque admiserit quidquam, quod *Græci* ipsi, omnis subinde luxuriæ administri, cum ratione, in toto eius amictu, potuissent adspernari. *puram* certe, & *impermixtam* vestem, quomodo ATTILAE hanc adpellat *Priscus*, qui virilis, constantisque animi faciunt indicem, non male mihi videntur philosophari; vt hinc quoque, laus in ATTILAM redundet, quam cum fortissimis quibusque viris, communem habuit. Subit animum cogitare, annon vestes ATTILAE, opus fuerint vxorum suarum. Vetus, enim vero, atque heroicum fuit,

habebat, nisi quod erat pura & impermixta. Neque eius ensis (cc) erat aliqua illustri elegantia conspicuus, neque calceorum (dd) barbarorum ligamina, neque eius equi fræna, (ee) vt reliquorum Scytharum, auro, aut lapidibus, &

fuit, vt vestibus, muliebri ac domestico opere factis, summi viri amicirentur. De AVGVSTO, differte SVETONIUS, Cap. LXXIII. *Veste, non temere alia, quam domestica, usus est, ab uxore, & sorore, & filia, neptibusque confecta.* Sic & ALEXANDER M. de seipso, apud CVRTIVM: *Hanc vestem, quam indutus sum, sororum, non modo donum, sed etiam opus vides.* Lib. V. Cap. II, 20. vide vtroque PRISCI commentaria, & aliorum. Istiusmodi vero, apud aulam ATTILAE, operas, in gynæceo Græcæ reginæ, exercitas fuisse, PRISCVS, supra §. XVII. meminit, & nos, nota c. recognouimus.

cc) Nonne vero, pro gestamine, saltem diebus faustis festisque, ENSEM MARTIS, habuit ATTILA? Dicam, quod sentio: Barbarica superstitione ductos Hunnos, sacrum coluisse *Gladium Martis*, qui post initia ATTILAE, fortuito, magna rerum eius accessione, detectus fuerat; neque publice adhibitum fuisse vnquam, nisi id religio poscere videbatur: vt, cum vel rex inaugurandus erat; vel lustrandus exercitus, atque auspicato in hostem ducendus fuit; & quæ poterant esse cerimoniarum, reliquæ. Reuera ergo, ferrum gestauit ATTILA, quo terreret; minime vero, aurum, gemmasque, quibus hostem adliceret.

dd) De Hunorum calceis AMMIANVS, loco nunc citato: *Hirsuta crura coriis munientes hædinis: eorumque calcei, formulis nullis aptati, vetant incedere gressibus liberis. qua causa ad pedestres, parum accommodati sunt pugnas.* Etiamne ATTILAE calceus, non ad formulam factus? nolim adfirmare! Enim vero, quod ligaminum calceorum, mentionem habet PRISCVS, id mihi ad coniectandum fuerit occasio; calceorum eo genere vsum fuisse, quod hodieque *Telekes-Botskor*, adpellant Hungari. Pero nimirum erat, ex subacto corio, ita factus, vt cum tota planta probe fuisset munitus, superiore pedis parte, coreaciis ligaminibus, simplici quadam, neque tamen inconcinna arte, sibi ipsis implexis, tam arcte comitteretur, vt quasuis possent aeris iniurias reuerberare. Peroni, tibia cohærebat, crus vestiens, ex corio itidem facta, & fibulis, vel corriacis ligulis, ei parti pedis, decore adstricta, quod genus peronis, adhuc obtinet apud agrestes, rusticæ studiosos elegantiarum. Neque abhorrebant ea ætate peronem, regum aulae. SIDONIUS, Lib. IV. Epist. XX. p. 226. *Regulorum, inquit, sociorumque comitantum forma, & in pace terribilis: quorum pedes primi, perone setoso, talos adusque vinciebantur.* Namque Gothi, peronibus erant calceati. qua de re iterum SIDONIUS, Carm. VII.

*Nec tangere possunt
Altatæ suram pelles, ac poplite nudo
Peronem pauper nodus suspendit equinum.*

In calceo ATTILAE, id obseruat PRISCVS, non eum, sicuti apud nobiliores Hunnos, ad luxum fuisse instructum, sed vt tegumento esset pedi.

ee) In deliciis, fræna, auro & gemmis onustata, habuere veteres, præsertim principes. CLAVDIANVS IV. consulatu Honorii:

*Turbantur phaleræ, spumosis morsibus aurum
Fumant, anhelantes exundant sanguine gemmæ.*

Et, in epigrammate, de phaleris equi regii:

Dumque auro phaleræ, gemmis dum fræna reudent.

Itemque, de equo Honorii:

*Et crine superbus
Erecto, virides spumis profunde smaragdos,
Luxurient tumido gemmata monilia collo:
Nobilis armatos iam purpura vestiat armos.*

Et huic luxui, parsum ab ATTILA est; tametsi optimates, ducesque sui, Romanorum eum fastum, bona regis pace, egregie iam tum fuerint æmulati. Enim vero, valuit illud VIRGILII, Aeneid. VII,

Aurea

bus, & aliis huiusmodi pretiosis gemmis, erant ornata. Vt obsonia primorum ferculorum fuere consumpta, surreximus, neque prius quisquam nostrum ad sedem suam est reuersus, quam sibi traditam pateram, vini plenam, seruato, quem supra diximus, ritu, (ff) ATTILAM saluum & incolumem precatus, ebibisset. Eo, ad hunc modum, honore culto, sedimus. Tum noua fercula cuique mensæ sunt illata, quæ alia continebant esculenta, ex quibus, vbi omnes, quoad satis esset, comedissent, modo quo supra, in pedes erecti, ebibito calice, sedes nostras repetiuimus. Adueniente vespere, sublatis epulis, duo viri Scythæ, coram ATTILA prodierunt, & versus (gg) a se factos, quibus eius vi-

R

ctorias,

Aurea pectoribus demissa monilia pendent.

Atque GÜNTHERI, Ligur. IV.

Gemmatosque lupos, & fuluum masticat aurum.

ff) Quo cœpit ritu, producebatur conuiuium. Nam, & cum salutis ATTILÆ præfatione bibebatur, iterum ac tertio; & nouæ dapes, forte etiam lautiores prioribus, mensis conuiuarum inferebantur: soli ATTILÆ, quadra illa sua, *assis*, vti opinamur, *carnibus*, onusta, sufficiebat. Et istud quidem frugalitatis fuit; illud laudatissimæ abstinentiæ, quod toto eo conuiuium, *tres* admodum *Scyphos*, cum officii in ATTILAM significatione, exinaniuerint, qui accumbebant. Institutum, dignum oppido, quod amplecterentur, in aulis principum, & alibi passim, conuiuatores. Idem in AVGVSTO laudat SVETONIUS, Cap. LX. XVII. In IVSTINO Imp. CORIPPVS, Lib. III. Neque, *ultra ternarium Scyphorum numerum, in symposiis, progrediendum esse*, lex conuiualis edicit. AVSONIUS, Edyllio XIII.

Ter bibe!

PETRONIUS in satyra: *Excusare capit moram, quod se amica non dimisisset, tribus nisi potionibus, ex lege, siccatis.* Idemque numerus, Synodo Nannetensi definitus, Can. IV. Haud vero quaternos potandos esse cyathos, DEMOCRITVS *Physicus*, volumen condidit. Erant porro antiquitus magistratus, qui conuiuas, ne se nimio vino proluerent, legis symposiacæ admonerent, quos PLATO de Rep. *μνήμονας* vocat: quodque bibendi modum illi lege definitum, imperarent, *inoduperatores*; quin & *ὀφθαλμοί*, id est, *oculi*, dicebantur, quod toti *Argi* essent, in conuiuarum obseruandis computationibus. Notat SAVARO, ad SIDONII APOLL. Lib. I. Epist. II p. 16. OTROKOCII, in mores hodiernorum *Hungarorum*, inuectiuam, lege ad hunc locum, Orig. Part. I. Cap. IV. §. XIII. p. 123. quam non repetimus, quia littus araremus.

gg) Laudaueris, tempestiue sublata, neque productas in profundam noctem, epulas; sed magis fere, morem ATTILÆ, quod audiendis, post cœnam, poematibus, delectari solebat. Expressit ea re, summorum regum ingenium, testatusque est, animum multo, quam pro barbaro, excelsiorem. Tametsi enim non sum ignarus, *barbaris*, iuxta & *Romanis*, fuisse morem eum familiarem; in ATTILA tamen, hauiit ea res præcipuam admirationem, quod, cum homo crederetur ferox, his cantibus; qui res suas celebrabant, & agresti licet carmine, videbantur eas tamen posteritati commendare, cicurari pateretur indolem suam, forte, non vsquequaque adhuc mansuetam. Nam, fuere omnino apud *Hunnos*, sicuti apud veteres *Germanos*, hæc istiusmodi carmina, *unum memoriæ, & annalium genus*, TACITVS, de *Morib. Germanor.* Cap. II. vbi consule, I. LIPSI commentaria. Idem, & de *Gothis* suis tradit IORNANDES: *Id, inquit, priscis eorum carminibus, pene historico ritu recolitur.* Qui mos ad *Hungaros* quoque penetrauit. THVRÓCZVS, Chron. Hung. Part. II. Cap. IX. p. 33. *Isti CAPITANEI septem, de se ipsis cantilenas fecerunt, inter se decantari, ob plausum secularem, & diuulgationem sui nominis: ut quasi eorum posteritas, his auditis, inter vicinos & amicos, iactare se arrogantia valeret.* Immo, superioribus seculis, & cum pertinacia genti nostræ, cum *Turcis* bella, fuissent, patrio carmine, secundos, funestosque præliorum euentus, ad posteritatem transmittabant, eius ætatis homines; ut operæ pretium facturum crediderim, si quis huius generis cantile-

nas,

etorias, & bellicas virtutes canebant, recitarunt. In quos conuiuæ oculos, (hh) vultusque defixerunt. Et alii quidem versibus delectabantur; aliis bellorum recordatio animos exsuscitabat; aliis manabant lachrymæ, quorum ætas adfecta, reddiderat corpus effæctum, & imbecillum: ex quo, eorum pugnandi ardor, & cupiditas, quiescere cogebatur. Post cantus, & carmina, Scythæ, (ii) nescio quis, mente captus, absurda, & prodigiosa, nec sani sensus quicquam habentia, resonans, & deblatterans, risum omnibus commouit. Postremo, Zerchon (kk) Maurusius introiuit. Edecon enim illi persuaferat, vt ad ATTI-

nas, in volumen collectas, luce publica, donaret: quod sperarim, præter linguæ Hungaricæ habitum, multas simul, rerum gestarum *περὶ τῶν*, ea solertia, detectum iri. Quid? quod, nostra adhuc ætate, in more positum fuisse, probe recordamur; vt in magnatum aulis, Cantores, seu Phonascei, quos Hungarice, *Enekes* adpellabant, inter ministeria, alerentur. Horum fuit, actus maiorum bellicos, si heri militares fuere, patrio carmine, inter conuiuandum, modulari; sin abdomini nati, non laudi ac gloriæ, ioculares nugas, amores spurios, & turpes euentus alios, demulcendis conuiuarum auribus, occinere. Verum, ritus hic, ita sensim exoleuit, vt iam pauciores sint, qui eum saltem meminisse possint. quæ quidem posterioris ritus antiquatio, in lucris censenda est potius, quam referenda in dispendiis.

hh) Produnt se hic *Hunorum* ingenia. Qui in conuiujs placidæ indolis fuerunt, qualiumcunque cantu versiculorum, demulciebantur; quibus contra natura obtigit militaris, exultabant, rerum gestarum, quarum fortasse pars fuere, recordatione; sed, quos diuturni belli labores, & ingrauescens ætas, inutiles fecerat; neque tamen martialis ille, & cogenitus bellandi animus, deseruerat; lacrymis ii, conceptum dolorem, testificabantur. Supparem *Hungarorum* indolem, quæ se in militaribus ingenijs, hac in primis tempestate, maximopere prodit, alio loco, memorauimus.

ii) MIMVS fuit, haud quidem mente captus; sed qui id tamen præ se ferebat, vt eo sibi impunius liceret, quorum vellet, sermones, mores, actusque, mordaci sale, perfricare. Nam est hic sane obtentus, quum mimos improbamus: *Sale eos satyrico, mordaci eo, sed salutari, ad frugem reuocare, exagitados auditores.* quam quidem controuersiam, nolim meam facere. Neque tamen vanitatem hanc, ATTILAE possis exprobrare: *etbnicum fuisse*, si dixeris, satisfuerit ad excusatiunculam; illic valituram, vbi vera, veri Dei, agnitio exsulat. Probo interim, immo vehementer approbo, EVSEBII PAPAE sententiam, in Decret. Cap. X. quam ex eo repetit BYRCHARDVS, Lib. XIV. Cap. VII. *Remoueantur ab Episcopi, (quidni & a principum viro- rum?) conuiuio, cuncta turpitudinis argumenta: non ludicra spectacula, non acro- matum vaniloquia, non fatuorum stultiloquia, non scurrilium admittantur præstigia.* Grauter & Christiane!

kk) De ZERCHONE, vel Zerkone, nemo nos, quomodo ad Hunnos delatus fuerit, SVIDA, docuerit melius. Ita vero habet: ZERKON Scythæ, sic vocatus, genere Marusius: *Is, propter corporis deformitatem, & quod vocis balbutie, & ipso adspe- ctu, risum moueret, (erat enim brevis, gibbosus, & mirum in modum sinus, ita, vt nasum, ex naribus tantum cognosceres)* Aspari Ardaburio, in Lybia commoranti, donatus est. Captus autem est, cum barbari in Thraciam irrupissent, & ad Scytharum reges est adductus. Ac ATTILA quidem, nec ipsius adspectum tulit. BLEDAS vero, supra modum ipso delectatus est: quod non solum ridicule loqueretur; sed etiam, in incedendo, corpus, præter aliorum hominum morem, moueret. Aderat autem ipsi, & epulanti, & ad bellum proficiscenti, armis ridiculis in expeditionibus instructus. Quamobrem, etiam BLEDA ipsum plurimi faciens, cum fugisset cum Romanis captiuis, ceteros quidem neglexit, ipsum vero, summa cura inquiri iussit: & captum ad se adductum, in vinculis conspicatum, risit, & remissa ira, causam fugæ quæsiuit, & cuius rei gratia, res Romanorum, suis, meliores reputaret. Ille vero respondit: *se quidem peccasse, quod fugisset, sed se peccati causam habere; quod nulla vxor sibi*

ad ATTILAM veniret, omnem operam & studium pollicitus, quo vxorem recuperaret. Hanc enim, cum illi BLEDA studeret, in barbarorum regione acceperat, quam in Scythia ab ATTILA ad Aetium dono missus, reliquerat. Sed, hac spe frustratus est, quia ATTILAS illi succensuit, quod ad sua remigrasset. Itaque, tunc arrepta festiuitatis occasione progressus, & forma, & habitu, & pronuntiatione, & verbis, confuse ab eo prolatis, modo *Aufoniorum*, modo *Hunnorum*, modo *Gothorum* linguam (ll) intermiscens, omnes lætitia & hilaritate diffudit, & effecit, vt in risum, (mm) qui sedari & extinguui non poterat, prurumperent. Sed ATTILAS (nn) semper eodem vultu, omnis mutationis expers, & immotus, permansit; neque quicquam facere, aut dicere, quod iocum, aut hilaritatem præ se ferret, conspectus est. Præter quam quod iuniorem ex filiis introeuntem, & aduentantem, nomine *Irnach* (oo) placidis & lætis oculis est

R 2

lis est

*sibi data fuisset. BLEDA vero, in maiorem risum prorumpens, ipsi dat vxorem vnā, de nobilibus, & quæ fuerat vna, de reginæ ministris: sed ob quoddam insolens facinus, ad ipsam amplius non accedebat. Sic autem perpetuo cum BLEDA vixit. Post ipsius vero mortem, ATTILA, Aetio, Romanorum occidentalium duci, Zerconem dono mittit, qui ipsum ad Asparem remisit. Hæc de eo, laudatus SVIDA, editionis Cantabrigiensis A. MDCCV. fol. curante LVDOLPHO KVSTERO, Tom. II. p. 3. qui & adnotat: Hunc, inquit, locum, ex Prisci Rhetoris historia, sumptum esse putat VALESIVS, in notis, ad Excerpta de Legationibus, p. 207. In Excerptis, quæ hodie ex illa historia adhuc supersunt, Zerconis huius Marusii mentio fit. Marusius vero, pro Mauro hic scribitur. Vide Cap. I. §. VIII. p. 16. not. a. Ad eundem, hunc SVIDAE locum, duo nobis obseruantur, quæ sileri nolimus. Primum est: satis adparere, humilioris, multo atque angustioris animi, BLEDA fuisse, quam ATTILAM, fratrem suum: quod inde coniicias, quando monstruosum Zerconem, præter quam decuisset regem, in oculis tulit, quem ne adspicere quidem ATTILA potuit: id quod heroici animi, & seuerioribus curis adfueti, indicium est; ludicræ contra, & remissæ nimium quantum, si non plane *Elagabali* supparis est indolis, monstrorum, ridiculorumque hominum iocis, perpetuo oblectari. Ergo, AVGVSTI Cæsaris ingenium, ea re, expressit ATTILA. De illo SVETONIUS, Cap. LXXXIII. *Pumilos atque distortos, & omnis generis eiusdem, vt ludibria naturæ, malique ominis, abhorrebat.* Nam, quod adolescentulum *Lucium*, honeste natum, populo spectandum dedit; quod erat bipedali minor, librarum sedecim, voce immensa; id non sui, sed populi causa, tantum vt ostenderet, fecit. ibid. Cap. XLIII. Alterum est: BLEDA, quem perperam, *Budam*, saltem sine auctoritate veterum, *Hungarici* vocant scriptores, sua, siccaue morte decessisse. Neque enim, siue SVIDAS, siue PRISCVS, ex quo decerpit sua lexicographus, violenta morte; multo minus, scelere fratris accelerata, interisse memorant. quod silere omnino nequiuisset PRISCVS: quippe, paucis post vel mensibus, vel annis, apud aulam ATTILAE, in legationis huius comitatu, versatus.*

ll) Tres has linguas, frequentatas fuisse, in aula ATTILAE, reiecta fere *Græca*, cum cura adnotauimus, eodem hoc Capite. §. XIV. p. 47. not. d.

mm) Ista enim vero, ex barbarico *Hunnorum* ingenio, nondum ad modestiæ, comitatis, atque decori, legem prorsus reuocato, fluxisse, nemo est, qui non aduertat. Quis enim, præsentē rege, nisi forte bacchanalia agantur, effuse cachinnabitur, sine maiestatis opprobrio?

nn) Ex *Stoicorum* disciplina, nuper egressum fuisse ATTILAM, crederes; ita, intra se collectus fuit; neque passus est dissipari sensus, indecenti hoc conuiuiarum risu. quod maiestatis proprium est. Mirati fuimus, eandem, in CAROLO XII. rege *Suediæ*, continentiam, cum in æstiuis *Altranstadiensibus*, anno MDCCVI, castrense prandium eius, adtonitis similes, spectauissemus.

oo) Diximus de eo, supra Cap. I. §. XII. p. 21. not. c. & Cap. II. §. XIV. p. 46. not. m. Hic *Ιρνάχ*, in Græco legitur, propius ad coniectationem nostram.

lis est intuitus, & eum gena (pp) traxit. Ego vero cum admirarer ATTILAM, reliquos suos liberos parui facere, ad hunc solum advertere, & animum adii- cere; vnus ex barbaris, qui prope me sedebat, & Latinæ linguæ vsum habe- bat, fide prius accepta, me nihil eorum, quæ dicerentur, euulgaturum, dixit: vates ATTILAE vaticinatos esse, eius genus, quod alioquin interitum erat, ab hoc puero restauratum iri. (qq)

§. XX.

Vt vero conuiuium (a) ad multam noctem pertraxerunt, minime diu- tius nobis computationi indulgendum esse duximus; sed frequentes exiui- mus. Die exorto, *Onesegium* adiuimus, dicentes: nos dimitti oportere, neque no- bis diutius in vanum tempus terendum esse. Ille, ATTILAM quoque in ea esse voluntate, & nos dimittere constituisse, respondit. Itaque, non multo post, consilium procerum (b) de his, quæ ATTILAS statuerat, habuit, & litteras, quæ

pp) *Εἰλακε τῆς παρῆϊας*, mos est blandientum hodieque, apud parentes potissi- mum, cum teneri erga liberos, haud tamen immodici amoris, præbent *πικρήνια*. Sed, non est recens ea consuetudo, qua blandientes, solebant puerorum maxillas ad- prehendere, deinde manum ad os referre. APVLEIVS *Metamorph.* VI. p. 181. *Tunc Iupiter, pressa cupidinis bucula, manuque ad os suum relata, consauit.* Neque enim semper summa figebant oscula, isto ea ritu delibasse, satis plerumque fuit. VIRGILIUS, *Aen.* I. ver. 260.

Oscula libavit nata.

Quod, ad eundem hunc modum, interpretatur SERVIVS: *Vt nos solemus, cum blan- dimentis quibusdam, sinistram maxillam contingere liberorum, ac deinde ad os no- strum, dextram deferre.* Atque, hoc tunc egit ATTILA, quando gena filium traxit, more omnino augustali, & digno maiestate sua. SVETONIUS, de AVGVSTO, in rebus *Galbæ*, Cap. IV. *Constat, Augustum, puero adhuc, Galbæ, salutanti se inter æqua- les, adprehensa bucula, dixisse: καὶ σὸν πικρὸν τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρέξῃ.* quod red- do: *Et tu, fili, principatum nostrum degustaueris.* Quod tamen vaticinium, Ti- berio adscribit TACITVS, *Annal.* VI. 20. 3. Quomodocunque statuas, *Augustorum* tamen fuit actus. quem blandiendi ritum, quando suum fecit ATTILA, simul, ad ea haruspicum vaticinia respexisse arbitror, quæ hi, de filio suo *Irnascho*, ediderant.

qq) An responderit vaticinio euentus, non habeo dicere; quam quod, victo a Romanis *Dengisichio*, in tuta se IRNASCH receperit: quippe, ei bello haud implicitus.

a) Post ATTILAE, ex conuiuium decessum, scytissare cœpisse *Hunnos*, existimo: vt qui, vini fuerunt adpetentiores, patientioresque, certarent poculis. reliqui, sobrietatis, quam gulæ, studiosiores, cum *Romanis* cœnaculum reliquerunt.

b) Quod *Romanis* Imperatoribus domi, *Senatus*, & patres conscripti; in castris, *duces*, atque *tribuni* militum: id ATTILAE, in capiundis, expediundisque consiliis, ac destinationibus, sui fuere *optimates*: ii videlicet, quorum, in pace spectata in- tegritas fuit, in bello virtus inconcussa. Consilia certe præcipitia, & immatura, nunquam inibat; sed meliora se doceri passus est, ab his, quorum fidelitatem, lon- go vñu, intemeratam cognouit. *Quidquid enim erat incoctum, non expromsit, bene coctum dabat.* PLAVTVS, *Milit.* II. 2. 53. Neque ei vnquam viri defuere, & consilio acres, & manu fortes. quorum nomina, vno hic fasce complectemur: ONESEGIUS, consiliariorum princeps, vir, si quis alius, consummatæ prudentiæ, & rerum domi, ac militiæ, tametsi ex captiuo, in hanc dignitatem euectus, longo vñu subactus. Suc- centuriabatur huic, frater suus, SCOTTA, seu *Skoda*, qui, qua apud ATTILAM, & gratia valuerit, & auctoritate, supra, commemorante PRISCO, vidimus. Adhibebatur, cum aliis ministeriis, tum legationibus ad *Constantinopolitanos*, obeundis; quæ semel iterumque, eo comparatæ fuerunt, vt constituta legibus pacis stipendia, tributa- que, exigeret, adque regem suum deportaret. Neque minoris existimationis fuisse credi-

quæ ab eo, Imperatori redderentur, digessit. Aderant enim, quorum curæ epistolas scribere incumbibat, inter quos erat *Rusticius*, vir, e superiore *Mysia* ortus, qui ab hostibus captus, cum dicendi facultate valeret, barbaro, laborem & operam, in conscribendis epistolis, nauabat. Dimisso consilio, ab *Onesio*, precibus contendimus, ut *Syllæ* vxori, & eius liberis, qui in expugnatione vrbis *Ratiariæ*, vna cum matre, seruituti mancipati fuerant, libertatem restitueret. Et vero, ab his liberandis minime abhorrebat; sed eorum liberationem, magna pecuniæ summa (c) emptam volebat. Itaque, nos eum supplices orare, & obtestari, ut habita eorum pristinæ fortunæ ratione, præsentis calamitatis commiseratione, moueretur. Ille, ut *ATTILAM* adiit, mulierem, pro quinquaginta aureis, liberam abire fuit, & eius filios, dono, ad Imperatorem misit. Interea, *RECCAM*, *ATTILAE* vxor, quæ eius res domesticas curabat, (d)

S

nos

crediderim, *EDECONEM*, ex *Chrysaphii* illa, aduersus *ATTILAM*, administro *Bigila*, conspiratione, infamem & cruce dignum. Ex qua tamen, atrocissima sceleris societate, tam se prudenter expediuit, ut, & *ATTILAM*, incolumem seruarit, & gentem *Hunnorum* vniuersam; seipsum vero, ne suspitione quidem maleficii, in aula, contaminauerit. Præfuit, corporis custodibus, functusque est legationibus ad *Romanos* orientales. Vltimus est, *Berich*, vel *Berek*, austeræ vir indolis, idemque *Maximino* legato reduci, comes itineris datus, uti ad *Theodosium*, qui se tunc, instructa in *ATTILAM* conspiratione, barbaro quouis atrocior fecerat, in legationem proficisceretur. de quo paullo post. Parum aberat, quin *ESLAE* dememinerimus, qui tamen inter primos fuerat nominandus: quippe qui, iam tum imperanti *RVAE*, componendis *Hunnorum* & *Romanorum* controuersis, & postea legationibus obeundis, ab *ATTILA*, adhiberi solitus fuit. Hi, apud *ATTILAM*, *Mœcenatis*, & si qui erant circa *AVGVSTVM* Imp. alii, sed pro gentis indole, suppare sunt censendi. Plures vero fuisse, qui eodem, apud regem, loco fuerunt, non est, cur ambigas; quorum tamen nomina, in his *PRISCI* fragmentis, haud reperiatis. Post hos, *Collegium scribarum*, *Notariorum*ue, *Cancellariam* hodie dicimus, erat ad latus, qui decreta quæuis, & litteras, *Hunniaco*, *Latino*, atque *Gothico* sermone, partim ad exercituum duces, & per regna passim; partim ad principes externos, perscribebant, referebantque in libros memoriales, quos iam *Protocolla* vocamus. In his nominauimus frequenter: *ORESTEM*, *CONSTANTIVM* vtrumque, & *RUSTICIVM*. Hæc ideo placuit adtexere, ut cognoscat Lector, quis fuerit aulæ habitus apud *ATTILAM*, in domesticarum, iuxta & exterarum rerum, procuratione: nam, altum, de re vtraque, apud Script. Hung. silentium est.

c) Quod magna pecuniæ summa, redimendam volebat *Syllæ*, cuiusdam *Romani* vxorem, liberosque *ONESEGIVS*, auri, id apud eum famem, loquitur: sicuti contra ea, augustalem *ATTILAE* indolem, quod non modo λύτρεον mitigauit; sed filios etiam *Syllæ*, offenso sibi *Theodosio*, dono misit.

d) Notat ad hunc locum *Valesius*: Παρὰ ἀδαματῶν. Leue mendum, totam sententiam corrumpit, quod facillimum erat, sola distinctione litterarum, emendare. Scribe igitur: Παρὰ Ἀδάμει, ἢ αὐτῆς περὶ γυμνάτων τὴν ἐπιτροπὴν ἔχοντι. Interim, *RECCAM*, vxor *ATTILAE*, nos ad cœnam inuitauit, apud *Adamum*, Procuratorem ipsius. Docte hæc coniectat *Valesius*. quem si sequaris, non erit *RECCAM*, vxor *ATTILAE*, ad rei familiaris procurationem condemnanda; sed tota sententia, ad reginæ procuratorem, *Adamum*, referenda. At vero, cur παρὰ Ἀδάμει; apud *Adamum*? cœnam exhibuit *RECCAM*? cur non in reginæ cœnaculorum aliquo? Istud vero est, quod suspectam viris doctis, emendationem eam *Valesii* facit. Malunt ergo, *CANTOCLARI* interpretationem sequi, quam vxoris *ATTILAE*, res domesticas procurantis, dememinisse. Nam, potest sane, cum *Hunnorum* moribus, res ea conciliari. Nos certe, antequam cognitam habuimus *Valesii* hanc critice, ita in hunc locum commentabamur. Permissam, Scytharum legibus fuisse, πολυγαμίαν, obseruauimus,

Cap.

nos etiam ad cœnam (e) inuitauit. Ad eam, ut erat multis Scythiæ principibus comitata, accedentes, contigit nobis, eius humanitate frui. Illa vero, nos excepit, mellitis, & iucundis confabulationibus, (f) & magnifico epularum adparatu. Tum unusquisque eorum, qui aderant, surgens, *Scythica* comitate, poculum plenum nobis porrexit, & eum, qui biberat, amplexus, & exosculatus, (g) illud excepit. A cœna, nos in tentorium nostrum recipientes, somnum cepimus.

§. XXI.

Postridie, iterum nos ATTILAS ad cœnam inuitauit, & eodem, quo prius ritu, ad eum accessimus, & ad hilaritatem nos conuertimus. Accidit autem, seniore ex filiis ATTILAE, minime in hoc conuiuio, in eius thoro, una cum ipso accumbere; sed OERBARSIVM (a) patrum, quem patris loco ducebat. Per totum conuiuii tempus, nos blandis sermonibus appellans, (b) *Maximinum*,

Cap. II. §. XI. not. c. p. 39. quod tamen, cum insigni discrimine factitasse *Hunnos*, exemplo ATTILAE, satis adparet. Supra GREKAM, vxorem eius, meminit noster, quæ particeps fere maiestatis, in interiore ædium regiarum parte, prope ad ATTILAM, cum gynæceo, colebat, magna ministrorum turba circumdata. Et hac quidem, præcipue quærendorum liberorum causa, tamquam vnica esset, utebatur: prorsus, ex *Romanorum* legibus, atque matrimoniorum tabulis, in quibus sollemnem hanc formulam, designare moris fuit: *Liberorum quærendorum causa conuenisse*. Ita est enim, ob eam in primis rem, feminam nubere, ut mater fiat. Inde *matrimonii* nomen. Sed vxor etiam erat ATTILAE, quæ præcipue matremfamilias ageret, qualis RECCAM hæc fuit: tunc forte ei admota procurationi, cum matrimonio inutilis esset, saltem effœta; ceteroquin, curandæ œconomiae, in primis idonea. Quæ has sequebatur, vxorum turba reliqua, non tam pellices fuerunt, quam vxores secundariæ, quas, gentili suo ritu, prouti quasque in deliciis habebat, adire solitus est. Enim vero, quos ex iis suscipiebat liberos; neque tam grati erant parenti, tametsi filii essent; neque adeundæ hæreditatis, cum reliquis, qui ex regina sunt nati, æqualiter capaces. Hinc est, quod ATTILA *Dengeschitzium*, atque in primis *Irnásium*, in oculis tulerit, paragrapho superiore; contentim habuit contra, reliquam liberorum multitudinem. id quod mirabatur PRISCVS. Illos nempe, ex principe vxore susceptos credo; hos, ex secundariis. Ceteroquin sua, & RECCAE fuit magnificentia, sua ministeria aulica. quod cœna hæc condocet. Sequere Lector, quam lubet sententiam.

e) Nouum isthoc, comitatis genus fuit, & dignum, quod adnotaret noster: ut constet, apud posteros, feminas, cum viris, certasse apud *Hunnos*, officii testificationibus.

f) LIVIAM, Imperatoris AVGVSTI, dixisses, ea fuit, in media hac barbarie, comitate non minus, quam sermonis blanditie. quod illustrium, nobiliumque feminarum ingenium, adhuc in *Hungaria* superat; nisi forte natura factæ sint austeræ: tum enim, insigniter sunt graues, & quasi in antro *Caci* educatæ.

g) Orientalis symposiorum ritus, qui, cum ad gentes alias, tum ad *Hunnos* nostros, pertigit.

a) OERBARS, vel, si hodierno more scribas: *Orbars*; nam terminationem Græci adiecerunt; interpretes vero *Cantoclarus*, Latinam fecit. Apud PRISCVM lego: *Ωηβάριον*; exulante canina priore. Vox pure pute *Hunniaca*, formæ *Hungariacæ*. quam non interpretor: ne linguarum cognationis ignaris, molestus sim. Pietatem ATTILAE, in patrum, prorsus eximiam; quod & patris loco eum habuerit; & conuiuio adhibuerit, eodem secum toro sedentem, laudauisse, operæ fuerit pretium.

b) Liberius nunc, quam nuper, ATTILA, cœnabat, ac prorsus more Augustali. Nam, & a silentio se abstinuit, blandosque sermones, cum legatis miscere; & vniuersim hilarius agere, nihil dubitauit. Ceteroquin, *Augusti*, cuius meminimus, in cœnis

oximum, Imperatori dicere præcepit: vt *Constantio*, quem ad eum *Aetius*, vt ab epistolis esset, miserat, vxorem daret eam, quæ illi promissa fuerat. Etenim *Constantius*, vna cum *ATTILAE* legatis, ad *Theodosium* venerat, & se operam daturum, vt pax longo tempore, inter *Romanos*, & *Hunos* seruaretur, dixerat; modo sibi vxorem locupletem (c) matrimonio copularet. Huic petitioni Imperator annuerat, & *Saturnilli* filiam, viri, & opibus, & genere clari & ornati, se illi nuptui daturum promiserat. Saturnillum autem occidit *Athenas*, (d) seu *Eudocia*, (vtrouque enim nomine vocabatur) neque Imperatori, ad exitum perducere, quod promiserat, per *Zenonem*, (e) virum consularem, licuit. Is enim tunc temporis, magna *Isaurorum* multitudine stipatus, vrbi *Constantinopoli*, quæ bello premebatur, præsidio erat, & Eoos exercitus regebat. Itaque, puellam custodia eduxit, & *Ruffo* cuidam, vni ex suis necessariis, despondit. Hac puella sibi subtracta, *Constantius*, barbarum, (*ATTILAM*) orabat, ne sibi factam contumeliam negligeret; sed perficeret, vt

S 2

illi

cœnis ritum, discas ex SVETONIO, Cap. LXXIV. 4. *Conuiuia nonnunquam & serius inibat, & maturius relinquebat, cum conuiuæ & cenare inciperent, priusquam ille discumberet, & permanerent digresso eo. Cœnam trinis ferculis, aut, cum abundantissime senis præbebat; vt non nimio sumtu, ita summa comitate. Nam, & ad communionem sermonis tacentes, vel submissim fabulantes, prouocabat, & aut acroamata & histriones; aut etiam triuiales, ex circo, ludios, interponebat: ac frequentissime aretalogos. Nunc tamen, aberant ab ATTILAE hac cœna, acroamata, histriones, & nani. Consule, TRANQVILLI commentatores, PITISCV in primis.*

c) Habes hic, & occasionem, & causas, promissæ *Constantio* vxoris. qua demum indigne fraudatus fuerat. quod hic excusat PRISCVS.

d) Scribe: *Ἀθηναῖς*, seu *Athinæ*; sic enim vocata est *Eudocia*, Athanasii iunioris vxor, teste CEDRENO, & ZONORA. Pro *Saturnillo* quoque, *Saturninum* scribi mallet. Fuit enim *Saturninus*, Comes Domesticorum, qui *Seuerum* Presbyterum, & *Iohannem* Diaconum, quos *Eudocia Augusta*, vrbe *Constantinopoli*, *Hierosolymam* secum abduxerat, missus ab Imperatore Theodosio, occidit. Quod indigne ferens *Eudocia*, muliebri furore percita, *Saturninum*, prorsus obtruncari iussit, anno Natalis Dominici CCCCLIV. *Theodosio* XVIII. & *Albino* Coss. vt scribit MARCELLINVS, in Chronico. CEDRENVS, supra dictos clericos, adulterii suspitione contactos fuisse, prodit. VALESIVS.

e) FLAVIVS ZENO: sic enim vocatur in *Actis Concilii Chalcedonensis*, Consul fuit, anno natalis Dominici CCCCLVIII. Huius viri potentiam, satis declarant ea, quæ subiicit PRISCVS: eum scilicet, vnum, Imperatoris voluntati restitisse, cum magnas *Isaurorum* copias, circa se haberet, ad vrbs *Constantinopolitanæ* custodiam: & quæ PRISCVS Cap. II. §. XXV. commemorat: *Sopitis omnibus cum Attila dissensionibus, vnicum Theodosio Imp. metum superfuisse, ne forte Zeno, tyrannidem inuaderet.* Hic postea, MARCIANI temporibus, interiit, suspectus rerum nouarum. Sic enim IORNANDES, de successionem regnorum scribit de MARCIANO: *Obitum Attilæ, & Zenonis Isauri interitum, antequam moueretur, felix comperit.* DAMACIVS, in *Isidori vita* scribit: hunc ZENONEM, idolorum cultum restituere, & Christianorum religionem abolere voluisse; sed violenta morte fuisse præpeditum. Nam, ex equo lapsus, crure fracto, non multo post, exspirauit. Et DAMACIVS quidem illum, Magnum orientalis militiæ Magistrum, adpellat: *Ὁ μέγας τῆς ἑω στρατηγός.* Sunt ad hunc ZENONEM, Magistrum militum, & Consulem, duæ THEODORETI epistolæ, quibus necdum illum sacro Baptismate initiatum fuisse, testatur. Ceterum, ex hoc PRISCI loco, manifeste sequitur, hanc *Maximini* legationem ad ATTILAM, quæ hic luculenter describitur, *Zenone*, & *Posthumio* Coss. sub exitum anni; quod confirmare etiam videtur MARCELLINVS, in Chronico; administratam fuisse. Certe PRISCVS, paullo post, §. XXII. fine, de *Areomindo*, tamquam superstite adhuc, loquitur. qui sequenti demum consulatu obiit, teste eodem MARCELLINO. *Idem.*

illi vxor daretur, aut ea, quæ erepta fuerat, aut etiam alia, quæ dotem adferret. Quamobrem, per cœnæ tempus, *Barbarus* (f) iussit *Maximino*, vt Imperatori diceret: *Non oportere Constantium, sua spe falli; & ab Imperatoris dignitate alienum videri, mendacem esse.* Hæc *ATTILAS*, *Maximino* in mandatis dabat propterea, quod *Constantius* illi, ingentem pecuniæ summam daturum pollicitus erat, si eius studio, & opera, vxorem, e *Romanis* puellis, locupletem (g) duceret. Adueniente nocte, a cœna discessimus.

§. XXII.

Tribus deinde diebus elapsis, muneribus (a) donati, dimissi sumus. *ATTILAS* quoque, *Berichum*, (b) virum e Scythiæ primoribus, multorum vicorum in Scythia dominum, & qui in conuiuio, eodem, quo nos, ordine, sed superiore loco, sederat, nobiscum, legatum ad Imperatorem, misit. Hunc enim, & alias, *Romani* pro legato admiserant. Nobis autem iter conficientibus, & ad quendam vicum adpellentibus, captus est vir Scythæ, qui a *Romanis* explorandi (c) gratia, in barbaram regionem descenderat, quem crucis supplicio affici *ATTILAS* præcepit. Postridie etiam, dum per alios vicos progredemur, duo, qui apud Scythas seruitutem seruiebant, manibus vincti post terga, trahebantur, quod his, quos belli casus, suæ vitæ, necisque dominos fecisset, vitam eripuissent. Hos, immixtis, inter duo cornua lignea, (d) capitibus, in cruce necarunt. *Berichus* (e) vero, vsque dum Scythia exiimus, communi, eademque via, nobiscum iuerat, & placidus, & amicus visus erat. Vt *Istrum* (f) traiecimus, propter quasdam vanas causas, a seruis profectas, nos inimi-

f) Laudanda hæc *ATTILAE* cura est, atque contentio: quod *Constantii*, familiaris sui, rem, apud *Theodosium*, acriter adeo vrserit; nisi hoc, quidquid erat studii, iterum iterumque, *auri sacra fames*, exacuisset. Enim vero, si *PRISCO* credimus, partem dotis, quam *Constantius* vnice, atque cupidius multo, quam vxorem aucupabatur, capturum se, *ATTILA* sperabat. Nimirum: *Lucri suavis odor ex re qualibet.* *Dieterii* originem, lege apud *SVETONIUM*, in *T. FL. VESPASIANO*, Cap. XXIII. 7. Huc respexit haud dubie *IUVENALIS*, *Satyr. XIII. vers. 204.*

g) Adeo, in aula *ATTILAE*, difficile fuit, quantævis dignitatis reperire hominem, qui non auro, argentoque, ad insaniam vsque, studuisset:

Regis ad exemplum.

a) Quod filet munera *PRISCVS*, parca esse oportuit, & pro ingenio *ATTILAE*, demensa. Sicuti adparet infra, equis constiterunt, atque pretiosis ferarum pellibus, quibus *Hunnorum* reges, ad ornatum utebantur. Videsis, §. XXV. dona *Anatolio*, & *Nomio* data.

b) *Hunnis*, *Berek* dictum fuisse credo. quod *Hungaris*, dumum significat. Iterata is nunc legatione, ad *Romanos*, defungitur, homo Scythicæ reuera indolis.

c) Hæc istiusmodi offensæ, quales hic recenset *PRISCVS*, locum faciebant querelis, quibus se mutuo *Hunni*, & *Romani*, insectabantur: vt mirum haud sit, excanduisse frequentius, in tam irrequietos vicinos, *ATTILAM*.

d) Factum hoc ab *Hunnis* est; partim ad ignominiam; partim ad cruciatus supplicii augendos, vt inter lignea cornua, capita suffigendorum cruci, immitterent.

e) Quæ sequuntur, illiberalem, immo agrestem prorsus *Berichii*, seu *Bereky*, indolem testificantur. Mansuetiora omnia, magisque decora, tanti regis, quantus reuera fuit *ATTILA*, legatum decuissent. Scilicet:

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem

Testa diu.

HORATIUS, Lib. I. Epist. II. vers. 69. 70.

f) *ISTER* proinde tunc, ex *Romanorum* sententia, determinator fuit, *Hunniaci*, & *Constantinopolitani*, imperii; sed reuera, & ultra *Istrum*, suæ *ATTILAE* fuere ditio-

nes.

inimicorum loco habuit. Et primum quidem, equum, quem *Maximino* dono dederat, ad se reuocauit. Etenim, *ATTILAS*, omnes *Scythiæ* principes, qui in eius comitatu erant, donis *Maximinum* ornare iusserat, & vnusquisque certatim illi equum (g) contulerat, inter quos & *Berichus*. At ille, cum frangi se probare, & moderationis gloriam reportare studeret, ex equis oblatis, paucos acceperat, reliquos reiecerat. *Berichus* igitur, equum, quem *Maximino* dederat, ademit, neque deinceps eadem via ire, aut conuersari nobiscum instituit. Itaque, hospitalitatis tessera, in barbara regione contracta, eo usque progressa est. Hinc per *Philippopolim*, ad *Adrianopolim*, nobis iter fuit. In hac ciuitate, paulum moræ trahentes, & quiescentes, *Berichum* sumus sermone adgressi, & cum eo, quod tamdiu erga nos silentium tenuisset, exposulauimus. Itaque, eo placato, & ad cœnam inuitato, ab *Adrianopoli* mouimus. In itinere, *Bigilam*, qui in *Scythiam* reuertebatur, (h) obuium habuimus; quo edocto, quæ *ATTILAS* ad legationem nostram responderat, cœptum iter continuauimus. Vt *Constantinopolim* venimus, *Berichum* existimabamus, iram abieciisse; sed agrestis, & feræ suæ naturæ, minime est oblitus. Nam, *Maximinum* insimulauit, dixisse, *Areomindi* (i) & *Asparis*, exercituum ducum, auctoritatem, apud Imperatorem nullius esse ponderis, & cum barbarorum leuitatem & inconstantiam notasset, eorum gesta, in nullo pretio habenda.

§. XXIII.

Reuersum *Bigilam*, (tum forte contigerat *ATTILAM*, in his locis esse, vnde profectus fuerat) circumstantes barbari, ad id præparati, comprehenderunt, & manus in pecunias, quas *Edeconi* adferebat, iniecerunt, & eum ad *ATTILAM* adduxerunt. Is, ex eo quæsiuit: (a) cuius rei gratia tantum auri adportasset? Ad subsidia rei familiaris, respondit, & vt eorum, qui mecum sunt, necessitatibus prouiderem, ne rerum necessariarum inopia, aut equorum, aut aliorum animalium, vecturæ aptorum, penuria, quæ per longa itinera deperierant, a studio obeundarum legationum, auocarer. Præterea, in redemptionem captiuorum. Multos enim ex *Romanis* a se magnopere petiisse, vt proximos suos redimeret. Cui *ATTILAS*: sed neque iam, *O dira bestia!* *Bigilam* adpellans; vllum tibi, tuis cauationibus, iudicii subeundi, patebit effugium: neque vlla satis iusta, & idonea causa erit, qua meritum supplicium

T

euita-

nes. quod supra vidimus. Ergo, *Scythiam* terminabat, ea tempestate *Ister*, non imperium *Hunniacum*: nam, huius termini, *Anatolio* demum, & *Nomio* legatis, infra §. XXV. definiti sunt ab *ATTILA*.

g) Donum videlicet militare, quo, nullum a se proficisci putabant, pretiosius: cum contra ea, *Hunni*, nihil, nisi aurum, qua se dabat occasio, venarentur.

h) Istiuc erat damnatus *Bigilas*, supra §. X. fine. proditarum insidiarum ignarus adhuc, vt *Constantinopolim*, cum *Esla*, rediret, transfugarum repetendorum causa, vti obtendebat *ATTILA*; reuera autem, vt pactum *Edeconi*, atque inter conspirationis socios, dispertiendum aurum, adportaret. quod & secum habebat infelix homo.

i) De *Areomindo* nunc dixi. ad §. XXI. not. d.

a) Prudenter sane, pedetentim & gradatim, criminis, omnium maxime capitalis, inquisitionem, exorsus est *ATTILA*; vt quæstionibus irretitus *Bigilas*, non repererit, quo se verteret. Nempe:

Sæpe in magistrum scelera redierunt sua.

SENECA Thyeste, Actu II. vers. 311.

Decadis II. Monumentum I.

euitare possis. Longe enim maior summa est, quam, qua tibi sit opus ad sustentandam familiam; vel etiam, quam impendas in emptionem equorum, vel animalium, vecturæ aptorum; vel liberationem captiuorum: quorum tamen omnium, iam dudum *Maximino*, & his, qui cum eo erant, interdixi commercium. Hæc dicens, filium *Bigilæ* (is tum primum patrem sequutus, in barbaram regionem venerat) ense traïci (b) iubet, nisi pater palam faceret, quem in vsum, & quam ob causam, tantum auri aduexisset. Ille, vt vidit filium morti addictum, ad lachrymas conuersus, ius implorare & ensem in se mitti debere, non in filium, qui nihil commeruisset. Nec cunctatus, omnia clandestina consilia, quæ a se, ab *Edecone*, & *Eunucho*, & Imperatore, in ATTILAM composita fuerant, aperuit, & ad preces prolapsus, orare & obtestari, vt se occideret, & filium, nihil promeritum, liberaret. Cum autem ATTILAS, ex his, quæ *Edecon* sibi detexerat, *Bigilam*, nihil mentitum, perspiceret, in vincula duci præcepit: a quibus non prius eum exsoluturum minatus est, quam eius filius, in eam rem dimissus, alias centum auri libras, (c) pro vtriusque liberatione, exsoluisset. Et *Bigilas* quidem, in vincula est coniectus; filius autem, ad *Romanos* rediit. Misit etiam ATTILAS *Orestem* (d) & *Eslam*, Constantinopolim.

§. XXIV.

Hinc ATTILAS, illinc *Zeno*, *Chrysaphium* (a) ad pœnam deposcebant. Omnium autem in eum animis, & studiis inclinatis, (b) visum est, ad ATTILAM le-

b) Nequeo a me impetrare, vt credam, reuera hoc inusitato supplicii genere, scelus patris, in filio vlisci voluisse ATTILAM: non est ita! confessionem, hoc iniecto metu, vaferrimo, sanguinolentissimoque homini, de instructis vitæ suæ insidiis, & harum administris, extorquere statuit. Fit interim toto die, vt:

Crimina sæpe luant nati scelerata parentum. EVRIPIDES apud *Plutarch.* Ergo, durities ATTILAE tota; si cura ac studium vitæ, regnique seruandi, tutandi aduersus sanguinolentas insidias, durities dicenda est; huc pertinebat, vt procliuem, facilemque sceleris cognitionem, faceret,

*Multa nam trepidus solet
Detegere vultus: magna, nolentem quoque,
Consilia produnt.*

SENECA *Thyeste*, Act. II. vers. 330.

Neque enim ea feritate fuit ATTILA, quam in *Caligula*, Cæsare crudelissimo, notat SVETONIUS, Cap. XXVII. *Parentes*, inquit, *supplicio filiorum interesse cogeant. Quorum vni, valetudinem excusanti, lecticam misit; alium, e spectaculo pœnæ, epulis statim adbibuit, atque omni comitate, ad hilaritatem, & iocos, prouocauit.* Adde, DIONEM, LIX. p. 660. Et SENECAM, de *Ira*, II, XXXIII. p. 37. edit. *Lipsii* fol.

c) Tantillo auri pondere, bellum omnium futurum atrocissimum, suppressum, mirere Lector! Certe enim, haud crimini dari potuisset ATTILAE, si conflatas aduersum se, ab Imperatore, insidias, emptos item percussores, bello finibus *Romanorum* illato, vltus fuisset,

*Fremere iam totus suis
Debebat armis orbis:*

*Iam flammis agros
Lucere ac vrbes decuit; ac strictum undique
Micare ferrum.*

SENECA *Thyeste*, Actu II. vers. 130.

d) Vtrumque, legatione *Constantinopolitana*, iam ante perfunctum. Caput legationis fuisse credo, vt *Theodosio*, conflatum in ATTILAM scelus, exprobrarent, & metum, sequuturæ hinc calamitatis, iniicerent.

a) Hæc, ad Cap. I. §. IV. referenda esse, rerum nexus admonet.

b) Mos iste aulicorum est, vt, si quem valere apud principem, gratia cognouerunt;

LAM legatos mittere, *Anatolium*, & *Nomium* : *Anatolium* quidem, regionum tributorum præfectum, (c) & qui pacis, cum barbaro initæ, condiciones proposuerat; *Nomium* (d) vero, Magistri dignitatem gerentem, & in numerum patriciorum, vna cum *Anatolio*, adlectum. Eo illi, per omnes honorum gradus ascenderant. Missus vero est, cum *Anatolio*, *Nomius* : (e) non solum, propter dignitatis amplitudinem; sed etiam, quia erat beneuolo, in *Chrysaphium*, animo, & apud barbarum gratia, & auctoritate, plurimum valebat. Propterea, quod ad eius se rationes adiunxerat, cum ei, qui res, quæ tunc erant, componere cuperet, minime pecuniis parcendum esse, censuerat. Et illi quidem mittebantur, quo ATTILAM, ab ira dimouerent, (f) & pacis condiciones obseruare persuaderent. Qui dicerent quoque : *Constantio*, nuptum datum iri puellam, minime *Saturnilli* (g) filiæ, genere, & opibus inferiorem. Illam enim, minime gratum (h) huiusmodi matrimonium habuisse : itaque, secundum legem, alteri nupsisse. Nec enim apud *Romanos* fas esse, mulierem inuitam, viro collocare. Misit & *Eunuchus* aurum ad barbarum, quo mollius ab ira, deduceretur.

§. XXV.

Anatolius, & *Nomius*, Istro transmissi, ad *Drenconem* (a) fluuium usque, (sic enim adpellant) penetrarunt. Illic ATTILAS, pudore & reuerentia
T 2 tanto-

runt ; quod de *Chrysaphio*, PRISCVS, supra Cap. I. §. III. p. 8. adseruit : hunc, etsi homo sit perditissimus; omni officiorum genere, prosequantur. qua hic felicitate usus est *Chrysaphius*.

c) Male CANTOCLARVS vertit : regionum tributorum præfectum. Ego, *Magistrum Militum Præsentalem*, interpretor. Fuerat hic *Anatolius*, antea, *Magister Militum Orientis*, vt testatur THEODORETVS, in epistola XLV. & MARCELLINVS, in Chronico. quo reuocato, vt *Præsentale Magisterium* adiret, Zeno Isaurus, in eius locum subrogatus est. PRISCVS, Cap. II. §. XXI. not. e. p. 71. *Valesius*.

d) Hæc verba perperam vertit interpres ; quia notionem verbi ἀναβαίνων, minime intellexit. Verte igitur : *Nomium vero, ex Magistro Officiorum utrumque Patricium, quæ dignitas ceteris omnibus antecellit*. Idem.

e) Totum hunc locum, qui ab interprete male acceptus est, ita verte : *Missus vero est, cum Anatolio, Nomius, non solum, ob dignitatis amplitudinem ; sed etiam, quia amicus erat Chrysaphio, & Barbarum muneribus capturus, sperabatur. Erat enim oppido liberalis, nec pecuniæ parcebat, vt negotium, quod semel susceperat, ad effectum perduceret*. Idem. In aliam hæc interpretatio sententiam abit, & vti Græco textui prorsus respondentem, ita luculentam omnino. Ceteroquin, laus legati, si consentiant reliqua, non postrema est, si sit, *cum ratione, liberalis*.

f) Durum necessitatis telum ! eadem hac tempestate, legatos ad ATTILAM, mittere, qua eum, paullo ante, in perniciosas insidias, *Romani* conabantur præcipitare. Præfixa huc sane fronte opus fuit : præsertim, quod THEODOSIUS ipse, fax & tuba fuit maleficii. Sed, confidebant, auro placatum iri ATTILAM. quod & ita euenit.

g) Lege, *Saturnini*, iuxta §. XXI. notam d. p. 71.

h) Aut hæc falsa sunt, quæ in mandatis habebant legati, vt referrent ad ATTILAM ; aut *Zenonis*, ob impeditum matrimonium istud, accusatio, quam habes, ante §. XXI. Ita tunc, cum se nefariis consiliis permisere *Romani*, inter verum & falsum, irrequieti fluctuabant. Ecce enim *Theodosius*, bona puellæ, ira percitus, in fiscum redegit. Cap. I. §. IV. *sine* ; si *Zenonis* intercessione, perturbatum fuit *Constantini* matrimonium ? non video.

a) Habuimus fluuii mentionem supra, Cap. II. §. XI. vbi *Drecon* PRISCO dicebatur : *hic Drenconem*, nisi scribæ sit error, vocat. At IORNANDES, *Driccam* adpellat. de quo alibi plura coniectabimus.

tantorum virorum motus, (b) ne longioribus itineribus defatigarentur, cum illis collocutus est. Initio quidem, multa superbe, & insolenter differens, (c) tandem magnitudine munerum, (d) æquior factus est, & blanda legatorum oratione delinitus, se pacem seruaturum, secundum (e) conuentiones, iurauit. Se quoque omni regione (f) trans *Istrum*, tanquam *Romanorum* iuris, ditio- nisque, cedere, neque porro Imperatori, de profugis reddendis molestum fu- turum; modo *Romani* in posterum, a transfugis admittendis, temperarent. Liberavit & *Bigilam*, numeratis centum auri libris, quas *Bigila* filius, cum le- gatis in *Scythiam* veniens, adtulerat. Tum & *Anatolio*, & *Nomio* gratificans, quamplurimos captiuos, illis, sine vlllo pretio, concessit. Postremo, donatos equis, & ferarum pellibus, quibus *Scytharum* reges, ad ornatum vtuntur, (g) dimisit.

b) Adeone vero rusticus fuit ATTILA, vt *Anatolium*, *Nomiumque*, insignes qui- dem dignitate, sed novos tamen homines, pudore contactus, reuereretur? Aberat, & procul quidem aberat, ab ATTILA, infans hic pudor! Certe, istud idem posce- bat a Romanis, vt viros ad se, gratia dirimendarum controuersiarum, mitterent; *non ex quolibet hominum genere; sed ex consularibus, quos liberet.* Cap. I. §. III. p. 8. *Pudor*, enim, *reuerentia est, inferioris erga superiorem*; non contra. LIVIUS, V, 46. Ita reor; dedisse id magnanimitati ATTILAM, vt, cum iussis suis satisfactum sit a *Romanis*, missique sint ad se viri præcipuæ dignitatis, eodem eos loco, quo depre- hensus fuit, audiret, neque longis itinerum ambagibus, quod fecit alias, circum- duceret.

c) Dic, sodes, PRISCE! tecum enim res mihi nunc est: quid THEODOSIUS tuus facturum fuisset? si maleficii hoc genus, ATTILA in eum consciuisset; subornauisset, omtos, multo auro, percussores; atque sceleratissimum facinus, necessariæ obten- tu legationis, tamdiu oculuisset? dum commode perpetraretur. Credo equi- dem, tametsi princeps fuerit moderatus, *Herculem* tamen *furentem* æmulaturum, eiusque cantilenam, suam facturum fuisse:

Cur diem questu tero?

Maſtetur hostis!

Nempe, in ATTILAM, ille, tanti architectum maleficii, omni furoris genere, tum demum sæuire desiisset, cum inuisum sibi caput, misisset ad tartara. Tu vero, mi PRISCE! *superbiam* dicis, atque *insolentiam*, quod concitatore forte oratione, de perfidia, de iuris naturæ ac gentium, neglectu, serio exposulauit, cum legatis. Quapro- pter, neque *superbe*, neque *insolenter*, actum ab ATTILA quidquam esse, fateare oportet. Immo, deses fere, ac lentus, in vliscenda ea iniuria, existimandus est.

d) Id vero est, quod præfidentes, ac feroces subinde *Romanos*, aduersus ATTILAM, faciebat: quod experiundo didicerunt; auro, offensas omnes, apud placabilis animi principem, nullo negotio posse obliterari. Hoc ni fuisset, *Constantinopolis* profecto, & *Roma*, vel ruderibus nunc iacerent sepultæ, vel iugum ferrent ATTILAE, ac barbarorum. At vero, *sic erat in fatis!*

e) Conuentiones has, recale Cap. I. §. II. p. 3. De formula iurisiurandi, vide Cap. II. §. III. p. 26.

f) MOESIAM vtramque, inde a *Singidone*, vtramque item THRACIAM, ad *Cber- sonesum* vsque cognominem, intellige. quas ille regiones, suo, & BLEDAE fratris ductu, bellis superioribus, euastatas, sui iuris fecerat. Vide, Cap. I. §. III. p. 7. not. I. sequ.

g) Legant hæc, & apud animum, præiudicatis opinionibus vacuum, procul odio gratiaue, rite expendant, quibus, iniqua hætenus, de ATTILA fuit opinio: plane confido fore, vt fateantur, nihil hic residui fecisse, principem incomparabilem, quo non *Alexandro* M. *Iulio* Cæsari, *Augusto*, vel summis quibusque viris aliis, si non anteferri, saltem æquiparari, possit. Nam, insidias quidem, a *Theodosio* sibi structas, obliuione deleuit; pacem, dolis malis *Romanorum* conuulsam, instaurauit; bello partis regionibus, vltro, lubensque cessit; *Istrum*, disternatorem imperiorum,

dimisit. Comitem illis addidit *Constantium*, vt Imperator re confirmaret, quæ verbis promiserat. Vt legati redierunt, & cum *ATTILA*, vltro citroque acta, transactaque percurrerunt, *Constantio* nuptui datur, quondam vxor *Armatii*, filii *Plintbae*, (h) qui apud *Romanos* exercituum dux fuerat, & *Consulatum* inierat. Ille, in *Lybiam* profectus, acie cum *Ausorianis* (i) decertauerat, & prospere pugnat; mox morbo correptus, vitam finierat. Eius vxori, forma, genere, & diuitiis conspicuæ, post mariti obitum Imperator, nubere *Constantio* (k) persuaferat. Sed, sopitis omnibus, ad hunc modum, cum *ATTILA*, controuersis, *Theodosium* (l) nouus timor occupauit, ne *Zeno* tyrannidem inuaderet.

§. XXVI.

Cum *ATTILAS* tributum, cum *Theodosio* conuentum, peteret, (a) aut bellum minaretur, & *Romani* se illi, per legatos satisfacturos, respondissent; missus est *Apollonius*. (b) Hic erat frater eius, qui *Saturnilli* filiam duxerat in vxorem, quam *Theodosius* *Constantio* promiserat, *Zeno* vero *Ruffo* collocarat, qui tunc in viuis esse desierat. Itaque, *Apollonius*, *Zenonem* cognatione contingebat, & ducis dignitate auctus, legatione functurus, ad *ATTILAM* missus erat. Sed, transmissio *Istro*, minime aditum ad *ATTILAM* nactus est. Etenim, *ATTILAS*, ira æstuans, (c) quod sibi tributum, & stipendium, a *Theodosio*, & optimis quibusque, rerum Imperatoris studiosis, & cupidis, constitutum, non solueretur, legatum minime admisit, eum, a quo missus erat, ludibrio habens.

U

Quo

nec rogatus, constituit; transfugarum, litigiosum illud negotium, sustulit; captiuos, sine lytro, restituit; legatos denique, & benigne habuit, & dimisit clementer.

h) De *Plintba* dixi, Cap. II. §. I. not. f. p. 25. qui, quod legationis, ad *RvAM*, *Hunnorum* regem, prouinciam, cupidius, quam pro rei dignitate, ambiebat, suspicionem sibi, apud æquos actionum existimatores, collegit, fidei, non vsquequaque integræ.

i) *AVSTORIANI*, seu *Austuriani*, gentes *Africæ* propriæ, circa *Leptim*, & *Tripolim*. Memorantur *AMMIANO MARCELLINO*, Lib. XXVIII. Cap. VI. p. m. 417. vbi, trinam eorum, in *Romanorum* ditionem, crudelemque impressionem, fusc memoratam leges.

k) Habet tandem *Constantius*, os, quod rodat, vxorem, scilicet, diuitem.

l) *ZENONEM* hunc *FLAVIVM*, supra descripsit noster, §. XXI. sed & nos, præeunte *Henr. Valesio*, ibid. not. d.

a) Cape hinc argumentum *Lector*! qua fide, quaque constantia, pacis, toties cum *Hunnis* coalitæ, leges obseruarint *Romani*. Quanta moderatione, quanta item, augustalis animi significatione, priorem legationem, *ATTILA* acceperit, dimiseritque, nunc admirati sumus: at vero, quam se ingratum, durum, immo iniquum in *ATTILAM*, iterum iterumque præstiterit *Theodosius*, tardus sit oportet, qui non aduertat. Neque tamen erubescant *Romani*, si quid aduersi eis ab *Hunnis* euenisset, tyrannidis accusare *ATTILAM*; cum tamen fabri essent suæ ipsorum fortunæ. Nimirum, mercabantur illi quidem pacem; sed græca fide.

b) Fuit *APOLLONIVS* hic *Rufi*, eius, cui *Zeno* filiam *Saturnini*, præreptam *Constantio*, tradiderat, frater, vide §. XXI. *VALESIVS* existimat, eundem hunc *Apollonium*, qui nunc *Magister militum*, ob augendam legationis dignitatem, *Consulatum*, cum *Magno*, iniisse. Sunt, ad eum, aliquot *THEODORETI* epistolæ, qui etiam *Rufi Comititis*, meminit, Epist. LXXIX.

c) Habuit omnino, cur ira æstualet, aduersus *Theodosium*, cum quo nuper, pacem instaurauit, omnium æquissimam. Is iam, & tributa negat, stipendiaque, & bellum meditatur importune. quod, ex *Apollonii* oratione, hoc loco, adparet.

Quo tempore, *Apollonius*, magnanimi viri facinus ausus esse dicitur. Etenim, quamvis *ATTILAS*, minime ratam haberet eius legationem, neque sui conueniendi potestatem facere vellet; nihilo secius, dona, quæ ad eum ab Imperatore *Apollonius* adtulerat, sibi tradi (d) postulabat; ni daret, mortem illaturum minabatur. *Apollonius* autem respondit: (e) non decere, *Scythas*, in aliqua dubitatione versari: vtrum dona, an exuuias accipiant, cum ea res esset in eorum arbitrio posita: indicans, dona quidem a lubentibus & volentibus, accepturos, si se tanquam legatum admitterent; sin minus, quæ eriperent, spolia potius, quam munera, censeri debere.

§. XXVII.

MARTIANVS, (a) Romanorum orientalium Imperator, ad *Genferichum*, post *Romam* ab eo, *Auito* imperante, dirutam, legatos misit, qui iuberent: ab *Italia* vastitate abstinere, & vxorem *Valentiniani*, (b) & eius filias, in captiuitatem abductas, libertati restituere. Sed legati, re infecta, in orientem reuersi sunt, neque quicquam eorum, quæ a *Martiano* imperata fuerant, facere, aut liberare mulieres voluit. Quamobrem, *Martianus*, iterum litteras ad *Genferichum* scripsit, per *Bledam* legatum. Erat autem *Bleda* (c) Episcopus, hæreseos

d) Gratam, acceptamque *ATTILAE* hanc voluntatem habere debuerat, *Apollonius*, quod dona, quæ ex legationis more secum tulerat, in tributorum rationes imputare victor censuerit. Prædamnavit, hoc legati facinus, quisquis est eius fragmenti auctor, quod ex codice manuscripto, *Prisci* Ecclogis præmittitur: *Quomodo oporteat Legatos accipere, aut Legatos mittere*, quod consule circa finem. Non ergo mea quidem sententia, magnanimi viri facinus, hac sua obstinatione, edidisse censendus est.

e) Responsum hoc, quorsum valuerit, nescio; neque video aliud quidquam, eo patrauisse *Appollonium*, quam quod tributa, quibus pendendis obstricti erant *Romani*, fastoso *donorum* vocabulo, vt ægre faceret *ATTILAE*, adpellauerit, irritaueritque, præter rationem, crabrones. Egregium scilicet, magnanimi viri, facinus!

a) Quæ sequuntur, ad finem vsque fragmentorum *PRISCI*, non amplius, ad *ATTILAM* pertinent; recognoscenda erunt tamen, ne non intellecta, offensum dimittant Lectorem.

b) Quomodo in potestatem *Genferici*, *Valentiniani*, vidua, & duæ huius filiae, *Eudoxia*, atque *Placidia*, venerint, discas ex *PROCOPIO*, de *Bello Vandalico*, Lib. I. p. m. 187. *EUDOXIA*, *Valentiniani*, quem *Maximus*, tyrannus, e medio sustulerat, vidua, tametsi in matrimonium *Maximi* consensisset; necem tamen prioris mariti, quam ei imprudens tyrannus, inter mutuos in toro amplexus, confessus fuerat, vltura, *Genfericum*, ex *Africa* aduocat, vtque cædem *VALENTINIANI* ferro persequeretur, ritu femineo, quam cupidissime rogat. *Genfericus* igitur, auaritia in primis permotus, speque opum maxime consequendarum, ingenti classe in *Italiam* adnauigans, *Romam*, nullo aduersante, facile ingreditur. Maximum, e vestigio *Romani* fugientem insectati, lapidibus obruunt, membratimque discerpunt. *Genfericus* vero, *Eudoxiam*, simul cum *Eudocia* & *Placidia*, eius ex *Valentiniano* filiabus, capit, gazamque omnem imperatoriam, in nauibus positam, secum in *Africam* tulit: ac, si quæ erant *Romæ* decora, inter quæ *Iouis Capitolini* tegularum, ex ære auratarum, partem dimidiam, abripuit. Vnam vero, ex his nauibus, ubi statuæ fuerunt, tempestate periisse dicunt, ceteras incolumes in *Africam* delatas. E captiuis mulieribus *Eudoxiam*, *Honoricho* filio, *Placidiam* vero, *Olybrio*, nobili Senatori Romano, locauit: quam *Placidiam*, simul cum *Eudoxia* matre, rogante Imperatore Leone, *Constantinopolim* misit, qui post *Martianum*, *Asparis* opera, imperio successerat. Hæc *PROCOPIVS*; sed, de legatione *Martiani*, silet.

c) Fuit ea ætate, vulgatum *BLEDAE* nomen, originis, vti quidem reor, *Gotthicæ*, *Van-*

seos *Genferiebi*. *Vandali* enim, *Christianorum* cultum, & religionem amplexi fuerant. Hic, ubi ad *Genferichum* accessit, atque alienum a sua legatione perspexit, in verba superbiora erupit. Non bene cessurum, licet illi secundæ res animos facerent, si bellum cum *Romanorum* Imperatore contraheret. Sed, neque vlla verborum lenitas, quantumvis a legato usurpata, neque incussus timor, illum ad vllam animi æquitatem, aut moderationem, ut mulieres redderet, pertrahere potuerunt. *Bledam* enim, irrita legatione, dimisit, & rursus in *Siciliam*, & proxima *Italiae* loca, exercitum immittens, omnem regionem vastavit. *Avitus* (d) quoque, *Romanorum* occidentalium Imperator, ad eum legatos misit, qui monerent, ut foederum, pridem cum illo initiorum, meminisset, & ut ea sibi observanda statueret; sin minus, se, & domestico exercitu, & auxiliariis copiis fretum, bellum adparaturum. *Romani*, (e) in *Colchidem* profecti, bello aduersus *Lazos* decertant, nec multo post *Romanorum* exercitus, ad sua rediit. Cum autem Imperator denuo bellum repetere præpararet, consilium habuit, an eadem via insistens, an per *Armeniam*, *Persarum* ditioni confinem, fide prius a *Parthorum* Monarcha accepta, bellum inferret. Etenim, cum *Colchidis* ora esset importuosa, neque loca vadosa præternavigare posset, mare sibi vndequaue infestum existimabat. *Gobases* quoque, legatos misit ad *Parthos*, & ad Imperatorem *Romanorum*. Et *Parthorum* quidem monarcha, quia bellum illi erat cum *Hunnis*, quos *Cidaritas* vocabant, *Lazos*, ad se confugientes, reiecit.

§. XXVIII.

Cum *Balamerus* (a) *Scythæ*, fœdera violaret, & *Romanorum* regiones depopularetur, & multas vrbes euerteret; *Romani* ad eum legatos miserunt, qui de pace violata quererentur, & ut deinceps, a vexanda incursionibus *Romanorum* regione abstinere, decem & nouem auri libras illi quotannis solui constituerunt. Dicebat enim, suæ gentis multitudinem, rerum necessariarum inopia, ad bellum insurrexisse. *Genferichus*, (b) cum non amplius fœderibus,

U 2

cum

ca, *Vandalicæ*. quod, si ex *Germanicæ* linguæ, qualis fuit *Gotthorum*, & consobrinatorum populorum, significatione, interpreteris, *Blöde*, infirmum, habetem, mollemque animo virum, notat. *Sarmatæ*, idem, vocabulo *Blady*, significabant.

d) FL. MAECILIUS AVITUS; nam ita referunt numi. Hunc *Maximus*, tyrannus, quem superiore nota b. *Genferico*, Romam, maleficio *Eudoxiæ*, occupante, occisum diximus, *Præfectum* prætorio, creauit; posteaque sublato *Maximino*, a S. P. Q. R. Imperator occidentis inauguratus, cum Imperatore orientali *Marciano*, & *Theoderico*, *Gotthorum* rege, fœdus iniit: quorum societate fretus, hanc, ad *Genferichum*, legationem misit. IDATIUS. Fuit domi, militiæque spectatus, nobilissimo ortus genere; sicuti eum ad cælum tollit C. SOLL. SIDONIUS APOLL. in Panegy. Lib. VII. Carm. VI. & VII. p. m. 74. seq. qui tamen, se ab assentatione abstinere non potuit: quippe, *socerum* dilaudans; *Papinnellam* enim, AVITI filiam, habuit in matrimonio. Senatum Romanum, Consulatu eum, vna cum imperio, quadrimestri post, abdicauisse, SAVARO, commentator *Sidonii*, adfirmat.

e) Geminata hæc, in *Colchidem*, aduersus *Lazos*, expeditio *Romanorum* orientalium fuit. De *Colchide*, & *Lazis*, vide Cap. I. §. VII. not. a. p. 15.

a) CAUE BALAMBERVM hunc, regem illum *Hunnorum* fuisse putes, qui toti *Hunniaco* imperio dedit exordia, atque regnandi ordine, *Mundzaccum*, ATTILAE patrem, anteiuit. Non est ita! Quis vero tandem? Discas id, ex Historia MALCHI, de rebus Byzantinis, in cuius fragmentis, multa, de eius actibus, scitu dignissima, legas. *Valamir* dicitur IORNANDO, in Geticis. Filiorum ATTILAE debellator.

b) De his *Genferici* expeditionibus, lege PROCOPIVM, de *Bello Vandalico*, Lib. I. p. m. 188. seq.

cum *Maioriano* (c) pactis, stare constituisset, *Vandalorum*, & *Maurusiorum* multitudinem, ad vastationem *Italiae* & *Siciliae*, immisit. *Marcellinus* (d) enim, iam ante insula cefferat, propterea quod maiorem exercitus sui partem ei *Richimerus* (e) abduxerat, & militibus eius pecunias largiri, (erant autem fere omnes *Scythæ*) quo illis persuaderet, a *Marcellino* deficere, in animo habebat. Itaque, *Marcellinus* *Sicilia* excefferat, veritus tum insidias, tum ne, si cum *Richimiro* certandum illi foret, saluis sibi insulae opibus, minime se recipere posset. Missa est igitur ad *Genferichum* legatio: tum a *Richimero*, ne foedera violaret: tum ab eo, qui apud Romanos in oriente rerum potiebatur, (f) vt ab *Italia*, & *Sicilia* abstineret, & regias mulieres redderet. *Genferichus* vero, multis ad eum, ex diuersis partibus, legatis missis, non ante mulieres liberauit, quam maiorem natu sororem *Valentiniani*, *Eudoxiam* nomine, *Honorico* filio desponderet. Tunc enim *Eudoxiam*, *Theodosii* sororem, remisit cum *Placidia*, altera eius sorore, quam duxit *Olybrius*. Neque eo secius *Italiam*, & *Siciliam* *Genferichus* vastare destitit; sed multo magis post mortem *Maioriani*, cum *Olybrium* ad imperium occidentis prouehere, propter (g) adfinitatem ex nuptiis, cogitaret.

§. XXIX.

Sub *Leone*, Romanorum Imperatore, legatus pro *Italica*, ad *Vandalos* profectus est *Tatianus*, in patriciorum numerum conscriptus. Ad *Persas* vero, *Constan-*

c) FL. IULIUS MAIORIANVS, apud *Rauennam*, post *Auitum*; occidentis Imperator iussus a militibus, *Marciano*, *Constantio*, & *Rufo* Coss. teste *Marcellino*, in *Chronico*. Non diu produxit imperium: nam anno quidem quarto, *Dagalaifo*, & *Seuerino*, Consulib. apud *Detronem* fluuium interemtus est. *Idem*. Vide plura, apud *BARONIUM*, in A. C. CCCCLVIII. n. 2. 3. Apud C. SIGONIUM, de Occidentali Imp. Lib. XIV. Tom. Opp. I. p. 519. seq. Apud nostrum denique, Cap. I. §. VIII.

d) MARCELLINVS magnarum opum, quas in *Dalmatia* parauerat, possessor. Hunc *Leo III.* ad vindicandam ab direptionibus *Vandalorum* *Sardiniam*, miserat. Sed, cum isthic, ob segnitiam, an perfidiam *Basilisci*, qui bellum in *Africa*, aduersus *Genfericum*, administrabat, nec quidquam profecisset, e *Sardinia*, in *Siciliam* transgressus, ibi a *Vandalis* oppressus est. *Idem* l. c. 535.

e) RICHIMERVS, qui & *Ricimerus*, vir fuit illustris, Comes, Magister vtriusque militiae, & Patricius. Eius facinora, in rebus *Maioriani*, & *Seueri*, Augustorum: quos utrosque, illum vi, hunc veneno, sustulit, scriptores meminerunt. Cetera, quae aduersus *Genferici* impressiones in *Italiam*, sublato *Seuero*, gessit, satis testantur; non prudentiam viro defuisse, neque fortitudinem; sed moderationem, & ex æquo administrandi omnia, consilium. Leges *Sigonium*, l. c. *Anthemi* demum Augusti gener factus: foedum dictu, quam diris modis afflictarit Imperatorem, mittem eum, ac forte etiam, in propulsandis iniuriis, lentum. Enim vero, obsessum in vrbe, augustalem focerum, atque post longam obsidionem, captum, nulla sanguinis, nulla diadematis ductus ratione, maleficientissime interemit.

f) LEO is fuerat, cui *Genfericum*, *Eudoxiam*, & *Placidiam*, ad has eius preces misisse, periodo superiori, nota h. ex *PROCOPIO*, memorauimus.

g) Constabat nimirum, adfinitatis hoc vinculum, geminis, *VALENTINIANI* filiarum, *Eudoxiae*, & *Placidiae* nuptiis. quarum illam, *Honorico* filio suo, collocauerat *Genfericus*; hanc *Olybrio*, Senatori potentissimo: quo eum auctoramento, in suas partes studebat illicere; mox & Imperatorem occidentis facere. *PROCOPIVS* ibidem, p. 189. Atque, creatus fuit omnino *Olybrius*, in locum *Anthemi*, occidentalium Romanorum Imperator; sed qui mense, post inaugurationem, septimo, sua morte functus est. quemadmodum in litteras retulerunt, *MARCELLINVS* Comes, *IDATIUS*, *CASSIODORVS*, *PAVLLVS Diaconus*. C. SIGONIVS, de occidentali Imp. Lib. XXIV. Tom. Opp. II. p. 543.

Constantius, (a) tertium Consul, & vna cum Consulatu, patriciatus dignitatem sortitus. Et *Tatianus* quidem, a *Vandalis*, intra breue tempus, re infecta, reuersus est. *Constantius* vero *Edeffæ*, (b) quæ vrbs est in *Romanorum* ditione posita, & *Persis* contermina, substitit, in qua longo tempore commoratus est, cum eum admittere *Parthorum* rex differret. Tandem *Parthorum* rex, *Constantium* legatum, qui longo tempore *Edeffæ* substiterat, in suam regionem admisit, & ad se venire iussit. Et rex quidem tunc temporis minime in vrbibus, sed in confiniis regionis suæ, & *Hunnorum Cidaritarum*, (c) moram trahens, cum *Hunnorum* rege bellum gerebat, propterea, quod *Hunni* minime tributum

X

infere-

a) Habet PROCOPIVS, Lib. I. initio de *Bello Persico*, alterius mentionem legationis, quam *Zeno* Imperator, ad *Persesem* miserit. Eius caput *Eusebius* quidam fuit, qui, quod regem *Persarum* bello itidem *Hunniaco* implicitum deprehendit, cum *Constantio* isthoc, permiscendus haud est.

b) EDESSA, an Mesopotamiæ sit oppidum, in leua *Euphratis* situm, vti est apud PTOLEMAEVM; vel *Cælosyriæ* vrbs, quod habet PLINIUS: non disputo; quamvis pronum fortassis fuerit adfirmare; ab vtraque regione potuisse nomen hærescere, vrbi eidem: quippe quæ, in confiniis, non longe a *Tauri M.* radicibus federit. Lege CHRISTOPH. CELLARII Geographiæ Antiq. Lib. III. Cap. XV. p. 723. seq. Enim vero, *Edeffa* Macedoniæ, nihil isthuc adtinet.

c) Meminimus *Hunnorum Cidaritarum*, Cap. I. §. IX. not e. PROCOPIVS, auctores item alii, *Eutbalitas* Hunnos adpellant, & abs reliquorum *Hunnorum* tribubus, peculiari cum laude, discriminat. Nec, vt reliqui *Hunni*, Nomades sunt, vitam agentes pastorem; sed optimam iam pridem incolunt regionem. Hi, nunquam in *Romaorum* terram, nisi cum *Persarum* exercitu, sunt ingressi, solique *Hunnorum* albi sunt; neque item fædi adspectu, neque ferarum modo, vt illi, victitantes; sed sub vno degentes principe, politicam agunt vitam inter se, & cum vicinis suis, ius, fasque colunt, æque ac *Romani*, & alii omnes. Fortunatiores inter eos, vsque viginti amicos habent, seu plus, si contingat. qui conuiuæ continuo sunt; quibusque communis pecunia, & potestas simul est. Decedentem ex iis aliquem, ad sepulchrum effferri mos est. Ita de his PROCOPIVS, loco, quem nunc laudauimus. THEOPHYLACTVS SYMOCATTA, non *Eutbalitas* solum, sed cum *Ἐμφάσι*, *Nephtalitas* etiam adpellat, Lib. VII. Cap. VII. p. 174. B. edit regiæ. Quod ei fini commemoro, vt OTROKOSII sententiam, Orig. Hung. Parte I. Cap. XIII. quam ibidem in nota expromit, locus sit recognoscendi. Subiit, inquit, ex hoc, animum meum eiusmodi cogitatio: annon hæc pars *Hunnorum*, ad septentrionalem orientem *Persiae*, originem suam debeant, parti cuidam *Israëlitarum*; in primis tribui *Nephtalim*; a *Salmanassare*, annis circiter DCCXXXVIII. ante CHRISTVM natum, in *Assyriam*, & subiectas ei tunc regiones; *Mediam*, *Scythias* conterminam, aliasque. 2. Reg. XVIII, 11. abductorum, ac successu temporis, cum *Scythiæ* quibusdam populis mixtorum. Verum, cum non habeam aliunde huius coniecturæ argumenta euidentia; sufficiat nunc, obiter hic in margine adnotasse, vt viris eruditis, occasionem ulterius de hac re discurrendi, præbeam. Fateor, inesse coniectationi huic, non plane nihil verosimilitudinis: in primis, si non sola etymologia, sed reliquo simul rerum habitu, quæ fuerunt cum deportatione *Israëlitarum* coniunctæ, quæque eam consequutæ sunt postea, nitatur, firmeturque. Huc ego retulerim: religionis *Iudaicæ* ritus, ad has gentes propagatos; sicut *Circumcisionis* ad *Colchos*: linguæ *Hebraicæ* cognationem, ad populos septentrionales prolatam; quod adparet, in *Lingua Hungarica*, quæ *Hunniacæ* ingenua suboles est: atque cum primis, quod ad Hunnos *Nephtalitas* adtinet: corporis habitudinem; quod albi erant: morum integritatem, ethnica maiorem: ac forte *Cidarim* ipsam, sacerdotibus, quin & genti *Hebrææ*, vsitatam; a qua Hunnos *Cidaritas* dictos, PRISCO præeunte, supra coniectando monuimus; nunc vero, parum abest, quin etiam atque etiam adfirmemus.

Decadis II. Monumentum I.

inferebant, quod illis olim *Persarum*, & *Parthorum* reges, imposuerant. Et regis *Hunnorum* pater, tributi illationem renuens, bellum exceperat, quod quidem vna cum regno, ad filium transmiserat: donec *Persis*, longiori bello defatigatis, venit in mentem, bellum cum *Hunnis* fraude finire. Itaque, *Peroses* (sic enim *Persarum* rex vocabatur) ad *CONCHAM*, (d) *Hunnorum* regem, misit, tanquam vellet cum illis pacem firmare, & armorum societatem iungere, & illi, suam sororem dare in vxorem. Illa enim erat tum forte adhuc iunior, neque dum, hic liberos vltimos sustulerat. Quibus sermonibus, cum *Conchas* esset adensus, non illi quidem nuptui tradita est *Perosis* soror; sed alia mulier, (e) regio cultu adornata. Hanc autem *Persarum* rex misit, tanquam, si nihil eorum, quæ fingeantur, enuntiaret, regiæ felicitatis participem futuram; sin minus, & simulata detegeret, mortis supplicium subituram. Non enim licere *Cidaritis* imperanti, vxorem habere seruilis conditionis, pro ingenua, & nobili. Cum igitur, his conditionibus, *Peroses*, pacem cum *Hunnorum* rege sanxisset, non illi diu sua fraus vtilitati & fructui fuit. Mulier enim timens, ne, si forte per alios de sua conditione certior fieret, pessima se morte mulctaret, commentum indicauit. *Conchas* vero, mulierem ob veritatem detectam laudans, eam in vxorem habere perstitit; sed dolum sibi factum, vltimi conari, in animo habens, contra finitimos bellum gerere simulauit. In quo sibi viris opus esset, non quidem ad militiam aptis; (infinitam enim sibi horum adesse multitudinem;) sed his, qui eos in aciem educerent, & bellum administrarent. *Peroses* vero, principes, & ex suis illustriores, ad eum misit. quorum alios, *Cidaritarum Imperator*, trucidauit; alios, truncatos ad *Perosem* remisit, qui renuntiarent, has illos, commissæ ab eo fraudis ergo, poenas luisset. Itaque, inter ipsos, multo acrius, quam antea, bellum est excitatum, & omnibus viribus depugnarunt. In *Gorga* (f) igitur, (hoc enim erat loco nomen, in quo tunc forte *Persæ* castra metabantur) *Constantium*, *Peroses* excepit. Quem, postquam per quosdam dies laute, festiuiterque tractasset, nullo grato, & consentaneo ad legationem dato responso, dimisit. *Leo Imperator*, *Genferichum*, barbararum gentium ducem, per nuntium (g) de *Anthemii*

d) Nomen hoc regis, in *casu recto* paullo post, *CONCHAS* sonat. quod vere *Hunniacum* esse, nemo, nisi nostri sermonis ignarus, negauerit. Atque idem istud vocabulum, pure pute *Hungaricum* est, a primitiuo obsoleto, *Tsonk*, seu *Csonk*, quod *truncatum* quid notat; & ab hoc ortum, *Tsonka*, *mutilatus*, *truncatus*: vt adeo *Hungaris* vocabulum *Csonkás*, mutilum significet. qualis forte rex iste *Cidaritarum* fuit.

e) Dirum oppido facinus, atque illi simile, quod apud *HERODOTVM* legas, Lib. III, 1. 2. 3. edit. *IACOBI GRONOVII*, p. 159. seq. Quod *Labanus*, eadem hac fraude *Iacobum* circumuenit, facinus omnino patrauit, indignum viri integritate; idem tamen, & intra familiam substitit, neque in offensam tunc dimanauit aliorum; & quodammodo, per decori leges extortum *Labanus*, caussari poterat; excusatiùs omnino, quam *Peroses*, peccasse censendus est: cum ille quidem generum tantum offenderit, mox iterum reconciliandum; iste, gentem colliserit cum gente, bellumque, turpi hac fraude consopitum tantisper, ad eum modum inflammauerit, vt, cum sibi, tum toti exercitui suo, exitium nihil dubitarit accelerare. Non meminit, turpissimæ fraudis, *PROCOPIVS*; sed miserabilem tamen *Perosis*, vna cum exercitu, ac XXX. filiis, occasum, prolixè describit. Lib. I. p. 121. de *Bello Persico*, ab *Hunnis Cidaritis*, procuratum. quem illic cognoscat *Lector*.

f) *GORGA*, *Hunnorum Euthalitarum* vrbs, in *Persæ* finibus, vti est apud *PROCOPIVM*, Lib. I. de *Bello Persico*, p. m. 118. seq.

g) Nun-

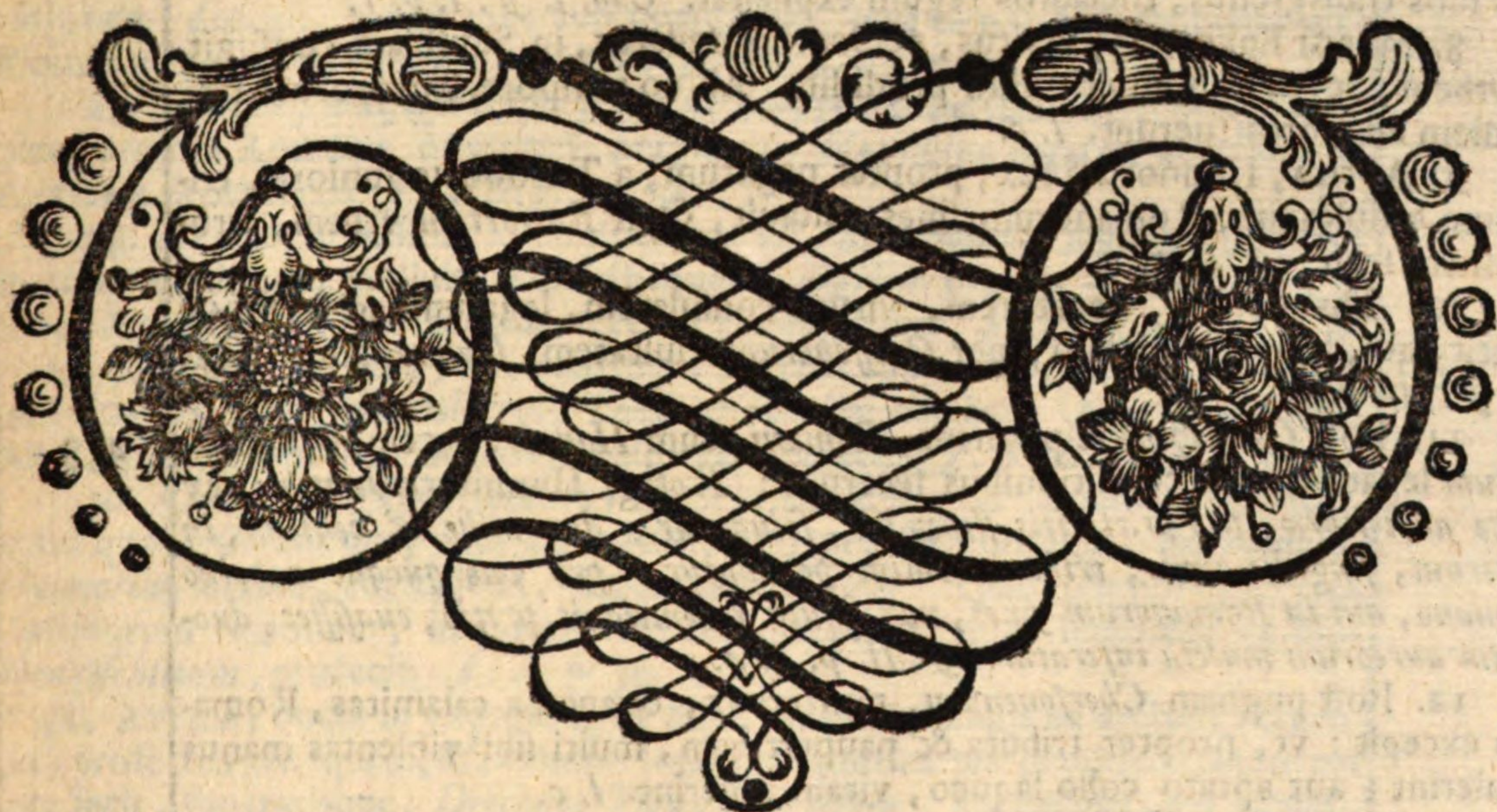
themii imperio, certiozem fecit, (h) eique bellum indixit, nisi *Italiam*, & reginas liberas dimitteret. Rediit autem nuntius, & retulit, nolle ipsum denuntiationi parere; immo, eo magis bellum adparare, quod iuvenes (i) *Romani* fœdera transgressi essent.

g) Nuntium, eam legationem præcessisse, cuius ad §. XXVII. not. b. p. 78. meminimus, & quo inductus *Genfericus*, liberas, *Eudoxiam* matrem, & *Placidiam*, *Constantinopolim*, uti auctor est *PROCOPIVS*, dimisit.

h) Huc ventum fuit, ut terrarum domina, *ROMA*, ne principem quidem, qui rebus conuulsis moderaretur, sibi posset sufficere; sed necessum habuerit, eum a *Leone* Augusto, *Constantinopoli* mitti. Is erat *FL. ANTHEMIVS*, gener *Marciani*, *NICEPHORVS CALLISTVS*, Lib. XV. Cap. XI. IDATIVS in Chron. opibus & genere magnus, *PROCOPIVS*, Lib. I. de *Bello Vandal.* quæ eius, ad capeffendum diadema, missio, incidit, *Cusæo*, & *Iohanne* Coss. A. V. MCCXIX. obsessus, captus, atque indigna nece, a *Fl. Richimero*, genero suo, vide §. XXVII not. e. *Marciano* & *Tesfo* Coss. A. V. MCCXXIV. occisus est. Hac interim, ad breue imperium admoti *Anthemii*, vsurus occasione, *LEO*, ad *Genfericum*, misit nuntium, sicuti meminit *PRISCVS*. Sed, surdo iterum iterumque, cecinit fabulam.

i) IUVENES ROMANOS, contemtim *Constantinopolitanos*, adpellat: quippe qui, epocham suam, a *Constantino* M. sint exorfi: id quod, non ignorabat barbarus.

F I N I S.

CHRONOTAXIS
IN
PRISCI RHETORIS
EXCERPTA DE LEGATIONIBVS.

1. **R**OVAS, Hunnorum rex, cum *Amaldsuros*, *Itbamaros*, *Teneassios*, *Boiscos*, ceterosque Istri accolas, propter initam cum *Romanis* societatem, bello adgredi contendit: *Eslam*, qui Scythas profugos repeteret, *Constantinopolim* milit. *Cap. II. §. I. p. 24.* A. C. N. 429.
2. *Plintbas*, & *Dionysius*, exercituum duces, & viri consulares, legati ad ROVAM, Hunnorum regem, nominantur. *l. c.* 430.
3. ROVA mortuo, Hunnorum regnum, ad ATTILAM peruenit. ad quem, *Plintbas*, ex Scythia oriundus, legatus mittitur, eique, *Epigenes*, sapientiæ laude celebris, socius legationis adsciscitur. *§. I. p. 25.* 434.
4. Legati Romanorum, apud MARGVM Mœsiæ, foedus cum *Hunnis* reparant, & pro trecentis quinquaginta; septingentas auri libras, quouis anno, tributum nomine, *Scytharum* regibus promittunt. *l. c.*
5. HUNNI, foedus initum, præstito ritu patrio, iureiurando confirmant, redditosque sibi, *Mamam*, & *Atacam*, ex regio genere Scythas, profugos, in *Carso*, Thraciæ castello, crucis supplicio adficiunt. *§. II. p. 26.*
6. Pace cum *Romanis* facta, ATTILA & BLEDA, ad subigendas gentes Scythicas profecti sunt, & contra *Sorogos*, bellum, communibus opibus, viribusque, mouerunt. *l. c.*
7. *Scythæ*, mercatus tempore, *Romanos* adorti, in *Illyricum* irruerunt, & *Viminacium* Mysorum ceperunt; propterea, quod *Margi* Episcopus, in fines suos transgressus, thesauros regum expilasset. *Cap. I. §. I. p. 1.*
8. MARGI Episcopus, veritus, ne Scythis dedatur, in Scythiam confugit, & urbem, *Scytharum* multitudini prodidit. Ab eo tempore, barbarorum res, in diem auctiores fuerunt. *l. c.*
9. ATTILA, Hunnorum rex, propter negatum, a THEODOSIO iuniore, tributum exsulesque, Romanorum fines vastauit, & in *Ratiariam* urbem, irruptionem fecit. *§. II. p. 2.*
10. THEODOSIVS, Senatorem, virum consularem, legatum ad ATTILAM mittit, qui, itinere maritimo, per *Odyssenorum* ciuitatem, *Hunnos* adiit. *Cap. II. §. III. p. 26.*
11. Post *Chersonensem* pugnam, *Romani*, cum *Hunnis*, pacem, per *Anatolium* legatum, his conditionibus fecerunt: *Profugi* Hunnis reddantur: sex mille auri libræ, pro præteritis stipendiis, soluantur; duo mille & centum, in posterum, singulis annis, tributum nomine pendantur: pro vno quoque captiuo Romano, qui in Romanorum fines, non soluto redemptionis pretio, euasisset, duodecim aureorum multa inferatur. *§. II. p. 3. 4.* 438.
12. Post pugnam *Chersonensem*, tam atrox, & acerba calamitas, Romanos excepit: vt, propter tributa & paupertatem, multi sibi violentas manus intulerint; aut aptato collo laqueo, vitam finierint. *l. c.*
13. *Romani*, missis per *Scottam*, ad Scythas, thesauris, multos ex profugis, qui dedi reluctabantur, trucidarunt, inter quos, & præfectum *Scytharum*, regii generis. *§. II. p. 5.*
14. *Acintbuntii* Thraciæ, qui parta a *Scythis* spolia, sibi vindicabant, multosque ex *Hunnis*, in seruitutem abduxerant, barbaros captos, accepta a *Scythis* fide, dimiserant. *l. c.*
15. Pace facta, ATTILA rursus, legatos ad *Romanos* orientales mittit, & transfugas repetit. *§. III. p. 6.*

16. ATTILA, vanis legatorum mittendorum occasionibus excogitatis, iterum, tertium, & quartum, legatos ad Romanos exmittit: vt, necessarios suos, Romanorum liberalitate, ditaret. l. c. A. C. N. 440.
17. Romani, animis fracti, ATTILAM, propter Parthorum, Vandalorum, Isaurorum, Saracenorum, ac Æthiopum metum, colebant, eique, in omnibus, dicto audientes erant. §. III. p. 6. 7. 445.
18. EDECON Scythia, cum Oreste Romano, qui, Pœoniam ad Sauum incolebat, legatus ab ATTILA, ad Imperatorem missus, transfugas repetit, & prouinciam Mæsiæ, bello captam, Hunnis vindicat. §. III. p. 7. 447.
19. Chrysaphius Eunuchus, EDECONEM legatum, per Bigilam interpretem, auro corrumpere, &, vti ATTILAM, e medio tollat, ad perpetrandum facinus, inducere studet, ac fere inducit. §. III. p. 7. 8. 9.
20. EDECONI, aurum, ad perpetrandum facinus, promittitur, & Maximinus, legatus ad ATTILAM, cum Bigila interprete, decernitur. Cap. I. §. III. p. 10. II. §. IV. p. 27.
21. Maximinus, PRISCUM RHETOREM, socium itineris eligit, & viam, in Scythiam, Serdicam versus, cum EDECONE, atque ORESTE, barbarorum legatis, domum redeuntibus, init. Cap. II. §. IV. p. 27. 28. 448.
22. Inter Romanos, atque Hunnos, simulas quædam, apud Serdicam suborta est, propterea, quod THEODOSIVS, cum Deo: ATTILAS, cum homine, a Bigila comparatus, & neque Orestes eodem, quo EDECON, honore, donisque adfectus fuerit. §. IV. p. 28. 29.
23. MAXIMINVS, Naissum accedens, Istrum versus contendit, superatoque lembis Istro, & iter quindecim stadiorum emensus, in campum, saltibus interiectis, diuisum, ad tentoria ATTILAE peruenit. §. IV. V. p. 29. 30.
24. Hunni, ad inuadendos Romanorum fines, tanquam ad venationem, progressi sunt. §. V. p. 30.
25. MAXIMINVS, quoniam Scytharum primoribus, causam susceptæ legationis adperire nolebat: Constantinopolim reuerti iussus est, cum comitibus suis. §. V. p. 31. 32.
26. EDECON, comparatam ab Imperatore, & Eunuchis, in ATTILAM coniurationem, detegit, indicataque auri quantitate, quæ eam in rem destinata est: Romanæ legationis causam enuntiat. §. VI. p. 32. 33.
27. SCOTTA, Onesegii frater, PRISCI RHETORIS persuasione, & spe accipiendorum a Romanis donorum, permotus, Maximino legato, accessum ad ATTILAM procurauit. §. VII. p. 33. 34.
28. ATTILA, admissum in conspectum sui, Maximinum legatum, sedens in cathedra lignea, audiuit, coniectisque in Bigilam probris & conuitiis, omnes Scythicæ nationis transfugas, reddi sibi imperauit. §. VIII. p. 34. 35. 36.
29. Bigilas, cum Esia, qui transfugas Scythas reduceret, simul &, destinatam EDECONI pecuniam adferret, Constantinopolim mittitur. Maximinus legatus, Onesegii reditum ex Acatziris, exspectare iubetur. §. VIII. IX. X. p. 37. 39.
30. ONESEGIVS, cum seniore, ex ATTILAE filiis, ad Acatziros mittitur. apud quos, Caridachus, vnus ex regulis, ad ATTILAM confugit, sublatisque, Hunnorum auxilio, corregibus, imperium obtinuit. Quo tempore, ATTILA Catiscorum regionem, in potestatem suam redegit, eique seniore ex filiis Dengischitium, præfecit. §. X. p. 39.
31. ATTILA, ducta in vxorem Esæ filia, ad loca, magis ad arctum vergentia, profectus est. quem, Maximinus legatus sequutus, per planitiem patentem iter fecit, superatisque, Drecone, Tiga, & Tiphisa, fluminibus, ad vicum, in quo vna ex Bledæ vxoribus habitabat, peruenit. §. XI. p. 39. 42.
32. Romulus comes, & Primutus, Norici præfectus, legati ad ATTILAM, a Valentiniano III. occidentis Imperatore, causa vasorum aureorum, mittuntur. quibus, Tatullus, ORESTIS pater, priuati officii causa, semet adiunxerat. §. XII. p. 42. 44.
33. ATTILAE regia, in magno quodam vico, ex tabulis, eximie politis, structa fuerat. in quam, aduentanti regi, puellæ, odas Scythicas cantantes, obuiam

obuiam prodibant; vxor autem ONESEGII, magna ancillarum multitudine comitata, opsonia & vinum offerebat ATTILAE aduentanti. §. XIII. p. 44. 46.

34. PRISCUS RHETOR, exmissa ab Imperatore dona, ad ONESEGIUM defert, & interea, dum in conspectum herois barbari admittitur, cum Mysio quodam Viminacensi, & ONESEGII domestico, ante ædes, prope ad regiam constructas, de Scytharum, atque Romanorum institutis, colloquitur. §. XIV. XV. p. 46. 51.

35. ONESEGIUS, acceptis ex Prisci manibus donis, ad Maximinum accersit, eique roganti, ut ad dirimendas controuersias, quæ inter Hunnos, atque Romanos subortæ fuerant, æquum arbitrum se præberet, respondit: maiore adiuumento se Romanis futurum; si domi remanens, iracundum domini animum placaret; quam si, ad eos accedens, criminationi se obiiiceret. §. XVI. p. 51. 53.

36. PRISCUS, dona fert ad CRECAM, Attilæ vxorem, & trium filiorum matrem. quæ, in interioribus regiæ, in molli stragula iacens, ancillas, telas coloribus, ex aduerso, variegantes, famulorum multitudine circumsepta, observabat. §. XVII. p. 53. 54.

37. ATTILA grauis vultu, incedens cum Onesegio, sedit pro ædibus, & lites multorum, qui eum adierant, diremit; deinde domum reuersus, barbararum gentium legatos ad se admisit. §. XVII. p. 54.

38. PRISCO RHETORE, cum Valentiniani III. legatis, de potentatu ATTILAE differentibus, Romulus adfirmavit; ATTILAM, totius Scythiæ dominatum sibi comparasse, &, ad Oceani insulas vsque, imperium suum extendisse; iamque in eo victorem Hunnum esse; ut, & Romanos, præstatione tributorum obnoxios habeat; & Medos, Parthos, atque Persas, dominatui suo subiiciat. §. XVII. p. 54. 57.

39. ATTILAE, tantæ erant copiæ, quas, nulla gens sustinere potuit. cui, non parua potentiæ accessio contigerat, ex eo: quod Martis ensis, a Scytharum regibus olim cultus, bouis ministerio detectus fuerit. §. XVII. p. 56. 47.

40. ONESEGIUS, cum Prisco Rhetore, de legato, ad Hunnos exmittendo, colloquitur, & Maximinum, ad ATTILAM deducit. qui, non alium, quam, aut Nomium, aut Anatolium, aut Senatorem, legatum ad se admissurum, adfirmavit. §. XVIII. p. 57.

41. Legati Romanorum, cum orientalium, tum occidentalium, ad conuiuium ab ATTILA inuitantur. in quo, delibato ante cœnam calice, hospites, qui accubuerant, lautius, argentea & aurea vsti supellectile, epulabantur; ATTILA contra, in quadra lignea, carnes edens, bibensque ex poculo ligneo, moderatum se in omnibus præbebat. Cap. II. §. XIX. p. 57. 68.

42. In conuiuium ATTILAE, quoties illata mensæ fercula consumpta fuerant: toties, conuiuatores, in pedes erecti, adsurrexerunt, ebibitoque, cum præfatione salutis ATTILAE, calice, sedes suas repetierunt. §. XIX. p. 60.

43. Sublatis dapibus, primum, duo viri Scythæ, virtutes bellicas, & victorias ATTILAE, carmine Scythico, recitabant; postea, Mimi, mores, actusque hominum, mordaci sale perfricabant; postremo; Zercbon Maurusius, non solum forma & habitu corporis, verum verbis etiam, confuse prolatis, conuiuatores in risum concitabat ATTILA, inter accumbentium hilaritates, semper eodem vultu permanente; præterquam, quod Irnachum filium iuniorem, placidis & lætis oculis fuerit intuitus. §. XIX. p. 65. 68.

44. Die sequente, Maximinus, ONESEGII interuentu, reditum ab ATTILA impetrat, a RECCAM, ATTILAE vxore, ad cœnam inuitatus. §. XX. p. 68. 69.

45. Postridie, Maximinus, ab ATTILA, eodem, quo prius ritu, in cœna, ad hilaritatem excitatur, adpellaturque: Vti Imperatorem moneret; quo promissam Constantio Scribæ, vxorem locupletem, mitteret. §. XXI. p. 70. 71.

46. Maximinus, muneribus donatus, dimittitur, eique Berichus Scythæ, ATTILAE, ad Theodosium, legatus, adiungitur: qui tamen, superato Istro, neque eadem cum Romanis via ire; neque cum iis conuersari, voluit. Cap. II. §. XX. p. 72. 73.

47. Bigilas, reuersus Constantinopoli in Scythiam, a barbaris comprehenditur, conuictusque coniurationis in caput ATTILAE, coniicitur in vincula, non alias

non alias in libertatem adserendus, quam, si centum auri libræ, pro eius, filii- A. C. N.
que liberatione, exsolutæ fuerint. *§. XXIII. p. 73.*

48. *Bigila*, insidiarum in *ATTILAM* manifeste conuicto, *ATTILA*, ablatis ab
eo centum auri libris, *Orestem*, & *Eslam*, legatos, ad Imperatorem misit, &
Chrysaphium Eunuchum, qui aurum ad perpetrandum facinus miserat, ad sup-
plicium dedi poposcit. *Cap. I. §. IV. p. 27. II. §. XXIII. p. 74.*

49. *Anatolius*, & *Nomius*, viri summo loco positi, legati ad *ATTILAM* 449.
mittuntur. qui, partim muneribus, partim legatorum oratione placatus, &
pacem, secundum conuentiones confirmavit, & *Bigilam*, numeratis centum
auri libris, liberauit, & *Constantio*, dimissis legatis, uxorem locupletem, apud
Romanos collocari præcepit. *§. XXIV. XXV. p. 74. 76.*

50. *ATTILA*, cum, & *Martianus*, qui *Theodosio*, in oriente successerat, 450.
tributum; & *VALENTINIANVS*, qui in occidente imperabat, *Honoriam* sororem,
sibi negauerat: bellum, aduersus vtrumque *Romanorum* imperium, decreuit,
primo tamen exercitum, in occidentem duxit. *Cap. I. §. V. p. 12.*

51. *ATTILA*, opem, seniori *Franciæ* hæredi, aduersus iuniorem, post obi- 451.
tum patris laturus, in occidentem irrupit: ante vero, quam eam expeditio-
nem ingrederetur, denuo *Honoriam*, cum parte imperii, in matrimonium sibi
dari, per legatos imperauit. *Cap. I. §. V. p. 12.*

52. *Romani* orientales, *Apollonium* legatum, cum muneribus ad *Hunnos*
mittunt. qui aditum ad *ATTILAM* minime nactus, dum exmissa a *Martiano*
dona, tradi nihilominus postulabantur, respondit: si, tanquam legatus admit-
teretur, ea se adlaturum; sin minus, ea, quæ sibi eripientur, spoliis potius,
quam munerum loco habiturum. *Cap. II. §. XXVI. p. 77.*

53. *ATTILA*, vastata *Italia*, *Romanorum* Imperatori in oriente, bellum de- 454.
nuntiavit. *Ardaburius*, *Asparis* filius, cum *Saracenis* in *Asia*, de pace tracta-
uit. *Cap. I. §. V. p. 13.*

54. *Blemyes*, & *Nubades*, in *Africa* a *Romanis* victi, pacem a *Maximino*
exorant, eoque paullo post mortuo, rursus prouincias Romanas excursioni-
bus vastant. *Cap. I. §. VI. p. 13. 14.*

55. *MARTIANVS*, orientalium Imperator, missis ad *Vandalos* legatis, 456.
Genferichum, vt ab *Italiæ* vastatione abstineret, & uxorem *Valentiniani*, eius-
que filias, libertati restitueret, vrsit. ad quem, dum litteras, eius rei causa,
per *Bledam* episcopum, iterum scripsisset: *AVIRVS*, *Romanorum* occidentalium
Imperator, eundem quoque per legatos monuit, vt initorum secum foederum
meminisset. *Cap. II. §. XXVII. p. 78. 79.*

56. *Romani*, in *Colchidem* profecti, bello aduersus *Lazos* decertabant, 457.
quod illi, suscepto per *Armeniam* itinere, repetebant iterum. *Cap. II. §.*
XXVII. p. 79.

57. *Gobazes*, *Lazorum* in *Colchide* rex, ad monarcham *Parthorum*, au-
xiliorum causa confugit. quem tamen ille reiecit, propterea, quod sibi bel-
lum cum *Hunnis Cidaritis* fuerat. *Cap. II. §. XXVII. p. 79.*

58. *Gobazes*, *Colchidis* rex, missis ad *Romanos* orientales legatis, re-
gnum filio cessit, ipse in *Romanorum* regionem transgressus. *Cap. I. §. VII.*
p. 15. 16.

59. *MAIORIANVS*, *Romanorum* occidentalium Imperator, deuinctis sibi 458.
foedere *Gothis*, in *Lybiam*, cum magno exercitu penetrare tentauit, transacta-
que cum *Vandalis* controuersia, per legatos, terram *Maurusiorum*, igni fer-
roque vastauit. *Cap. I. §. VIII. p. 16. 17.*

60. *Genferichus* rex, coactam *Vandalorum*, & *Maurusiorum* multitudi- 461.
nem, in *Italiam* ac *Siciliam* immisit. Orientalium *Romanorum* legatione pla-
catus, *Eudociam*, *Valentiniani* sororem, *Honoricho* filio desponsauit; *Olibrium*,
post mortem *Maoriani*, ad imperium occidentis euehere studuit. *Cap. II. §.*
XVIII. p. 79. 80.

61. *Marcellinus*, qui bellum aduersus *Gothos*, in *Gallia*, fortiter gesserat,
Romanis occidentalibus in suspicionem venit. *Genferichus*, *Vandalorum* rex,
Italiam pressit. Vtriusque rei causa, legati a *Romanis* *Hesperiiis*, ad orientales,
missi sunt. *Cap. II. §. VIII. p. 16.*

62. *Genferiebus*, *Valentiniani*, & *Aetii* bona, *Honorie* petens nomine, A. C. N. Siciliam ac Italiam, infesto exercitu inuasit, Romanis orientalibus, auxilia aduersus *Vandalos*, eo quod, foedus cum eisdem fecerant, negantibus. *Cap. I. §. VIII. p. 17.*

63. *Saraguri*, *Vrogi*, *Hunoguri*, propriis sedibus eiekti, & *Sabios*, atque *Hunnos Acatbros* adorti, post reportatam de vtraque gente victoriam, legatos, nanciscendæ societatis causa, ad Romanos miserunt. *Cap. I. §. VIII. p. 17.* 462.

64. Legati, ex Italia, & *Perside* adueniunt, quorum illi, Italiam, a *Vandalis* premi; isti, complures *Persarum*, in Romanorum ditionem confugere, *Magos*, Romanorum incolas, in religionis suæ cultu, impediri; pecunias ad custodiam arcis *Ierouach*, & bellum, contra *Hunnos Cidaritas* gerendum, a Romanis, haud conferri oportere nunciabant. *Cap. I. §. IX. p. 17. 19.* 463.

65. Sub *LEONE* Imperatore, *Tatianus*, pro Italis, ad *Vandalos*; *Constantius*, tertium consul, ad *Persas*, legati mittuntur. *Cap. I. §. X. p. 19. II. §. XXIX. p. 80. 81.*

66. *Peroses*, rex *Persarum*, bellum aduersus *Hunnos Cidaritas* gessit. quo finito, ambienti sororem regiam, *Conchæ*, Hunnorum regi, mulierem aliam, regio cultu ornatam, misit. quam *Hunnus*, ob fraudem detectam, vxorem quidem retinuit: euocatos tamen ad militiam *Persarum* illustriores; ut fraudis commissæ poenas luerent; partim trucidauit, partim truncatos domum remisit. *Cap. II. §. XXIX. p. 81. 82.*

67. Inter *Persas*, & *Hunnos Cidaritas*, bellum ad *Gorga* geritur. Vbi, *Constantius*, Romanorum legatus, a *Perose*, *Persarum* rege, excipitur. *Cap. II. §. XXIX. p. 82.*

68. Post incendium Constantinopolis, *Gobazes*, stola Persica indutus, cum *Dionysio*, Constantinopolim venit. quem Imperator comiter amplexus, dimisit. *Cap. I. §. X. p. 19. 20.* 464.

69. *Sciris*, & *Gothis*, acie decertantibus, *Leo* Imperator, iussit præfectum *Illyrii*, copias auxiliares, *Sciris*, aduersus *Gothos* præbere. *Cap. I. §. X. p. 20.* 465.

70. *DENGISICH*, & *IRNACH*, *Attilæ* filii, legatos ad *Leonem* Imperatorem mittunt. quibus, re infecta, in *Scythiam* reuertentibus, Hunni, bellum Romanis indicere volebant, *Irnacho* prudenter idem auersante. *Cap. I. §. XI. p. 20. 21.*

71. *Saraguri*, *Acatbiris*, aliisque gentibus adgregati, per *Portas Caspias*, in Iberiam, & Armeniam, irruerunt, obiectamque regionem vastarunt. *Cap. I. §. XII. p. 21.* 466.

72. *Persæ*, bello, aduersus *Hunnos Cidaritas* gesto, & *Saragurorum* excursionem permoti, Romanos denuo sollicitant: ut sibi, vel pecuniæ, vel milites, ad custodiam arcis *Ierouach* mitterentur: quorum tamen neutrum, a Romanis fuerat promissum. *Cap. I. §. XII. p. 21.*

73. *DENGISICHIVM*, *Attilæ* filium, bellum aduersus Romanos, in regione cis *Istrum*, molientem, *Leo* Imperator, per legatos placauit, eumque, in foedus & societatem, adsciuit. *Cap. I. §. XII. p. 21. 22.*

74. *Leo* Imperator, *Genferichum*, *Vandalorum* regem, de *ANTHEMII* imperio, certiozem fecit, eique, nisi Italiam, & reginas dimiserit, bellum denuntiat. *Cap. II. §. XXIX. p. 82. 83.* 467.

75. *Gothi*, in locum abruptum & concauum, a ducibus Romanis conclusi, & *Calealis Hunni*, oratione subdola, in cædes mutuas conuersi, ab exercitu Romano delentur. *Cap. I. §. XIII. p. 22. 23.*

76. *Lazi*, in *Colchide*, bello aduersus *Suanos*, & *Persas*, impliciti, auxilia ex militibus, qui *Armenie* oram tuebantur, mitti sibi, a Romanis petierunt. *Cap. I. §. XIV. p. 23. 24.*

77. *Persæ*, *Balaam*, vrbe *Scytharum* expugnata, *Hunnos Cidaritas* vicerunt: id quod illi, Imperatori, verbis magnificis, per legatos nunciabant. *Cap. I. §. XIV. p. 23. 24.*

F I N I S.

PAVLLI GREGORIANCZII
ZAGRABIENSIS ET IAVRINENSIS EPISCOPI
BREVIARIVM RERVM HVNGARICARVM
HISTORICO GEOGRAPHICVM.

NUNC PRIMUM

Ex obsoletis authoris schedis eruit, & notis passim illustratum,
in Adparatum Historiæ Hungariæ retulit,

MATTHIAS BELIVS.

ACCESSIT

TRIPLEX APPENDIX,

Atque harum præcipua,

DE IAVRINO RECVPERATO

CARMEN & ORATIO luculenta, in sollemnibus Argentoratensis
Academiæ *εὐχαριστικῶς*, A. M. DXC. VIII. ab Illustribus Adolescen-
tibus, dicta.

DECADIS II. MONVMENTVM II.

POSONII, apud Heredes Royerianos, Anno MDCCXLVI.

EXCELLENTISSIMO
REVERENDISSIMO ILLUSTRISSIMO
DOMINO,
DOMINO FRANCISCO
E COMITIBVS
ZICHY DE VASONYKÖ,
PERPETVO IN HOMONNA,
EPISCOPO IAVRINENSI,
ET COMITATVS COGNOMINIS,
PERPETVO SUPREMO COMITI,
SACRAE CAESAREAE REGIAEQVE MAIESTATIS
ACTVALI INTIMO CONSILIARIO,
DOMINO LONGE GRATIOSISSIMO,
Felicitatem, perpetuitatem, ex animo precatus:

ISTVD
PAVLLI GREGORIANCZII,
PRAESVLIS QVONDAM IAVRINENSIS,
BREVIARIVM RERVM HVNGARICARVM,
CVM
IAVRINO RECUPERATO,
Demississime dedicat, Musasque suas insinuat,
MATTHIAS BELIVS,
REGIARVM SOCIETATVM SCIENTIARVM, LONDINENSIS,
ET BEROLINENSIS, COLLEGA.

P R A E F A T I O
A D A M I C V M L E C T O R E M.

PAVLLVS GREGORIANCZIVS, cuius BREVIARIVM RERVH HVNGARICARVM, nunc primum, ex schedis suis, eruderamus, Zagrabiensis, atque inde, Iaurinensis, Ecclesiae fuit Episcopus: sed qua gente editus, ignoramus; nisi forte Slauum, aut Croatam, cognominis vocabulo adductus, velis credere. quod & istud suadet, quod, primos sacerdotiorum gradus, hic, alibiue supergresso, via, ad sedem Zagrabiensem, adaperita est. Nobili loco natus, certo persuasi sumus: eo, quod in diplomatibus, quae in tabulariis transdanubianae regionis, passim occurrunt, subinde PAVLLVS de GREGORIANCZ, dicitur. quod nobilis praerogativae ortusque fuerit indicium. Atque, hunc ego gentis suae decorem, auctoramento fuisse, adolescenti adhuc, existimo, ut, bellicosissima illa, qua adoleuit, aetate, elegantiora litterarum studia, sacra praesertim, cum domi, tum peregre, omni studio curaque, animo complecteretur, fieretque capeffendis sacris honoribus idoneus.

II. Et in Episcopo quidem Zagrabiensi, NICOLAO OLÁHO, ad metropolitanam sedem Strigonensem, inde, anno MDLIII. translato; post intercalatum aliquantisper Wolfgangum Gyulas; uti non obscuris indiciis coniicimus; anno demum MDLIV. successor datus est. Sed, ita tunc fuerunt ecclesiarum fata, ut nequiuerint, eosdem praesules, quos regum indulgentia, naetae sunt, retinere diutius. Ergo, neque GREGORIANCZIO, diuturna esse potuit sedes haec Zagrabiensis: quippe, qui FERDINANDI I. providentia, tunc ad Iaurinensem concessit; cum Franciscus Ujlaky, eiusdem regis voluntate, Agriam transferretur. Ea, enimvero, tempestate Iaurinensi tiara, honestatus est GREGORIANCZIVS. SZENTIVANIVS certe auctor est, ad diem XV. Maii anno MDLIV. ab urbe confirmatum fuisse; sed de his, viderint alii.

III. Hic, cum, & Ecclesiae rebus, & provinciae, uniuersim toti, cum laude, & summa omnium adprobatione, moderaretur, BREVIARIVM isthoc RERVH HVNGARICARVM concinnauit. Nempe, fuere iam tum, Nicolai Oláhi Commentarii de Hungaria, in doctorum manibus: quibus GREGORIANCZIVS, diligentissime, quin ita usus est, ut raro, ea aetate, exemplo, in succum eos & sanguinem, quod dicitur, verteret, atque penitus suos faceret. Ita enim ingenuus est noster, ut aperte id, neque a quoquam adpellatus, confiteatur: praeter morem aetatis, quam viuimus, eruditorum quorundam, qui lucubrationes alienas, tanta adcuratone, atque silentii fide, sciunt in rem suam vertere; ut deierare malint; quam, unde, cuiusue beneficio, ac curis, in suis molitionibus profecerint, grato animo, & procul plagii suspitione, ex vero confiteri. Neque ceptum id, GREGORIANCZIO: quippe, rerum patriarum studiosissimo; indecorum esse potuit, quasi, qui alienis pennis voluerit turgescere. Praeterquam enim, quod, sicuti Breuiarium istud, intra museum sollicitissime continebat, ut secum perpetuo habitaret; ita, prorsus crediderim, pro eius aetatis indole, noluisse, virum summum, laureolam in mustaceo quaerere. PERSII, (a) in nostro mens fuit, canentis:

Non equidem hoc studeo, bullatis ut mihi nugis,
Pagina turgescat, dare pondus idonea fumo.

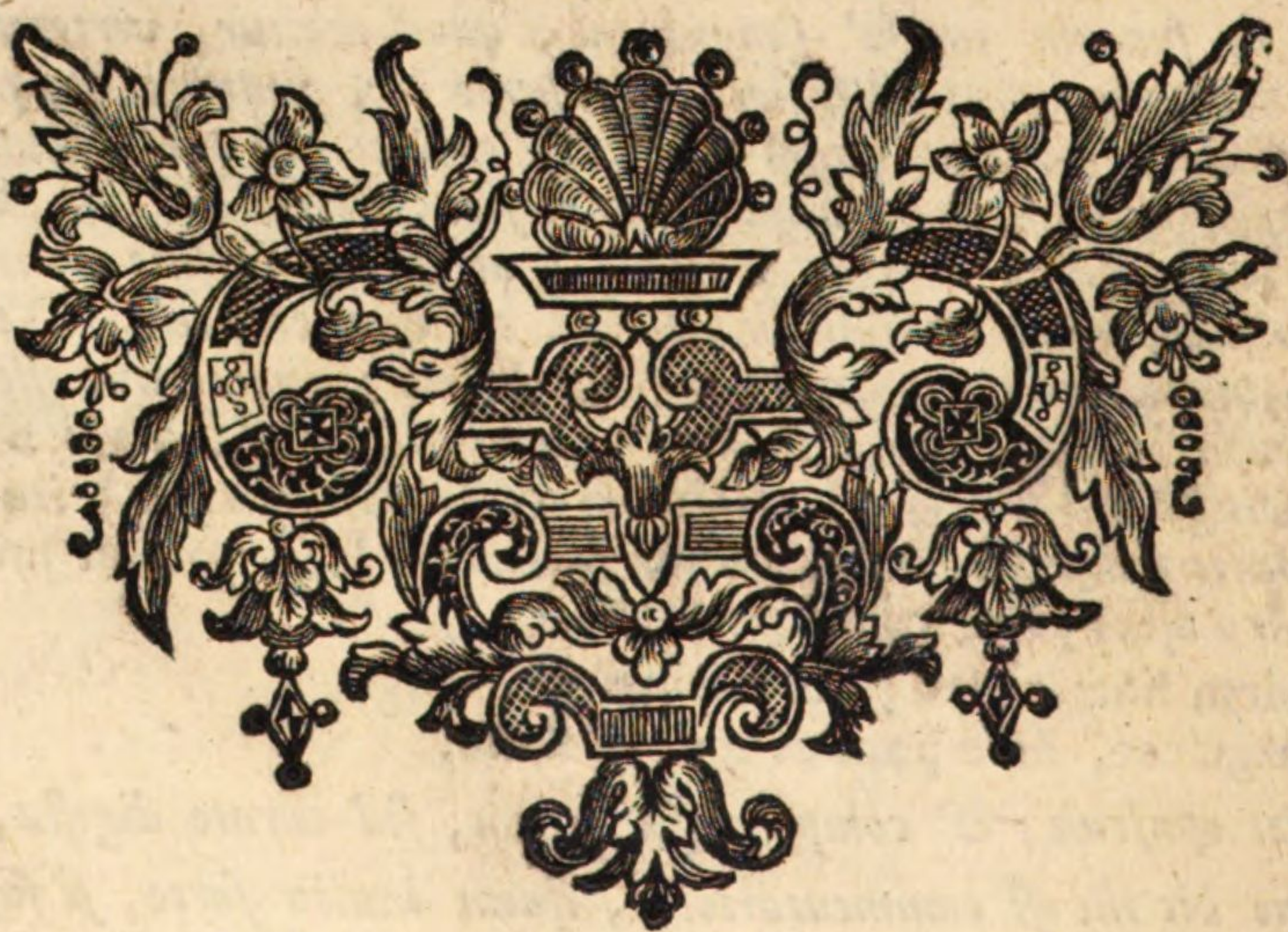
Hinc ista, & moles opusculi, & compendiosa rerum, sed curate digesta, breuitas.

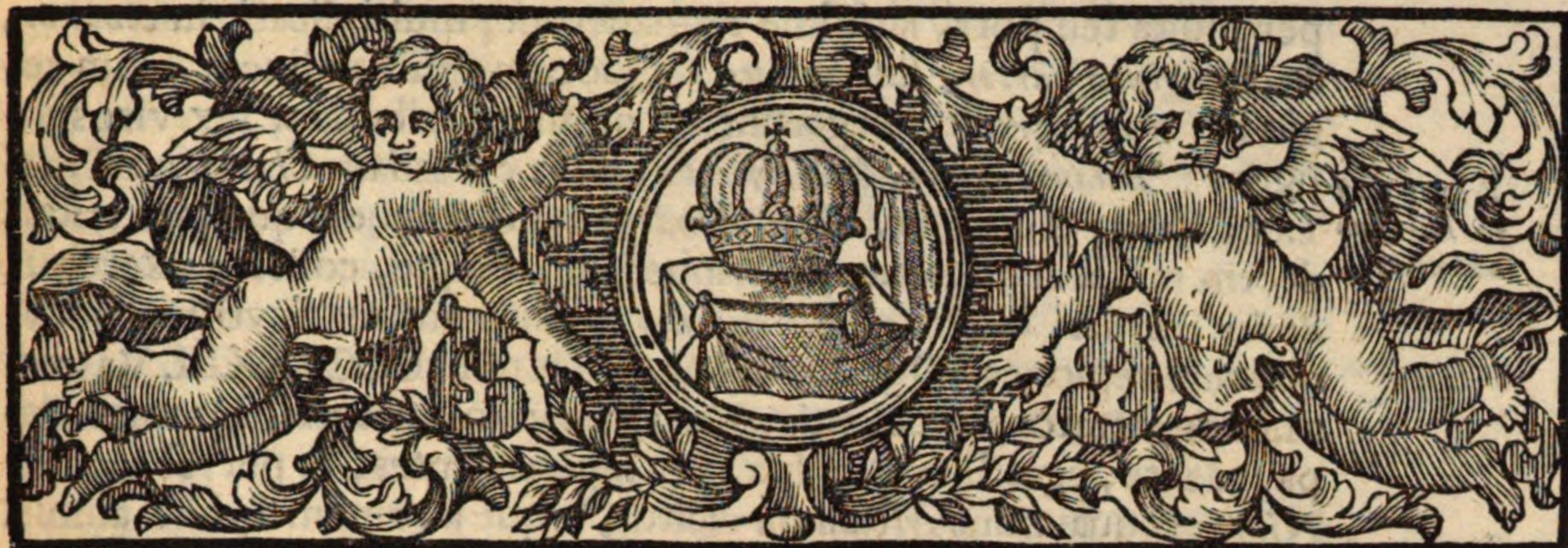
IV. Atque hic ille est commentariolus, quem inuito forte, si superaret in rebus humanis, GREGORIANCZIO, ederemus, qui iam in lucem publicam, neminis iniuria, protruditur. Duplex eius fuerit utilitas: quarum, in hos redundabit altera, qui suam

Rerum Hungaricarum, opacam eam adhuc, neque satis studiose sublucatam, ingressuri, plenius earum habitum volent pernoscere: his enim, cum fructu præibit, præferetque faculam. Ad eos pertinebit altera, qui, seu Hungariam ipsam, seu res in ea gestas, seu utraque simul, animo complexi, memoria, non raro, vacillant: nam, & his ex facili suggeret, in quam, hæc illaue, rerum periodum, reponi, vel, apud scriptores luculentiores, si opus sit, fusiùs recoli, cognoscique possint exaggeratius. Hinc est, partiendi ea diligentia, quam schedis his, quantulæcunque sint, inducendam putauimus. Nam, cum GREGORIANCZIVS, satis habuit, ordinem, quem animo conceperat, exprimere; nos, quæ ille, perpetua serie, haud confuse tamen, in litteras retulerat; ut, & legerentur expeditius, & quæsitæ occurrerent facilius: in suas singula partes, periodos, atque incisa, eum in modum dispesceremus, ut auctori quidem ipsi, vis nulla fieret, lucis contra adfunderetur plurimum. Notulas, adpersimus paucas, atque id locis admodum iis, ubi, vel a vero aberratum fuisse, aduertimus, vel id rationes poscere videbantur aliæ.

V. Denique, libellum, quantus quantus est, BREVIARIUM RERVM HUNGARICARVM, HISTORICO GEOGRAPHICVM, visum est inscribere: non tam, ut imitaremur veteres, EVTROPIVM nempe, & SEXTVM RVFFVM; quorum uterque, Historiæ Romanæ Breuiarium nobis reliquere: quam, ut ex ipso titulo, Lectores, de tota opella possent existimare. Quam, quod re vera Breuiarium refert, atque mole est exilior, quæ monumentis, a nobis iam editis, respondeat, appendicibus augendam duximus. quarum duæ quidem priores, ex iisdem schedis Gregorianczii, nunc primum prodeunt, & tametsi argumenti sint insoliti, dignæ tamen, quæ legantur: tertia, IAVRINVM RECUPERATVM, & carmine memorat, & oratione soluta. Prodierunt in orationibus MELCHIORIS IVNII, Professoris Eloqu. Argentoratensis: unde, totam accessionem hanc, mutuati sumus. Argentoratensi enim in Academia sollemnia illa, anno maxime memorabili, M. D. XC. VIII. magna obibantur celebritate; ut æquum duxerimus, ea recognoscere iterum, & res Iaurini, quas fusiùs recolimus suo loco, (b) tanto reddere exaggeratiores, quo magis momenti historiæ accedit, si alienigenarum simul confessione, adfirmetur. Vale, amice Lector! & nisi fastidis hæc nostra, iis utere, frueri. PISONII, anno M. DCC. XLVI. Calendis Martii.

b) Hungariæ Nouæ, Tomo V. in Hist. Comit. Iaurinens. quæ pridem propitiâ Lucinam expectat,

PAVLLI GREGORIAN TZII,

IAVRINENSIS, ET ZAGRABIENSIS EPISCOPI,

BREVIARIUM

RERVM HUNGARICARVM

HISTORICO-GEOGRAPHICVM.

PARS PRIOR,

HISTORICA,

Periodus I.

ETHNICA.

Synopsis.

HVnnorum genus, a Noacho ductum: & primus eorum, in Europam, aduentus.

Pannonias bello occupant.

Primus Hungarorum rex ATTILA: eius insolens titulus; expeditiones in orientem: in Italiam: denique mors inopinata.

Filii ATTILAE.

I. Adtritis prioribus Hunnis, denuo e Scythia erumpunt: ductu septem Capitaneorum: eorum nomina: II. coadunantur Hunnorum priorum reliquiis: Hungarorum familiae, a Capitaneis propagatae. V. Arpad, quos genuerit duces: Zoltan, Toxon, Geyza, S. Stephanum. VI.

§. I.

NOE, cuius tempore fuit Diluvium generale, tres Hunnorum habuit filios: Sem, Cham, & Iaphet. Cham ha-genus, a Noacho ductum: huit filium, Chus vocatum. Iste genuit Nemroth, robustum illum venatorem. Ex Nemroth geniti sunt: Hunor & Magog: ex Magog vero (a) Magyari, quod Scythica lingua, Hungarum sonat, qui, in Scythia, regione septentrionali, per

a) Peruulgata hæc, scriptorum Hungaricorum, opinio est, Conferantur, FRANCISCI

Primus eorū
in Europam
aduentus:

per multa tempora, latissime regnauerunt, multiplicati, in *centum*, & *octuaginta partes*, siue *tribus*. Quorum multitudinem, dum regio illa non caperet, elegerunt ex omnibus tribubus, sex viros insignes: *Belam*, *Keme*, & *Kaydicha*, filios cuiusdam *Chele*; ac *ATTILAM*, *Keme*, & *Budam*, filios *Bendeguz*, quibus ex qualibet tribu, decem millia armatorum, adtribuerunt, sicque, collecto exercitu, *decies centum*, & *octuaginta millium*, emiserunt ex Scythia, nouas quærere regiones. Qui duces, anno * Domini CCCLXXIII. VALENTINO Imperatore occidentis; VALENTE vero, orientis, DAMASO Papa sedente, egressi ex Scythia, per multas gentes, & per *Comaniam Nigram*, quæ nunc *Moldauia* dicitur, vsque ad ripam Tybisci amnis, peruenerunt, fixis, in eo loco, tentoriis.

Pannonias
bello occupa-
uit.

§. II. PANNONIAS tunc diuersæ gentes incolebant. quarum præfectus, *Matrinus* quidam erat, vir longe potens, qui audito aduentu Scytharum, implorauit auxilium *Detrici*, qui in Germania regnabat: & sic ambo confederunt in loco *Záazhalom*, prope *The-ten*; vbi primo, per *Hunnos* fugati, in valle, deinde *Thárnok* dicta, eosdem *Hunnos*, in fugam verterunt, quo loco, vnus ex ducibus, *Keme* est occisus. Deinde, ad oppidum *Tbolna*, facto prælio, *Matrinus* occisus est; *Detricus* vero, sagitta ictus, profugit *Veronam*. Tres enim duces, *Bela*, *Keme*, & *Kaydicha*, mortem oppetierunt. Post hanc victoriam, *Hunni* vniuersæ Pannoniæ imperare cœperunt, & anno Domini CCCCI. * *ATTILAM*, in regem elegerunt.

Primus Hun-
garorum Rex
ATTILA:

Eius inso-
lens titulus:

Expeditio-
nes in orien-
tem:

Occidentem:

§. III. *ATTILA* (b) igitur, primus Hunnorum rex, posuit sedem suam in *Sicambria* ciuitate, & profecturus ad bellum, reliquit in Pannoniis loco sui, *Budam* fratrem, sumto sibi tali titulo: *ATTILA, filius Bendeguz, Nepos magni Nemroth, in Engaddi nutritus, DEI Gratia Hunnorum, Medorum, Gothorum, Dacorum Rex, metus orbis, flagellum DEI*. Inuadit primo, ferroque & igni vastat nobilissimas regiones, ac clarissimos populos, prout quique, vicini erant, *Illyricos, Mysos, Achiuos, Maedones, & Thraces*. Reuertitur postea in *Sicambriam*. Deinde, quietis impatiens, progressus, vastat *Austriam, Bauariam, Sueuiam*, & vniuersas, quæ inter *Rhenum*, & *Danubium* sunt, proterit ciuitates, & inter *Constantiam*, & *Basileam*, *Sigismundum* principem profligat; *Argentynam* diripit & diruit. Postea, traiecto *Rheno*, Gallias vastat, & in Hispanias, vsque *Bethicam* & *Hispalim*, penetrat armatus, & in campis *Cathalaunicis*, cum re-ge po-

CISCI FORIS OTROKOCZII Orig. Hungaricarum, Parte I. Cap. IX. p. 325. Sed, de vera posterorum Noë successionē, consule omnino, eruditissimi SAMVELIS BOCHAR-
TI, Opp. Tom. I. siue PHALEG & CANAAN.

b) Res ATTILAE excussimus, Decade I. Monumento III. p. 59. seq. cum in COELII CALANI DALMATÆ ATTILAM commentaremur: &, in DECAD. huius II. Monumento I. proxime antegresso, in *ATTILA, Missis, acceptisque Legationibus Illustri*. quorum lectores, non iniuria, dimittimus. Ceteroquin, in errore sunt Scriptores Rerum Hungar. quando, primum Hunnorum Regem, *ATTILAM* constituunt. Nam, præcessere omnino *ATTILAM*: *Balamber*, qui primus ex Scythia Asiatica, *Hunnos*, in Europam transduxit; *Bendegutz*, siue *Mundzuccus*, *Attilæ* & *Bledæ* pater; *Vlden*, seu *Huldin*, qui *Honorio* Imperatori, aduersus *Radagaisum* auxiliabatur; *Suphtar*, quem alii, *Oclar* vocant; denique, *Ruas*, siue *Roua*, seu *Rugila*. Tum demum, rebus potitus est *ATTILA*. Igitur, quinque Reges, prælusere *ATTILAE*.

ge potentissimo, *Theodorico*, & *Aetio*, crudelissimo & sæuissimo omnium prælio, configit, ac expugnatis multis vrbibus, regreditur *Sicambriam*; vbi fratrem *Budam*, eo quod ciuitatem, & arcem *Budensem*, de suo nomine adpellauerit, occidit; & in *Danubium* proiicit. Et dum aliquantulum quieuiſſet, poſt annos quinque, quietis impatiens, *Italiam* inuadit, & deuastat. Reuerſus poſtea *Sicambriam*, Regis *Bactrianorum* filiam, *Mykolam*, ducit vxorem, in cuius amplexibus dum dormit, vino ingurgitatus, naris profluuiſſio, ſuffocatur, anno Domini CCCCXLV. anno ætatis ſuæ, centesimo vigesimo quarto, alii dicunt, anno ſeptuagesimo quarto. In Italiam: denique mors inopina.

§. IV. Poſt mortem *ATTILAE*, imperium remanſit penes filios eius, quorum vnus vocabatur, *Aladar*; alter vero *Chaba*; ſed, dum *Aladar* præualuiſſet, & electus fuiſſet in regem, tunc *Chaba* alter filius, cum magna parte *Hunnorum*, rediit in *Scythiam*. Filii Attilæ.

§. V. Hoc itaque modo, dum *Pannonia*, ſiue *Hungaria*, per multos annos, ſub diuerſis principibus, multiplicem fuiſſet experta fortunam, *Hunni*que ipſi admodum fuiſſent extenuati; accidit poſtea, alter (c) egreſſus ipſorum ex *Scythia*. *Hunni* enim *Pannonici*, miſſis oratoribus in *Scythiam*, effecerunt, vt longe plures, ex *Scythia* ſecundario egreſſi fuerint, ſub *Septem Capitaneis*. quod accidit, anno Domini, ſeptingenteſimo ſexageſimo ſeptimo. *Capitaneorum* autem hæc fuerunt nomina: Primus Capitaneus fuit *ARPAD*, filius *Almi*, filii *Elend*, filii *Vgegh*, ſiue *Ew*, filii *Edemen*, filii *Chaba*, filii *ATTILAE*. Secundus Capitaneus fuit *ZABOLCH*. Tertius Capitaneus fuit *GYULA*. Quartus Capitaneus fuit *KEVVD*. Quintus Capitaneus fuit *LÉL*. Sextus Capitaneus fuit *VERBVLCHO*. Septimus dicitur fuiſſe nomine *VRSS*. Iſti ſeptem Capitanei, adiunxerunt ſe *Hunnis Pannonicis*, & conſederunt proprie in *Dacia*, quæ *Transſilvania* dicitur, poſitis ibidem ſeptem caſtris; vnde etiam nunc ipſa *Transſilvania*, ſeptem caſtrorum nomen habet. Et ab iſtis ſeptem Capitaneis, inſignes quædam familiæ per *Hungariam* propagatæ & denominatæ ſunt, quarum nonnullæ etiam nunc durant, prout eſt familia *Edemffy*, quæ a Capitaneo *Edemen* præfato, duxit originem. Item familia *Gyulay*, quæ proceſſit a Capitaneo *Gyula*. Item familia *Kendy*, dicta ab illo Capitaneo, qui *Keuud* adpellatus eſt: & ſimiles quædam familiæ & loca, prout eſt Comitatus de *Zabolch*. (d) Adtritis prioribus Hunnis, de quo e Scythia erumpunt: ductu ſeptem Capitaneorum: eorum nomina: condunantur Hunnorum priorum reliquiis: Hungarorum familia a Capitaneis propagata.

§. VI. In hoc igitur ſecundo egreſſu *Hunnorum* ex *Scythia*, primus ille Capitaneus *ARPAD*, quaſi princeps aliorum fuiſſe dicitur, & ex

c) Tres *Hunnorum* fuiſſe, ex ſedibus ſuis, egreſſus, paſſim docuimus: atque ante nos, *NADANYVS*, & laudatus *OTROKOSI*, Orig. Hung. Part. I. Cap. III. V. VI. *Hunnorum*, ſcilicet; *Hunno-Abarum*; & denique *Hungarorum*. Et integro ſeculo ante, *LEONHARDVS VNCZIVS*, in libris Poëmaturum, de rebus Hungaricis, qui carmine elegiaco prodiere *Cracouiæ*, anno MDCXXVIII. for. duod.

d) Confer de *Septem* hiſ *Ducibus*, Chronica M. IOHANNIS THYRÓCZII, Parte II. Capitibus prioribus IX. pag. 30. ſeqq. atque Editionis nouæ *Lipſienſis*, p. 4. ſeq. vbi, de *Septem Ducibus*, *Historiam* Anonymi, *BELAE* regis notarii, reperias; ſed multum, a *THYRÓCZIO*, *OLÁHO*, & *GREGORIANZIO*, diſcrepantem, lectu tamen digniſſimam. Prodiit, cum Præfatione noſtra, hoc eodem anno MDCCXLV. fol.

Arpad, quos & ex ipsius generatione, profluxerunt complures principes eiusdem gentis, qui Pannoniam, usque ad tempora D. Regis STEPHANI, gubernauerunt, hoc videlicet ordine: Nam, ARPAD iste genuit filium, qui dictus fuit Zoltan; dux Zoltan genuit Toxon ducem; dux Toxon genuit, Geyzam & Michaëlem; is Michaël genuit, Ladislaum Caluum, & Vazsül; Ladislaus Caluus, genuit Andrean, Belam, & Leuenthe. Geysa supra dictus, filius primogenitus ducis Toxon, genuit S. regem STEPHANVM. Hic Geysa, pater B. Regis Stephani, primus inter Hungaros, fidem Christianam amplexus est, & baptizatus fuisse dicitur a B. ADALBERTO Episcopo, cuius inter Hungaros clara est memoria.

Periodus II.

CHRISTIANA.

Synopsis.

S. STEPHANVS!	I.	Ladislaus IV. seu Cumanus.	XXII.
S. Petrus Alemannus.	II.	Andreas III. seu Venetus.	XXIII.
Aba, siue Abanus, vel Ouo.	III.	Ladislaus, seu Venceslaus.	XXIV.
Andreas Albus.	IV.	Otto Bauarus.	XXV.
Bela I.	V.	CAROLVS I.	XXVI.
Salomon.	VI.	LVDOVICVS I.	XXVII.
Geysa I.	VII.	Maria Regina.	XXVIII.
S. LADISLAUS.	VIII.	Carolus Paruus.	XXIX.
Colomannus.	IX.	Sigismundus.	XXX.
Stephanus II.	X.	Albertus.	XXXI.
Bela II.	XI.	Vladislaus Polonus I.	XXXII.
Geysa II.	XII.	Ioannes Hunnyadi.	XXXIII.
Stephanus III.	XIII.	Ladislaus Posthumus.	XXXIV.
Ladislaus II.	XIV.	MATTHIAS I. Coruinus.	XXXV.
Stephanus IV.	XV.	Vladislaus Polonus II.	XXXVI.
Bela III.	XVI.	Ludouicus II.	XXXVII.
Emericus.	XVII.	Ioannes de Zápolya.	XXXVIII.
Ladislaus III.	XVIII.	Ferdinandus I.	XXXIX.
Andreas II.	XIX.	Maximilianus.	XL.
Bela IV.	XX.	Epilogus.	XLI.
Stephanus V.	XXI.		

§. I.

S. STEPHANVS, filius *Geyse* ducis, primus Hungarorum Rex; coronatus est anno Domini, *millesimo primo*, & magnam, ac fere totam Hungariæ partem, & regionem, ad fidem CHRISTI conuertit; propterea Hungarorum Rex & *Apostolus* est cognominatus, & regnavit in Hungaria annis quadraginta sex. Mortuus (a) enim est, anno Domini, *millesimo quadragesimo septimo*: sepultus in *Alba Regali*. Hic habuit filium vnicum, *Sanctum Emericum*, qui decessit in virginitate, ante patrem, & adscriptus est catalogo *Sanctorum*.

Petrus Alemannus:

§. II. PETRVS Alemannus, filius *Vilhelmi*, ex sorore *S. Stephani* proge-

a) Erronee! vt videre est apud TIMONEM, p. 4. qui subductis rite rationibus, annum MXXXVIII. ei fuisse emortualem, adserit.

progenitus. Electus fuit in regem post ipsum *B. Stephanum*. Homo fuit crudelissimus, & propterea ex regno expulsus; licet postea fuerit reductus per *Henricum* Imperatorem; regnavitque vniuersim, annis *sex*. Iste fuit occisus, propter dictam crudelitatem, & sepultus in Ecclesia *Quinque-Ecclesiensi*.

§. III. ABA, siue *Abanus*, sororius *S. Stephani*, tempore *Petri Alemanni*, siue *Teutonici* expulsi, & adhuc viuentis, fuit electus in Regem, & coronatus, regnavitque *tribus* annis; & postea propter crudelitatem fuit occisus, sepultusque est in monasterio *Saár*, anno (b) *millesimo quinquagesimo tertio*. Post cuius mortem, vt dictum est, *Petrus Alemannus* fuit reductus in regnum, & de nouo coronatus, ac occisus.

Aba, siue Abanus, vel Quo:

§. IV. ANDREAS Albus, primogenitus *Ladislai Calui*, post *Petrum Teutonicum*, electus fuit in regem Hungariæ, & regnavit annis *quindecim*, felicius, quam priores duo. Hic genuit duos filios, *Salomonem*, & *David*. Occisus est autem anno Domini, *millesimo sexagesimo nono*, sepultus in *Tibonio*, peninsula lacus *Balaton*.

Andreas Albus.

§. V. BELA I. frater *Andreæ Albi*, post *Andream* regnavit *tribus* annis, qui genuit tres filios; duos in *Polonia*, videlicet *Geysam*, & *Ladislauum*; tertium vero reuersus in *Hungariam*, videlicet *Lampertum*. Obiit autem anno Domini, *millesimo septuagesimo primo*; sepultus in monasterio *Abbatie Saxárd*, quod ipse fundarat, atque construxerat.

Bela I.

§. VI. SALOMON, filius *Andreæ Albi*, post obitum *Belæ I.* in magnis tribulationibus & persecutionibus, regnavit tamen annis *undecim*. quamvis de anno sui obitus ignoretur: expulsus enim fuit, & mortuus dicitur esse in *Austria*, vel *Styria*. nam intrauerat religionem tempore *Sancti Regis Ladislai*, sui consanguinei, qui illum persecutus est.

Salomon.

§. VII. GEYSA, primogenitus regis *Belæ I.* viuentis adhuc *Salomone* expulso, regnavit *tribus* annis, & genuit duos filios, *Colomanum*, & *Almum*. Obiit anno Domini (c) *millesimo octuagesimo*, & sepultus est in Ecclesia *Vaciensi*.

Geysa.

§. VIII. LADISLAUS Rex, filius eiusdem *Belæ I.* successit *Geyse*, & regnavit feliciter annis *decem* & *nouem*, gessitque multa bella cum *Tartaris*, & aliis aduersariis & æmulis regni. Iste gladio suo, *Belgradum*, siue *Nándor-Albam*, imperio Hungarico acquisiuit. Decessit sine prole, anno Domini, *millesimo nonagesimo sexto*; sepultus est in Ecclesia *Varadiensi*, vbi dies & noctes apud sepulchrum eius decantantur *Psalmi Daudici*.

S. Ladislaus

§. IX.

b) Decennio aberrat a vero auctor. Nam ABA quidem anno MXLV. interiit. qui demum error, propagatur in reges sequentes: quod hoc loco monuisse sufficiat.

c) Anno MCXXVII. tribus annis, ætatem GEYSÆ, præter rationem, producit auctor. Venit hic in mentem cogitare; annon nomen GEYSA, ex Hungarico vocabulo, *Gyözö*, victor, sit deriuandum? Nam id quidem cum actibus eius conuenit; & præterea nomen illud, nihil significabit: nisi, quod aliquos scriptorum extero-

tero-

Coloman-
nus.

§. IX. COLOMANNVS, filius *Geysæ*, filii *Belæ I.* successit *Sancto* Regi *Ladislao*, & regnavit annis *decem* & *octo*, mensibus *sex*, diebus *quinque*. Hic prius dicitur fuisse Episcopus *Varadiensis*; sed per dispensationem Apostolicam, propter defectum seminis regii, fuit ex Episcopatu electus in regem Hungariæ, & propterea vocatur apud Hungaros, *Könves Kálmán Király*. Iste excoecavit *Almum* ducem, & filium eius *Belam*, genuitque duos filios: *Ladislauum*, & *Stephanum*. Obiit anno Domini (d) *millesimo centesimo decimo quarto*, sepultus est in *Alba Regali*.

Stephanus
II.

§. X. STEPHANVS II. filius ipsius *Colomanni*, successit patri, & regnavit annis *decem*, & *octo*, decessitque sine hærede, anno Domini: *millesimo centesimo tricesimo primo*. Sepultus est *Varadini*.

Bela II.

§. XI. BELA II. cæcus, filius ducis *Almi*, & *Lamperti*, qui fuit filius *Belæ* primi, adeptus est regnum post *Stephanum*, & regnavit annis *novem*, mensibus *undecim*, diebus *duodecim*. Et genuit quatuor filios: *Geysam*, *Ladislauum*, *Stephanum*, & *Almum*. Obiit autem anno Domini: *millesimo centesimo quadragesimo primo*, & sepultus est in *Alba-Regali*.

Geysa II.

§. XII. GEYSA II. filius ipsius *Belæ* cæci, successit patri, & regnavit annis *viginti*, mensibus *tribus*, & diebus *quindecim*, genuitque filios quatuor: *Stephanum*, *Belam*, *Arpad*, & *Geysam*. Obiit anno Domini, *millesimo centesimo sexagesimo primo*, in *Alba-Regali* sepultus.

Stephanus
III.

§. XIII. STEPHANVS III. filius ipsius *Geysæ*, post patrem regnavit annis *undecim*, mensibus *novem*, diebus *tribus*. Decessit sine hærede, anno Domini: *millesimo centesimo septuagesimo tertio*, & in Ecclesia *Strigoniensi* sepultus est.

Ladislauus
II.

§. XIV. LADISLAUS, filius cæci *Belæ*, vivente adhuc *Stephano*, filio *Geysæ*, vsurpavit sibi coronam & regnum, sicque regnavit mensibus *sex*. Obiit anno Domini: *millesimo centesimo septuagesimo tertio*, sepultus in *Alba Regali*.

Stephanus
IV.

§. XV. STEPHANVS IV. frater ipsius *Ladislai*, filius *Belæ* cæci, mortuo ipso *Ladislao*, sed adhuc etiam ipso *Stephano* rege vivente, modo simili, vsurpavit sibi coronam, & regnavit mensibus *quinque*. Isti ambo fratres, per *Lucam*, *Archi-Episcopum Strigoniensem*, fuerunt excommunicati, qui *Archi-Episcopus* etiam prædixerat ipsis, ambobus periculum citissime futurum: eo, quod se illegitime fecerant coronari. Obiit & iste eodem anno Domini: *millesimo centesimo septuagesimo tertio*. *Alba* quiescit.

Bela III.

§. XVI. BELA III. filius videlicet *Geysæ II.* successit *Stephano*, & regnavit annis *viginti tribus*, mense *uno*, diebus *novem*. Genuit duo filios, *Emericum*, & *Andream*. Obiit anno Domini: *millesimo centesimo nonagesimo sexto*. Sepultus in *Alba Regali*.

§. XVII.

terorum, in *Iosiam*, aut *Iosiam*, detorquere videam: sed præter rem; neque enim ethnicis Hungaris, siue *Iosua*, siue *Iosias*, cognitus esse potuit. a quibus tamen manavit vocabulum.

d) Rectius MCXV. qui erat regni eius annus vndeuigesimus; non, uti BONFINIVS & THYRÓCZIVS deerrant, vicesimus quintus.

§. XVII. EMERICVS, filius *Bela III.* deinde regnavit annis octo, mensibus septem, & diebus sex, genuitque filium *Ladislauum*. Obiit anno Domini: *millesimo ducentesimo quarto*. Sepultus in Ecclesia *Agriensi*. Emericus.

§. XVIII. LADISLAUS, filius eiusdem *Emerici*, successit in regnum, & regnavit mensibus sex, & diebus duobus. Decessit sine hærede, in fine eiusdem anni, quo pater eiusdem mortuus fuerat. Sepultus in *Alba Regali*. Ladislauus III.

§. XIX. ANDREAS II. filius *Bela III.* successit in regnum, & regnavit feliciter annis triginta. Hic est ille gloriosus Rex, ANDREAS *Hierosolymitanus* adpellatus, qui privilegia libertatis maximæ, concessit nobilitati Hungariæ, ad cuius decreti observationem, vniuersi Hungariæ Reges, tempore coronationis ipsorum, solent iurare. (e) Genuit filios, *Belam*, *Colomannum*, & *Andream*, ac filiam *S. Elisabeth*, & hos de prima vxore. De secunda vero vxore, filia videlicet *Marchionis Hestensis*, genuit *Stephanum*, patrem ANDREAE III. de quo infra dicetur. Andreas II.

§. XX. BELA IV. post obitum *Andree II.* patris sui, regnavit annis triginta tribus, & mensibus septem, genuitque duos filios, *Stephanum* & *Belam*. Huius tempore, devastauerant *Tartari* totam Hungariam; & per eos fuit expulsus ad insulas maris *Adriatici*: unde postea fuit reductus, auxilio potissimum duorum Comitum de *Frangepanibus*, quibus propterea amplissimam dedit ditionem, castrorum & castellorum, ab ipso mari *Adriatico*, usque ad flumen *Savi*. Obiit anno *millesimo ducentesimo septuagesimo*. (f) Sepultus *Strigonii*, apud *Fratres Minores*. Bela IV.

§. XXI. STEPHANUS V. filius *Bela IV.* successit patri in regnum, & regnavit annis duobus, genuitque filium *Ladislauum*, & filiam *Mariam*, quæ fuit data in matrimonium *Carolo Claudio*, regi *Siciliæ*, filio videlicet *Caroli Magni*, ex qua genuit *Carolum Marcellum*, qui quidem *Carolus Marcellus* genuit postea *Carolum Paruum*, quem postea, *Hungari* vocauerunt similiter *Carolum*. Obiit autem ipso anno Domini, *millesimo ducentesimo septuagesimo tertio*, (g) & sepultus est in insula *Budensi*, quam apud *Budam* *Danubius* effecit. Stephanus V.

§. XXII. LADISLAUS, filius *Stephani V.* regnavit annos decem & septem, & occisus est per quosdam famulos suos *Cumanos*, & decessit sine hærede, in quo defecit semen masculinum sanctorum Regum. Obiit anno Domini, *millesimo ducentesimo nonagesimo*, sepultus *Chanadii*. Ladislauus IV. seu Cumanus.

§. XXIII. ANDREAS III. Venetus, post superscriptos reges, primus rex ex patre alienigena, quem *Hungari* quidam de *Venetis* vocauerunt, qui scilicet fuit nepos *Andree* secundi, & filius *Stephani*, filii eiusdem. Idem enim *Stephanus* ipsum *Andream* genuerat, ex filia Andreas III. Venetus.

e) Abrogatum id esse, publico comitio, sub LEOPOLDO I. decreto anni MDCLXXXVII. Articulo IV. in vulgus notum est.

f) Variantes, de anno BELAE emortuali, sententias, vide apud TIMONEM.

g) Repone annum MCCLXXII.

filia cuiusdam ciuis *Venetiarum*. Regnavit annis *decem*, decessit sine hærede, anno Domini, *millesimo trecentesimo primo*. Sepultus *Budæ*, in claustro *S. Ioannis*, apud *Fratres Minores*.

Ladislaus,
sen Vences-
laus.

§. XXIV. LADISLAUS, (h) aliter *Venceslaus*, filius Regis Bohe-
miæ, inductus fuit per quosdam Hungaros, contra *Carolus*, pro-
nepotem *Stephani V.* filium scilicet *Caroli Martelli*, pro quo, mor-
tuo ipso *Andrea*, missus fuit; sed *Carolus* in tenera erat ætate, &
Ladislaus regnavit *tribus* annis; sed propter dissensiones, reliquit re-
gnum, & reductus fuit per patrem in *Bohemiæ*, cum magno da-
mno *Hungarorum*.

Otto.

§. XXV. OTTO, Dux *Bavariæ*, post reductionem *Venceslai* in
Bohemiæ, inductus fuit, contra *Carolus* præfatum, per quosdam
Prælatos & Barones, coronatusque, regnavit annis *tribus*; sed po-
stea fuit captus, spoliatus & expulsus, & regnum fuit devolutum
omnino in *Carolus* præfatum.

Carolus.

§. XXVI. CAROLVS, regnavit annis *quadraginta duobus* (i) fau-
ste & feliciter, inter optimos Reges connumerandus. qui genuit
plures filios, ante eum mortuos. Postremo autem genuit *Ludo-
vicum*, *Andream* & *Stephanum*. Obiit anno Domini, *millesimo ter-
centesimo quadragesimo secundo*. Sepultus in *Alba Regali*.

Ludovicus
I.

§. XXVII. LUDOVICVS, filius *Caroli*, successit patri in regnum,
& regnum sibi a patre relictum, potentia, & bono consilio, rexit,
defendit, & ampliavit, (k) & ad veras metas reduxit. Rex omnium
gloriosissimus, qui ante eum regnauerunt. *Quadraginta & unum*
annum regnavit; *Dalmatiam* viriliter defendit. Nullum habuit
hæredem masculinum, sed filias genuit: *Mariam*, *Hedvigam*, & *Cat-
harinam*. Obiit *Tyrnavia*, anno Domini, *millesimo trecentesimo octua-
gesimo secundo*, *Albæ* sepultus.

Maria Re-
gina.

§. XXVIII. MARIA, filia *Ludouici*, propter ingentem amo-
rem, quem Hungari, erga *Ludovicum* regem gesserant, fuit electa,
& coronata in Regem (l) *Hungariæ*. Hæc fuit desponsata *Sigis-
mundo*, filio *Caroli* Imperatoris, & regis *Bohemiæ*. quæ quidem *Ma-
ria* regnavit annis *quatuor*, & postea tradidit ius suum regium *Si-
gismundo*, marito suo. Hæc dum esset mortua, sepulta est *Varadi-
ni*, in qua deficit semen, sexus utriusque, *Sanctorum Regum*.

Carolus
Parvus.

§. XXIX. CAROLVS *Parvus* interim, per quosdam Magnates &
Præla-

h) VENCESLAVM, ex patris nomine, Bohemi dixerunt; Hungari, vſitato ma-
gis, in regibus ſuis, vocabulo, LADISLAVM adpellauere. quod ille nomen, in di-
plomatibus etiam prætulit.

i) Annorum hæc ſupputatio ab an. MCCCi. fere incipit, quo CAROLVS, a Strigo-
nienſi, iuſſu Papæ, peregrina corona, redimitus eſt; nam inauguratio legitima, anno
demum MCCCX. ritu patrio, a Thoma I. Archi-Epiſcopo Strigonienſi. peracta fuit.
quam in rem, diploma, in deſcriptione vrbiſ *Comaromiensis*, Tomo V. dabimus.

k) MAGNI inde nomen adeptus.

l) REX, an REGINA, ſit adpellanda? ſunt omnino, ſententiarum quædam di-
uortia. Vulgus ſcriptorum Hungaricorum, REGEM dicit: aliter non pauci. In
his, CAROLVS ANDREAS BELIVS, iam in celeberrima Lipſienſium Academia Profeſſor
Pub. filius MATTHIÆ, qui peculiari diſſertatione, non REGEM, ſed REGINAM, vo-
catam fuiſſe, docuit, argumentis utique prægnantibus, Lipſiæ MDCCXLII.

Prælatos, ex Italia, atque ex regno Neapolitano, fuit adductus in regnum Hungariæ, contra Mariam reginam, & eius matrem Elisabeth. Qui tamen Carolus, ex voluntate earundem reginarum, procurante Nicolao de Gára, regni Palatino, fuit in arce Budensi, per quendam nobilem Blasium Forgách, occisus, & sic imperium iterum rediit in reginam Mariam, & deinde ad eius sponsum Sigismundum.

§. XXX. SIGISMUNDVS, Rex & Imperator, fuit coronatus anno ætatis suæ vigesimo, & regnavit in toto annis quinquaginta, & mensibus novem. Gloriosus rex, qui viriliter, licet infelicitè, conflavit cum Turcorum Imperatore Baiazete, apud Nicopolim. Hic, post obitum Mariæ Regina, accepit in uxorem Barbaram, filiam Hermannii Comitis Ciliæ, ex qua genuit unicam filiam, Elisabeth, quam postea tradidit in uxorem Alberto, Archi-Duci Austriæ. Obiit anno Domini: millesimo quadringentesimo tricesimo septimo, ætatis vero suæ circiter septuagesimo. Sepultus est in Ecclesia Varadiensi.

§. XXXI. ALBERTVS, Archi-Dux Austriæ, gener ipsius Sigismundi, post Sigismundum electus fuit in regem, in fauorem Elisabeth uxoris, & coronatus in die Circumcisionis Domini, anno: millesimo quadringentesimo tricesimo octavo, & regnavit vno anno, & mensibus decem, natusque est ei filius posthumus, nomine Ladislaus. Obiit autem anno Domini: millesimo quadringentesimo tricesimo nono, sepultus in Alba Regali. Mortuo Alberto rege, Elisabeth consors eiusdem remansit grauida, & dum nesciretur, an filium, vel filiam esset paritura; interim Prælati & Barones, miserunt oratores pro Wladislao, filio regis Poloniæ, qui, antequam induceretur, regina peperit filium Ladislaum, quem mox paruulum trimestrem, fecit coronari, & coronam regni secum in Austriam, ad Fridericum Imperatorem absportavit. Nihilominus, Wladislaus ex Polonia introducitur.

§. XXXII. WLADISLAUS Polonus, postquam introductus fuisset, & corona regni non haberetur; fuit nihilominus coronatus, quadam corona, de capite reliquiarum Sancti Regis Stephani desumpta, qui Wladislaus Polonus, regnavit prope annos quatuor, in defensione regni, & magna virtute conflavit cum Amuratbe, Imperatore Turcarum, apud oppidum Varna, ubi & ipse periit, anno: millesimo quadringentesimo quadragésimo quarto, in profesto sollemnitatis D. Martini Episcopi.

§. XXXIII. IOANNES de Hunnyad, Comes Byztriciensis, tempore eodem, post mortem Wladislai Poloni, puero Ladislao, in manibus Friderici existente, fuit electus in Gubernatorem regni Hungariæ. Magnus, & ad arma tractanda natus Princeps, qui Mahometum, Turcarum Imperatorem, capta iam Constantinopoli superbum, & Nándor Albam obsidentem, fugavit, ademptis illi bellicis ingeniis magni valoris. quod nulli regum in Europa contigit. Obiit in Nándor Alba, anno Domini: millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto, sepultus in Ecclesia Albenfi Transilvaniæ.

§. XXXIV. LADISLAUS puer, filius Alberti regis, circa duodecim annis regnavit, post mortem patris, fuit coronatus, Ladislaus Posthumus.

mum ætatis suæ annum, fuit ereptus de manibus *Friderici* Imperatoris; corona tamen regni Hungariæ, per ipsum *Fridericum* retenta fuit. Hic fuit iuuenis probus, bonis moribus, pudicus, & pro ætate, prudens; cœpit regnare adhuc viuento *Iohanne* Governatore, & cum esset *Pragæ*, appararenturque ipsi nuptiæ cum filia regis *Francia*, obiit ibidem, anno ætatis & coronationis suæ *decimo octavo*; anno vero Domini: *millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo*. Sepultus *Pragæ* in Ecclesia Cathedrali.

Matthias I.
Gorvinius.

§. XXXV. MATTHIAS Rex, filius eiusdem *Ioannis* Gubernatoris fuit, postea electus in Regem, & coronatus anno Domini: *millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto*, in die Cænæ Domini. Qui regnavit feliciter, & in repetenda corona de manibus *Friderici*, non destitit, donec illam non rehabuerit. Eidem *Friderico*, vi & armis, ademit *Viennam* ciuitatem, in qua etiam mortuus est, feria tertia maioris hebdomadæ, anno Domini: *millesimo quadringentesimo nonagesimo*. Sepultus in *Alba Regali*, ex *Vienna* translatus.

Wladislaus
II. Polonus.

§. XXXVI. WLADISLAUS II. Polonus, de gente *Casimira*, electus fuit postea in Regem, & coronatus anno Domini eodem: *millesimo quadringentesimo nonagesimo*, in festo *Exaltationis S. Crucis*, & regnavit in summa pace, & otio, ac desidia, vsque ad annum Domini: *millesimum quingentesimum decimum sextum*. quo anno est mortuus & sepultus in *Alba Regali*.

Ludouicus
II.

XXXVII. LUDOVICVS, filius eiusdem *Wladislai*, natus est *Buda*, anno Domini: *millesimo quingentesimo sexto*, & in ipsa ætate puerili coronatus. Duxit vxorem *Mariam*, sororem carnalem Imperatoris *Caroli V.* & *Ferdinandi*, Archi-Ducis Austriæ. Regnavit & ille in summo otio, ac amisit *Belgradum*, quod fuit expugnatum per *Solymannum*, Turcarum Imperatorem, anno Domini: *millesimo quingentesimo vigesimo primo*. Tandem confligit cum eodem *Solymanno*, in campo oppidi *Mobács*, in festo *Decollationis B. Ioannis Baptiste*, ubi profligatus periit, anno Domini: *millesimo quingentesimo vigesimo sexto*. Corpus eius in luto inuentum est, & sepultum in *Alba Regali*.

Ioannes de
Zápolya.

§. XXXVIII. IOANNES de *Zápolya*, Comes Scepusiensis, per magnam partem Dominorum Prælatorum & Baronum, ei, tanquam potentiori adhærentium, fuit electus in Regem, & coronatus eodem anno: *millesimo quingentesimo vigesimo sexto*, in festo *B. Martini*; sed quia illius electio, facta fuit per factiones, ac non consentiente *Palatino regni*, *Stephano de Bátbor*, ideo sequenti anno fuit expulsus in *Poloniam*; sed postea reductus armis *Turcicis Solymanni*. In perpetuis guerris regnavit, & *Budam* possedit vsque ad mortem. (m) Obiit anno Domini: *millesimo quingentesimo quadragesimo*, in mense *Iulio*. Sepultus in *Alba Regali*, relicto vno filio, & vxore, quæ fuit filia regis *Poloniæ*.

§. XXXIX.

m) Res IOHANNIS, fide optima, expromsit perquam luculenter, WOLFFGANGVS BETHLENIUS, in Libris Historiarum. quem consulat, qui potest; rarus enim est liber, quique in Lib. XI. ad annum MDCL. deficit. Adde, FRANCISCI C. NADASDH, IOHANNIS elogium, in Mausoleo Regum Hungariæ: IOHANNIS item ZERMEG, Historiam Rerum, inter *Iohannem*, & *Ferdinandum* gestarum, infra exhibendam.

§. XXXIX. FERDINANDVS, Archi-Dux Austriæ, per saniores Dominorum Prælatorum & Baronum, ac regnicolarum partem, fuit electus in Regem, anno millesimo quingentesimo vigesimo (n) sexto, & coronatus anno millesimo quingentesimo vigesimo septimo, in festo Emerici Ducis. Mortuus est anno Domini: millesimo quingentesimo sexagesimo sexto, in festo S. Iacobi, & sepultus Praga, cuius filius

§. XL. MAXIMILIANVS, adhuc viuit, ac in Regem Hungariæ est electus, ac coronatus, Posonii, anno Domini: millesimo quingentesimo sexagesimo tertio.

§. XLI. Præscripti itaque Reges ac Principes, Hungariæ possederunt regnum ipsum, in diuersis casibus fortunæ, usque ad hæc tempora, (o) quum interim potentia Turcica, usque adeo inualuerit contra Hungariam, & post amissum Belgradum, magna etiam Regni pars ditioni Turcicæ sit iam subdita; tam videlicet Buda, Srigonium, Alba Regalis, Quinque Ecclesiæ, Vesprimium; quam etiam alia insignia regni loca: adeo, vt saltem paruula ipsius regni pars sit relicta.

PARS POSTERIOR GEOGRAPHICA.

I.

Generalis

HUNGARIAE DELINEATIO.

Synopsis.

Hungariæ ambitus: Posonium, & Nándor Alba. eius clauis: reliqui circum limites.

Præcipui Hungariæ fluiui: Danubius, eiusque fontes, ac decursus: loca celebriora, quæ adluit: in Pontum Euxinum exitus: piscis Huzo, qui est PLINII Mario.

Flumina in Danubium incurrentia: Moraua: Tyrnauia: Vagus: Nitria: Granus: Ipola: Tibiscus: Leita: Rábca: Rába: Sárviz: Drauus: Sauus.

Insulæ, quas efficit Danubius: Csallóköz superior, eiusque magnitudo: fertilitas: oppida præcipua, virique insignes: Inferior, seu Comárom Szigetthe: Metropolis Comaromium, a FERDINANDO I. communitum: Chepel, altera Danubii insula; eius fecunditas & amœnitas: latitudo & longitudo.

Tibiscus: unde oriatur: & ubi in Danubium exeat: quæ loca subleuat: familiæ Serediorum incrementa.

Drauus,

n) Sed, anno vigesimo septimo demum; adulto iam, inauguratus.

o) Sequenti inde sunt reges: Rudolphus, Matthias II. Ferdinandus II. Ferdinandus III. Ferdinandus IV. Leopoldus M. Iosephus I. Carolus VI. Cæsares, e domo Austriaca, hætenus vltimus. Hunc MARIA THERESIA, filia, eademque ex asse hæres; inaugurata ritu patrio, anno MDCCXLI. die XXV. Iunii; REGINA, ultra viri modum, propositi, inter confertissima bella, feliciter tenax, excepit. quam porro, felicitet numen, pacis desideratissimæ prouentu, vberè ac perpetuo!

Drausus, e Carintia delapsus: Muram accipit, & peninsulam Drava-Muraköz molitur: est Sclauoniæ, ab Hungaria, distinator.

VI.

Sauus, in Carniola ortus: & varie auctus: insulam Segesticam efficit: posteaque Sabacs præteruectus, ad Belgradum, Danubio hauritur. VII.

§. I.

*Hungariæ
ambitus:*

*Posonium,
& Nándor-
Alba, eius
claves:*

*reliqui cir-
cum termini.*

VT autem omnibus pateat, quam amplam, & qua fortuna, priores Reges Hungariæ, possederunt eam regionem, libet paucis adtingere, ipsius Hungariæ situm, atque terminos. Ipsa enim vetus, & olim, per Hungariæ Reges possessa Hungaria, quasi media diuiditur Danubio, fluuio ingenti, cuius pars superior, incipit a terminis Austriæ, vbi prima eius ciuitas est Posonium, & deinde descendit perpetuo flumine, vsque ad Nándor-Albam, quæ est eius terminus; ita, quod ista duo munitissima loca, Posonium videlicet, & Nándor-Alba, sint quasi duæ clauæ Hungariæ, vna ex parte Germaniæ, alia vero ex parte Græciæ, siue Turciæ: circulariter vero metiri potest eius ambitus, procedendo semper penes terminos Austriæ, quasi versus Septentrionem, & Orientem, ad terminos Moraviæ, deinde Silesiæ, ac per consequens, Poloniæ, per montem Carpatum, vsque ad flexionem Tyri, continuo procedendo vsque ad Euxinum Pelagus, vbi Danubius, Ponto miscetur. Deinde, recta flectendo Samandriam & Belgradum, per limites Epiri, vsque ad sinum Adriaticum; sicque iterum reflectendo ad terminos Histriæ, ac deinde Carniolie progrediendo. Exinde penes terminos Styriæ, & Austriæ, vsque ad Posonium: vbi prima origo huius considerationis incipit.

*Præcipui
Hungariæ
Fluuii:*

*Danubius,
eiusque fon-
tes, ac decur-
sus:*

*loca celebri-
ora, quæ ad-
luit:*

*in Pontum
Euxinum
exitus:*

§. II. Habet autem hæc ipsa Hungaria, sicut dictum est, circumscripta, infinitos etiam alios, memorabilesque fluuios; inter omnes tamen, quatuor sunt insigniores, videlicet: Danubius, Tibiscus, Drausus, & Sauus. DANUBIUS oritur in Germania, circa (a) Siluam Nigram, siue Herciniam, non procul a pago Donaschingen, in Rhætia, e monte Abnoba, habetque fontem in planitie, non procul a ripa Rheni distantem, duobus forte milliaribus, qui deinde per latos Germaniæ fines, Vindeliciam, Bauariam, ac Austriam, decurrit. Deinde, prope Posonium, Hungariam ingreditur, ad arcem, quæ Deuinia vocatur. Hinc, longo & sinuoso alueo, lapsus, penes Iaurinum, Comáromium, Strigonium, Vissegrádum, Vaciam, Budam, Pesthum, Vylak, aliaque celeberrima Hungariæ loca, percurrit, ad Nándor-Albam, deinde Daciam, a Mysia superiore distans, infra Mysiæ inferioris, quæ nunc Bulgaria dicitur, terminos, sexaginta annibus in se receptis, ingenti lapsu, septem vastis ostiis, in Pontum Euxinum exoneratur. Quibus in locis, apud ostia ipsa termini Hungariæ, videlicet Cbylia, Nester, Orsova, (b) & alia nonnulla

a) Genuinos DANUBII fontes, peculiari tractatu expromsit, FRIDERICVS WILHELMVS BREVNINGER, *Nürtinga Würtembergicus*, ad D. CAROLVM VI. Imperatorem. qui consulendus est omnino, Cap. in primis IV. V. & VI. Excusus est libellus *Tübingæ*, a MDCCXIX. for. oct. idiomate Germanico.

b) ORSOVA, non est ad ostia Danubii; sed altius, & supra Pontis Traiani, eius alueum,

nulla olim pertingebant; sed iam nunc propter temporum infelicitatem, præfati termini, nempe *Chylia* & *Nester*, tempore adhuc Regis MATTHIAE, in *Turcicam* potestatem deuenerunt. Alia vero altius loca, vt sunt: *Orsoua*, *Pécb*, (c) & *Seuerinum*, tempore LVDOVICI II. amissa sunt. Ex istis ostiis Danubii, ex Ponto ipso pisces illi excellentes, *Antacai*, quos PLINIUS *Mariones*, (d) nunc vero ^{piscis Huzo, qui est Plinii Mario.} vulgus *Vzones* adpellat, aduerso flumine adscendunt, per vniuersam fere Hungariam, & quasi usque *Posonium*; supra eum tamen locum non inueniuntur.

§. III. Flumina, in Danubium, ista specialiora influunt. Nam, supra *Posonium*, sub arce *Devén*, influit *Marosia*, siue *Moraua* flu- ^{Moraua :}uius; tum prope *Vyzkelctb*, *Tyrnauia* (e) riuulus; supra *Comárom* ^{Tyrnauia :}arcem, ad oppidum *Guta*, influit *Vagus*; paullo inferius, sub pa- ^{Vagus :}go *Nyarschida*, influit *Nitria*, amnis non ignobilis; deinde fluuius ^{Nitria :}*Granus*, siue *Granua*, qui oritur circa arcem *Murán*, sub *Novoque* ^{Granus :}ac *Veteri Zolio*, *Sandloque Benedicto* decurrens, simul cum alio flu-
uio, *Ipola* (f) dicto, ingreditur *Danubium*, ex opposito *Strigonii*. ^{Ipola :}Deinde, non procul a *Titulio*, ex ripa opposita oppido *Zalonke-*
men, *Tybiscus*, amnis nobilis, influit: & hic quidem fluuius, mul- ^{Tybiscus :}ta secum minora deuehit flumina. Ab altera, videlicet meridionali
parte, *Danubius* hæc flumina recipit. Primo circa oppidum, quod
Altenburgh vocatur, *Leitam*, qui in certa sui parte, *Hungariam* ab ^{Leita :}*Austria* diuidit. Deinde circa *Iaurinum*, quod olim *Brigantium* di-
ctum est, (g) *Rabniczam*, qui nunc *Rábcsa*, & *Kába*, olim *Arrabo* ^{Rábcsa :}
nominatus est. Postea circa oppidum *Bátha* recipit amnem *Sáaros* ^{Raba :}
dictum; deinde ad *Drazad*, quod olim *Teutoburgum* fuisse creditur, ^{Sáarvis :}
Drauo amne augetur. Postremo, circa *Taurunum*, seu *Nándor-Al-* ^{Drauus :}
bam, *Sauus*, nobilis fluuius, ingreditur *Danubium*, efficiens suo in- ^{Sauus.}
gressu quasi peninsulam. Et in hoc loco, ex parte *Turcia*, in colle
quodam, est constitutum nobile illud fortalitium, quod *Belgradum*
dicimus, propugnaculum fortissimum totius *Hungariae*.

§. IV. Is fluuius DANUBIVS, quas per tractum *Hungariae* pluri- ^{Insulae, quas efficit Danu-}mas facit, duas habet, & magnitudine, & fertilitate, maxime præ-
stantes insulas. Altera earum, initium sumit apud *Pisonium* vr- ^{bis :}
bem,

alucum, quærenda; quippe nupero demum bello Turcico, iterum amissa: gemina
ea est; altera in Danubii ripa; altera in insula.

c) *Pécb*, siue *Péts*, Latinis *Quinque Ecclesiae*; vrbs olim copiosa, amœnaque,
mediterranea est. Forte *Petervaradinum*, auctor voluit scribere, quod Danubio
adhæsit, estque, hac tempestate, munimentum, aduersus *Turcas*, limitaneum.

d) Non *Marionum*, sed *MARMYRONES* meminit PLINIUS, Lib. XXXII. Cap.
LIV. sed an isthuc quadraturos, nescio. *Pictæ* enim sunt *Marmyrones*: quod de
nostris *Huzonibus*, minime possis dicere. Sed, *paruam* etiam *Marmyronem* aiunt;
contra, *Huzo* noster grandi quandoque mole est, & quæ *centenarios*, VI. VII. sub-
inde etiam X. pondere exæquet.

e) *Dudvágum* mallem, loco *Tyrnauiæ* ignobilis amniculi, nominasset.

f) *Ipola*, e gremio montium *Kis-Hont* interiorum, deiecta, posteaquam *Neogradien-*
sem agrum interuisset, apud *Vagy-Hontenses*, longe infra *Granum*, Danubio miscetur.

g) *Arrabo*, veteribus dicebatur *Iaurinum*; *Brigantium* certe, alibi quæren-
dum. quod & faciemus suo loco. Conf. infra p. 104. §. VI. not. 7.

Csallóköz superior, eiusque magnitudo: fertilitas: oppida præcipua, virique insignes: inferior, seu Comárom-Szigethe: metropolis Comáromium, a Ferdinando I. communitum: Chepel, altera Danubii insula. bem, porrigiturque longo tractu, tredecim milliarius, usque ad arcem *Comárom*; lata interim nunc ad tria, nunc etiam ad quatuor milliaria. Frumenti, hordei, auenæ, filiginis, leguminumque aliorum, fertilissima. Huius insulæ pars *superior*, qua *Posonio* propinquior est, lingua patria, *Csallóköz* nuncupatur. In ea parte sunt loca nobilia, signanter arx *Eberhard*, viri clarissimi *Michaëlis Merey*, incolatu nobilitata; est enim illius virtute acquisita. Item oppida hæc: *Samaria*, *Chótörtök*. *Zerdabel*, *Beös*, *Vasarút*, *Paka*, ac viri aliquot satis nobiles, de quibus taceo. Alia, eiusdem insulæ pars *inferior*, versus orientem, & meridiem, quæ arci *Comárom* propinquat, ab ipsa arce vocatur, *Comárom-Szigethe*, in qua parte sunt: primo, arx ipsa *Comárom*, in eo confluente sita, ubi iterum *Danubius* miscetur. Arx eadem sumptuoso admodum opere, per Serenissimum Regem FERDINANDUM, nostro hoc tempore, contra impetus *Turcos*, est munita, & fortificata. Sunt ibi & alia nonnulla oppida, & viri, de quibus taceo. Alterius insulæ, paullo infra *Budam* incipientis, nomen est *Chepel*. Hic est; *Kevi*, quod *Rasciani* incolunt; *Sanctus Martinus*; *Tbököly*. (h) Solet esse cum aliis nonnullis pagis, Reginæ Hungariæ, iure donationis propter nuptias. Hæc insula, (i) nobilissima est, ac diues perdicibus, phasianis, turdis, gallinis siluestribus; item ceruis, damis, apris, leporibus, abundantissima, adhæc siluis, nemoribus, vineis, pascuis, frumento, & aliis, ad usum mortalium necessariis, adeo insignis, ut nihil, siue quod ad necessitatem victus, siue ad voluptatem pertineat, hic deesse videatur: & propterea Regibus Hungariæ secessum præbere solita fuit, solatiumque & oblectamentum amœnissimum. Hæc longa est in meridiem nouem milliariis, lata vero, duobus, aut tribus, iuxta locorum diuersitatem.

Tibiscus, unde oritur: & ubi in Danubiū exeat: quæ loca subluat: familia Serediorum incrementa. §. V. TIBISCUS (k) fluuius, vnus ex quatuor principalioribus, aliis tamen tribus longe piscosior. Ortum habet in *Marmarufio*, humili ex fonte, sed prope eadem loca, quinque riuulis ortis, augeatur, ac multis postea *Hungariæ* superioris, & *Daciæ* nauigabilibus auctus fluminibus, sub oppido *Szalankamen*, in *Danubium* influit. Habet & iste nobilissima loca, quæ adluit, aut circumfluit, signanter autem, *Huszth*, & *Tokay*, quæ hæreditaria olim IOANNIS Regis fuerant; nunc vero munificentia regia possidetur per familiam *Serediorum*, quæ licet nobilis; fortunæ tamen fuerat tenuioris; sed proximis his disturbiorum temporibus, in amplas creuit facultates, possessiones ac diuitias, virtute potissimum *Casparis Seredi*, qui primus eam familiam, in hoc dignitatis culmen, sua virtute & prudentia, euexit, & ampliores, quam acceperat, opes reliquit. §. VI.

h) Hinc prodire, sed profecto inauspicato, TÖKÖLI, vetustæ alioquin nobilitatis homines. quod opportune diximus, in insulæ huius Designatione, *Hungariæ Nouæ*, TOMO III. Parte Speciali, Memb. III. Sect. V. Art. III. p. 532. seq.

i) Descripsit eam NICOLAUS OLÁHVS, in *Hungaria* sua, Decadis huius I. Monum. I. p. 7. vnde pleraque hæc mutuatus est noster. Nos eam dedimus, Operis Tom. III. p. 515. idque professa proluxaque opera.

k) Ortus & decursus TIBISCI, peculiari libello dedit, SAMUEL TIMON, S. I. guo. Ipsi autem nos, indagauimus in eosdem, adcuratone, quam fieri potuit, maxima, in *Historia Comitatus Maramarofiensis*.

§. VI. DRAVVS, tertius Hungariæ nobilior fluuius, oritur in *Drauus, e Carinthia*, ex monte Cæcio, fonte non ita magno, fluitque per *Styriam*, adluens nobilissima loca, signanter *Pethouiam*, *Ormosd*, quæ sedes est & habitaculum nobilissimæ familiæ *Zékel*. Idem accipit in se fluuium *Muram*, qui suo confluenti efficiunt insulam quasi quandam, quæ proprio nomine, *Draua-Muraköz* nominatur. In ea peninsula est arx *Cháktornya*, amplissimos habens prouentus, nunc *Muram accipit, & peninsula* in manibus clarissimi viri, *Nicolai Comitis a Zrinio*, Bani, habita- *Draua-Muraköz molitur:* Decurrens postea ipse fluuius *Hungariam*, a *Sclauonia* Hungarica, diuidit, & adluit oppidum *Eszék*, clade exercitus nostri, quem dux *Kaczianer* illic amisit, nobilitatum. Deinde, vt dictum est, penes oppidum *Drazad*, Danubio miscetur. *est Sclauonia ab Hungaria determinator.*

§. VII. SAVVS fluuius, vnus similiter ex quatuor nobilioribus. Oritur, in radice eiusdem montis Cæcii, in *Carniola*, non procul ab *Arnoldstein Carnia*, non multis supra *Villacum* milliaribus. Is, multis admissis, *Sclauoniæ*, *Hungariæ*, *Croatiæque*, nec non *Bosniæ & Seruiæ*, fluminibus, labitur. In confluenti illo, vbi fluuium *Colapim* in se recipit, est insula *Segestica*, olim *Voruca*, vbi colonia nobilissima Romanorum *Siscia*, nunc vulgari nomine *Zúzek*, adpellata: vbi est insignis arx Collegii, siue Capituli, Ecclesiæ *Zagrabiensis*, per Dominos illos *Canonicos*, denuo, contra vim hostilem, exædificata. Descendit deinde *Sauus*, per fines *Sirmienses*, & mœnia arcis *Sabács* adluens, sub *Tauruni*, siue *Belgradi* mœnibus, quæ occidentem respiciunt, in *Danubium* se exonerat. Hæc quatuor flumina, cum duplicata cruce alba, insignia sunt regni Hungariæ, iam inde ab initio regni vsurpata. *Sauus, in Carniola ortus: & varie auctus: insulam Segestickam efficit.*

II.

Specialis

HVNGARIAE DESCRIPTIO.

Synopsis.

HVNGARIAE Pars prima: Comitatus ad eam pertinentes: lacus *Ferthö* & *Balaton*: Archiepiscopus *Strigoniensis*: Episcopus *Quinqueecclesiensis*: *Iauriensis*: & *Veszprimiensis*.

Vrbes Hungariæ Trans-Danubianæ: *Buda*: vrbs & arcis situs & elegantia: *Bibliotheca Coruiniana*: *Thermæ Budenses*.

Alba-Regalis, cum vicinis arcibus: *Vissegrad* oppidum, & huius opportunitates: arx monti altissimo imposita, *Coronæ* sedes.

Strigonium, *S. STEPHANI* patria: *Thermæ*: silua *Vértes*: *Abbatia S. Martini montis Paunonii*: *Papa oppidum*.

Sabaria, *D. Martini* patria: *Körmond*: *Sárvár*: *Thomæ Nadasdy* sedes: *Monyorókerék*: *Német-Vjár*: *Felső* & *Alsó Lindva*: *Canisa*, cum vicinis arcibus.

Lövöld, *FF. Carthusianorum* canonium: *Váson* arx: *Abbatia Tihon*, *Zégligeth*: *Abbatia Zalavár*: *Kapornak*: *Vesprimium*: reliqua: *Sopronium*: *Ovár*: *Iaurinum*.

Tata, arx Regia: oppida, quæ sunt ultra *Budam*: *Quinque Ecclesiæ*: arx *Soklós*: *Mohács*, clade *Ludouici*, infame oppidum.

Secunda Hungariæ Pars, intra *Sauum* & *Drauum*, & quæ ultra sunt: *Dalmatia*, *Croatia*, *Bosnia*:

Diacono, sedes Episcopi Bosnensis: Zabacz: arces reliquæ: Iadera: Episcopatus Tininiensis: Modrusiensis: Ditio Frangepanum, Zriniorum, Blagayorum.

VIII.

Regio inter Sauum & Drauum, diuisa bifariam: in Sclauoniam Hungaricam, cum suis Comitatibus: Mons Græciæ, & reliqua oppida: & in Sirmium, ubi est Vjlak: Banmonostira, sedes Episcopi Sirmiensis: Petrouaradinum: Zalonkemen, & reliqua.

IX.

*Tertia Hungariæ Pars, inter Danu-
bium & Tibiscum: Archiepiscopa-
tus Colocsa: Episcopatus Agrien-
sis, Nitriensis, Vacienſis: Peſth
ciuitas: campus Rákos: Vacia, ſe-
des Episcopalis: Maros oppidum.*

X.

Gutha: Sempthe: Posonium: Stompha: Thall: S. Georgius: Bozin: Vöröskő: Tyrnauia: Nitria: *sedes Episcopi*: Oláh-Vjvár: Trenčinium: Galgócz, Temethvén, Léua, Bistriczia, Baynócz, Vgrouecz, *reliqua*.

XI.

Septem montanæ vrbes: arces inter si-

tae & circumiectae: Cassouia: Epe-
ries: Leutschouia: Bartsa: *ceterae*:
Tokay: Munkács: Diós Győr:
Miskólcz.

XII.

Agria, *Episcopi sedes*: Szólnok: Szegedinum: Colocsa, *sedes Archiepiscopalis*: Bácsia: Titulium *Præpositura*: campus *Cumanorum*: Baciensis regio.

XIII.

Quarta *Hungariæ Pars, ultra Tibi-*
scum, olim Dacia: bodie Valachia:
Moldavia: Transilvania: Marama-
rusia, &c. Valachiæ descriptio:
Moldaviæ situs.

XIV.

Transilvania, montibus incincta: eius
magnitudo: fertilitas: incolæ: flu-
uii: septem urbes: Cibinium me-
tropolis: Vizakna: Alba Iulia:
Hunyad arx: Colosvár: Thorda:
reliqua: Megyes: Corona.

XV.

Riuulus Dominarum: Zathmar: Némethy: Varadinum, *sedes Episcopi*: Debreczen: Gyula: Lippa: Chongrád: Temesvár: Chanadinum, *Episcopi sedes*: Samandria: Seuerinum: Pons Traiani.

XVI.

Epilogus.

XVII.

§. I.

Hungariæ
pars prima:

Dividitur autem *Pannonia*, siue *Hungaria* (a) ipsa, in quatuor potissimum partes; quarum prima, quæ trans *Danubium* est, a flante *Fauonio*, initium habet ab *Austria*, olim, *Pannonia Superior* dicta; ab *Euro*, *Drauum* attingit; *Subsolanum* vero, qua attingit, porrigitur versus & ad ostia eiusdem *Draui*; a *Borea* undique vicina est *Danubio*. In hac parte sunt Cornitatus: *Soproniensis*, *Mossoniensis*, *Iauriniensis*, *Strigoniensis*. Item. *Castriferrei*, *Zaladiensis*, *Simigiensis*, *Veszprimiensis*, *Albensis*, *Tolnensis*, & *Baranya*. Sunt item duæ paludes, siue stagna perpetua, magna & piscosissima: quorum vnum vocatur *Fertheo*, ad cuius latus sunt oppida *Neyssidel*, & *Ruszb.* (b) Alterum vero stagnum vocatur *Balathon*, longitudine fere milliarium quatuordecim, latitudine duorum, & quandoque trium, ac amplius. Iste lacus *Balaton*, disiungit *Vesprimium*, a *Simigio*.

Comitatus
ad eam per-
tinentes :

lacus Fer-
theo, & Ba-
lathon:

a) Vulgato, scriptoribus Rerum Hungaricarum, more, *Pannoniæ*, & *Hungariæ*, vocabula permiscet: cum tamen, *Pannoniæ*iarum nomen, soli *Hungariæ Transdanubianæ* sit proprium; *Hungaria* contra, *Cisdanubiana*, regiones, *Quadorum*, *Iazygum Sarmatarum*, & *Metanastarum*, *Daciæ* item eius partem describat, quæ ultra *Tibiscum*, usque ad *Carpathi* orientalis, radices & iuga, procurrit. quod monuimus sæpius; neque hic silendum putauimus; vt adsuescant ciues nostri, veteres regiones, ac harum situs, discriminare ab hodiernis: & cum loquuntur cum vulgo, cum doctis sentire; hoc est: cum rerum antiquarum scriptoribus.

b) Adde his : *Széles-Kút*, siue *Breiten-Brunn* ; *Fekete-Város*, di Germanis, *Purbach* est; denique, *Rakos*, seu *Kroysbach*. quod iam in ditione censetur Episcopatus lauriensis.

migio. Hæc Hungariæ pars, continet primum *Archiepiscopatum Strigoniensem*, cuius Antistes, *Primas*, *Legatusque* natus, & *Supremus* regni Hungariæ, ex regum veterum instituto, est semper *Cancellarius*. (c) Huic, nostro hoc tempore, præest clarissimus vir, *NICOLAUS OIÁHVS*, Græcæ & Latinæ linguæ peritissimus, & multis præclaris virtutibus insignis: dignus, qui meliore tempore, in locum hunc sublimatus fuisset. Etenim, *Strigonium* ipsum, sedes *Archiepiscopalis*, vna cum alia arce eiusdem, *Drégel* dicta, in manibus iam *Turcorum*, antequam ipse in hunc locum venisset, habebatur. Sunt item in hac Hungariæ parte *Episcopatus*: *Quinque-Ecclesiensis*; *Episcopatus Quinque-Ecclesiensis*; *laurinensis*, quem diuino munere, & piissimi regis liberalitate, ego possideo: & *Vesprimiensis*. Est etiam *Præpositura Albæ-Regalis*; *lauriensis*, & *Vesprimiensis*; item *Abbatia S. Martini*, prope *Iaurinum*; *Sexardiensis*; *Somo-yvár*; *Zalavár*; *Pécb-Varadiensis*; *Tyboniensis*, & *Bátba*.

§. II. Habet hæc pars ciuitates munitas, & signanter *Budam*, (d) quæ sedes est regni, cum arce nobilissima, opere, in tota Europa, nobilissimo, constructa; tamen, hæc quoque, nostro hoc tempore, circa annum Domini MDXLII. in manus *Turcorum* deuenit. Tota hæc vrbs, cum arce, in colle saxeo sita est, & a septentrione in meridiem protensa. Arx, in fronte meridionali constructa, ædificiis, fornicibus, tabulatisque, auro, & coloribus depictis, vsque ad admirationem est exornata. cui, propter operis excellentiam, ipse quoque hostis, dum urbem exurreret, pepercit. Fuit in hac arce *Bibliotheca*, Græcis, Latinisque voluminibus, per regem *MATTHIAM Coruinum*, non minori cura, quam labore, e medio etiam Græciæ, eo congestis, referta; quæ tamen ita diuisa erat, vt merito duæ *Bibliothecæ* dici possint. Nam altera, Græcos, altera vero interior, Latinos continebat codices; a primis rudimentis, ad arcem vsque, omnium scientiarum, per capsulas, & loculos, ordine quæque suo, distinctos. quæ omnia fuerunt rabie *Turcica*, post occisum in *Mobács* regem *LVDOVICVM*, dilaniata. Ex opposito *Budæ*, in vltiori *Danubii* ripa, est oppidum *Pestb*. A meridie *Budæ*, obicitur altissima rupes, Diuo *Gerbardo* sacra: ex qua rupe miles quidam *Turcicus* eques, se se sponte cum equo dicitur præcipitasse, in signum lætitiæ, dum *Solymannus* ea vrbe fuisset potitus. Sunt circum *Budam*, thermæ nobilissimæ, supra & infra urbem. A septentrione viuarium regis est, *Nyéék* dictum, cum aula amplissima. Non procul est *Eremitarum* monasterium, *Diui Pauli primi Eremitæ*, corpore eiusdem olim venerabile. De aliis *Budæ* excellentissimis circumstantiis, dicere, (e) foret opus immensum.

§. III.

c) Has ARCHI-EPISCOPI *Strigoniensis Prærogatiuas*, cum cura, & ex *Diplomatum* fide, in *Historia cognominis Comitatus*, expromemus.

d) Confer, *NICOLAI OLÁHI*, Hungariam, quam habes, in *ADPARATVS* nostri *Decade I. Monumento I. Cap. V. p. 8. seqq.* Atque, de *Bibliotheca Budensi*, *NALDI NALDI Florentini*, *Epistolam &c. Tomo III. Hung. Nouæ, p. 559. seqq.*

e) Nos certe, haud pœnituit, *Operis nostri, Tomo III. proluxa opera, Budam, celebrauisse.* cuius illic expressam imaginem, fortunæ vtriusque vicissitudines, & habi-

Alba-Regalis, cum vicinis arcibus:

§. III. *Alba-Regalis*, ciuitas, a *Buda*, meridiem & occidentem versus, tendens. Abest octo milliaribus; incluta, & coronationibus ac sepulturis Regum Hungariæ. quæ & ipsa, *Turcico* iam pareret imperio. Circa hanc urbem, ad radices cuiusdam siluæ, *Vértes* vocatæ, sunt arces *Csokakö*, *Palotba*, *Oroszlánkő*, infra quas oritur fluuiolus *Sáaros*, molis frumentariis circiter sexaginta percelebris.

Vissegrád oppidum, & huius opportunitates:

Item, oppidum *Vissegrád* (f) abest a *Buda*, occidentem & septentrionem versus, quinque milliaribus, conditum ad ripam *Danubii*, in radicibus siluæ vastissimæ, *Pardorum*, (g) aliarumque ferarum altricis. In fronte oppidi, ad partem orientalem, aula exstructa est, plus, quam dici potest, situ decora; & impensis, ædificiisque præstantissima; utpote, quæ vnica quatuor regibus, cum suis ordinariis officiariis, eodem tempore, commodissimum præbere potuisset hospitium. (h) Dicitur enim, continuisse plus, quam tre-

arx monti altissimo imposita:

centas & quinquaginta ædes. Supra hanc aulam, in monte altissimo, & cacumine eiusdem, conspicitur, veluti quispiam nidus, arx fortissima, in qua veteri more regni, custodiri solita erat, *Sacra Re-*

Coronæ sedes.

gni Hungariæ Corona. quæ nunquam aliter exportari erat solita; nisi, dum nouus, in *Hungaria Rex*, legitime debebat coronari.

Strigonium S. STEPHANI patria:

§. IV. In ripa eiusdem *Danubii*, ciuitas est STRIGONIVM, (i) de qua diximus, cum arce nobilissima, in loco excelso ædificata. Hæc, natiuitate atque baptismo D. STEPHANI, primi regis Hungariæ, est memorabilis. In arcis radice, in ipsa *Danubii* ripa, est turris

therma:

fortissima, quæ aquatica dicitur, in qua thermæ, (k) tanto impetu erumpunt, ut molam circumagant. Auditu res miranda, eodem tractu fere contiguo, iisdemque venis, aquam gelidam *Danubii* decurrere, & thermas erumpere. In fine siluæ, quæ ciuitati immi-

silua Vértes:

net, initium habet alia silua vastissima, *Vértes* nominata, versus meridiem, usque ad terminos alterius siluæ, quæ *Bacon* vocatur, protensa, ad terminos usque lacus *Balaton*. Ad latus huius siluæ *Vér-*

Abbatia S. Martini Montis Pannonii:

tes, *Abbatia S. Martini*, de qua dictum est, adiacet in monte, qui adpellatur *Sacer Mons Pannoniæ*, sitaque est in amœnissimo loco, ad omnes plagas, oppida & latos campos, prospiciente. Hinc ad

Pápa oppidum.

meridiem versus, oppidum *Pápa*, situm in fertilissima omnium rerum tellure, cum lacu amplissimo, qui mœnia oppidi adluit.

§. V.

habitu, quo est hodie, haud sine voluptate leges, Parte Spec. Memb. III. Sect. I. Cap. II. a p. 185. usque ad pag. 467.

f) Fuscæ *Vissegrádum* designauit OLÁHVS, in Decadis I. Monum. I. p. 11. seq. & nos, loco nunc citato, p. 468. seq. rudum icone simul exhibita. GREGORIANCZIVS, epitomator hic est OLÁHI, & per totum commentariolum, passim.

g) Ambigo, an *Pardi*, familiares vnquam siluis Hungaricis fuerint.

h) BONFINIVS, Dec II. Lib. IX. p. 233, 23. Adde Commentaria nostra, l. c.

i) Nos eam curate exhibebimus descriptam, sequuturo Operis nostri TOMO V. quem hucusque, partim difficultas temporum, partim hominum quorundam iniquitas, a luce publica retentauit: quando, destinatos, ad consummandum opus vniuersum, augustali D. Cæsaris CAROLI VI. & postea Serenissimæ Reginae MARIAE THERESIAE, munificentia, reditus, præter, quam decet, avaris scriniis, mordicus detineat. *Vtinam, ad se tandem redeant!*

k) Vide, GEORGIUM WERNHERVM, de Aquis Hung. Admir. p. 597. collectionis *Bongarsianæ*.

§. V. Deinde, magis meridiem versus, quasi ad occidentem, *Sabaria*, (1) arx, cum oppido adiacente. quæ quidem *Sabaria*, patria fuit *D. Martini* Episcopi *Turonensis*, ubi, in loco natiuitatis eius, ædificata est *Capella*, in honorem, & sub nomine eiusdem *S. Præfulis*. Hic locus in pertinentiis est Episcopatus *lauriensis*, quem per multos annos, in alienis manibus existentem, diuina ope, ego ad iurisdictionem Ecclesiæ reduxi. Non longe illinc est oppidum *Körmend*, *Anzbergb*. Tum non procul conspicitur castrum *Sárvár*, locus videlicet habitationis viri incomparabilis, *Thomæ Nadaſdy*, regni Hungariæ *Palatini*, qui suam nobilem progeniem, virtute atque industria, nobilissimam effecit, & per omnes dignitatis gradus, ad culmen supremi honoris *Palatinatus*, meruit exaltari. Duxit hic uxorem, *Vrsulam*, ex domo *Kanisa*, vnicam hæredem: cum qua, dum annos viginti, nullam habuisset prolem, hoc demum anno, sexta die Octobris, filium suscepit, nomine *Franciscum*, MDLV. cuius vita sit perpes, longæua atque diuturna. In iisdem locis sunt arces, *Kapu*, *Monyorókerék*, quam Teutones, *Eberau* dicunt. Item, in rupe ardua exstructa est arx *Német-Vjvár*, siue *Nouum Castrum*, habitatio & hæreditas viri amplissimi, *Francisci Battjáni*. Cum altera arce, ibidem non procul, *Zolnoko* dicta. Non longe est arx inter filuas, *Felső-Lyndva*, & alia, *Alsó-Lyndva*, Comitum *Zaladiensium* sedes, & habitatio. Nec procul est arx *Canisa*, domus vetustissimæ familiæ, *Baronum de Canisa* sedes. Sunt illinc arces: *Berſencze*, *Chorgó*, *Babosha*, *Zigeth*, *Kapos*. Item, pertransito fluuio *Mura*, est arx nobilissima, *Cháktornya*, & *Strido*, *D. Hieronymi* (m) patria. Non ita multum a *Felső-Lyndva* distat, *S. Gotthardus*, *Németbi*, *Kalmanchéb*.

Sabaria, D. Martini patria.

Körmend: Sárvár, Thomæ Nadaſdy sedes:

Monyorókerék: Német-Vjvár

Felső- & Alsó-Lyndva: Canisa, cum vicinis archibus.

§. VI. Ad *Vértes*, non longe a *Veszprimio*, est cœnobium *Lövöld*, *FF. Carthusianorum*, multis oppidis & redditibus opulentum, quo nullum in *Hungaria*, vel ædificiis excellentius, vel prouentibus clarius, inter monasteria Fratrum, poterat inueniri. Citra *Balathon* lacum, ad radices siluæ, est arx *Váson*, ab hac non multum abest *Abbatia Tibonium*, in amœno loco, quasi in peninsula *Balathoniensi* sita. Arx *Zegligeth*, *Abbatia Zalavár* munitissima, & prouentibus ampla. Alius item Conuentus Religiosorum in *Kapornak*, supra *Váson*. Ad Boream est *Veszprimium* Episcopatus, & *Berenhyda*. Hinc non longe a plaga meridionali: *Sárosladan*, *Vrbyda*, *Le-psin*,

Lövöld, FF. Carthusianorum cœnobium.

Váson arx: Abbatia Tibonium: Zegligeth arx: Abbatia Zalavár: Kapornak:

1) CAROLVS VI. Imperator, & Rex Hungariæ, nouum isthic Episcopatum erigere constituerat, designato in Præsulem, *Comite PAVLLO FORGÁCH*, iuniore, Præposito *Posonienſi*; sed, res ea, ob temporum difficultatem, videtur adhæſiſſe, ac per intempestiuam, Cæsaris & Regis optimi, mortem, intercidisse prorsus.

m) Non est tam facile, quam eruditi quidam existimant, patriam *D. Hieronymi* designare. Neque enim, eadem in regione, ab omnibus, *Stridon* quæritur. Qui in *Iſtriam* urbem reponunt, *Italum* hi faciunt beatum virum; *Dalmatam* contra, qui fatentem sequuntur ipsum *Hieronymum*; *Pannonium* nostri, qui hoc loco statuunt *Stridona*. quam nos controuerſiam, adtingemus, Operis Tomo V. in Peninsula *Muraköz*, descriptione. Lege interim, *IOHANNEM LVCIVM*, ad *Marci Maruli* carmen, in eos, qui *B. Hieronymum*, *Italum* esse contendunt, p. 457. seqq.

Vesepri-
mum :
reliqua :
Soproniū :

Ovár :

Laurinum.

Tata, arx
regia :

oppida, quæ
sunt ultra
Budam :

Quinque-
Ecclesiæ :

Arx Soklós:
Mohács,
clade LVDO-
VICI infame
oppidum.

Secunda
HVNGA-
RIÆ pars,
intra Sauū
& Drauum,
& quæ ultra
sunt :

Dalmatia,
Croatia,
Bosna :
Diaco, sedes
Episcopi
Bosnensis :
Zabacz :

psin, Ozoró, Simon-Tornya. Oppida: *Bykad, Zerdabely, Zántó, Keresbelgy, Tard, Somogyvár,* Abbatia opulenta, *Oztopan, Korpád.* Ad occidentem vero *Sopronium* est, vrbs, a Vienna decem circiter miliaribus distans. Ager eius, vini & frumenti ferax. Hæc est vna ex octo liberis Hungariæ ciuitatibus. Distat hinc arx *Ovár*, ad octo fere millaria, quam Germani *Altenburg* vocant, apud quam a meridie influit flumen *Leyta*; a septentrione pars *Danubii* est, qui illic tres mediocres facit insulas. Deinde est *Laurinum*, Episcopatus meus, arx cum oppido amplissimo, quod olim *Bregetium* (n) dictum fuit, in ripa *Danubii*, qui hic quoque loci insulam facit: infra quam arcem, occidentem versus, flumen *Rábcza* in Danubium exoneratur. Sub ipsa vero mœnia arcis *Laurini*, aliud flumen, olim *Arrabo*, nunc *Rába* dictum, in eundem Danubium voluitur.

§. VII. Hinc *Tata*, arx regia, inter *Strigonium*, & *Comaromium*, ad latus meridionale sita, occurrit, medio milliari a ripa *Danubii* distans, insignis MATTHIÆ regis ædificiis. Adluit huius muros orientales, latissimum viuarium, piscibus multigenis memorabile. Ultra *Budam*, meridiem versus, *Tbétén, Erd, Adony, Paksium, Tbolna, Sexárd, & Bábha*, Abbatia oppulenta, & Sacramento miraculoso olim celebris. quam flumen *Sáros* præterfluit. Ultra eandem est *Abbatia Péch Varadina*. Hinc occurrunt *Quinque-Ecclesiæ*, ciuitas, cum arce nobilissima, in radice montis ardui, *Mechek*, sita. qua ciuitate, vix vlla alia in Hungaria fuit celebrior, (o) vberrimis campis & promontoriis, omnia, quæ ad vsum humanum necessaria sunt, largissime præbens; & propterea tanta in ea vrbe scholasticorum, bonas litteras discantium, confluere solita erat multitudo, vt exercitum vnum æquare potuisset; incolarum præterea tanta fuit comitas & ciuilitas, vt *Athenas* dicere potuisses. Habet ad latus septentrionale, erumpentem quandam aquæ scaturiginem, tanta copia, vt aqua ea statim, circiter quadraginta molas circumagat. Huic vicina est, ad tria millaria, arx *Soklósium*, munitione, & natura, fortissima. A *Quinque-Ecclesiis*, ad quatuor millaria abest ad ripam *Danubii* situm oppidum *Mohács*, clade LVDOVICI regis, ac totius nobilitatis Hungariæ, funestum & memorabile.

§. VIII. *Secunda HVNGARIÆ Pars*, partim *Drauo*, & *Sauo*, fluminibus, includitur; partim vero ultra *Sauum*, ad Alpes vsque, & mare quoque *Adriaticum*, porrigitur. Trans *Sauum* enim sunt regna: *Dalmatia*, & *Croatia*, ac *Bosnia*, ad coronam Hungariæ pertinentia; & omnis ille tractus, vsque ad *Taurunum*, siue *Belgradum*. Illic est Episcopatus *Bosnensis*, cuius sedes nunc fuerat oppidum *Diaco*. Est in eo tractu *Nándor-Alba* ipsa, cuius muros adluit *Sauus*, & ibidem Danubio miscetur. Est illic etiam arx *Zabacz*, ad ripam eiusdem *Sauis*. Sunt præterea multæ arces, iam pridem per *Turcos*

n) Examinauimus eam sententiam alibi: dubiam fecimus, DECADE I. Monum. I. Cap. VIII. §. II. nota f.) p. 15. nunc, plane inficiamur: caussas, ad Strigonium exprompturi: licet satis sit dixisse; contraire ei sententiæ, ANTONINI Itinerarium.

o) Hinc celebratum Hungaris prouerbium: *Németnek Béts, Magyaruak Péts*; quod

Turcos interceptæ, vti est: Barka, Vjvár, Dobor, Michálocz, Dobocziek, Zlaboczina, Moglay, Grayacz, Zrebernik, & aliæ multæ. arces reliqua:
 Est etiam *Dalmatia*, fere vniuersa, per *Venetos* occupata, cum sua metropoli *Iadera*. Est & Episcopatus *Tinniniensis*, cuius etiam vni- Iadera: Episcopus Tinniniensis:
 ca arx *Czazyn*, in manibus Episcopi, *Ioannis Vylaki*, viri excellen- Modrusiensis:
 tissimi, nostro hoc tempore, habetur. Est etiam Episcopatus *Mo-*
drusiensis, qui & ipse paucos adhuc ad mare *Adriaticum* habet pro- ditio Fran-
 uentus, quem Episcopatum *Serenissimus* rex *FERDINANDVS*, non ita gepanum, Zriniorum, & Blagayorum.
 diu contulit Theologo cuidam, *Fratri Dominicano Dionysio*, pro-
 prio nomine. Vniuersa præterea dominia *Comitum de Frangepani-*
bus, *Zrinii de Zrinio*, nec non *Blagay*, sunt in hoc tractu, arces vi-
 delicet: *Modrusium*, *Ozal*, *Dobovecz*, *Bruman*, *Czetin*, *Zthenychnak*,
 & aliæ. Multa castra inferiora: *Lipovecz*, *Zelim*, *Iastrabarcza*, *Okich*,
 in altissimo monte situm.

§. IX. Quæ vero regio, *Sauo*, & *Drauo*, fluminibus, inclusa est, ea, nostra hac ætate, bifariam nominatur. Illa enim pars, quæ ad occidentem hibernum, vsque ad fines *Carniolie*, & *Carinthie*, quæ antea *Carnia* nominabatur, & *Comitatum Cilie* vergit, adpellatur *Sclauonia Hungarica*. In hac sunt: *Comitatus Zagrabiensis*, *Varasdiensis*, *Crisiensis*, *Veröcze*, *Possëga*, *Válpo*, & *Valco*. Est & Episcopatus *Zagrabiensis*, dignitate & redditibus, olim insignis. cuius titulum benignitate regia, ego gero. Est illic etiam ciuitas regia, *Mons Gracie* vocata, ipsi arci *Zagrabiensi* vicina, in colle quodam exstructa. Sunt ibidem insignia loca etiam alia, vt *Varasdinum*, *Csaproneza*, *Cbasma*, *Ivanch*, *Dombro*, *Crisium*, *Rokonok*, *Zentberg*, *Monoszló*, *Lysek*, *Gereben*, *Rahócza*, *Ezek*, & alia infinita. Ea vero pars, quæ inter ostia *Sauis* & *Draui*, orientem versus porrigitur, vocatur *Sirmium*. In ea sunt arces: *Vjlak*, initium & caput *Sirmii*, quæ in monte, *Danubio* imminente, non absimili situ, quam *Buda*, iacet, regalibus instructa ædificiis, tum sepultura fratris *Iohannis Capistrani* inclyta. Item, *Bánomonosra*, sedes Episcopi *Sirmiensis*, *Kamánecz*, *Váradinum Petri*, *Karan*, *Zalonkemen*, in ripa *Danubii* omnes sitæ. Circa septentrionalem autem ipsam ripam *Sauis*, a meridie, orientem versus, sunt ex ordine arces: *Diacó*, sedes Episcopi *Bosnensis*; *Sanctus Laurentius*, *Maróth*, *Racza*, *Zemblinum*, *S. Demetrius*, *Bancz*, & pleræque aliæ. Hic tractus, olim *Sauia*, siue *Sauiensis* regio adpellabatur. Hæc itaque *Secunda Hungariæ Pars*, vt supra docuimus, *Sauo* intercisâ, ab ortu *Myssos*, *Triballos*, qui nunc *Rasciani* vocantur, contingit; ab occidente, *Austriis* prouinciis; ab austro, monti *Scardo* est contermina; ad septentrionem vero, *Draui* ripis finitur.

§. X. *Tertia HUNGARIÆ Pars*, inter *Tibiscum* & *Danubium*, fluios, Boream versus, ad *Carpatum* vsque montem protenditur, ac inter septentrionem & orientem, *Morauia* fines; ad orientem vero, *Tibisci* fluminis, in *Danubium* incurrentis, ostia adtingit, quam olim Tertia Hungariæ Pars, inter Danubium & Tibiscum:

quod est: *Suam sibi Germanos habere posse Viennam; dummodo Hungari retineant Quinqueecclesias.* quæ nostra lingua *Péts* dicuntur.

Archiepiscopus olim Iaziges Metanastæ incolebant. In ea est Archiepiscopus *Co-*
locia : *locia*, qui & *Baciam* vnitam habet. Sunt etiam Episcopus: *Agrien-*
Episcopus *sis*, *Nitriensis*, & *Váciensis*. Multa adhæc monachorum, prælato-
Agriensis, rum, diuersi ordinis, monasteria. Comitatus: (p) *Scepusium*, *Sáa-*
Nitriensis, *ros*, *Ujvár*, *Trentsinium*, *Nitria*, *Gömör*, *Tbúrócz*, *Lyptó*, *Bacia*,
Váciensis: multique alii. Ciuitas *Pesth*, ad orientalem Danubii ripam, e regio-
Pesth ciui- ne *Budæ* conspicitur, incolis frequens, vinis exoticis, & *Sirmicis* o-
tas : ptimis, nec non *Somogyinis*, *Baroniacis*, ac alterius ordinis, cele-
campus *Rá-* ptentrionale adpellatur *Rákos*, (q) vbi comitia publica, & electiones
kos : *Regum*, atque *Palatinorum*, Hungari, felicioribus temporibus, face-
Vácia, sedes re consueuerunt. *Vácia* ciuitas, sedes *Episcopi*, ad ripam pariter
Episcopalis : *Danubii*, qui insulam illic mediocrem circumluit. Sita est a *Pestho*,
Boream versus, quatuor milliaribus recedens, locus, propter mon-
tem, arboribus plenum, & propter viridaria, amœnissimus. Hu-
ius titulum nunc gerit, optimus vir, *Blasius de Varadino Petri*, re-
Maros op- gius, & *Camerarius*, & *Consiliarius*. Est in eodem tractu *Maros*
pidum. oppidum, *Vissegrádo* obiectum.

§. XI. Tum traiectis per ordinem, *Ipola*, *Grano*, & *Nitria*,
Gutha : fluminibus, est *Gutha* oppidum, quod ad ostia *Vagi* fluminis, cir-
ca quæ loca piscatio fit *Antacaorum* piscium, situm est. Hinc ma-
Semphte : gis ad aquilonem, ad ripam eiusdem *Vagi*, est arx *Sempthe*. Ex eo
loco, relictis ad dextram aliquot pagis, a *Tyrnauia*, tenditur *Poso-*
Posonium : *nium*. Hæc vrbs regia, adiacet ripæ Danubii, habens in colle emi-
nenti, arcem fortissimam. Ultra *Posonium*, intra viscera montis,
Stompha : ad orientem æstium, est arx *Stompha*, & monasterium *Eremita-*
Thal : *rum*, *Thal*. In radicibus vero, insistent arces: *Sanctus Georgius*,
Bozin: Vö- optimis & dulcissimis vinis, memorabilis; *Bozin*, *Vöröskő*, præterea
röskő : aliquot oppida. Hinc, ad orientem visitur *Tyrnauia*, ciuitas, &
Tyrnauia : arte & natura minus munita, fluuiolum habens eiusdem nominis.
Nitria, sedes *Nitria* dehinc, sedes *Episcopi* ad septentrionem, orientem versus
Episcopi : vergens, cum arce munitissima, quam modernus loci *Episcopus*,
insignis vir, *Franciscus Thurzo*, (r) *Camerae* regiae præfectus, mu-
nitio- rem longe fecit, quam ante fuerat. A qua, non longe versus
Danubium, constructa est nouiter, contra *Turcorum* impetum,
Oláh-Vj- munitio *Archi-Episcopus* *Strigonienensis*, *Oláh-Vjvár*, (s) a cogno-
vár : mine

p) Plenius ad hunc modum connumeraueris: *Posonienensis*, *Nitriensis*, *Trentsi-*
nienensis, *Aruensis*, *Thurocziensis*, *Lyptouiensis*, *Scepusiensis*, *Sarosiensis*, *Aba-Ujvá-*
riensis, *Semplinienensis*, *Borsodiensis*, *Tornensis*, *Gömöriensis*, *Zolienensis*, *Barsiensis*,
Hontensis, *Neogradiensis*, *Heuesiensis*, *Pesthiensis*, & *Soldensis*, *Szolnok* exterior,
Bácsiensis cum *Bodrogbienfi*.

q) Si lubet, comitiorum, isthic actorum, historiam, & ritus, recognoscere,
adeundus erit, *Operis nostri* Tom. III. p. 42. seqq.

r) Postea maritus, atque *Georgii Thurzonis*, regni Hung. *Palatini* pater,
Emerici auus, vide *Hist. Aruens*.

s) At vero, non *OLÁHVS*, *Archiepiscopus*; sed *PAVLLVS* de *VARDA*, primus
arcis conditor fuit; ergo, non ab illius, sed ab huius nomine fuisset nuncupanda.
Fuse, de arce ipsa, commentati sumus, *Tomo IV.* a p. 330. ad p. 383. posito si-
mul arci, iam solo æquata, monumento emortuali. quæ singula illic lege,

mine moderni Archi-Episcopi dicta. A *Nitria*, distat *Trentsinium*, *Trencsinii*: nouem milliaribus, & loci amœnitate, propter adluentem *Vagum*, & munitione memorabilis. Inter quam, & *Nitriam*, sunt arces: *Golgócz*; *Galgócz*, *Temetbén*, *Vág-Vjbely*, & nonnulla oppida. Est in eodem tractu etiam *Ilaua*, & castrum fortissimum *Bisatriczia*. Item versus orientem, *Vgrouecz*, *Ghymes*, & deinde *Léua*, *Baynócz*, ad fluuiolum *Nitra* sita. Ultra montem, arx *Letbana*, & circa *Vagum*, magis ad septentrionem, *Ztrecsen*, *Orana*, *Lykaua*. Ultra *Vagum*, *Suchan*, *Blattnicz*, *Sklabina*, arces.

Golgócz; *Temetbén*: *Ilaua*: *Bisatriczia*: *Vgrouecz*: *Ghymes*: *Léua*: *Baynócz*: reliqua.

§. XII. His, ad orientem brumalem, vicinæ sunt septem (t) ciuitates montanæ, filuis & locis asperis interseptæ: *Cremniczia*, *Schemniczia*, *Bisatriczia*, *Bukanum*, *Mons Regius*, *Dilinum*, & *Libetha*. Arces: *Sáskő*, *Dobransyiva*, *Vygles*, *Lypcsé*, supra quam *Granus* (u) oritur. Loca hæc sunt auri & argenti fodinis, atque aliis metallis, memorabilia. Inter eosdem montes, circa *Ipolam* fluuium, sunt oppida plurima: *Rimaszombat*, *Ozdin*. Arces: *Füleke*, *Loffoncz*, *Salgó*, *Tarian*, *Kalonda*. Præpositura *Bozok*. Item oppida: *Carpóna*, *Lytbva*, *Hydvég*. Præpositura *Saag*, arx *Drégel*. Oppidum *Oroz*, perpetui, ac semper fideles *Ianitores* regum Hungariæ. Ab his itur *Cassouiam*, quæ ipsis montanis ciuitatibus est septentrionalis; ciuitas pulchra & fortis, iuxta quam labitur *Hernadus* amnis, qui postea inuehitur *Saioni* fluuiio: is, non procul ab oppido *Moby*, exoneratur in *Tibiscum*. *Cassouia* vicinæ sunt ciuitates liberæ: *Eperies*, *Leutschouia*, *Bartfa*, *Sibinium*. Hinc ad septentrionem, *Scepusium*, *Tarkő*, *Késmark*, *Rosnauia*, *Smolniczia*. Inter montes, arx *Murán*, usque ad admirationem, fortissima. Item, versus occidentem, inter *Saionem* & *Hernadum* fluuios, sunt oppida: *Vámos*, *Zykzo*, tum versus *Cassouiam*: *Haradna*, *Syna*. Arces: *Tborna*, *Nagybida*. Item, meridiem versus, arces: *Sóvár*, *Chiczua*, *Vngvár*, *Vjbely*, *Therebes*, *Fizeer*, *Vih*, *Sarospatak*, *Boldogkő*, *Tbálya*, *Tbarczal*. Item oppida: *Zánto*, *Liszka*, vini optimi feracia. Arx deinde *Tokay* in occidentali *Bodrog* fluuium accipientis ripa est condita, qua traiectus est ad reliquam Hungariæ partem, locus amœnus & munitus. Orientem autem versus, in radicibus montis siluosi, ex quo *Latorcza*, *Zaza* flumen oritur, sita est arx *Munkáts*, redditibus vini & pecorum insignis, a qua non longe abest *Beregh-Szaáz*, Parochiali Ecclesia memorabile. Infra *Saionem* fluuium, meridiem versus, *Dyósgyőr*, arx cum oppido eiusdem nominis, magis amœna, quam munita, occurrit. Infra arcem fluit ex monte riuus, truttis, & aliis piscibus deliciarioribus scatens. Ad medium hinc milliarium, est oppidum *Miskólcz*, subditum arci, vinis, & omni com-
meatum genere, abundans.

Septem Montanæ vrbes: *arces interfectæ & circumiectæ*. *Cassouia*: *Eperies*: *Leutschouia*: *Bartfa*: cetera:

§. XIII.

t) Expromissimus eas, Tomo II. & IV. adcuratione maxima: quas illic excutiat Lector, historiæ naturalis studiosus.

u) Fontes *Grani*, veteribus *Granaua* dicti, non in *Comitatu Zolienfi*, in quo arx *Lypcsé* sita est; sed in *Gömörienfi*, quærendi sunt, altius in orientem brumalem, ubi eos designauimus.

§. XIII. Ab hoc, meridiem versus, ad quatuor milliaria, posita est *Agria*, sedes Episcopi, olim magnorum redituum, quæ hoc tempore, ante paucos annos, oppugnationem Turcicam, viriliter & constanter sustinuit, nunc Episcopo carens, demortuo nuper optimo viro, *Francisco* ab *Vjlak*, illius Episcopo. Hinc etiam, in ripa *Tibisci*, orientem versus labentis, sunt inter alia plurima oppida: *Zolnok*, *Varkon*, *Körtvéles*, *Szegedinum*, insigne oppidum. In ripa vero *Danubii*, e regione meridionali defluentis, sunt, prætermissis aliis, *Coloczia*, sedes Archi-Episcopi *Coloczenis*, Ecclesia Cathedrali olim inclyta: *Zerenliem*, *Bakmonostira*, *Bodrogh*, *Patba*, *Apá-tbi*. Hinc *Bácsia*, alia Archiepiscopi *Coloczenis* sedes, ad vnum milliare a ripa *Danubii* sita, omnibus commeatibus, maxime piscibus, abundans, usque adeo, ut quandoque mille pisces, carpii, siue lucii, mixti carpionibus, longitudinis dimidiæ vlnæ, vno ducato emi soleant. Tum, ad ostia fere *Tibisci*, in *Danubium* se exonerantis, est *Titulium*, olim nobilis Præpositura, redituum quatuor millium ducatorum. Deinde *Kisdý*, *Kabol*, & aliæ plurimæ arces. In hoc, inter *Danubium*, & *Tibiscum*, tractu, ad septentrionem, campus *Cumanorum*, cum multis vicis, regio *Fisco* addictis. Alunt isti pecora & greges equorum, ex quibus opes non paruas sibi comparant. Aquæ & lignorum sunt inopes. Ager, non vllius leguminis commodius ferax, quam peponis. Ad ignis usum, vtuntur arundinibus, fimo animalium, & modicis lignis, procul aduectis. Supra quos, in orientem dissitus est alius tractus campestris amplissimus, qui *Bácsiensis* Comitatus adpellatur, multis oppidis refertus, tritici, frumenti, leguminisque ferax. Vino vtuntur *Sirmico*, a quo *Danubius* interfluens, eos dirimit. Nascuntur hic optimi equi.

§. XIV. Quarta illa *HUNGARIAE* Pars, quæ ultra *Tibiscum* est fluuium, olim *DACIA* adpellabatur. Hæc ad septentrionem, *Sarmatiæ* partem attingit, & a *Carpatho* monte, usque ad flexum *Tyræ* fluuii, porrigitur. Ab austro autem *Danubio*, vbi *Ister* vocari incipit; ab occidente vero *Tibisco*, & *Iazigibus Metanastis*, terminatur. Pars regni omnium amplissima; continet enim prouincias: *Valachiam* (v) magnam, quæ *Transalpina* vocatur; item *Moldauiam*, *Transsiluaniam*, *Maramarusium*, *Samoskôz*, *Kereskôz*, *Nyir*, & *Temeskôz*. *Transalpina* olim a *Flacco*, qui coloniam Romanorum eo deduxerat, *Flaccia* vocata fuisse dicitur. Ab alpebus, quibus a *Transsiluanis* distincta est, incipiens, ad *Euxinum Pelagus* extenditur, terra plana, aquarumque indiga. A septentrione *Roxolanos*, qui nunc *Rutheni* vocantur; a meridie eam *Hungariæ* partem, quæ arces *Temesuár*, & campum *Moxons* respicit; ad orientem vero, *Danubii* flumen, *Mysiam* inferiorem ab ea diuidens, contingit. Huius Principes, *Waywodæ* adpellantur, regibus quidem *Hungariæ* ab antiquo subditi; verum nunc, crescente potentia *Tureica*, dubiæ semper

v) *Valachia*, a Sarmatis dicta, ob *Italicam* coloniam, isthuc deductam: *WLACH* enim eo idiomate, *Italus* vocatur, & regio ipsa *Wlachia*; hodie *Wlaská Zem.* Luculentius, tamen ob iter, *Valachiam* descripsit, *PAVLLVS IOVIS*, *Historiar.* Lib. XL. Tomi II. Parte altera p. m. 311. seq.

per fidei existunt; nisi, quantum armis coguntur. Nostra hac ætate, *Petrasco* quidem obtinet eam regionem, pulso *Radulo*. Dum exigit necessitas, ad quadraginta millia hominum armatorum, in aciem educere, intra suos fines posse dicitur. Principes huius regionis, non modo aduersæ factionis; sed etiam ex sua familia hominem, de imperio ambiendo suspectum, vel interficiunt, vel naribus, aut aliis membris, truncant. Græcam sequuntur fidem. *MOLDAVIA* regio, ab oriente coniungitur *Transalpina*, ad septentrionem, *Moldaviæ* versus occidentem *Polonis*; ad boream vero, interposita *Podolia*, non longe absunt a *Tartaris*, qui vicini sunt paludi *Mæotidi*. Eius etiam regionis principes vocantur *Vaywoda*, (x) haud aliter, ac *Transalpini*. Isti quoque, subsunt ab antiquo regi *Hungariæ*, cui iuramentum fidelitatis semper præstiterunt, sæpe tamen a regibus *Hungariæ* defecerunt. Ultra quadraginta hominum millia in armis alere possunt. Sermo eorum olim fuit *Romanus*, ut qui sunt colonia *Romanorum*. Equis generosis abundant. Nostra hac ætate, *Alexander* quidam, eam regionem possidet, nunc *Turcis*, nunc *Polonis*, adhærens.

§. XV. *TRANSILVANIA*, undique cincta est altissimis montibus, ex ea potissimum parte, qua a *Transalpinis* secernitur, vno saltem ex latere, quo septentrionem & *Moldauos* respicit, patentiore habet aditum. Ex *Hungaria*, tres ad eam patent viæ, hæque difficiles, videlicet: *Mezes*, *Kéres*, & *Porta Ferrea*. Ex *Transalpina*, angustus est ingressus. Facilius ex *Transilvania*, quæ triginta, vel circiter, milliaria longa est, & lata fere totidem, totam *Hungariam* subigere possis, quam ex *Hungaria* *Transilvaniam*; nam itinere eius roboribus succisis, facile coarctari possunt. Gens bellicosa, & equis abundans, agri fertilis regio, vini ferax, auri, argenti, ferri, aliorumque metallorum, præterea salis plena, bouum, ferarum, vrsorum, piscium, abundantissima; ut naturam accusare non possis, quin omnia vitæ commoda in eam contulerit regionem. In hac sunt quatuor diuersi generis nationes: *Hungari*, *Siculi*, *Saxones*, & *Valachi*; inter quos *Valachi* (y) *Romanorum* colonia esse dicuntur. In hac regione sunt flumina: *Saios*, *Bistricia*, *Samos*, *Köres*, *Maros*, qui *Marusius* olim vocabatur, *Aranyas*, *Kykellö*, & *Ompay*, quæ postea diuersis aucta fluuiolis, pro maiori parte fiunt nauigabilia, & demum influunt in *Tibiscum*. Loca complura sunt notabilia, signanter septem (z) ciuitates, quas sedes vocant Saxonicas, nempe:

Cibi-

x) *Slauicum* itidem, seu *Sarmaticum* dignitatis vocabulum. *Wywodjm* certe, educere, reliquis præire, significat. Ergo, *Wywoda* est ductor, siue Dux; unde factum, *Waywoda*; quod *Hungari*, *Vajda* pronunciant.

y) *Valachi*, seruum sunt genus, ignobilibus ministeriis adhiberi soliti; siue ii ex *Romanis* coloniis superstites; siue proxime e *Valachia* huc illati. Iam, immane, quam adtollant capita.

z) Rectius vrbes *Saxonum* recensueris: *Cibinium*, Germanice *Hermanstadt*; *Brassonia*, siue *Corona*, vel *Cronstadt*; *Bistriczia*, *Nöfenstadt*; *Szegesvária*, *Scheszburg*; *Megyes*; *Százsebes*, seu *Sabessus*, *Millenbach*; *Colosuarua*, seu *Clausenburg*;

vide

- Cibinium, Sásfebes*, olim Sabessus, *Segesvár, Sasváros*, siue *Broszvinca*, & *Bertbalom*, ac *Holozonya*. Harum, quamlibet Præfecturam, siue magistratum, qui *Iudiciatus regius* vocatur, Rex confert. Subsunt his singulis multa oppida & vici. *Cibinium*, caput est, nobilis ciuitas & magna, negotiatoribusque referta, adhæc munitissima, vt vix alia ratione expugnari possit, quam inedia, vel intestina discordia.
- Cibinium metropolis:** *Vizakna*: Non longe hinc dissitum est oppidum *Vizakna*, prope quod sal effoditur. Ciuitati *Sasváros*, subest ad vnum milliare locus quidam, cui nomen est *Kenyér Mező*, latine *Panis Campus*, memorabilis est conflictu Hungarorum & Turcorum, tempore regis
- Alba Iulia:** MATTHIAE. Est & *Alba Iulia*, (a) tribus circiter miliaribus ab eo campo distans, sedes Episcopi Transiluanienſis, cui hoc tempore præſidet *Paullus Abstemius*, (b) Episcopus, doctus & probus vir. In ea ciuitate est sepulchrum excellentissimi ducis, *Iobannis Hunnyadis*, patris *Matthiae* regis. Sunt in *Transilvania*, alia etiam insignia loca, vt arx *Hunyad*, dicti *Iobannis* propria, sub radice montis *Haczok* sita, haud procul a *Déva* arce, in altissimo monte condita.
- arx Hunnyad:** *Colosvár*: Item, ciuitas *Colosvár*, quæ nunc *Claudiopolis* nuncupatur, situ, & opibus inclyta. Abbatia *Kolosmonostor*. *Thorda* oppidum, penes quod sal scinditur. Item, vltra alpes, versus orientem, sunt oppida: *Begen, Vásárbely, Zakad, Terem, Sáros, Nagylak, Udvarbely,*
- Thorda, reliqua:** *Köbalom*. Item, arx *Kykellő*, ciuitas *Megyes*, nece *Ludovici Gritti*, insignita. Altera ciuitas *Brassouia*, siue *Corona*, mercatu celebris. Item, arx *Torcz* fortissima, veluti porta *Transilvaniae*, qua ex *Transalpina* venitur.
- §. XVI. Supra *Sámos* fluuium, in occidentem, est oppidum, *Riuulus Dominarum*, & *Felsőbánya*, auri & argenti fodina vberissima. Ea vero regio (c), quæ vltra fluuium *Sámos* est, vocatur *Zilágyország*, vbi inter alia oppida ad ripam *Sámosii* orientalem, est *Zathmár*, ad occidentalem (d) vero *Némethy*. Et sic procedendo in eis locis, extra *Transiluaniam*, peruenitur ad oppidum *Debreczen*. Postea est ciuitas *Varadinum*, sedes Episcopi, qui hoc tempore est excellens vir, militia & religione æque honoratus, *Matthias Zaberminus*. In Ecclesia *Varadiensi*, clara est sepultura D. LADISLAI regis, & SIGISMUNDI (e) Imperatoris. Præterfluit illam ciuitatem, & diuidit fluuius *Körös*. Hinc non procul sunt oppida: *Piszpöky, Bybor, Keresztúr*. Occidentem versus, latissimi sunt campi, alendis pecoribus commodi-

vide REICHERSDORFF: Chorogr. Transilu. in collectione IACOBI BONGARSII, Scrip-
tor. Hungar. p. 568.

a) Hodie CAROLINA, ab augusto instauratore suo, CAROLO VI. sic dicta, qui eam operibus militaribus ad regulam factis, munitissimam reliquit.

b) Characterem eius, *Franciscus Forgách*, Episcopus *Varadiensis*: in Hist. sui temporis, manu scripta, egregie depinxit. quem, si datur, lege.

c) Regionis hæc ora, *Hungariae* hodie accensetur, posteaquam desierunt esse Principes *Transilvaniae electitii*, Partium *Hungariae Domini*.

d) Hodie, in vnam sunt urbem liberam regiamque, coadunata, quæ iunctim, *Szathmár-Némethy*, dicitur.

e) Ne vola, ne vestigium ex his monumentis superat, ita ea, ingrata posteritas, detruit, saltem neglectui habuit: postea vero oblitterauerunt urbis obsidiones,

diffimi, in quibus est oppidum *Debreczen*, pecorum mercatura inf- *Debreczen*
gne. Inferius sunt: *Angyalbáza*, *Nádudvar*, *Ozthupan*, aquarum &
lignorum indiga. Horum locorum incolæ, multa alunt armenta,
adeo, vt inuenti sint, qui decem circiter millia boum (f) aluerint.
Hinc versus meridiem, in ripa orientali Tibisci: *Balászentb-Miklós*,
Varsán; in aduersa vero ripa, *Sanctus Andreas*, *Alba Ecclesia*, *Bokyn*,
inter vtrumque, *Tbur* oppidum, qui tractus *Körösköz* vocatur. Ver-
sus radices montis, est *Fekete-Bátbor*, *Ireg*, *Cheffa*, *Zadan*, *Kerekjel*,
Sarkád. Hinc magis ad orientem, arx munita, *Gyula*, *Bezely*, *Te- Gyula*:
leký, *Miske*, *Talpas*, *Féltbót*, oppida. Quæ autem inter *Album Kö-*
rös & *Maros* fluuios, in meridiem porrigitur regio, *Marosköz* vo-
catur. In ea *Makra* promontorium est, in quo optima vina na-
scuntur. Item sunt arces: *Solymos*, *Lippa*, *Vilagosvár*, *Pangotha*, *Lippa*:
Zarad, *Kerek*. Dehinc magis ad meridiem oppida: *Simánd*, *Paly*,
Præpositura *Orodiensis*, arx *Nagylak*, oppida: *Bozás*, *Kávásbáza*,
Krothas, *Pereg*, *Hettbes*, *Chongrád*, & alia plurima. Ex ea rupe, *Chongrád*:
quæ oppido *Karansebes* imminet, oritur amnis *Themes*, qui castel-
lum & oppidum *Lugos* adluit, vbi equites, militiæ dediti sunt opti-
mi. Deinde est *Temesvár*, ab eo flumine cognominatum castrum *Temesvár*:
fortissimum, quod superioribus annis in manus *Turcorum* deuenit.
Hic amnis *Themes* præterfluit, & deinde, per latissimos campos in
Danubium se euomit, medio inter *Samandriam*, & *Belgrádum*, in-
terstitio. Inter hunc *Themesium*, & *Maros* fluuium, regio sita, *Te-*
mesköz vocatur, regio fortissima, multis oppidis referta. Vbi est
etiam *Chanadinum*, Episcopatus sedes, quæ hoc tempore, propter *Chanadi-*
rabiam Turcicam, pastore vacat. Magna est in hoc tractu piscium *num, Epi-*
copia. Inter eundem *Temesium* fluuium, & *Danubium*, campus est, *scopi sedes*:
Maxons dictus, in cuius medio siluoso, arx est *Ersomlyó*, item alia
campestris *Somlyó*. Hic e regione, ad aliam Danubii ripam, sita est
Samandria, olim sedes *Despotæ*, siue Domini Rascianorum, iam diu *Samandria*:
Turcico subiecta imperio. In his locis sæpe visus esse dicitur grex
ceruorum, & damarum, vsque ad tria & amplius (g) millia. E
regione *Samandria*, in ripa Danubii, est arx *Seuerinum*, a *Seuero* olim *Seuerinum*:
imperatore, ædificata. Infra *Traiani* pontem, cum tribus aliis, *Or-*
soua, *Pécb*, & *Micbáld*, illi subditis. Harum præfectus vocabatur
Banus, Magistratus magni nominis. *Pons Traiani*, (h) magnificis *Pons Tra-*
fuit *iani*.

f) Verosimilius ista dicuntur, quam quæ alibi legas. Ciues, inquit, quantum
fortunis, & specialiter re pecuaria valuerint, quantumque quondam potuerint, con-
iice ex municipe quodam, cui nomen erat Caspar Biró, quem Nicolaus Oláhús, Ar-
chiepiscopus Strigoniensis, familiariter cognouerat. Is sæpe, centum millia boum,
ad pascua agebat. Celebr. Hung. Urb. & oppid. Topogr. P. II. p. 14. ad Debre-
czen. Cont. Decadis I. Monumentum I. Cap. XVI. §. III. & nota x.) p. 30. vbi,
OLÁHVS, non centum, sed decem admodum millium boum, meminit. quod sane
mendum est, nigro calculo notandum.

g) Ita OLÁHVS, loco nunc laudato, Cap. XVII. §. III. p. 31. Et facile omni-
no est, idem opinari: quando in vastis adeo solitudinibus, nostri, iuxta & Tur-
cæ, a venatu ferarum, mutuo metu, retentabantur.

h) Vulgaris, de *Ponte Traiani*, error, ex DIONE haustus; quem *Magnitudinis*
Roma-

fuit exstructus operibus, quem *Traianus* imperator lapideum in Istro fecit: opus mirandum & memorabile, cui cetera eius opera, vix adæquare possis. Viginti stant etiam nunc, ex quadrato lapide, pilæ, quarum altitudo centum & quinquaginta pedum, præter fundamenta, habetur; latitudo sexaginta pedes continet. Distant inter se centum & quinquaginta pedibus, fornicibusque olim coniungebantur.

Epilogus:

§. XVII. HUNGARIAM itaque, hoc modo brevissime circumscriptam, veteres olim *Reges Hungariae*, feliciter possidebant; sed iam deducta est in altissimum, adeo, ut vix fimbriæ quædam, veteris *Hungariae*, in manibus Christianorum remaneant. Hæc autem summaria descriptio eiusdem *Hungariae*, desumpta est ex commentariis (i) siue scholiis, magni viri, Domini NICOLAI OLÁHI, in eo loco, ubi ipse Scythiam, libello ornatissimo, descripsit. Et in hac quidem *Hungaria*, quam supra nominati Hungariæ reges, feliciter possederunt, diuersis temporibus multa addiderunt statuta & decreta, quæ exstant, & habentur in usu, magna ex parte.

APPENDIX PRIOR.

De Serenissimo Rege Matthia, & Nicolao Bánffy; ex Schedis Paulli Gregoriantzii, Episcopi Iaurinensis, desumpta.

§. I.

INter memorabilia ea negotia, quæ de temporibus Nobilissimi Regis Vngarorum MATTHIAE, commemorantur, talis quæpiam habetur veridica historia. (a) Adamauerat rex iste, prout fuit natura pronus in Venerem, amplissimi viri, NICOLAI BÁNFFY de *Alsó Lyndva*, intimi consilarii sui, vxorem. Quæ femina, genere *Siesita*, prout clarissima stirpe orta erat; ita etiam probitate & honestate morum, corporisque pulchritudine, alias sui temporis matronas, longe præcellebat. Fungebatur tunc ipse *Nicolaus*, honore *Comitatus Posoniensis*, ubi vna cum vxore habebat residentiam. Rex igitur, ut suo potiretur desiderio, simulatis aliis consiliorum causis, *Posonium* ire constituit. qua re cognita, *Nicolaus*, cui mores principis optime cogniti erant, pudicitiae vxoris timens, aduocato quodam ex primoribus suis seruitori-

Romanæ admiratores, subinde auxere in maius: nuper autem, profligauit MARSI-GLIVS, in *Opere Danub.* Tom. II. p. 52. seqq. & peculiari epistola, ad CL. V. BERNHARDVM MONTFAVCON, quæ exstat, apud SALLENGRE, *Thesauro Antiq. Rom.* Tom. II. Num. IX. p. 989.

i) Edidimus ea, in ADPARATV hoc nostro, DECADE I. *Monument I.* Hoc vero est, ingenue confiteri, vnde profeceris. quod aliter fit hodie, ab eruditorum eo genere, qui aucupandæ famæ causa, multa passim, ex elaboratissimis aliorum schedis, in rem suam clam sciunt referre, locupletareque, quæ parturiunt, commentaria; grata mente, atque palam, recognoscere nesciunt, saltem nolunt; ne sibi umbras inducant, cimmeriis tenebris obscuriores.

a) Retulimus eandem, ex hoc ipso Monumento, in historia *arcis Posoniensis*, Tomo Operis II. p. 148. sed verbis nostris: nunc edendam putauimus denuo, quemadmodum in litteras relata a GREGORIANZIO est, ut fidem narrationi illi præstauimus.

toribus, cui nomen fuit *Benedictus Cbenebázy*, quem ipse arci *Posoniensi* præfecerat; ei imperat, ut uxorem in *Lyndvam* deducat, exprimendo eidem, cur id consilii ceperit.

§. II. Tunc *Benedictus*, multis adductis rationibus, dissuadere cœpit, ne id fieret; regem enim iniquissimo, hanc rem animo laturum. qui, etsi lasciuioris sit naturæ, nunquam tamen cuipiam matronæ vim inferre solitum, nisi illa sponte consentiret: nullum fore pudicitiae vxoris periculum, se fore sponso rem, viamque inuenturum, ut omnia probe & honeste succedant. Sed, *Nicolao* aliud nolente, deducta fuit vxor in *Alsó-Lyndvam*. *Posonium* igitur veniens Rex, dum rem, ut acta fuerat, cognouit, ingentes animo, & dignas Ioue, concipit iras, adinuentisque aliis atque aliis, contra *Nicolaum*, criminationibus, dum vxoris quoque ablegationem, in sui contumeliam factam, exprobrasset, statuit animo, in *Nicolaum* animaduertere.

§. III. Aduocato igitur arcis præfecto, eo nempe, quem diximus, *Benedicto*, iussit *Nicolaum*, tunc adstantem, duci in carcerem. At præfectus, rei nouitate adtonitus, cœpit admodum esse anxius, quid contra *Dominum* suum, ad præceptum regis, facere deberet. Regi identidem iubenti, & iussum repetenti, ne verbum quidem respondit; sed facta aliquoties genuflexione repetebat, quid Maiestas illius iuberet; & dum itidem repeteretur, facta iterum repente reuerentia, cum se rediturum dixisset, abiit, existimante rege, quia pro adducendis lictoribus, qui *Nicolaum* captiuium ducerent, fuisset egressus. Interim *Benedictus*, conuocatis mox omnibus arcis militibus, quibus ipse præerat, vniuersum persoluit stipendium, adiurans eos ad fidelitatem, ut se, qui illos conduxerat, sequerentur, & apud portam arcis, expectarent. Quo facto, claues arcis habens in manu, ad regem reuertitur, illumque sic adlocutus est: *En, inquit, O Rex! Dominus meus, tali pacto mihi has claues arcis tradidit, ut, si ipse vel moreretur, vel in captiuitatem deueniret, Tibi illas adsignarem. Video autem illum captum: en tibi claues! mihi, in Dominum meum, manus iniicere non licet; habeto igitur, & recipe claues, ac vale.* Quo dicto, cum omni arcis præsidio, egressus, omnium oculos, quin & regis, in sui admirationem conuertit. Rex autem nihilominus, *Nicolaum* captiuium, & catena ferrea oneratum, iussit se sequi, adligatum cuidam machinee bellicae, quæ curru vehebatur. Hic quoque *Benedictus*, nactus in itinere occasionem alloquendi regis; *Dum, inquit, O Rex! malefactor quispiam ad patibulum ducitur, utique imponitur curru, & non pedes vadit; cur igitur tantum hunc virum, necdum morti addictum, non iubes, saltem in currum aliquem onerarium imponi?* quod & factum fuit.

§. IV. Deinde *Benedictus*, *Lyndvam* se conferens, dominæ consorti *Nicolai*, nil eorum, quæ acta erant, sed omnia læta nuntiauit, & tanta prouidentia, rem egit, & textit, ut toto eo biennio, quo *Nicolaus* in carcere mansit, eam captiuitatem vxor ignorauerit; subordinatis frequenter aliis atque aliis, nomine illius, ad uxorem, litteris. Postmodum, dum *Nicolaus*, exacto biennio, liber domum rediisset, vxor prolixitatem barbæ illius admirans, rogare cœpit, curnam barbam sibi aluisset, quod apud *Hungaros* mœroris est signum, qui alioquin barbam semper radere solitus fuisset, & nunc quoque, gratia Dei, omnia illi prospera succederent. Hic vero *Nicolaus*, rem admirans, an illa ita supina, & sui oblita esset, inquisiuit, ut captiuitatem biennii,

iam

iam in animo non habeat. Tunc vxor, ad nomen captiuitatis expauescens: *Quid, inquit, dilectissime marite! quam mihi captiuitatem commemoras? capti-
uusne fuisti? heu heu me miseram!* sicque in lamenta prorupit, tanquam tunc
primum maritus duceretur in carceres, compleuitque clamoribus & fletibus
vniuersam domum, adeo, vt & ipse maritus, & vniuersa familia, in planctum
& lacrymas flecteretur.

§. V. Et sic, sicut expectatus, ita etiam summo opere admirandus fuit
hic *Nicolai* reditus, qui *Benedicto* collaudato gratias egit immensas, de facto
tali prudentissimo, habuitque illum, toto vitæ suæ tempore, inter amicos,
præcipuum. Casus iste prout mirabilis, ita etiam *Nicolao*, & illius hæredi-
bus, vsque in hodiernum diem, fuit valde damnosus. Nam rex, non aliter
illum fecerat liberum, nisi ademta illi hæreditaria arce sua *Lippa*, & *Solyms*.
Quas arces, filius exinde *Nicolai*, *Iohannes* videlicet *Bánffy*, constantissimus
ille vir, quem a regis *Iohannis* fidelitate, quam illi iurauerat, nulla rerum
tempestas, dimouere potuit, & qui sub eo rege, *Palatinatus* honorem gessit,
licet multum laborauerit, reobtinere tamen non potuit; prout & filius *Iohannis*,
Stephanus videlicet *Bánffy*, nunc sub serenissimo Rege FERDINANDO,
Dapiferorum Regalium Magister, licet multum, frustra tamen, pro arcibus
illis rehabendis contenderit, donec illæ ambæ, vna cum *Temesvár*, proximis
illis annis, nempe MDLII. in *Turcicam* potestatem deueniunt.

APPENDIX POSTERIOR.

De Oratore Turcarum, a Mathia Rege deluso.

DE clarissimo Hungarorum Rege MATTHIA, talis habetur historia. Ob-
federat ille Nouam Ciuitatem Austriæ, eratque in castris, non longe
ab ipsa ciuitate firmatis. Eo tempore, missus fuerat ad illum orator qui-
dam, a *Baiazethe*, principe Turcorum, vir magni apud illum nominis, qui
alias apud *Sultbanum*, Ægypti regem, & alios Orientis principes, magnis
fuerat functus legationibus, principesque illos, ad quos mittebatur, sua elo-
quentia & authoritate, flectere posse dicebat ad omne, quod principi suo
collibuisse: id quod etiam apud MATTHIAM se effecturum fuerat gloriatus.
Renuntiatum hoc, ante illius aduentum fuerat, Regi MATTHIAE, qui suæ ma-
gnanimitatis memor, statuit omnino, oratoris procacis factum, pari arte
obruere. (a) Præstituta igitur oratori audientiæ hora, progressus est, vna
cum illo, sub mœnia obsessæ vrbis, vbi acerrimum tunc insultum, sub mœ-
nia fieri iusserat. vbi dum versarentur inter tela missilia, & pixidum hinc
inde volitantes globos, iussit exponi legationem; qua vtrinque exposita,
mox ad omnia respondit, dimisitque oratorem. At ille omnis responsi, in-
ter tela & arma dati, oblitus, discedere & redire ad suum principem non au-
dens, orabat & obsecrabat sibi repeti responsum: quod nullo vnquam mo-
do obtinere potuit. Quo facto, MATTHIAS dicere solitus fuerat *Baiazethi*,
etiam intimando, *vt ad se sagaciores mittat oratores, qui responsa referre no-
uerint.*

III. OB

* * *

a) Consimilem lusum, cum *Turcico* legato, a MATTHIA institutum, vide De-
cade I. Monum. I. Cap. VI. §. III. p. 11.

OB IAVRINVM RECVPERATVM.
RECTOR ACADEMIAE ARGENTINENSIS,
PHILIPPVS MARBACHIVS,
S. Th. D. & P. Ord.
CANDIDO LECTORI, S. P. D.

Cum plurima, eaque non adumbrata, sed solida & expressa, præpotentis in nos DEI bonitatis ac clementiæ vestigia exstant: tum nullum eo eminentius atque illustrius esse videtur? quod non ita pridem, IAVRINO, castro, & natura, & arte, opereque munitissimo, recuperato, victoria idem longe pulcherrima, lætissima, nobilissima, nos donare dignatus est. Etenim, ne a linea, quod aiunt, hic excidamus, eaque afferamus, quæ de ipsius victoriæ afferri conditione possent: quid est, quod Iauriniana hac, esse nobilius, cedroque dignius, queat? Vt singulare quid ac eximium istud olim, C. Iulio Cæsare commendatum fuit, quod Africam consilio superarit: deuicerit celeritate Asiam: Europam cæde domuerit: Quid in Iaurino occupando, nonne prudens, sed tecta interim, occultaque adhibita deliberatio: idque obseruatum est, quod, qui de re scribunt militari, obseruandum esse monent: ut quæ est belli Dux facturus, nec vultu, nec voce detegat: etiam cum Metello illo Pio, tunicam suam comburendam esse statuatur, si, quid postera die sit acturus, eloqui posset. Nonne sic res gesta administrataque ibidem est celeriter: ut ante captum esse Iaurinum, fuerit auditum: quam quisquam, vel secundum quietem ac somnum, sibi hoc polliceri potuerit? istud Veni, Vidi, Vici, recte vereque sit a nostris viurpatum. Nonne cædes tum sunt maximæ factæ: cum immanissimorum Christiani nominis hostium Turcarum, ultra 1300. perierunt: pauci vitam suam redemerunt deditioe: qui non in Viennensium modo ac vicinorum, verum etiam aliorum possessiones & fortunas, impudentissimos suos oculos, spe menteque defixerant: non nisi incendia, rapinas, sanguinem spirarant. Iam, si quæ sunt inusitata atque mira, animos nostros mouent: quot hac ipsa Iaurini recuperatione talia deprehenduntur? Miraculosa illa sunt habita, & reuera exstiterunt: cum ad Gabaonem urbem, Reges quinque fugatos, Iosua superauit: ita quidem, ut ad persequendos hostes, sol integri diei spatio, medio in cælo staret, cum a trecentis solum viris, Duce Gedeone, ingentes Madianitarum & Amalecitarum, sunt copiæ fractæ; cum Zaræ, Aethiopum Regis, exercitus, decies centenis militum millibus constans, est ad internecionem deletus: cum Constantinus Magnus, bis bello contra Byzantios victus, crucis in cælo effigiem, tali inscriptione vidit: *In hoc signo vinces*: idque euentus comprobauit. In Iaurino recipiendo, nihilne animaduersum est simile? Lunam, quæ sereno paulo ante cælo fulserat, nube obducta, subito obscuram factam, lumen pressisse, atque ita, nostrorum institutum texisse, an non miraculosum fuit? Canum latratibus clavis, non procul a castro exauditis, ad auertendum periculum, excitatos Turcas minime esse, an non miraculosum fuit? Tormentorum maiorum, quorum bene multa Iaurini inuenta, nullum contra nostros exstitisse usum, an non miraculosum fuit? Silentio lubens, portæ validissimæ deiectionem, inuoluo; cataractarum molitionem, tacite factam, prætereo: la-

reo : latere alia patior, quæ præsens DEI Opt. Max. auxilium declararunt : omnes CHRISTI, Christianorumque amantes, patriæ studiosos, Imperii Romani cupidos, mouerunt : vt, quæ ad publicum gaudium indicandum, esse accommoda viderentur, adhiberent ; & inter hos, urbem quoque hanc nostram impulerunt, vt, nuncio adlato, confirmatoque, de *Iaurino* recepto, lætitia exultaret : voluptate incredibili inclytus Senatus perfunderetur : de suggestu, ad populum gratulationes atque gratiarum actiones in Ecclesia instituerentur : idem Academia facere conaretur : & quidem prouinciam hanc, duobus *Illustribus & Generosis D.D. Domino Zdenkonio Brtnicænsi, Baroni a Waldstein, Domino in Vngersperg & Budowitz, Brtnitzii hæredi, &c. &c. & Domino Andrea Ungnadio, L. Baroni in Sonnegg &c.* daret : quorum vterque, suo præclare functus est munere : & ille quidem in carmine & oratione ligata : hic soluta. Itaque, ad hos audiendos, solita, etiam maiori frequentia, cras, Deo volente, hora octaua conuenietis. Est muneris atque officii vestri, quæ in nos, Imperium Romanum, orbem Christianum totum, a bonorum omnium largitore, conferuntur beneficia, & animo grato agnoscere, & ore pio celebrare, & faustis secundisque omnibus, quæ instant, prosequi : Deum quoque rogare, vt hæc esse nobis bona diuturna : Sacram Cæs. Maiestatem eiusmodi crebro victoriis, contra immanissimum Christianorum hostem, donare atque efficere dignetur : vt iis, qui eiusdem nunc in castris merent, nec pugnandi ardor, nec vis vincendi, nec felicitas perficiendi, desit. Sed & ambo Illustres atque Generosi Domini Barones, ita studia, res, rationes suas cunctas, summa omnium cum adprobatione instituant, vt non solum ob familiæ vetustatem, splendorem, promerita plurima atque maxima ; verum etiam pietatem, morum amabilitatem, ingenii præstantiam, discendi cupiditatem, progressus in studiis insignes, virtutes egregias, singulari Academicæ decori ac ornamento sint : magnum in his, *Illustres & Generosi Domini Domini Parentes & Cognati*, gaudium, magnum commodum amici, magnum patria ac paratum præsidium habeat. Valete. *Argentinae, XVIII. Cal. Iulii, cl. l. c.*

C A R M E N
IAVRINO RECUPERATO,
Illustris ac Generosi Domini Zdenkonii Brtnicænsis,
Baronis a Waldstein, Domini in Vngersperg & Bodowiz,
Brtnitzii Hæredis. Informante ac præeunte
M. IOSEPHO LANGIO, POETA LAVREATO.

*RVDOLPHI
II. Imp. res
bellicæ, con-
tra Turcam
gesta.*

SAepe ego Magnanimi laudes & facta RVDOLPHI
Cæsaris, ac Getico partos ex hoste triumphos,
Dicere perpetuis numeris, Latiaque Camena,
Aggressus, frustra Musarum in vota vocaui
Numina, sæpe meum sensi, velut ales in vndis
Icarus, ardenti solis percussus ab igne,
Ingenium fluere, & pennas trepidare caducas.
Nam neque tantarum Maiestas cognita rerum,
Cæsaris & Magni virtus tam tenua poscunt,

Carmina

Carmina ferre sibi, nostræ nec ad alta Camenæ,
Sufficiunt dicenda. Quis, o, quis bella cruenta
Cæsaris auspiciis, sunt gesta, hostesque fugatos,
Deuictasque acies, digno cantauerit ore?
Quis fraudes *Mabomete* tuas? Quis carmine iusto
Scripserit, aut captas vrbes, aut fracta tyranni
Threici imperia, & defensos fortiter *Hunnos*?
Me virides ripæ potius, Faunique recessus,
Et Dryadum syluæ cupiunt, & amœna vireta,
Naiadumque chorus: tenuis mihi carmen auena,
Permixtumque Lyræ sonitu fert tibia cantum.

Fama, de
Iaurino re-
cuperato.

At nunc fama recens celeres allapsa per auras
Iaurini referens victrici mœnia dextra
Reddita Christigenis, deiectis agmine Turcis:
Sic mentem subito sic impulit, vt mea cogar,
Castalia quamuis procul & Cyrrheide limpha
Dissitus, audaci testari gaudia versu.

Quarto Cal.
Iend. Aprilis.

O niueum festumque diem! semperque canendum,
Quo fera barbaries, stygiis emissa cauernis,
Fracta iacet: proprioque luit mala damna cruore
Hactenus *Vngaricis* dederat quæ plurima terris,
Et porro, lætæ fortis successibus amens
Cæcæque non solum vicinæ dira *Viennæ*,
Verum ipsi Oceano, patuloque parauerat orbi!

Vos, o *Calliope*, precor aspirate canenti!
Quas ibi tum ferro strages, quæ funera miles
Ediderit CHRISTI sacrato nomine gaudens,
Et mecum ingentes oras euoluite belli,
Et meministis enim Diuæ, & memorare potestis.

Iaurinum,
deditione ca-
ptum a Sy-
nan Bassa
A. 1594.

Iam ter complerat cursus Hyperione natus,
Et quartum æquoreis repararat piscibus annum,
Ex quo Turca ferox numerofo milite cinctus,
Mœnia *Iaurini* longa obsidione petita,
Militis obsessi tandem arte & fraudibus emtis
Capta tenet, circumque furens loca marte nefando
Vastat, & abductos in tristia vincula ciues
Coniicit, ac miseros indigne tractat agrestes;
Quin etiam raptas quascunque libidine fœda
Matronasque nurusque illibatasque puellas
Ante maritorum vultus, ante ora parentum,
Proh scelus! ante aras, per vim nudo ense coactas,
Constuprat, & mentes scelerosis actibus explet.
Senserat has clades amisso milite *Clissa*,
Et bona defleuit captiuos *Agria* colles.

Clissa Tur-
cis tradita,
An. 1596.
Agria ex-
pugnata An.
eodem, mense
Octobr.

Turca mina-
tur obsidio-
nem *Viennæ*.

Nec satis innumeris ductoribus atque manipulis
Iam præfinierat cunctis ad bella vocatis,
Vicinam vesano ausu expugnare *Viennam*,

Panno.

Pannoniamque omnem, ac mox cultam Teutonis oram
Nec quicquam sibi conferto certamine palmam
Pollicitus, turpique iugo constringere colla
Christiadum: quos hostis atrox cane peius & angue,
Odit, acerba tuens, & verba minantia fundens.

*Consultatio
Turcarum
de bello in-
staurando.*

*Turcici mi-
lites conuo-
lantes.*

*Trux mili-
tum vultus.*

*Prouidentia
Diuina.*

*Fama de
Turcarum
expeditione.*

Ergo vbi iam stimulis furiarum ardentibus actus
Vngarici vastantur agri, procerum agmine lecto
Concilium horrendum mediis in sedibus aulæ
Egit, & armatæ quæ sit sententia turbæ,
Edixit, belli & iussit tractare laborem,
Et maturando feruenti incumbere Marti,
Demandata sibi quosuis ad mœnia cogens:
Protinus exciti variis e partibus oræ
Threiciæ coeunt fures, vis asperat iram,
Quales per deserta iacens ad putre cadauer
Sic vbi vergit odor caulas ad naris apertas
Accipitres, Coruique, & edaci gutture vultur,
Muscarumque genus leue, vesparumque cohortes,
Agmine conferto, & tabanorum stridula turma
Conuolitant, prædæque inhiant sub fidere cancri;
Tales Threicii collectis vndique neruis
Agglomerant populi, aspectuque armisque verendi,
Gorgonei vultus hominum: caua lumina torua,
Fronte micant; tristem Aethiopum referuntque colorem,
Empusis similes, insolatisue trabales
Furibus ad furcas, aut quos infame rotarum
Supplicium erectis sub dio (turpe) latrones
Sustinet in radiis: quos hispida filua comarum
Insperfit labris, * rosa propendula mento.
Vt si quis mullos videat, discrimine secto
Barbarum, aut setis deformibus ora catorum.
Mens eadem, feruorque idem omnibus, omnes
Christicolas vna belli delere ruina,
Et ferro Vngaricos atque igni euertere fines.

At Superum mens, & nunquam non prouida cura
Numinis ætherei res immortalis iniquas,
Consilii in cæci labyrinthis fraude repertis,
Et quasi perplexis in syrtibus indupeditos
Implicat auctores, arctaque indagine cingit.
Non secus ac vulpes in retia tenta plagasque
Venatoris agit sonus, & festina canum vis:

Nam cum fama volans tanti prænuncia belli
Christiadum impleffet, mœstis rumoribus vrbes,
A mari innumero Turcarum milite turmas
Ingruere infestos reparatis viribus hostes,
Perniciem ferroque simul, flammaque daturus
Finibus Vngaricis, vicinæ & Pannonis oræ:
Hinc etiam excidium tempestatisque tremendæ

Tristia

Imperator
Germanus
ad bellum se
parat.

Copia auxi-
liares e Ger-
mania.

Itali & Lo-
tharingii
milites.

Maximilia-
nus Archi-
Dux.

Ecclesia Chri-
stiana preci-
bus pugnat.

Tristia germanis instare pericula terris,
Qua se Danubius iactat, Rhenusque remotus;
Extemplo sæuire animi simul omnis in arma
Coniurat regio, pariter iuuenesque senesque;
Austriaco in primis prognatus sanguine Cæsar,
Festinus properat sæuis occurrere cœptis
Hostium, & infani vires inhibere furoris:
Quippe salus populi sic exigit; ipse verendi
Poscit honos sceptri, & gentis tutela paternæ,
Et sanctæ pietatis amor, pacisque cupido.
Armatas igitur cogit toto orbe cohortes
Intrepidus, variasque ciet magno agmine gentes,
Auxilia accersens. Coniungunt signa propinqui
Marcomanes, Bauarique truces, cum Saxone duro,
Et Sueuus potor, fortesque ad bella Silesi.
Additur inuictum Rheni quoque robur, & omnis
Francorum virtus: nec desit Sueua iuuentus.
Et qui Neccario potant de fonte liquorem.
Quique Lyci ripas habitant: Istrique per oras:
Ausonii accedunt his, intrepidique Walones.
Quotquot & e vastis misit Lotharingia syluis,
Infractos ad bella viros, semperque recentes,
Quos ductare iuuat prædas, & viuere rapto,
Acer & egregiis Maximilianus in armis,
Felici auspicio frater, cui credere turmas
Audet, & ingentis belli committere summam:
Plurima Pannoniis doctor collegerat aruis
Arma virosque: Ducesque suis sociauerat Hunnis.
Omnibus idem animus Mahometæ obistere genti,
Fortibus & patrios fines tutarier armis.
Pars pedes ire parat campis: pars arduus altis
Puluerulentus equis furit: omnes arma requirunt:
Tunc litui, & crepero reboantia tympana bombo
Classica dira sonant: vt bello tessera signum.

Atque ea diuersa penitus dum parte geruntur,
Mœra sedens, tristi turbata Ecclesia vultu:
Qualis erat quondam sæuis quando acer in armis
Assur, Ogusque ferox, aut dira propago Philistim,
Iudæa horrendo quassabant oppida bello:
Multa gemens, largoque humectans flumine vultum.
Vota precesque DEO, rerum turbante tumultu,
Ferre parat, ciuesque simul puerosque senesque
Matronasque metu pauidas, trepidasque puellas
Conuocat, & pacem placata Numinis ira
Cælestem, hortatur miseris exsolcere rebus,
Nec tantum humanis spem cunctam ponere in armis,
Ipsa etiam ante aras mediæ in penetralibus ædis
Ad cælum palmas, & candida lumina tendens,

*Preces Christianorum
supplices ad
DEVM auxiliatorem.*

*Turcarum
tyrannis.*

*Conatus
Turcici.*

*Peccatorum
confessio.*

*DEVS, vin-
dex scelerum,
& misera-
tor peniten-
tium.*

*Belli exitus
in manibus
DEI.*

Ingemit, & lachrymis tandem sic fatur obortis:

O! qui res hominum Diuumque æterna potestas
Aeternis regis Imperiis & Numine torques!
(Namque aliud quid sit, quod iam implorare queamus?)
Cernis, vt immanes scelerato fœdere Turcæ
Coniurent, trepidoque fremat gens dira tumultu,
Te contra, natumque Tuum: sæuique ferantur
Hostes per medias vrbes: tumidique secundo
Marte ruant: non clausa tegunt iam mœnia ciues,
Quin intra portas, atque ipsis prælia miscent
Vrbibus, & fuso nunc vndant sanguine fossæ.
Pars hominum vinctis post tergum capta lacertis
Seruitium rapitur: misere pars fixa sagittis
Occidit, & tristi patriæ sola cæde cruentat.
Diffugiunt alii: nullisque tuentibus agros,
Vngariæ vastantur opes, Turcique nefandi
Quæ nequeunt secum ferre, aut abducere, perdunt.
Nec prius abfistent, quin omnia Pannonis arua,
Teutoniæque oras, vrbesque binominis Istri,
Sub Mahometæum redigant ferro igne capistrum;
Nec solum imperium nostro illi sanguine quærent
Proferre, & regni latos extendere fines:
Verum etiam tua sacra volunt, ritusque peremtæ
Gentis, & insano Christi monumenta tumultu
Perdere: sæuificique extincto lumine verbi,
Tartareis animas tenebris inuoluere tentant.
Et nos ista quidem, nec non grauiora, fatemur,
Pœnarum meruisse mala, stygiamque paludem,
Tot peccatorum, scelerum tot turpibus ausis,
Te quibus ad iustam, temere instigauimus iram:
Sed tu Sancte Parens! hominum, qui sæuus es, idem
Et vindex scelerum, & veniæ mitissimus auctor,
Cuius habet nullas larga indulgentia metas:
Ne tu, ne pœnas scelerosis actibus æquans,
Suppliciis miseros fontes tam grandibus vrge:
Quin potius trepidos gelidæ formidine mortis,
Afflictosque malis, humiles fractosque iacentes
Respice: quodque negas nostris dare moribus, illud
Da, pater alme, tuæ bonitati: hostisque superbi
Nunc ausus inhibe. Da sæuum occumbere letho
Inuisa cum gente, Ducem: frange impia tela,
Et iace in aduersas vltricia fulmina dextras,
Vt trepident animi fracta virtute minaces,
Affusique cadant pedibus, ne surgere possint
Rursus, & antiquas armis reparare ruinas.
Namque potes solus! Viuum per membra vigorem
Tu das, & validos distendis robore neruos,
Tu bellare doces, tu armatas ære phalanges

Sternis

Sternis humi, trepidosque fuga cito disiicis hostes.
Sic Pharios olim currus, regemque superbum
Cum tulit abscissas vestigia sacra per vndas
Gens tua, & attoniti maris obstupuere liquores,
Obruis omnipotens fluctu coeunte refuso;
Assuetasque mari volucres, pecudesque natantes,
Corporibus, turpesque alis, ipso in littore, Phocas.
Et iam surge, tuamque bonus, Pater, afferre causam,
Quod te per natum casta de Virgine CHRISTVM,
Per miseræ, vastæque exhausta pericula vitæ,
Perque fidem non vanam oro, miserere laborum
Tantum, miserere hominum non digna ferentum.

Oratio æthe-
ra penetrans.

Talibus orabat dictis, ceu pinea flamma,
Sponte sua liquidas super aeris emicat oras:
Sæpius ac veluti cita corpora pennipotentum
Supra Euros nubesque volant: sic illa precantis
Verba petunt celeri fulgentia templa volatu,
Et gremio sedere Dei, votumque tulere.
Annuit his genitor, rerum inviolata potestas,
Progeniemque diam manifesto numine iuuit.

Verni tem-
poris descri-
ptio:
Mense Mart.
Anno 1598.

Turca Vien-
na obsidio-
nem præpa-
rat.

Tempus erat gelidam quo grata tepentibus auris
Lux terris hiemem, contractaque frigora pellit
Vere nouo, piscique aries succedit aquoso:
Quando dispositis deuicta per oppida turmis,
Hostis atrox, auida spe, iam præsumpserat vrbes
Pannonias, certus magnam obsidione Viennam
Cingere: & infestus circum loca Marte nefando
Perdere: iamque noui, quæ belli postulat vsus,
Conuectabat ouans, Iaurini ad mœnia, quicquid
Fertilibus Budæ ferus incola demetit aruis,
Et quæ maturis Regalis messibus Albæ
Colligit: aut late vicina per oppida sæuo
Quæcunque imperio furor exigit impius: aut quæ
Huc procul Iſmariis effert Thrax horridus oris.

Deus conatus
impios Tur-
carum intue-
tur: Ps. 2.

Tunc Pater æthereus summo stetit altus olympe,
Impia perſpiciens diræ conamina gentis,
Iamque sui cœtus sortem miseratus acerbam,
Et veniæ memor, & posita placabilis ira,
Consilium in melius subito suaque ora reflectit:
Hinc captæ torquens oculos ad mœnia Rabæ,
Tempus adest, inquit, reuolutis ordine fati,
Ista meæ reddam, quo propugnacula plebi,
Et meritas pœnas scelerata a gente reposcam,
Quæ me non nouit, quæ nati membra trucidat
Regna inhians aliena, suis grauis, omnibus ægra,
Tantum ait, & tacito sub pectore cetera voluit.

Nemesis, sive
vindicta di-
uina.

Est Dea supremi numen famulare tonantis,
Quæ vel ad vltrices vigil ipso in limine pœnas

Ex-

*Nemesis, ad
Turcarum
conatum tur-
bandum mis-
situr.*

*Turcarum
sollertia &
vigilantia.*

*Bellici ad-
paratus.*

*Nemesis in-
crepatio.*

Excubat, aut vacuo sublimis in aere pendens
Nube volat, succincta latus: sed candida pallam
Sed radiata comam, ac stridentibus insonat alis:
Hanc veteres, Nemefin, genitam de nocte silenti,
Oceano dixere patri: stant sidera fronti
Frena manu, pharetramque gerit, gladiumque trementem;
Quo populos, mandante Deo, Regesque potentes
Disiicit imperiis, & magnas proterit vrbes.
Hæc spes immodicas premit, hæc infesta superbis
Imminet, huic celsas hominum contundere mentes
Successusque datum, & nimios turbare paratus.
Hæc eadem fortes heroes: semperque verendum
Ridet, & insanis obstat contraria cœptis,
Improba vota domans: ac summis ima remiscens
Voluit, & alterna nostros vice temperat actus.
Hanc Pater æthereus rerum cui summa potestas
Euocat, & celeri properare ad mœnia cursu
Iaurini, & cœptos nota ratione labores
Turcarum, immanesque iubet turbare paratus
Bellorum, tantisque moras innectere rebus.
Absque mora ætherei patris sacra iussa capeffens,
Ventorum rapidis & fulminis ocyor alis
Nulli visa, cito decurrit tramite virgo,
Iaurinæque levis tantum, superadstitit aræ:
Hinc loca prospectans subiecta, hominumque labores,
Et studium insanæ gentis, bellicque furorem,
Omnia curarum videt, omnia plena tumultus.
Bassa, vigil, primique Duces, & læta iuventus,
Stant validis innixi hastis, & scuta tenentes,
Consilium belli capiunt, de rebus agendis.
Tela nouant alii positis incudibus: illi
Flammiumis curuos recoquunt fornacibus enses,
Christigenum crebris hebetatos cædibus: illi
Tegmina tuta cauant capitum: hi thoracas ahenos
Et confecta nouo reparant hostilia ferro:
Pars læues clypeos & spicula lucida tergunt
Aruina pingui, subiguntque in cote secures
Hic galeam testis alius rapit: ille frementes
Ad iuga cogit equos, clypeumque auroque trilicem
Loricam induitur, fidoque accingitur ense.
Castra alii, & tutos defendunt aggere muros,
Armatique cauis obseruant turribus hostem.
Pars etiam vana trepidi formidine portas
Explorant, pontesque & propugnacula iungunt,
Exercentque vices pariter, quod cuique tuendum est.
Hæc oculis Virgo lustrauit, vt omnia certis,
Flammentem torquens aciem, totamque pererrans
Vrbem luminibus: iubit exarlit in iras,

O! cæ-

O cæcæ mentes! sublataque corda secundis
 Rebus: & horrendis gens dudum debita pœnis!
 Tantane te sceleris tenuit fiducia cœpti?
 Tu iam Pannonias Mahomete freta per vrbes,
 Sperare inuictis victricia signa manipulis,
 Bellorum & tantas audes dare perfida turbas:
 Falleris impia gens: de te nunc illicet actum est.
 Stultitiam Ismarum Regis: conamina Bassæ,
 Iupiter in cælis ridet, ridetque profundi,
 Iam spolia exspectans amplissima, rector Auerni.
 Iam conclamatum est. Quid, Bassa, quid angere curis?
 Præuideo, exitiumque tuum, clademque tuorum:
 Christigenis video iam reddita mœnia: iamque
 Fortia cerno capi magno discrimine ferri
 Corpora Turcarum: cerno de gente nefanda,
 Sulphureis flammis, solidoque cadauera plumbo
 Perdita: seminecesque viros, tepidumque recenti
 Cæde locum, & plenos spumanti sanguine riuos.
 Tu quoque Bassa ferox, tu non euadere possis.
 Quin vel Pragensem videas nouus incola turrim,
 Lætaque des vinctus cupido spectacula vulgo:
 Vel iaceas ingens Rabnitzii littore truncus,
 Auulsumque humeris caput, & sine nomine corpus,
 Quippe tibi parat has vltrix Rhamnusia pœnas,
 Quas vitare nefas. Quis enim, quis talia vitet,
 Quem Deus, & fatum periturum destinat orco?
 Sic ait, horribilique enssem fulgore coruscum
 Expedit, atque moras malesanis ausibus infert,
 Spem certam refecans, atque impia vota coercens.
 Mox quoque tabifico plenum cratera liquore
 Corripit, & totum vacuas effundit in auras.
 Tecta super mediasque domos, sedesque Deorum:
 Torpor iners animos & fortia corda Getarum,
 Inuadit subito: validosque effeminat artus
 Molities insueta, & inertia parca laboris,
 Et vultu torpens ignauia dormitanti:
 Quin & femineo mollis lasciuiæ luxu
 Corpora non solita sternit secunda quiete.
 Friget amor belli: cessant studia aspera Martis,
 Et subito rerum facies mutata refulget.
 Sic cum turbatis placidum caput extulit vndis
 Neptunus, totumque videt, totoque videtur
 Rector aquæ Ponto: sæui fera murmura venti
 Submittunt, nullasque mouent in fluctibus alas:
 Tunc sensim infusa tranquilla per æquora pace
 Languentes tacito lucent in littore fluctus.
 Haud secus insanus furor & rapida arma quiescunt
 Turcarum, superante Dea. Secura per urbem

*Imminentis
 periculi præ-
 dictio.*

*Bassæ vitæ
 periculum
 imminens.*

*Torpor diui-
 nitus Turcis
 immixtus.*

*Studium bel-
 licum, remis-
 sum socordia.*

*Securitas
Turcarum,
ex hostium
despectu.*

*Adolphus a
Schwartz-
berg L. Ba-
ro, copiis
præficitur.*

*Ducis belli
providentia
& industria.*

*Deus, cor
Schwartz-
bergici, consi-
lio instruit.*

Agmina iam pōsitis agitant conuiuia mensis:
Bassa ferus, cunctique simul proceresque Ducesque
Indulgent epulis, & grandia pocula ficcant.
Nec iam per muros legio fortita periculum
Excubat, aut vllis obseruat turribus hostem;
Lumina rara micant, per opacæ tempora noctis,
Nullaque desertus seruat custodia portas.
Sed luxus populator opum, atque ignauia, fractas
Mulcebat mentes, & corda oblita laborum.

Interea Austriacus magno molimine Cæsar,
Fortiter Ismariis occurrere cogitat armis,
Vndique collectas armans in prælia turmas:
Ductoremque legit generoso a sanguinis ortu,
Schwartzembergiaden, animi præstantis *Adolphum*
Virtutisque virum: quem Dux Mansfeldius olim
Carolus, a primis iuuenem formauerat annis,
Militiam, Martisque docens tolerare labores,
Et dubii fortem tentare pericula belli,
Hinc primum Hesperias per Belgica cura Phalangas
Duxit ouans, terror Belgarum: & Marte secundo
Infractis vicit trepidantem viribus hostem.
Huic, sed enim Austriaca Romanus origine Cæsar,
Vngaricas nunc credit opes, fidumque manipulis
Præficit auctorem pugnae, bellicue ciendi.
Muneris ille memor, demandatque laboris,
Prouidus ingenti curarum fluctuat æstu,
Atque animum celerem, nunc huc, nunc diuidit illuc,
In partesque rapit varias, perque omnia versat;
Iamque locum castris legit: aut tentoria vallo
Circumdat: lectosue armatque locatue maniplos
Diuisos acie: casus nunc mente futuras
Prospiciens cauta, tanto capit vtile bello
Consilium: ac tacite vires explorat, & hostis
Militiam, ac Getico venientes orbe cateruas.

Ergo, vbi iam dudum segni secura sopore
Agmina fracta iacent Turcarum, & moenia nudam
Iaurini ostentant, motis custodibus, urbem:
Ecce ad *Schwartzembergiaden* iam multa parantem,
Cunctipotens genitor, rerum inuiolata potestas,
De celso charam Theobulen mittit olympos,
Nympham cælestem, cui sat arcana tonantis
Et scire, & mandante Deo deferre per auras,
Si qua velit miseris largiri munera terris.
Forte sedens solus tum Schwartzbergicus heros,
Sollicitus vigili iactabat pectora curas
Intentus, partes animum versabat in omnes,
Si quo Iaurini possit stratagemate portas
Diruere, & victor plenas immittere turmas,

Et Ma-

Oratio Theobule.

Et Mahometicolæ vires infringere Bassæ,
Ad quem tum roseo Theobule est ore locuta :
Schwartzenbergiade, magni pia cura Tonantis,
Ecce quod optanti dudum, promittere nemo,
Auderet, voluenda dies nuncadtulit vltro.
Magna tenet segnes rerum fiducia Turcas,
Nunc quibus antiquæ famulantur mœnia Rabæ;
Nulli iam vigilum excubiis obsidere portas
Cura datur : nullus venientes turribus hostes
Prouidus obseruat : stant propugnacula nuda
Milite : rara micant per opacam lumina noctem
Læta Petæ positis celebrant conuiuia mensis,
Et genio indulgent : potu hinc somnoque sepulti
Procumbunt, circumque silent loca vasta quiete.
Quid dubitas ? nunc tempus equos, nunc poscere currus ;
Rumpe moras omnes, & securo arripe castra.
Dixit, & in cælum paribus se sustulit alis,
Et claro fugiens signauit limite nubes.

Securitas
Turcarum.

Responsio
Schwarzenbergi-
ci.

Agnouit iuuenis, duplicesque ad sidera palmas
Sustulit, ac tali fugientem est voce secutus :
Numinis alterni, Theobule, sancta propago,
An Pater æthereus nunc te mihi nubibus actam,
Detulit in terras ? vnde hæc tam clara repente
Tempestas ? video medium discedere cælum
Palantesque polo stellas : sequar omnia tanta,
Quisquis in arma vocas ! Et sic effatus, ad aras
Processit, puroque preces de pectore fudit,
Multa Deum venerans, oneravitque æthera votis.
Hinc equitum peditumque citus sub celsa Comorræ
Mœnia, dispositas vicinæ per oppida turmas,
Conuocat, & validis nudas catus instruit armis :
Mox vbi Danubii ratibus vada cærule iunctis

Militum col-
lectio ex vi-
cinis præsi-
diis.

Martij 27.
hora 1. po-
merid.

Dux Lorha-
ringiorum
militum, O-
berbruk.

Transit, officii partitur rite laborem
Cunctis, fortiturque vices, operasque sagaci
Diuidit ingenio, & curas ductoribus æquat.
Munus habet primum, fortis Vaubcourtius Heros,
Agminis Austrasii ductor : quem pone Walonum
Dux sequitur, summi clarus de nomine Pontis.
Signifero lectas agitans cum fratre cohortes,
Ambo animis, ambo insignes præstantibus armis.
Hos sequitur Nimbus peditum, tunicataque turba
Pudis Pannonicæ, Martis certissima proles.
Non hi sarmaticas poscebant Pesa sagittas :
Sed quæ flammium edunt cum puluere bombos,
Tormenta, & rabidum sclopeta rotantia plumbum.

Hungari pe-
dites.

Don Lo-
pez.

Excipit hos præstans Lopesius, ordine quarto,
Militis egregii Ductor catus : Inde secutus
STrazoldus, rutilus Dux aspiciendus in armis,

Decadis II. Monumentum II.

Kk

Ag.

Strazold,
e q u i t u m
dux.

Wallones.
Galli.
Germani.

Mons. de
Hayn.
Mons. de
Werlin.
Pálfiús Il-
lustr. Hung.

Martii 28.
hora 6. ma-
tutina, Né-
metum ve-
niunt, & ho-
ram 4. pome-
rid. expe-
rant.

Consilium de
Iaurino in-
uadendo.

Rabæ firus.

Prodigium
Luna, subito
nubibus ob-
ducta, & re-
fulgentis.

Agmen agens equitum, & florentes ære cateruas:
Ipse sed in medio præstanti corpore *Adolpbus*
Schwartzembergiades, operis prosperrimus auctor;
Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est:
Ductorem hunc, sequitur reliquorum turba *Walorum*,
Quotquot & e vastis transmisit *SE*quana campis,
Teutonis aut aluit tellus. Pars maxima glandes
Liuenti plumbo spargit: Pars spicula gestat,
Ancipitesque enses, latoque hastilia ferro.
Septimus inlequitur præstans *H*Agnius Heros,
Werlinusque audax, feruent vbi prælia marte
Accenso, ruit & medios eques acer in hostes;
At postrema tibi statio, fortissime *PALFI*,
Pannonia de gente Duci, datur ordine nono.
Sic vbi dispositas ad bella futura cohortes
Produxit, cunctis edicit, signa sequantur,
Atque animos aptent armis, pugnaeque parent se.
Illi erecti animis, *CHRISTO* Duce, & Auspice *CHRISTO*,
Procedunt, variisque acuunt sermonibus iras,
Spe prædæ accensi, pulchræque cupidine laudis.

Iamque dies alterque dies processerat, ex quo

Danubii ripas ac mœnia celsa *COMORRAE*
A tergo spectant fulgentes ære cateruæ;
Iam madidos pluuiis campos, crebrasque paludes
Ac geminos passu totum superauerat amnes
Agmen, & a dextris *NE*meti propiore legebat
Mœnia contuitu: cum *Schwartzenbergius* Heros,
Impiger ex turba ductores conuocat omni,
Selectosque viros: hinc, quæ sententia menti
Iam dudum sedeat? qua vi, quibus artibus hostem
Cogitet oppressum, castris spoliare superbis,
Edocet? ac mentes trahit in sua vota sequaces.

Quin etiam radio descriptæ mœnia *RABAE*
Fluminaque ignotæque situm regionis & vrbis
Spectandum artifici in charta proponit, & omnes
Facundo ambages spectantibus explicat ore.
Tum quas quisque vias, quæ propugnacula portis
Occupet effractis, exactum monstrat ad vnguem;
Hortaturque datas partes, & credita sorte,
Munera constanti quemuis statione tueri.

Inde, vbi iam Titan spatium decliuis *Olimpi*
Flammiferis pulsabat equis, tempusque subibat,
Quo nox atra diem bigis subuecta recondit:
Mota acies, tacito *Iaurini* ad mœnia passu
Tendit, freta dolo, noctisque silentibus umbris.
Tunc pater æthereus manifesto numine, ab alto
Dat signum cælo, quo non præsentius vllum,
Christigenum valido firmavit robore mentes:

Nam-

Canes Tur-
carum, Chri-
stianis me-
tum iniici-
unt.

Schwar-
tzenbergi-
cus, milites
meticulosos
oratione con-
firmat.

Christo
Duce, non de-
sperandum.

Schwar-
tzenbergia-
ci pietas &
preces.

Ios. 10.

Namque, vbi pertenebras & grata silentia noctis,
Obiectos propter fluuios crebrasque paludes,
Tardius hærenti facerent iter agmina gressu :
Ecce resurgentis splendentia cornua lunæ
Se cælo adtollunt, ac pura luce refulgent,
Et late circum per apertos agmine campos
Aeratasque acies manifesto in lumine monstrant,
Continuo exciti per compita proxima castris
Threiciæ latrant, aura reboante Molossi,
Et late horrendis campos vlulatibus implent.
Tum vero tremefacti nouus per pectora cunctis
Insinuat pauor, & subita formidine sanguis
Dirigit, cedere animi : & sua cœpta feroci
Iam Bassæ prodenda timent : nec iam amplius armis
Nocturnoue dolo *Iaurini* inuadere castra,
Sed retro ire parant, tantisque absistere cœptis.
Ast Heros inuictus, vti prope cuncta suorum
Corda metu perculsa videt, animosque labantes :
Aggreditur dictis trepidos, atque increpat vltro.
Quis metus o socii ! qui vos pauor improbus urget ?
Quo ruitis ? sacra vos oro per nomina CHRISTI
Spemque meam, magni per sceptræ verenda *Rudolphi*,
State ! nec incassum finite hætenus ire labores
Exhaustos, ne noster honos infractaque cedat
Fama loco : reuocate animos, mœstumque timorem
Mittite, & euentus rerum exspectare cupitos.
Nil desperandum *Christo* Duce, & auspice *Christo*
Deficiat si nostra manus, non deficit olympo
Præsidium, nostrosque iuuat *Deus* ipse labores.
Durate & vosmet rebus seruate secundis.
Sic ait, & delapsus equo, similisque ruenti,
Schwartzenbergiades, vt erat circumdatus armis
Ad cælum duplices palmas cum voce tetendit.
Per sanctam pie CHRISTE crucem, per vulnera quinque,
Vnde cruor fluxit, quo gens humana resurgit,
Per data discipulis optatæ munera pacis,
Te precor, hac memores recolunt quæ luce nepotes,
Adsis o ! placidus, cœptis ingentibus adsis.
Causa tua est, quam nos iustis defendimus armis,
Auspiciisque tuis : nec enim sine numine certo hæc
Aggredior, sed iussa sequor, pia Cæsaris almi.
Cur tamen ingrata nocturno lumine Phœbes,
Prodimur, ac Turcis venimus noua præda nefandi ?
Quod prohibe, & casus clemens auerte sinistros ;
Namque potes, certas, nec habet tua dextera metas :
Tu solis currus potuisti inhibere volantes,
Et duplicare diem, clarus cum victor ouabat
Dux *Iosue*, missis olim tot regibus orco.

*Luna iterum
diuinitus nu-
bibus obdu-
ta.*

*Ventus ca-
num ululatus
a Iaurino a-
uertens.*

*Christiano-
rum votiuæ
preces.*

*Adpropin-
quatio circa
horam 11.
noctis.*

*Prouidentia
Ducis.*

*Repagulum
ferreum pon-
tis conuelli-
tur.*

*Petardi in-
strumenti
pyrobolici
descriptio.*

Iam quoqueCHRISTE tuis, tua bella gerentibus adsis,
Atque polum tenebris, inimicaque lumina conde.
Vix hæc ediderat : subito (mirabile dictu)
Cum surgunt nebulæ, atque in nubem cogitur aër,
Tum caput obscura nitidum ferrugine tecta
Luna abit, & grata densantur nocte tenebræ.
Quin etiam Arctoo consurgens ventus ab orbe
Clamores strepitusque canum, infaustosque vlulatus
Ingenti sonitu per inanes dissipat auras,
Et procul auersos *Iaurini* a mœnibus arcet.
Tum vero rediere animi : manifesta que cernunt
Numinis auxilia, & diuini signa fauoris.
Augurium ergo piis precibus, votisque salutant
Cuncti. *Christe* potens, precibus si flecteris vllis :
Aspice nos, hoc tantum, & si pia causa meretur
Da deinde auxilium bonus atque hæc omnia firma,
Tu nobis pugnae princeps, tu rite propingues
Auspicium, nobisque adsis pede, *Christe*, secundo.
Hinc iter inceptum per amica silentia noctis
Tuti ac fidentes peragunt, portisque propinquant.
Ergo, vbi *Iaurinis* acies iam constitit aruis
Militis Vngarici, & spacio tamen vrbe remota,
Aërio quantum balearis verbere funda
Traiceret forti acta manu : tum prouidus **Heros**
Schwartzembergiacus positus ex ordine turmis,
Quamuis tuta videt blandumque trahentia somnum
Mænia Turcarum : partes tamen ille per omnes
Circumfert oculos, equitumque ex ordine lectos
Emittit, lustrent campos vicinaque rura :
Ne qua scire dolos mediæue occurrere possint
Turcarum exitæ sparso rumore phalanges.
Interea artifices primi munimina pontis
Obicibus ruptis, & firma repagula pandunt.
Fit via. Per pontem mox instrumenta patentem
Cætera frangendis voluuntur idonea portis.
Machina conspicitur, sibi quam fecere periti
Militiæ bellicue duces, si quando latenter
Hostiles motis referandæ postibus vrbes.
Hanc neque nomine fas Latio neque dicere versu :
Sed nostri appellant peregrina voce *PEtardum*.
Haud operosa adeo moles, fastigia coni
Cælsa imitans : intus ferro fabricata cauato,
Vulcani labor, antiquo non cognitus æuo,
Portarum sed enim ferrato vimine claustris
Sulphuris adstruitur nitrati puluere foeta :
Hinc, vbi subiectas per nota foramina flammæ
Concipit, horrendi velut ictu fulminis, ipsas
Per medium ingenti portas discindit hiatu

Vaubcour-
tius cum su-
is primus ir-
rumpit.

Hoch-
bruck se-
cundo in-
trans.

Vngari.

Lopesius
& Strazol-
dus, equitum
ductores.

Turcae som-
no excitati,
& conster-
nati.

Turci, Chri-
stianis acri-
ter resistunt.

Obicibus validis, valuisque serisque reuulsis.
Hanc ergo artifices, vbi magnæ ad limina portæ,
Schwartzenbergiaci iussu auspiciisque volutam
Aptarunt valuis sensim, & duce fomite flamma
Subiecere leuem intrepidi: mora nulla fit ingens
Cum sonitu tremor, & sublatu ad æthera flammæ.
Spiritus erumpit vehemens, valuasque serasque
Rumpit, & obiectos cita vis rapit impete vectes.
Fit via vi subito: porta mox limen & vrbis
Effractum patulo latam dedit ore fenestram.
Continuo cinctus sociis *Vaucourtius* armis
Improuisus adest vrbi, & citus agmine facto
Qua data porta ruit: sequitur non segnior illum
Inclyta de summo qui gestat nomina ponto,
Agmen agens peditum: hinc qua semita diuidit urbem
Dextera, per tenebras celerant iter, atque viarum
Defendunt aditus, & strictis ensibus adstant.
Hos super, effractas penetrent vasto impete portas
Agmina Pannonicæ gentis, dextramque sinistramque
Inuadunt vrbis partem, & qua proxima vallo
Fert aditum via, iussa ad propugnacula tendunt.
Nec minus accelerant equitum *Lopesius* vna
Strazoldusque Duces, creperi duo fulmina belli,
Per mediamque urbem, per omnia meta viarum
Armati properant: it clamor & agmine facto
Quadrupedante grauis sonitu quatit ungula terram.
Clarescunt sonitus, armorumque ingruit horror
Iam magis ac prope cuncta tenent per compita læti,
Mœnia capta: fauet primo fortuna labori.

At subito exciti somno per mœnia Turcæ
Vt videre viros, fulgentiaque arma per umbras
Hostilesque acies mediam volitare per urbem:
Continuo exortus ferit aurea sidera clamor
Increpitantem vltro socios, & arma vocantum:
Arma viri, fert' arma, vocat nox vltima victos,
Hostis agit victor per apertas agmina portas:
Nec plura. Agglomerare manum & concurrere turmis
Aduersis ardenti animi: furor iraque mentem
Præcipitant, pulchrumque mori succurrit in armis.
Ergo oritur clamorque, virum, clangorque tubarum,
Et pugnae rabies parte exardescit vtraque
Vtraque iam ad portas acies contendit, & omnes
Effundunt vires: hi quo perhiantia rumpant
Mœnia & internis potiantur sedibus: illi
Eripiant aditum, vel vi venientibus obstant.
Et iam collecti Turcæ glomerantur eodem,
Et conferre manum, ac procurrere longius audent.
Cum subito reliquis cinctus superaduenit Heros

Schwar-
tzenbergi-
cus, cum Ita-
lis, Germanis
& Gal-
lis, urbem ir-
ruit.

Exhortatio.

Schwar-
tzenbergi
animositas,
& fortitu-
do.

Fuga Tur-
carum.

Bassa, exci-
tatus, ad pu-
gnam festi-
nat.

Bassa, suos &
fuga reuo-
cat, & ani-
mum addit.

Bassa, arma-
tura & vir-
tus.

Schwartzenbergiades turmis, quas Gallia diues
Teutoniæque vrbes mittunt, fortesque Walones.
Vt magis atque magis glomerare incendia pugnæ
Iam vidit, ac totos efferuere milite muros,
Ipse suos præsens verbis in bella cohortans
Acribus exagitat stimulis, hos laudis amore
Incitat, hos pœnis. Nunc, nunc effundite vires,
O! focii, nunc tempus ait, sibi quærere laudem,
Et fortem ostentare animum, quem consecrat ætas
Postera, perpetuis factorum haud immemor annis,
Vestra venturi mirentur vt acta nepotes.
Hæc vbi: se medios fidens coniecit in hostes
Exemplum reliquis præbens, præstantibus ausis,
Impellens vrgetque obnixius agmina cædens,
Nunc celer hac se parte rotat, nunc flectit ab illa
Feruidus in gyrum: quem circum mille secuti
Et pedites equitesque simul comitantur & vna,
Qua ferro via facta patet, denso agmine rumpunt,
Ingeminantque ictus, ipsoque in limine portæ,
Perque vias passim, mediisque in mœnibus vrbis
Obuia Turcarum dant plurima corpora morti,
Defendentum aditum armis, inque arma ruentum,
Cedit Turca phalanx, retroque impulsa relabi
Cogitur: & quamuis tentat, non sustinet hostem:
Christiadumque nouis semper cadit obruta telis.
Iamque forum medium, iam propugnacula victor
Christigenum tutis exercitus occupat armis:
Cum *Bassa* interea sonitu, & clamore suorum
Excitus tristem ad pugnam volat ocyor Euro,
Qua mage crudescit sæuo certamine Mauors,
Christigenæque magis discit violentia turmæ,
Hac sibi sumit iter, rapidumque per agmina cursum
Arripit, ac se se medio in discrimine sistens
Aggrediturque suos dictis, atque increpat vltro
Quo properatis, ait, quoue hæc fuga? quis timor vrget,
Degeneres animæ? *Mahumetem* cedere *Christo*,
Aut fractum inuisæ dabitur succumbere genti
Me duce? stete viri, capite arma, incumbite in hostem
Nam quis in hoste vigor virtusue? audacia fortem
Efficit: hanc armis hanc stricto frangite ferro
Si quis in ore pudor, virtusue in corde resedit:
Si qua pios magni *Mahumetæ* gloria tangit.
Dixit, & ante volans denso se immiscuit hosti
Signa ferens, geminoque armatus acinace palmas
Fulmineam torquens aciem, cædensque fugansque
Limitem agit, quamcumque tulit fors obuia turmam.
Ac veluti messor flauentes inter aristas
Christigenum vndantem, suaque infera fata ruentum

Bassæ præ-
sentia, Tur-
cas confir-
mat.

Srages v-
triusque mi-
litis.

Schwartz-
enbergi-
cus, Christia-
nis laboran-
tibus succur-
rit.

Anceps pu-
gna.

Simile.

Proxima quæque metit : rarescunt milite muri,
Iam victi vincunt, incertaque ludit ouantes
Nunc hos, nunc illos, vano victoria plausu.
Iam trepidare fuga nostri, iam vertere terga
Incipiunt, & Threiciis noua pectora turmis
Surgunt, adque sui conspectum principis ardent.
Tunc noua fit cædes repetito marte, resurgit
Telorum nubes, & ferreus ingruit imber,
Armorumque ingens fragor, atque hinnitus equorum
Fræna recusantum, & validis seges horruit hastis.
Corpora per varios sternuntur inertia casus.
Ense cadit curuo hic, plumbum iacit ille cauato
Extrusum ferro, & miserum transuerberat hostem.
Hic animam moriens vomit ore ille ictus acuta
Cuspide dat gemitus : vlciscitur alter amicum :
Quadrupedans equitem hic super, vt super arma volutus
Turbidus : & dominum pedibus proculcat & hostem.
Exoritur miseranda equitum mors, hastaque feruet
Vulneribus, cordisque alte bibit acta cruorem.
Nec quid agant nostri, ne qua se Turca receptet
Scire licet, totumque atro stat puluere cælum.
Et mors tecta caput nigris circumuolat alis.
Nec vires quisquam pugnando animumque remittit ;
Sed magis atque magis mentem exagitante furore,
Sæuit amor cædis, crudique insignia belli.

At iam *Schwartzenbergiades* qua parte labare
Inclinata suæ spectabat robora gentis,
Ne penitus collapsa ruant, penitusque fatiscant :
Selectam ex omni numero instructamque phalangem
Mittit in auxilium, ac fessis succurrere rebus
Imperat : illa viam accelerans micat ignea plantis,
Concussisque ferox vmbonibus intonat, & qua
Thrax ferus Vngaricas iam turmas victor agebat
Constitit, annoso velut ardua robore quercus,
Illuditque minas inimicaque tela repellit.
Bis Turci nostros egere ad mœnia versos,
Bis reiecti armis respectant terga tegentes.
At noua iam postquam congressi in prælia, totas
Implicuere inter se acies, legitque virum vir :
Quisque nouas vires, animum sibi quisque resumit
Christiadum nouaque arma parat, tum Martius ardor
Mentibus incaluit rursus, vincuntque caduntque
Victores victique simul miserandaque belli
Exoritur facies, & imago simillima morti
Tum vero & gemitus morientum, & sanguine in alto
Armaque corporaque & permisti cæde virorum
Semianimes voluuntur equi, pugna aspera surgit,
Prælia seu tollunt animis & viribus æquis

Mars dubi-
us.

Bellona, de-
sperationem
Turcis incu-
sit.

Bassa occubi-
tus.

Christiani
potiuntur
victoria &
urbe.

Turci infu-
gam vertun-
tur.

Turci, ex des-
peratione
pulveris tor-
mentarii vi,
seipsos ne-
cant.

Discordes venti per inanes ætheris oras,
Non ipsi inter se, non nubila, non mare cedit.
Anceps pugna diu: stant obnixa omnia contra.
Christigenum haud acies aliter, Turcique cruenti
Concurrunt, hæret pede pes, densusque viro vir.
Iam grauis æquabat luctus, & mutua Mauors
Funera, cædebant pariter, pariterque ruebant.
Victores victique: neque his fuga nota nec illis,
Cum subito insano Bellona incincta furore,
Sanguineasque manus diris armata flagellis,
Ingruit, & toto visa est discurrere castro,
Rixarum morbos agitans & nubila mortis:
Quam metus & pallor, gemitusque horrorque secuti
Turcarum inuadunt aciem non omine fausto,
Incutiuntque acuuntque metum (sic facta iubebant)
Illis membra nouus soluit formidine torpor,
Arrestæque horrore comæ, & vox faucibus hæsit.
Christigenæ sed contra instant ac tela coruscant,
Indecoræque animas & inertia corpora perdunt.
Iamque ferus toto dum sæuit in agmine Bassa
Perturbans sternensque viros, bis glande petitus
Sulphurea, roseum præceps vomit ore cruorem
Procumbens, illi soluuntur frigore membra,
Vitaque cum gemitu fugit indignaque sub orcum,
Sicque diu ancipiti postquam victoria penna.
Lusit, amica modo his, modo stans a partibus illis,
Turcarumque satis fouit, iuuatque caducas
Subdola spes animi: consedit vertice tandem
Sebwartzenbergiadae & fausto dedit omine plausum.

Tum Thraces turbati animis, versique sine villo
Ordine, corripuere fugam: pars agmine facto
Munitam rapido cursu contendit ad arcem,
Et renouare parat bellum pugnamque cruentam:
Pars alia obruitur fugiens fluitatque tumultu
Incerto: ast alios, Martis, quibus ira pepercit
Infani, crepitans duro terit vngula pressum
Quaprupedantis equi: madet atro sanguine tellus,
Et conspersa tremunt roranti membra cerebro.

Vasta erat: & noto Turcis spelunca recessu
Urbe sub extrema, qua propugnacula vallum
Gramineo aggestæ coniungunt aggere terræ.
Fugerat huc ingens victorum turba Getarum
Exanimi perculsa metu & turbata suorum
Cladibus: at supra nostri longo agmine vallum
Seruabant vigiles, atque ordine signa tenebant.
Pulveris hic cumulum secreta in parte latebat
Sulphureo admixti nitro, quem perfida turba
Corripit, incerto dum mens fera fluctuat æstu,

Heu!

Propugnaculum, & pars
valli, dirumpitur.

Turci fuga
elapsi, denuo
repugnant,
& arcem occupant.

Arcis oppug-
natio.

Deditio ar-
is.

Christiani
plena victo-
ria potiun-
tur.

Gratulatio
ad Illustr.
Schvvar-
tzenbergi-
um.

Heu ! quid agat ? tentetne nouis conatibus hostem
Pellere ? Victori an se se vitamque ruenti
Dedat, & irato sibi quid promittat ab hoste ?
Sed præstat data fata sequi : moritura resurgens
In flammæ & in arma ruit, positoque timore,
Sic moriamur, ait, sic non moriemur inulti,
Et simul accensos in puluere condidit ignes.
Ignea vis subito, ceu fulminet ærea centum
Machina verberibus, vacuumque prorumpit in auram,
Saxa hominesque cito sub nubila celsa rotatu
Eiicit eructans : Cadere æthere sidera credas,
Miscerique polum terris, cælumque Barathro
Vertier, & fracti ruere vndique mœnia mundi.
Stat confusa acies, trepidantque in imagine mortis
Victores : totusque extinctis ignibus æther
Pallet, & obscuris nox circumfusa tenebris,
Horrendam cæca inducit caligine nubem.

Interea parte ex alia discesserat hostis,
Iamque locum adglomerata cohors arcemque tenebat :
Vnde immane fremens nostra in noua bella vocabat
Agmina, telorum volitat genus omne per auras,
At Schwartzbergiades haud segnis ahenea in hostem
Instrumenta iubet produci imitantia fulmen :
Nec mora, nec requies, iteratis ictibus instat
Excelsas turres & propugnacula firma
Diruere : illa graui nutant labefacta ruina.
Fit via vi tandem : muri dant ecce fenestram
Verberibus crebris, alieno fulmine pulsi.
At Turcæ ante oculos vt fata nouissima cernunt,
Deditione necem redimunt, armisque repente
Abiectis, humiles victori (quando necesse est)
Prædunt victi palmas, veniamque precantur
Poplitibus flexi, atque hostem reuerenter adorant.

Ergo volans pleno victoria libera plausu
Christiadas nitidis tandem complectitur alis.
Iam spolia & totam Mahometica Gaza per urbem
Diripitur ; diues iam pictæ vestis & auri
Arca patet : miles spoliis abit auctus opimis.
Mox omnes pariter Ductores atque manipuli
Compositi in numerum faciem explicuere triumphi :
Schwartzenbergiaden concordî voce canentes,
Excepere hilari vultu, plausumque dedere,
Et vox ad sensum geminata remugit Echo.

Fortunate Heros ! nunquam tua fama fatiscet
Nunquam honor arefcet, laurus ceu Delia nunquam
Fronibus absistet proprium seruare vigorem.
Cedant Druse ! tui, cedant Traiane ! labores,
Cedant Scipiadae veteres ! Victoria nulla

Decadis II. Monumentum II.

M m

Cla.

Fama

Ad eos, qui
fortiter pu-
gnando occu-
buerunt.

Gratulatio
ad inuictissi-
mum Cæsa-
rem Rudol-
phum II.
Imp.

Clarior aut hominum votis optatior vnquam
Contigit : Antiochi stragem Romana iuuentus,
Hannibalisque feri, cædem, captique Iugurthæ.
Vincula non olim maiori excepit ouatu.
Plausibus o quales iactari ad sidera voces !
O quales resonare tubas ! o quanta per vrbes
Audiet Austriacas veniens noua gaudia fama !
Scribite in annali tantarum insignia rerum
Argumenta, Ducisque cati celeberrima facta,
Successusque bonos, culti, mea cura, Poëtæ.
Fac numeris celebrare viros, quorum inclita virtus
Ante oculos minime obscuris innotuit armis.
Et tu quæ leuibus præcurris littora pennis
Fama mali, rectique tenax, & nuncia rerum
Immensæque volans loca perlegis auia terræ :
Hunc tu alto præstantem animo, & florentibus ausis
Egregium Heroem, meritisque ingentibus auctum.
Defer ad extremas, alis plaudentibus, oras
Qua Liger & Thamesis, qua currit in æquora Tybris,
Vt modo quem Rhenus, quem suspicit algidus Ister ;
Cum Rhodano, Tagus, & Nilus veneretur, & Indus.

Vos quoque felices animæ nimiumque beatæ,
Queis pro relligione pia, pro nomine CHRISTI
Pro patria petere egregiam per vulnera mortem
Dulce fuit : vos haud moriens super æthera fama
Laude feret merita & iusto decorabit honore,
Dum domus Austriadum sanctis moderabitur orbem
Legibus, imperiumque pater Romanus habebit.
Vobis parta quies, vobis pia præmia restant,
Felices animæ ! si quid mea carmina possunt ;
Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo.

At Tibi iam partum, diuine RVDOLPHE, triumphum
Perpetuum esse velit sublimis rector Olympi :
Cui grato ore litas, grato cui munere laudum
Fert accepta bonæ victricia præmia caussæ.
Ecquid enim potius precer, inuictissime Cæsar ?
Qui veteres Atauos claris virtutibus æquas,
Successu rerum superas, facta alta premendo.
Ah ! tibi ne posthac deuicta Othomannica turba
Impune audaci se se ferat obuia bello,
Supplicia infestis quin debita sentiat astris.
Sed Tu perge piis patriam tutarier armis :
Per Te seruitii quondam squalore remoto,
Pristina Germanis consurgat finibus ætas :
Per Te fracta diu translataque pene potestas
Hungaricæ collum Mahumeti subtrahat ensi.
Cæde acies sæuas, scelerataque contere ferro
Pectora : & ætherei quo iussa ingentia regis

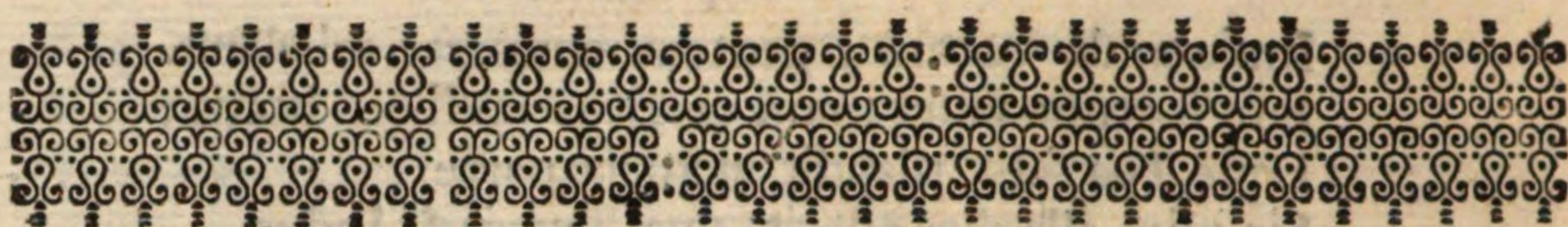
Inut.

*Precario ad
DEum ma-
xim. optim.*

Inuiolanda vocant , gentem conuerte rebellem.
Iam fortuna fauet : iam territus auffugit hostis :
Eque Tua felix plaudit victoria parte.
Sic olim illa dies aderit, qua Tygris & Indus,
Te thalamum auroræ solisque cubilia contra
Tendentem, & fractis referentem e cornibus aurum,
Aspicient propius, cum tu victricibus armis
Austriacum imperium , Nili profectus ad ad ortum
Vltra anni cursum extends, vltraque Rhiphanten
Argentem , & victo dominabitur orbe RVDOLPHVS.

At Tu, Sancte PARENS ! belli pacisque sequester
Regnorumque dator , regnorum euerfor & vltor,
Munera cui se homines tanta hæc debere fatentur :
Tu sæuos sic vsque velis punire Tyrannos,
Et gentem feruare *Tuam* : quique vnus in omni
Præsidium orbe, tuo miseris stat numine *Cæsar*,
Magnanimum huic robur , firmas huic suffice vires :
Fortis, vt Ismarios armis victricibus hostes
Frangat , & imperio faciat parere volentes.
Vt quassata diu, bello atque hostilibus armis,
Iam pacem, & tutos tandem gens Pannonia nidos
Seruet, & eiectis secura sit Austria Turcis.
Exere Tu placidos in tristia tempora vultus,
Et Sathanæ technas inter bellacis & æue
Tutare abiectam vada per stagnantia cimbam,
Cyaneasque vndas : & furuis orta tenebris,
Disiice saluifici pretioso lumine verbi
Nubila, quæ intentant casus & flebile fatum.
Namque potes ! parumque Tibi est succurrere votis
Orantum , atque humile *Patrem* te voce vocantum.
Vtque *Tuas* laudes , dum cælo & dulcibus auris
Vescitur hæc anima, euectet , clarosque triumphos
Suspiciat , Tecumque polo subuecta perennet.

O R A T I O,

DE IAVRINO RECUPERATO,

Ill. & Generosi

D. ANDREAE VNGNADI,

L. Baronis in Sonneg. &c.

Primas ducente lineas,

MELCHIORE

IUNIO.

*Poëtica com-
mendatio.**Simile.*

QVæ Illustrem ac Generosum DOMINUM BARONEM a *Waldstein*,
amicum & commilitonem meum, causæ impulerunt: vt
de IAVRINO occupato, & gratulationem, & actionem gra-
tiarum, longe pulcherrimam, eruditissimamque, apud Vos, *Ill. Prin-
cipes, Domini Clementissimi, Illustres ac Generosi Domini Comites &
Barones, Magnifici, Reuerendi, Clarissimi, Doctissimi, Humanissimi
Auditores!* institueret: eæ me quoque mouerunt, vt idem, hoc ip-
so in loco, facere, licet impari ratione, conarer. Eccui enim Poë-
tica est ignota maiestas, amplitudo, dignitas? quodnam in recitato
modo carmine, inuentionis acumen? quæ sententiarum grauitas?
Cuiusmodi compositionis harmonia? qui verborum splendor &
ornatus? quæ locutionis suauitas ac concinnitas, deprehensa? quam
hæc omnia egregie plena venustatis, plena animi, plena spiritus,
plena dignitatis, adiuta conformataque fuerunt? Ecque vero tanta
potest ingenii vbertas existere, aut dicendi reperiri vis ac copia, quæ
vel defatigatis iam aliqua ex parte, auditoribus satisfaciat: vel digne
augere, atque ornare oratione victoriam illam queat, quæ nuper a
nostris *Iaurini* parta est? Equidem, idem hic mihi accidere video,
quod iis euenire solet, qui cum anni hoc tempore, in hortos ele-
ganter descriptos, structosque, veniunt: flosculos alios croco ruti-
lantes: alios, niueo blandientes colore: alios vermiculato ac vario
adspectu arridentes vident: quo sese potissimum vertant, quidque
in vbertate summa, decerpant, non inueniunt. Ideoque veniam,
vti spero, & qua par est peto, obseruantia, mihi dabit, *Audito-
res!* si de re magna, ampla, omnium litteris monumentisque con-
decoranda atque ornanda, tenuiter dixero: non in medium adtule-
ro omnia, quæ afferri posse videntur: sicque persuasum habebitis
longe meliorem eorum conditionem esse, qui sterili aliquo ac iei-
uno, quam qui in argumento tractando occupati sunt, vbere ac
copioso. Simul & illud cogitabitis: ante in carmine allata, repe-
tere, non nisi eius esse, qui vestra, in audiendo patientia, abuti, fa-
stidium non tollere, sed excitare velit.

Est

Est res, *Auditores!* præclara, victoria: nil maiori esse voluptati mortalibus potest, quam hostem armis superare. Græcos, aduersus Persas excitaturus, Xenophon, qui res suas, inquit, videre cupit, virum se se strenuum præbeat: qui videndi cupiditate tenetur, vincere contendat: quod victori, hostium cædes; victo, mors proposita: qui opum ac diuitiarum adpetens, in victoriæ studium incumbat: quandoquidem, si vicerit, & sua tueri, & quæ in hostium sunt potestate, sibi vendicare, facile potest. Neque malum, illud dictum a Poëta, videtur:

Τὶ τὴν σφόν, ἢ τὴν τὴν κάλλιον
 ὡς δὲ θεῶν γέρας ἐν βροτοῖς.
 ἢ χεῖρ' ὑπὲρ κορυφᾶς
 ἢ ἐχθρῶν κρείσσον κατέχειν.

Quid sapientius, aut quod pulchrius a DEO munus hominibus datum? quam victricem, hostium supra verticem manum, habere. Et, in consuetudine moreque fuisse illud Græcis positum legimus: vt, si de victoria ab hostibus reportata, nuncii commodi optatique venissent, coronati omnes, atque ouantes incederent. Cum ad Metaurum, Hasdrubal victus esset, re, Romam adlata, totus Reipublicæ status est mutatus: emendo, vendendo, mutuum dando, soluendo creditum: ita inter se agere ciues cœperunt, ac si in vado, quod aiunt, res constituta, parta quies, omnisque in limine portus esset. Carthagine euerfa, summa urbem lætitia extulit: mutuæ gratulationes factæ, communia ciuium instaurata conuiuia fuerunt: quod Romanum in nomen odia exercenda, velut nata vrbs, deleta funditus esset. Secunda fausta que ob prælia, Iulii Caesaris in Gallia, XV. dierum Romæ decretæ supplicationes fuerunt: quinquaginta ibidem Augustus obtinuit. Holopherno cælo, holocausta sunt, & vota a Iudæis, Domino oblata. Ad aras atque templa festinasse alios accepimus: quoties deuicti hostes, loca occupata, aut recuperata, munita essent. Quin & eo peruentum esse, vetustatis monumenta testantur: vt in minoribus quoque, gaudio, e victoria exorto, mortui quidam fuerint. Loquitur Chilo Lacedæmonius, septem sapientum vnus, qui ob filium in Olimpia victorem, subito hanc cum morte vitam commutauit. Loquitur Sophocles Tragicus Poëta, qui annos nonaginta natus, in Tragœdia quadam victor, repente, amicorum inter gratulationes ex hominibus abiit. Loquitur Dyonisius Tyrannus, qui cum regno exutus, ludum Corinthi apperuisset, deque Tragœdiæ cuiusdam nuntium victoria accepisset, præ lætitia repente exspirauit.

Quid ergo de Iaurino, recepto a Nostreis, dicemus? Ecquæ vox tam fortis, tam secunda oratio, tam fœcundum ingenium, inuenietur: quod publicum inde ortum gaudium, addo etiam felicitatem digne exprimere queat? Vere ineunte, quanta, obsecro, cura, quanta sollicitudo esse solet: ne lactescentes & molles germinum oculi, aut gelicidiis premantur, aut lædantur carbunculis; vredine arbores; fideratione plantæ; pruinis ac rubigine segetes, infestentur: At, cum hac conferre comparareque illam, qui vellet, quæ Anni Millesimi quingentesimi, nonagesimi quarti, mense Iulio, Decadis II. Monumentum II.

Victoria claritas.

Xenophonis sententia.

Græcorum mos in victoriis.

Reipubl. Roman. status ob victoriam mutatus.

Lætitiam ob Carthagine euerfam.

Cæsar's victoria.

Iudith. 16.

Exempla, quæ ob gaudia e victoria exspirant.

Hortulano- rum sollicitudo tempore veris.

Iaurini expugnatio A. 1594.

magna vi oppugnato & quassato *Iaurino*, exorta est, nã! idem noctuis aquilas, testudines Pegasis, similes facere conaretur. Post vero eodem, Septembri mense tradito, DEum immortalem! quanta hinc tristitia, qui sudor ac squalor, quam gelidus, atque horridus vbique exortus tremor fuit? Cum apud Poëtam, claudit sua tecta Pyreneus:

Vimque parat, hanc, Musæ sumptis effugiunt alis.

Num. 13.

Terror, ob
deditionem
Iauri ni.

Rumor peri-
culi bellici
negotiationes & agri-
cultura pef-
fundat.

Exempla
merore ex-
tinctorum.

Terentii
mors.

Cratini Co-
mici interi-
tus.

Imperato-
res, agritu-
dine confe-
cti.

Corcyrensi-
um prapo-
stera pru-
dentia.

Platonis opi-
nio, de pro-
pugnaculis
exstruendis.

Uterius progredi populus *Israëliticus* reculat, quando ab exploratoribus Chananeæ terræ audit: Enaci ibi stirpem: Hethæos, Iebusæos, Amorhæos habitare. Quid in Austria, in Vngaria, in locis vicinis aliis? nonne *Iaurini* deditione audita, retrocedere non pauci, rerum suarum sedes alibi quærere, multi constituerunt? Quod fieri eiusmodi temporibus solet: conquiescere negotiationes: agrorum & vinearum remissiores esse cœperunt culturæ: fundorum, ædium, aliarum rerum sunt viles atque iniquæ æstimationes factæ. Neque id quidem iniuria. Quis enim, vel pedem in suo collocare, vel etiam quid suum, aut alienum sit, exploratum habere potest: vbi extra telorum, quod dicitur, iactum illud non est, falsuginosa, vereque mala vicinia reformidanda? Quid prodest prædia opima, ædes magnificas, hortos amœnos, plenas villas, arces prælustres, amplas opes, atque diuitias possidere: si dubium incertumque sit, quam eas ipsas sis diu retenturus? Longe profecto facilius, bonorum vacuitas & egestas, quam amissio ac iactura, fertur: satius ducitur, nihil possidere, quam, quod est semel possessum, perdere. Testatur hoc Pub. Terentius, qui, cum centum tantum & octo fabulas, e Menandro conuersas, in mari amisisset, merore extinctus est. Testatur Cratinus Atheniensis Comicus, qui nulla alia periisse de causa dicitur; quam, quod pleno vase vinum effundi vidisset. Testantur, Constantinus, Iustinus Minor, Henricus IV. Imp. plurrimi alii Imperatores, Reges, Principes, qui, quia suis exuti, animi dolore ægritudineque confecti, e vita excefferunt.

Verum, quid? dicat quis, *Iaurinum*, tantopere occupatum iuat, ut cedro, quod aiunt, dignum videatur? sunt vtique, qui procul a se se mala remota, susque deque ferunt: vtramvis in aurem, ac porrectis pedibus, manibusque confertis, dormiunt: etiam si de clade a Turcis, Nostris illata, tristes acerbique nuncii adferantur. *Corcyrenses*, apud *Thucydidem* imitati, singularis esse prudentiæ opinantur, alienis periculis non implicari; tam sedere ac quiescere diu, donec proximus ardere Vcalegon cœpit. Sed, & non pauci reperiuntur, qui, siue arte, siue natura loca munita, nihili faciunt. Neque adeo nuper illa opinio, leuibus ac dubiis auctoribus exorta est: verum iisdem veteribus, luculentis, locupletibusque auctoribus nititur. *Plato*, qui Philosophorum semper est princeps a doctis habitus, cum in suis de *Legibus*, libris, in ædificiorum, tum priuatorum, tum publicorum, occupatus ratione est, Poëtæ illud laudat, quo ænea ac ferrea magis, quam terrea condere mœnia, iubemur: murorum illam circumductionem, incolarum

rum, & valetudini obesse, & nocere animis scribit. quos ita molles, languidos, effeminatos reddat, ut de hoste propulsando, curam cogitationemque nullam suscipiant. De Iudæis istud historici referunt, quod cladem suam ipsi excitarint, inque sese Romanos conuerterint: cum horum peterent amicitiam, fidem minime seruaturi, violarent pacem, virtute impares, inferrent bellum, spe omni, non in viribus & viris, sed mœnibus collocata. Græciæ salutem ac libertatem, gloriam *Atheniensibus*, immortalem illud peperit, quod *Xerxes*, contra Græcos exercitum ducente, nauibus hi potius, quam muris ciuitatis, se suaque commiserunt. Sunt laudati *Spartani*, non solum, quod murorum oppugnationes declinarunt: utpote, in quibus contingeret, ut vel fortissimus vir, ab abiecto, vel etiam puero ac fœmina, vulneratus caderet: verum etiam urbem suam perituram arbitrati, si mœnibus cincta esset. Quin & persuasum nonnulli habuerunt; fieri nullo modo posse: ut & vrbes bene munitæ, & fortes in his simul ciues reperiantur: cumque murorum præsidia quærent, strenui videri nequeunt. Quibus omnibus, & hoc accedit, quod experientia testatur, vix vllas, vel arces, vel vrbes, tam hodie opere moleque septas, inueniri, quæ diuturnam obsidionem ferant, non vel fame, vel deditioe, vel proditioe, vel ratione aliqua alia, in hostium tandem potestatem perueniant. Verum, ut hæc non infirmari prorsus possunt: ita neque illud, ut prudens quisquam inficiabitur: singulari muros, & ornamento ciuitatibus, & urbibus præsidio, & hostibus terrori esse. Et quam quæso, aliam ob causam, nisi ignominiam atque maculam perpetuam inurendam, *Ioas*, Israëlitarum Rex, *Amasia* capto, *Hierosolymam* ingressurus, sic muri partem diruit, ut curru victor inueheretur? Quid *Lysandrum*, Athenis captis mouit; ut muros illorum ad tantum demoliretur? ut seruitutis Atheniensium documentum aliquod, & quidem insignis ac luculentum, daret. Cur, urbis huius inclytæ, *Argentinae*, ab *ATTILA*, Hunnorum Rege, in potestatem redactæ, mœnia ita deiecta fuerunt: ut cunctis ad hanc aditus libere pateret: *via illa arce*, & *Strasburgum* vulgo adpellaretur? Nonne, ut subiectionis perpetuo monumentum exstaret? Quamobrem, *Polybio* teste, cis Boëtim fluuium, oppidorum mœnia cuncta, vno deiecta die, *M. Catonis* imperio fuerunt? Idem in Africa, *Genfericus*, *Totilas* in Italia, alibi alii, fecerunt; ne locus scilicet vllus munitus, belli hostibus sedes fieret: haberent illi, quo se ac sua, contra vim atque incursiones, tuerentur: licentiæ & furori horum freni iniicerentur. Et, si expediendæ salutis, propulsandarum iniuriarum, munitionum ratio, minus commoda honestaque iudicatur; cur non illud turpe habetur, manibus se se defendere? Quidni, in vomeres & falces, gladii; in capreolos, pugiones; in mergas, bipennes atque hastæ, conuertuntur; comitatus omnis remouetur? Habent spelæa in siluis feræ; bicameratas etiam plures casas, fiber, ex arboribus deiectis, construit. Hinnulos suos, tenellos adhuc, ceruus in stabulis abscondit, quo, periculi euitandi gratia, fugere debeant,

Iudæi infideles, mœnibus fidentes.

Græci nauibus muniti.

Spartani, muros negligunt.

Munitæ vrbes, incolis inermibus.

Munitissima expugnantur.

Muri ornamenta urbis.

Athenarum muri deiecti.

Strasburgum, unde dictum.

Mœniorum deiectionum exempla.

Animalium latebræ, & propugnacula.

Leo.

Alcyones.

Hominis
caussa vrbes
exstructæ.Tria, in pro-
pugnaculi
exstructione
obseruanda.Situs regio-
nis.Aggeres.
Iaurini deli-
neatio.Iaurinum,
quibus præ-
feratur.Sinanius Bas-
sa Iaurinum
oppugnat A.
1594.

ant, docet : vestigia sua leo iubatus, callide obliterat, quo venato-
res fallat, ne in cubili catuli deprehendantur : ad victum paran-
dum, vnam alteramue sui defensionem elephanti barrientes refer-
uant : speluncas suas conseruant vncantes vrsi : celsis in arboribus
præsidia petentes pardi quærent, cum a canibus agitantur : ita
alcyones in mari sollicite atque anxie nidos in scopulos contexunt :
vt nec fluctibus, nec faxis, nec vlla re alia, lædi dissoluique possint :
artificiose nidos suos hirundines fritinientes firmant, vt contra ce-
terarum auicularum tutæ munitæque insidias sint : eosdem etiam
aliæ, tutis ac securis in locis construunt. Et nimirum homo, ani-
mal illud prouidum, sagax, plenum rationis & consilii, iis nudaretur :
quæ vel maxime ad defensionem faciunt : neque illud cogi-
taretur, hanc cum primis ob causam arces atque ciuitates, pri-
mum exstructas fuisse ; vt contra hostium incursiones, tutæ for-
tunæ, salua bona, libera omnisque periculi expertia, reliqua es-
sent ?

Iaurino vero eo, quo de nunc agimus, ecquem non in *Vn-
garia* modo tota, verum etiam alibi, munitiorem locum reperie-
mus ? Qui de Architectura scribunt, murorum, turrium, por-
tarumque rationem, ad hostium impetus repellendos excogita-
tam, tribus potissimum æstimandam esse statuunt : firmitate, vti-
litate, venustate. Ipsius in mœnibus hoc videre iubent, vt loci
primum saluberrimi electio instituatur : euitetur deinde palustris
vicinitas, tum, nec meridiem, nec occidentem illa spectent. Sed
& istud requirunt, vt iis in regionibus munitiones firmæ constituan-
tur, quæ fructibus, ad alendos homines, & iumenta, copiosæ, op-
portunæ fluminibus : ad has oppugnandas aditus, aut nulli
prorsus, aut peradmodum difficiles sint : non anguli in iisdem pro-
currant, qui hostes magis, quam ciues tueantur : nec denique ag-
geres alti desint, aut fossæ latæ atque amplæ, desiderentur. Quid
horum omnium, non in *Iaurino* nostro, iam DEI Opt. Max. boni-
tate ac clementia, virtute ducum, militum fortitudine facto, est re-
pertum ? Non natura illud tantum, sed & arte industriaque mu-
nitum singulari : fossis latis instructum, altis circumdatum vallis,
propugnaculis, Turcicæ oppositis tyrannidi, tutissimis atque fir-
missimis septum : tribus fluminibus nobile : paratum probe ab
alliis est : quæ ad tutos, periculique omnis expertes, tum vicinos,
tum ceteros reddendos, hostium propulsandos aditus : excursi-
ones impediendas : commeatus intercipiendos, belli vim totam
auertendam : reliqua, totius imperii salutem concernentia, accom-
modata, summeque necessaria sunt : ita quidem, vt longo post se
interuallo *Albam*, tam *Græcam*, quam *Regalem* relinquat ; superet
Budam ; aliis antecellat, quæ inter insigniter munita recenseri ca-
stra solent. Neque anno, *millesimo quingentesimo nonagesimo quarto*,
a Sinane Bassa, vt licet maxime oppugnatum ac quassatum, nisi
certis traditum conditionibus, occupari potuerit. Cum hoc ip-
so vero, quot quantaque obsecro, simul nobis contigerunt ? *Fer-
ro*, inquit ille, *non auro, viris, non urbium tectis bella geruntur.*

At

Recuperatum.

141

At non minus vere istud dictum, rerum vires ac nervos pecunias esse : & hoc primum, qui affirmavit, ad bellum cum primis respexisse videtur : si quidem, non nisi numis vtilia esse arma consueverunt : neque male *Philopæmenem*, *Achaorum* ducem, magnis quidem a copiis, at non loculis, bene instructum, *Flaminius*, manibus & cruribus sane præditum, sed ventre carere, dixit. Est *laurino* occupato, auri, argenti, gemmarum, stragularum, vestium, pellium, aliarumque rerum pretiosarum, vis atque copia magna, inuenta : vt, quod olim *Alexander Severus*, a *Persis* reportata victoria, in Senatu protulit : etiam de hac nobilissima victoria vsurpari possit : *Eloquentia opus non est : milites diuites redeunt*. Maximum in bello momentum, commeatus habent, sine ferro vincitur exercitus, his, qui destituitur. Neque famem satis cum virtute nosse cohabitare, tum aliorum plurimorum, tum *Rheginorum*, *Atheniensium*, *Numantinorum*, exempla, docent : ideoque dicere solitum fuisse *C. Iulium Cæsarem* legimus : idem sibi consilium aduersus hostes, quod plerisque medicis contra morbos, atque corporum vitia esse ; fame scilicet potius, quam ferro superandi. Ita *laurini*, omnis generis commeatibus, cellæ repertæ plenæ fuerunt : vt non de *Vienna* solum, obsidione graui cingenda ; verum etiam aliis, Christianorum in perniciem atque interitum instituendis, Turcicus cogitasse Tyrannus videatur. De puluere vero fulminali, & machinis ac tormentis militaribus, ibidem inuentis atque recuperatis, quid, vt dicam, expectatis Auditores ? Solent, sat scio, hæc quoque non magni quidam hodie facere ; qui scilicet in eo multi, imò toti sunt, vt ne singulare quid ac præcipuum habere putentur : etiam ab iis videantur recedere : quæ diuturnus vsus comprobauit : sapiens vetustas, & inuenit, & vt vtilia cum primis, atque necessaria, nullo non tempore adhibuit. Trecentis plaustris machinas, ad urbium oppugnationes, *Parthico* in bello fuisse vectas, in *Antonio*, *Plutarchus* refert : *Vespasianum*, tormentis in Iudæorum ciuitatibus expugnandis esse vltim, *Iosephus* scribit : vndique hæc ipsa, *Alexandrino* in bello, *Cæsarem* conquiesuisse, ex ipsius historia constat : sunt balistæ, catapultæ, onagri, scorpiones, arietes, helepoles, alia, ad periculi præsidia & salutis inuenta necessitatem, iis nota, quibus cum antiquitate negotium est.

χρήματα
τῶν πραγ-
μάτων

Phillopamenes.

Manubiæ &
præda, ex
capto Iuveni-
no.

Commearus
necessitas.
Fames in
bello.

Commeatus
Iaurinum &
Turcis com-
portatus.

Antonii
Machina.
Vespasiani
tormenta
bellica.
Cæsaris bel-
lica instru-
menta.

Iaurino re-
cepto, quor
bellicæ ma-
chinæ, ut &
alia innuen-
ta.

Laurino recepto, quot partim recuperata, partim noua adquisita fuerint, vel fama notum est. Ultra ducenta maiora tormenta, inuenta ibi esse militaria, tum litteræ fide dignæ, tum illi testantur, qui αἰτίπας exstiterunt: inter alia haud postremo istud loco celebrant. Quanquam si quid hac mihi iudicare in ætate licet, sunt & alia, quæ gratulationis atque lætitiæ materiam his nequaquam inferiorem suppeditant. Vngarici regni quæ sit conditio, haud ita pridem, hoc ipso ostensum de loco: illud, opinor, demonstratum fuit omnibus iis idem adfluere. quibus regionis alicuius æstimari felicitas solet. Eadem & *Laurini* ratio

Decadis II. Monumentum II. O o est;

*Iaurinifcus.**Sinanis Bassæ Tyranis.**M. Attili mors miserima.**Captiuorum Christianorum misera conditio.**Stolidorum votum Turci imperium optantium. Exactiones Turcica.**Filiorum deprauatio & perditio.**Libidines.**Studiorum neglectio.**Caroli M. bellum Saxonicum.*

est ; magna soli hic fertilitas : fructuum atque frugum vbertas eximia : nihil in pastione , nihil iis in rebus , quæ exportantur , desideratur : vicis abundat. Iam quot gemitus , quot suspiria , quot lachrymas , incolarum miserorum auditas contpectasque fuisse putamus *Auditores* ! cum in Sinanis Bassæ , *Iaurinum* , aliquot ante annos , est potestatem redactum ? Neque enim hostis hic venit , ut imperet tantum , longe lateque tyrannidis suæ terminos proferrat : sed ut obuios quosque , interficiat ac iugulet ; non pueris innocentibus , non senibus annosis & anhelis , non mulieribus fragilibus , atque miserandis parcit : etiam sæpium palis , infantum corpora suffigere ; foetus e prægnantium matrum excindere vteris consuevit. Eorum vero , in seruitutem qui abiguntur , ecquæ fortuna ? Talis , mi *CHRISTE* ! ut ad hanc deflendam , nulli sufficere lachrymæ videantur. Cum *Xantippi* , Lacædemonii ducis arte , captus a Carthaginensibus , *M. Attilius Regulus* , eo affectus pœne genere esset : ut ligneæ arcæ inclusus , clauis introrsum adactis , vigiliis oculos versaret : exquisitum hoc atque atrox est supplicium habitum : & fuit reuera ; verum , non diuturnum existit. In Turciam autem , qui abducuntur , nonne ita viuunt , ut vel centies mori satius his sit ducendum ? Catenis vincti , retortis post tergum manibus , pecudum instar , hinc inde tracti , durissimos ad labores venduntur : flagris cæduntur quotidie : tranquillum liberumque nunquam spiritum ducunt.

Iam illorum , quibus manere patriis in sedibus contigit ; meliorne fors esse solet ? Equidem , esse quosdam noui , qui Turcam sibi dominum exoptant : qui huius sub imperio , æquius atque melius , quam multis , *CHRISTO* nomen qui dederunt , regibus ac principibus , viuere quemque posse clamitant. Sed , non hi Turcicum adhuc experti iugum videntur. Quid enim ? An non exactionibus acerbissimis familias explari videmus ? de hominibus vita functis , de masculis , de ædium hortorumque portis , aliis , quotannis vectigalia soluere durissima : patrefamilias e viuis abrepto , tantum , quantum placet , hæredibus , relinquere , reliqua sibi reseruare ; tibi bene est viuere ? An filios quoslibet , veneris turpem ad usum abripi , aut cogi , ut vel Christianorum in viscera arma conuertant , vel abnegata fide , in impias Mahometis leges iurent , circumcisi cælum versus directis oculis , dextræque manus indice , Deum vnum , & Mahometem eius Prophetam , profiteantur ; tibi bene est viuere ? An ad libidines , filias , vxores ad stupra , etiam præsentibus parentibus ac maritis , adhiberi , his ipsis silentium imperari ; tibi bene est viuere ? An nobiles atque illustres tolli familias : optimum quemque , ac sapientissimum , ita premi , ut erigere sese nequeat ; tibi bene est viuere ? An sine sedibus pietatis , domiciliis virtutum , artium atque disciplinarum officinis , Academiis ac Scholis , degere ; tibi bene est viuere ? Pudet me Tui , *CAROLE MAGNE* , qui annos triginta , cum Saxonibus nullam aliam ob causam , nisi ut abiecta superstitione , *DEUM* verum colerent , bella gessisti. Expugna-

Recuperatum.

143

ta in Vngaria *Buda*, vt Christiana religio propagaretur, id, a deuictis vnicum postulasti, vt idolis abiectis, CHRISTVM agnoscerent & co-lerent. Miseret me vestri, *Romani*, qui vnus ob *Lucretia* pudicitiam, a *Tarquinio* sexto, expugnatam, non Tarquiniolorum modo exfilio, iniuriam hanc vindicasti; sed etiam regum dominatum totum sustulisti. Stulti exististis *Demetrii*, *Timoleon*, *Arate*, *Thrasibule*, *Dion*; qui etiam summo vitæ cum periculo, tyrannorum iugum excussistis. Non magni, quin potius nullius consilii maiorum & parentum, & nostro tempore, vos Heroes fuistis: *Huniades*, *MATTHIA*, *Scanderbege*, *Schwendi*, *Zerini*, *Battiam*, *Rube-re*, *MATTHIA*, *Maximiliane*, *Mannsfeldi*, *Nadasti*, *Bathoree*, *Pálfi*, *Auerspergi*, *Touffenbachi*, ceteri Duces: miserorum Vngarorum, *Turcicis* ab acinacibus vitam, incendiis ædes, dereptionibus for-tunas, libidinibus corpora, Alcorano impio, animas, partim libe-rastis, partim adhuc liberare satagitis. Verum, aliter & hi, Audi-tores! senserunt, & vere, qui sunt prudentes ac cordati alii, sentiunt. Vniuersæ nostræ vitæ finem principem, & metam, ad quam colli-mandum, DEI agnitionem & cultum, Reipublicæ fundamentum, fontem felicitatis omnis, religionem veram esse statuunt: nihil ducunt calamitosius, quam ex beato, miserum, diuitem, paupe-rem fieri: summam miseriam, summa coniunctam cum turpitudi-ne iudicant, seruire, & improbis, impuris, impiis tyrannis; ideoque victoriam hanc insignem, a *laurino* reportatam, lau-dibus amplissimis maximisque, ornant.

Nam de modo, quo est hæc parta, quid dicam? Sunt vtique in hac ipsa singularia atque eiusmodi pleraque omnia, vt nemo tanta eloquentia: neque tam diuino atque incredibili genere di-cendi esse videatur, qui hæc non modo augere, aut illustrare ora-tione, sed consequi possit. Ac licet de his dicere quædam, pro mea tenuitate constitueram: tamen actum ne agam, antequam adlata re-petendo, *Illustris ac Nobilis huius Auditorii*, in auscultando, pati-entia abutar, oratione illa tota, quam domo mecum adtuleram, relicta; iis solummodo respondere conabor: qui, quod confi-lio, prudentia, arte, solertia singulari, non corporis viribus con-stat, haud magnam laudem atque celebrationem, mereri opinan-tur: errant interim turpissime. Quæ enim militiæ pars reperitur, quæ non stratagematibus, & olim fuerit confecta, & adhuc hodie conficiatur. Nonne crebris istud sermonibus *Lysander* usurpare est solitus? vbi Leonina nihil pellis efficit: vulpina ingrediatur. Nonne *Carbo*, de *Carolo Marco*, hoste suo, dicere consuevit, sete, quamdiu cum leone ac vulpe, quæ simul nidum eius in pectore fe-cerant, negotium habuerit, temper vulpem magis, quam leonem reformidasse. Et multis magnisque in victoriis *Hannibalis*, nulla est vnquam inuenta, in qua non corporis robur, ingenii arma iue-rint. Sed ad recentia, eaque accedamus, quæ nostris esse tempo-ribus facta nouimus. Quomodo anno millesimo quingentesimo no-nagesimo, a Comite *Nassouio Mauritio*, est *Breda* capta? stratagemate

Buda expue- gnata.

Reges Roma eiekti.

Tyranni ex- pulsi.

Heroes in Vngaria de- micantes.

Vita Chri- stiana finis & scopus.

Stratagematum usus in bellis. Lysandri vulpina pel- lis.

Vulpes for- midabilior leone.

Mauritii Co- mitis Nasse- uii stratage- ma.

Zutphaniense
propugnaculum cap-
tum.

Ambianum
stratagemate
occupatum.

Simile.

Laurinensis
victoria dif-
ficultas.

Turcarum
animositas.

Victoriæ hu-
ius laus sem-
piterna.

Rudolphus
II. Imp.

Archi-Duces
Austriæ.

Adolphi
Schvartzen-
bergii pru-
dentia mili-
taris.

Fortitudo
animi.

scilicet, & militibus sub cespitibus latitantibus, quibus pro regio-
nis illius more, ignes nutriri solent. Qua ratione Zutphaniense
propugnaculum munitissimum, *millesimo, quingentesimo nonagesi-
mo primo* occupatum? stratagemate nimirum, & simulatis rusticis
butyrum, caseos, oua, quasi venalia Zutphanium deferentibus,
aut alii ut volunt, falces, velut fœnum secturi, gerentibus. *Ambi-
anum*, Picardiæ vrbs longe nobilissima, ut Hispanorum in potesta-
tem, anno *millesimo, quingentesimo nonagesimo septimo* venit? stra-
tagemate profecto, ac nucibus in porta sparsis: quas dum præsidia-
rii ac stationarii collegerunt, & se, & urbem perdiderunt. Hostem
vero, quem interimere mos ac fas est, quonam modo ex hominibus
abire cogamus, quid refert? An feras, qui captat, venator, vitupe-
ratur, si non vi manuque omnes, sed laqueis, ac retibus occultis,
quasdam ceperit: tendiculis, indaginibus, fossis, palis, vncis fer-
reis, aliis fuerit usus? An non prima hæc ducumatque Imperato-
rum belli sapientia censetur, sine periculo hostes vincere: hoc ipso
summa illis & laus & beneuolentia paratur? Quanquam in hac,
qua de nunc agitur, victoria *Laurinensi*, simul stratagemata, ac vi-
res, Artem atque Martem valuisse, constet; neque illud: *veni, vidi,
vici*, sine cruore, & sanguine, usurpari, aut lectissimi quique Tur-
carum, una cum *Bassa*, viro fortissimo, superari potuerint: verum
ultra tres horas dimicare, & Marte dimicare dubio, necesse fuerit:
ita quidem; ut plurimi Christiadum vulnerati: non pauci interfe-
cti: nonnulli ex hostibus reperti sint, qui superati iam, ac humi
supini iacentes, eorum a quibus deiecti, ceruices & inguina, vel
pedes saltem peterent ac prosternerent. Illud de his *Homericum*
usurpari posse videretur: ἔ δὲ οἱ γὰρ ἀνεμῶνι γ' ἐμάχοντο: neque
hi sine sanguine pugnam miscebant.

Quamobrem, dum solita se se cælum conuersione torquebit:
sol ille temporum dux ac moderator, luce sua complebit terram:
in freta dum fluuii current: dum montibus umbræ instabunt:
felicissimus, inuictissimus prædicabitur Diuus RVDOLPHUS II. Cæ-
sar: cuius sub imperio victoria hæc, longe augustissima nobilissi-
maque, reportata est. Semper honos, nomen laudesque mane-
bunt, Serenissimorum Austriæ Ducum, *Maximiliani & Matthiæ*,
quorum sub auspiciis, hæc ipsa parta. Nouis atque inusitatis præ-
miis & honoribus, *Illustris D. ADOLPHUS, Baro SCHWARTZENBERGI-*
cus, ob noua inusitataque dignus promerita erit: neque vlla tam
ingrata vnquam posteritas reperietur, quæ huius de instituto fa-
cinoreque præclaro, conticescet. Nunquam *Laurinum*, Illustris hic
Baro ingressus fuerat; ita tamen diligenter acuteque omnia indaga-
uit: disposuit prudenter, ut aræ, plateæ, valla in hoc iam occu-
pato, ante nostro a milite occuparentur: quam arma hostes in-
duerent: qua tandem cunque post se verterent, paratos qui resiste-
rent, tam equites, quam pedites, nostros inuenirent. Neque ad
pugnam alios probe instruxit: ipse sibi post principia cauit: ve-
rum, primus pugnavit strenue: illud de se vere usurpare vetus po-
tuit:

Recuperatum.

145

tuit : non dicta mea modo milites : sed & facta sequi debetis : nec disciplinam modo , sed exemplum etiam a me petere. Cui & præpotentis illius , ac virtute præcingentis DEI , præsto fuisse auxilium , cum alia aperte testantur , tum luna ostendit , nubecula , ad insidias occultandas obducta , post cælo sereno , ad arma capeffenda fulgens. Summis deinde laudibus nomen , *Illustris D. NICOLAI PALFII* , tolletur , qui , alter velut Theseus , ad *Illustrem D. Schwartzenbergium* , copias instructas cum primis atque exercitatas , adduxit : has , ad strenue fortiterque pugnandum animavit : id perugili & fraterna cura ac sollicitudine cauit : ne , quod noctu *Iaurinum* nostris occupantibus , periculum a Turcis immineret. Nunquam digne deprædicari laudes clarissimorum nobilissimorumque virorum , *Vaubecourtii* , *Oberbruckii* , *Lopai* , *Petri Oerssi* , *Stratzoldi* , poterunt : quorum virtute , non modo *PETARDO* , *Iaurini* occlusæ portæ , disiectæ ; verum etiam cum immanissimis atque ferocissimis hostibus pugnatum acerrime , fortissime , felicissimeque fuit. Neque militum illorum *Germanorum* , *Vngarorum* , *Wallonum* , *Lotharingiorum* , nostris ex animis , vlllo vnquam tempore , memoria effluet. qui animi sui magnitudine , Turcarum furorem , audaciam , virtute , superaerunt : Christianorum a vita , ferrum , tectis flammam , fortunis rapinas , corporibus libidines , repulerunt : sarissis , sclopetis , spiculis , mucronibus suis effecerunt ; vt peradmodum pauci hostium , deditione vitam redimerent : perirent vltra mille trecentos. Illi vero beati in primis , ac felices iudicandi , qui naturæ debitam mortem , pro religione , pro libertate , pro patria , maxime reddiderunt : suoque exemplo confirmarunt , id , quod sapientes statuunt , omnibus mortalibus , atque æque ignavis ac strenuis fatalem mortem esse : solis fortibus , præclaram & gloriosam , contingere.

Et , vt debita his laus atque prædicatio manere perpetuo debet : ita DEO OPT. MAX. gratiæ , quantas animi nostri concipere , linguæ proferre possunt , agendæ maximæ erunt. Is enim exaltatio & vexillum nostrum ; Is potentiam in brachio suo facit : Is populorum tumultum compescit : Is arma & scuta confringit ; Is DOMINVS fortis ac potens , DOMINVS potens in prælio : Is , qui *Gedeonem* spiritu induit suo , vt de manu Madian , Israëliticum populum liberaret : excitauit *Samsonem* ; vt Philistæos interficeret : *Dauidi* vires atque robur suppeditauit ; vt cornu horum confringeret : *Cyri* dexteram adprehendit ; vt ante faciem eius gentes subiiceret , regum verteret dorsa. Idem , in nobilissima hac *Iaurini* expugnatione , *Illustris Baronis Schwartzenbergii* , & consilia & manum direxit ; animum addidit : *Pálffio* , *Vaubecourtio* , *Oberbruckio* , *Lopao* , *Stratzoldo* , *Petro Oersio* , aliis viris fortissimis : vt , quæ essent tectè quidem & occulte , sed optime deliberata , fortiter feliciterque perficerent. Sed , & idem coniunctis rogandus votis atque precibus , DEVS PATER , Domini ac Seruatoris nostri IESV CHRISTI erit , vt quandoquidem non minor est virtus , quam quærere , parta tueri :

Decadis II. Monumentum II.

P P

hæc

Diuini auxilii signa.

Nicolaus Pálfi Dy. nasc. Vngar.

Duces militum celeberrimos.

Milites fortiter pugnantes.

Mors honesta & pia.

DEus, omnis militiæ summus Imperator.

Iud. 7. & 15.

1. Chron. 19.

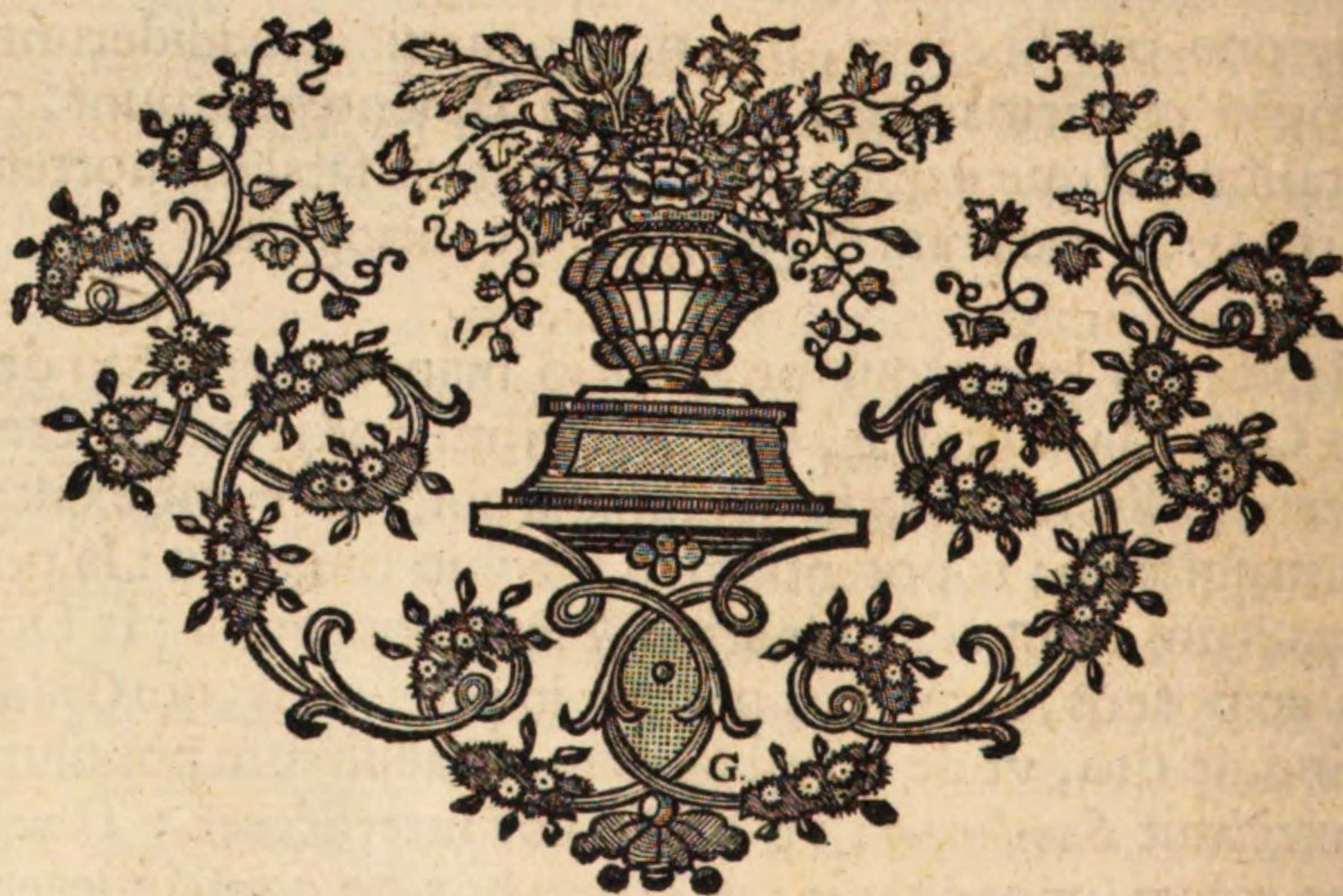
DEI opera in expugnando Iaurino.

Votum, pro partis seruandis.

hæc nobis esse bona diuturna , aliis quoque cumulare dignetur , diutissime, & hos & ceteros conseruet, qui Turcici Tyranni sese furoribus opponunt : victoriis plurimis, *Sacram Cæsaream Maiestatem, Serenissimos Austriae Archi-Duces : Imperium Romanum totum, donet* : pugnandi ardorem , militibus nostris inspiret : vincendi vim largiatur : faciat , vt sanctissimi huius in belli societatem, plurimi alii Reges atque Principes pii, deueniant , parcat populo, a CHRISTO nomen qui habet : neque in opprobrium hæreditatem suam, immanissimis nostris hostibus tradat , vt a victoriis elatis illud :

Vbi nunc est Deus Vester ? magno nostro cum cruciatu ; non minori dedecore, audire necesse habeamus. *Dixi.*

F I N I S.

1000.- Aug. 85

Bél, Mátyás,

Attila

Posonium 1745

2 Austr. 8#Beibd.1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10934483-6